

P. Verhoef, J.W.W. Coebergh, J.J.L. Jacobs

Vijftig jaar Federa

(1959-2009)

Een beknopte geschiedenis en vooruitblik van de
Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen

ERASMUS PUBLISHING / FEDERA

Rotterdam 2012

Deel I

Een beknopte geschiedenis van de Federatie
van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen

Verantwoording 19

De geschiedenis van de Federa in hoofdlijnen 21

De organisatie van de Federa 69

De werkzaamheden van de Federa 107

Epiloog 165

Verantwoording

Vijftig jaar geschiedenis van de Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen, hier verder aangeduid als Federa, zou gemakkelijk tot een lijvig boekwerk kunnen leiden, zeker als ook de vele tientallen verenigingen die samen haar geschiedenis bepaalden elk afzonderlijk enigszins gedetailleerd zouden worden beschreven. Hoe boeiend dat op zich ook zou kunnen zijn, hier is uitdrukkelijk gekozen voor een beknopte geschiedenis op hoofdlijnen die als opstap moest dienen om in breder verband het gekozen jubileumthema ‘de veranderende agenda van de medisch wetenschappelijke onderzoeker’ nader uit te kunnen werken en de visie op de nabije toekomst enig historisch reliëf te geven.

De even eervolle als boeiende opdracht om deze korte historische schets te schrijven leverde me meer hoofdbrekens dan ik aanvankelijk voorzag. Allereerst waren daar de beperkingen van een grotendeels ongeordend archief dat daarbij vooral over de eerste decennia verre van volledig is. Een handicap was bovendien het ontbreken van jaarverslagen in de klassieke zin (de Federa publiceerde slechts eenmaal een verslag over 1999-2000), zodat de enig beschikbare seriële bron bestond uit de programmaboekjes van de jaarlijkse vergaderingen gedurende de periode tot 1992. Ook was de te gebruiken eerdere geschiedschrijving van de Federa bescheiden. Feitelijk is die beperkt tot het overigens zeer informatieve overzichtsartikel dat de voormalige stafmedewerker van de Federa, dr. W. Allaerts bij het veertigjarige jubileum in 1999 in *Mediator* publiceerde en de zeer summiere terugblikken van voorzitters bij eerdere jubilea in voorname-lijk de programmaboekjes en de uitgegeven periodieken. Behalve deze beperkingen was het toch vooral ook de eis van beknoptheid die permanent tot keuzes dwong om tal van interessante facetten en boeiende personen onder- of onbelicht te laten. Slechts in geringe mate is dat gecompenseerd door belangrijke actoren en feiten in de diverse bijlagen te vermelden. De gewenste beknoptheid dwong ook een notenapparaat achterwege te laten, maar door datering in de tekst zal het voor geïnteresseerden betrekkelijk eenvoudig zijn de weg naar de beschikbare archiefstukken en bronnen vermeld in de bibliografie te vinden.

De voorliggende tekst is met opzet sober gehouden en hoewel enige aandacht aan de diverse externe ontwikkelingen wordt besteed in met name het onderdeelje periodisering en enkele kaders ligt de nadruk hier toch vooral op de interne geschiedenis van de Federa. Zo worden bijvoorbeeld de ingrijpende veranderingen binnen de medische wetenschap en gezondheids-

zorg slechts summier gememoreerd en alleen voor zover ze directe invloed hadden op het reilen en zeilen van de Federa als geheel. En buiten een enkel glimpje hier en daar moest het (bio)medisch-wetenschappelijk onderzoek zelf geheel onbelicht blijven.

Altijd arbitrair en veelal wat problematisch is de periodisering, het markeren van ijkpunten in een geschiedenis als de voorliggende. Dit vooral ook omdat moeilijk te bepalen is of de betreffende actoren deze met de blik en kennis van nu gelegde cesuren ook in de tijd zelf als zodanig hebben ervaren. Daarom de zaken niet moeilijker gemaakt dan nodig is, en de periode van vijftig jaar onderverdeeld in vijf perioden van tien jaar. Deze perioden kenden elk hun eigen dynamiek en werden door de Federa zelf stevast afgesloten met een lustrumviering als ijkpunt en moment van bezinning en vooruitblikken.

Dan nog een laatste opmerking over de wijze waarop in de voorliggende tekst de Federatie wordt aangeduid. Gedurende de vijftig jaar die hier beschreven worden veranderde deze officieel en in het gemeenzame onderlinge verkeer voortdurend. Omdat volgens huidige mores gesproken wordt van Federa (gedurende de eerste decennia de enigszins liefkozende aanduiding voor de Federatieve Vergadering) is ervoor gekozen deze naam nu als pars pro toto aan te houden. In citaten wordt hiervan afgeweken, daarin wordt de oorspronkelijke aanduiding gegeven.

Graag breng ik dank aan het Bestuur en de Lustrumcommissie van de Federa voor het vertrouwen dat zij mij schonken en de ondersteuning die zij mij boden bij het schrijven van deze historische schets. In het bijzonder geldt dat Federavoorzitter prof.dr. J.W.W. Coebergh, die als voorzitter van de Lustrumcommissie niet alleen geduld en ongeduld wist te doseren, maar ook talloze prikkelende ideeën ventileerde die dankbaar zijn verwerkt in de voorliggende tekst. Direct aansluitend gaat mijn dank uit naar prof.dr. M.J. van Lieburg, die mij als auctor intellectualis opnieuw met raad en daad terzijde stond bij mijn 'streven' de rijkdom aan historisch materiaal in te dikken en om te werken tot een beknopt historisch overzicht. Voorts wil ik speciaal bedanken de leden en meelezers van de Lustrumcommissie: mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen, dr. J.J.L. Jacobs en prof.dr. E. van Leeuwen voor hun kritische commentaar en suggesties. Ook de oud-bestuursleden prof.dr. D.W. van Bekkum, prof.dr. R. de Groot, prof.dr. J.W. Oosterhuis en prof.dr. D.J. Ruiter dank ik voor voor hun nuttige opmerkingen over onderdelen van de tekst. Tevens dank aan oud-bestuurslid dr. J.M. Karemaker voor enkele archivalia van de Stichting Informatie Dierproeven en de toestemming enkele door hem tijdens de Medisch Wetenschappelijke Dagen gemaakte foto's hier af te beelden, dr. K. Marck voor zijn toestemming om een fragment uit zijn boekje over de afdeling experimentele chirurgie RUG hier als kadertekst te gebruiken en dr. R.H. Vermij voor enkele persoonlijke mededelingen over prof.dr. D. de Wied. Voorts dank ik mw. C. van Duin voor haar gastvrijheid en hulp bij het raadplegen van het ZonMw-archief, H.A. Enser, die altijd bereid en in staat was zaken in archieven en bibliotheken op te sporen, mw. J.H. van der Sande-de Vries voor haar niet aflatende steun bij mijn archiefwerkzaamheden, en Chr. Geurts van Designworks die het geheel weer fraai wist vorm te geven.

Rotterdam, 15 januari 2012

Drs. Peter Verhoef

De geschiedenis van de Federa in hoofdlijnen

Het gure, winderige weer had ze niet weerhouden die donderdag de 28ste april 1960 om acte de présence te geven bij de eerste Federatieve Vergadering in Utrecht. Vanaf tien uur was de ontvangst met koffie, waarna de enkele honderden deelnemers, medisch-biologische wetenschappers van allerlei pluimage, zich naar gelang hun interesse zouden verspreiden over vier nogal van elkaar verwijderd liggende laboratoria van de universiteit Utrecht. Om daar verslag te doen van hun eigen onderzoek en mogelijk ook geïnspireerd te raken door de ontwikkelingen binnen andere vakgebieden dan de eigen discipline. Klokke 10.30 uur zouden de eerste vier wetenschappelijke voordrachten aanvangen. Op het programma voor de twee geplande dagen stonden niet minder dan tweeënzestig lezingen, gelijkelijk verdeeld over vijftien secties, en een drietal demonstraties van fysiologische aard. Voor de biochemici, klinisch chemici en radiobiologen stonden bovendien de huishoudelijke vergaderingen van hun verenigingen op het programma. Het sobere maar stemmige avondprogramma tussen beide dagen zou aanvangen om 17.00 uur met een ontvangst van de deelnemers door Curatoren en Senaat van de Utrechtse Universiteit in het Universiteitsgebouw aan het Domplein. Daarna zou om 20.00 uur historicus en socioloog prof.dr. P.J. Bouman (1902-1977) in het Jaarsbeursrestaurant aan het Vredenburg spreken over 'Interfacultaire research', waarna gelegenheid was voor 'gezellig samenzijn'. Alles stond overzichtelijk vermeld in het 44 pagina's tellende programmaboekje, inclusief de samenvattingen van alle lezingen en een lijst van de 383 deelnemers die zich op het moment dat het boekje in druk ging al hadden aangemeld.

Een programma dat zonder meer als een huzarenstukje van de Voorbereidende Commissie, bijgestaan door een Lokaal Comité, kan worden beschouwd. Immers tussen ideaal en werkelijkheid lagen slechts zo'n zeven maanden. Het was weliswaar 'bij wijze van proef', maar ambities en vertrouwen in het welslagen ervan klonken al door in de aanduiding op het programmaboekje: 'Eerste Federatieve Vergadering'. Er zouden er inderdaad meer volgen en het was de opmaat voor een rijke historie.

Het begin van de Federa

De Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie heeft in haar laatste vergadering een initiatief van één harer leden besproken, dat beoogt te komen tot een gezamenlijke jaarlijkse wetenschappelijke

Het initiatief van dr. D. de Wied (1959)

Aan: Prof. Dr. J. Ariëns Kappers (Ned. Anatom. Ver.), Dr. P.G. de Haan (Microbiologie), Dr. D.W. van Bekkum (Radiumbiologie), Dr. A.J.H. Vendrik (Biophysica), Dr. G. Smits (Klinische Chemie), Dr. Huisman (Bioch. Ver.)

De Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie heeft in haar laatste vergadering een initiatief van één harer leden besproken, dat beoogt te komen tot een gezamenlijke jaarlijkse wetenschappelijke vergadering van de Nederlandse Verenigingen op het gebied der experimentele medische vakken.

Het plan is met waardering ontvangen; besloten werd daarom zich te richten tot de bovengenoemde Verenigingen om te vernemen of bij deze bereidheid tot medewerken bestaat.

De redenen, die tot het voorstel aanleiding geven zijn verscheidene. Op het ogenblik houdt elke vereniging in hoofdzaak 3-5 vergaderingen van een dag per jaar. Tezamen is het aantal veel te groot om voor een bepaald persoon ook maar mogelijk te maken bij voorbeeld de helft ervan te bezoeken. Vele experimentele werkers beperken zich tot het bijwonen van de vergaderingen van de 'eigen' vereniging. Men mist hierdoor dikwijls een aantal, over de vergaderingen der andere verenigingen verspreide mededelingen, die voor het eigen werk van veel belang kunnen zijn. Voor een of twee belangwekkende voordrachten te midden van een aantal andere die men [niet] interessant vindt, maakt men geen afzonderlijke reis. Verder is de aard van de ééndags-vergaderingen meestal zodanig, dat voldoende wetenschappelijk contact buiten de vergaderzaal niet plaats heeft.

Aan deze bezwaren is grotendeels tegemoet te komen door het houden van de reeds genoemde jaarvergadering der verenigingen gezamenlijk, vergelijkbaar met de 'federation proceedings' in de Verenigde Staten

en enkele andere landen. Gedacht is aan een drie dagen durende bijeenkomst in Mei of Juni van elk jaar in één van de Universiteitssteden.

Het type voordracht lijkt ons in hoofdzaak de 'vrije' korte mededeling (15-30 minuten) te moeten zijn.

Wil men zo weinig mogelijk van zijn verenigings-onafhankelijkheid verliezen, dan zou elke vereniging ter plaatse afzonderlijk kunnen vergaderen, grotendeels gelijktijdig met de andere. Het dan bereikte voordeel zou dan al zijn dat men op een bepaald moment van de ene vergaderzaal naar de andere kan gaan en verder het leggen van contacten buiten de eigenlijke zittingen. Doelmatiger lijkt het om de bij elke vereniging binnengekomen en goedgekeurde voordrachten naar onderwerp te groeperen tot secties. Het gelijktijdig vergaderen van twee zeer verwante secties is wellicht grotendeels te vermijden. Bedoeld is dus, dat bij voorbeeld gelijktijdig kunnen plaats vinden een zitting met voordrachten op het gebied der medische fysica en dat der anatomie; liever niet echter biochemie en farmacologie.

In beperkte mate zou men ook grotere voordrachten van uitgenodigde sprekers kunnen doen plaats vinden als men daaraan behoefte gevoelt.

Wil het plan slagen, dan is het wenselijk, dat de betrokken verenigingen hun overige vergaderingen per jaar tot ongeveer de helft of minder terugbrengen [...]

Mocht dit voorstel bij de meerderheid der genoemde verenigingen aanhang krijgen dan kan geprobeerd worden om bij wijze van proef een bijeenkomst als boven uiteengezet te houden in mei of juni 1960. Een commissie samengesteld uit één à twee leden van elk der betrokken verenigingen kan de vergadering dan voorbereiden.

Archief Federa, ongedateerde brief [augustus 1959]

vergadering van de Nederlandse Verenigingen op het gebied der experimentele medische vakken. Het plan is met waardering ontvangen; besloten werd daarom zich te richten tot de bovengenoemde Verenigingen om te vernemen of bij deze bereidheid tot medewerken bestaat.

Met deze woorden opende de brief die als ongedateerde en niet-ondertekende doorslag bewaard is gebleven. Hij werd verstuurd in de tweede helft van augustus 1959 en was de eerste concrete stap om samen met een aantal verwante verenigingen een groot wetenschappelijk congres in Nederland te organiseren. Initiatiefnemer en schrijver van de brief was de in 1958 in Groningen tot lector in de experimentele endocrinologie benoemde dr. David de Wied (1925-2004). Deze had in 1957/58 dankzij een fellowship een jaar lang onderzoek kunnen doen aan een gerenommeerd instituut in de Verenigde Staten. En hij was daar toen geïnspireerd geraakt door de meetings van de al langer bestaande Federation of American Societies for Experimental Biology (1912, FASEB) en wellicht door de kort tevoren in Canada opgerichte Canadian Federation of Biological Societies (1957, CFBS). Iets soortgelijks stond De Wied voor ogen en met zijn brief trachtte hij medestanders te krijgen. De eerste reacties daarop waren zeer bemoedigend. Vier van de zes aangeschreven verenigingen sloten zich direct aan en de microbiologen stonden zeker niet afwijzend, maar wilden ‘in principe eerst de kat uit de boom [...] kijken’. De enige afwijzing was afkomstig van de anatomen. De kat was kennelijk snel uit de boom gekeken, want ook de microbiologen schoven kort daarna aan bij het oriënterende overleg. Dit overleg had plaats op de avond van 17 september 1959 in het Bacteriologisch Laboratorium aan de Catharijnesingel 59 te Utrecht, het werkadres van dr. P.G. de Haan (1918-2007). Aanwezig bij deze vergadering waren dr. D.W. van Bekkum (Nederlandse Vereniging voor Radiobiologie), dr. A. Groen (1915-2006; Nederlandse Vereniging voor Biochemie), De Haan (Nederlandse Vereniging voor Microbiologie), prof. dr. M.T. Jansen (1916-2000; Stichting voor Biofysica), dr. E.L. Noach (1921-2008; Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie) en dr. W.Th.G.M. Smeets (Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie). Verder uiteraard De Wied zelf die als ‘algemeen secretaris’ zou optreden en als gast de Groningse hoogleraar farmacologie prof.dr. J.H. Gaarenstroom (1909-1968), in 1952 promotor van De Wied en hoofd van het Farmacologisch Laboratorium, waar De Wied hem inmiddels als lector bijstond.

Uit de stukken valt op te maken dat men na deze eerste kennismaking voortvarend aan de slag ging. Al snel daarna kwam men in ongeveer dezelfde samenstelling opnieuw bijeen. En met enig recht kan deze samenkomst op 29 oktober 1959, opnieuw in het Bacteriologisch Laboratorium maar nu in de late namiddag, worden beschouwd als een soort oprichtingsvergadering. Zo althans beschouwde De Wied het, die als secretaris het verslag opmaakte van deze ‘Samenkomst van de commissie ter voorbereiding van de proefvergadering voor een Federatieve vergadering van medisch-biologische verenigingen te Utrecht’. In dat verslag klinken ook nog enige reserves door, met name van de kant van professor Jansen die als voorzitter bij deze commissievergadering optrad. Hij achtte de ‘kans op mislukking nogal groot [...] gezien de kleinheid van ons land en de dus beperkte voorraad aan wetenschappelijk potentieel’. Een ‘goede opzet’ zou doorslaggevend zijn voor het welslagen van de onderneming.

Maar vanuit het veld werden toch vooral bemoedigende signalen opgevangen. Zo had een bestuurslid van het Genootschap voor Natuur-, Genees- en Heelkunde laten weten, ‘dat de

Prof. dr. David de Wied (1925-2004)

Als geestelijk vader en als eerste 'Algemeen Secretaris' (lees: voorzitter, 1959-1964) was David de Wied voor de Federatieve Vergaderingen en de Federa als geheel van grote betekenis. Ook nadat hij het voorzitterschap had overgedragen trad hij nog bij vele gelegenheden op als spreker, inleider, inspirator en promotor van multi- en interdisciplinaire samenwerking als basis voor vruchtbaar medisch-wetenschappelijk onderzoek. Onderzoek waarin hij zelf een toppositie innam en waarvoor hem in 1978 de Federaprijs werd uitgereikt. Bij die gelegenheid presenteerde hij de voordracht 'Characteristics and functions of neuropeptides'.

David de Wied (Deventer 12-01-1925 – Utrecht 21-02-2004). Zoon van Izaak de Wied, slager, en Carolina Visser. Gehuwd met Alyda (Liedje) Prins. Uit dit huwelijk werden 1 zoon en 3 dochters geboren. Na de Tweede Wereldoorlog als joodse onderduiker te hebben overleefd, ving David de Wied in 1947 zijn studie geneeskunde aan in Groningen. Tijdens zijn studie werkte hij vanaf 1950 als onbezoldigd assistent op de afdeling van de endocrinologisch georiënteerde hoogleraar farmacologie J.H. Gaarenstroom (1909-1968), bij wie hij in 1952 promoveerde op zijn onderzoek aan *Vitamine C*, *bijnier* en *adaptatie: enige onderzoeken over de invloed van vitamine C op het leverglycogeengehalte van aan koude blootgestelde normale en bijnierloze ratten*. In 1955 ontving hij de artsambul. Een beurs van ZWO, een Fulbright fellowship en een lening bij zijn schoonouders om zijn vrouw en kinderen te kunnen meenemen, stelden De Wied in staat in 1957/1958 gedurende een jaar onderzoek in de Verenigde Staten te doen. Hij deed dat bij de gerenommeerde klinische onderzoeker I. Arthur Mirsky (1907-1974) op diens afdeling Clinical sciences aan de Universiteit van Pittsburgh. Daar verrichtte hij in multidisciplinair verband experimenteel onderzoek naar

Prof. David de Wied, initiator van de Federa in 1959 en haar eerste voorzitter van 1964 tot 1968. Foto: Bianca Spits.

de effecten van hypofyse- en bijnierschors hormonen op het gedrag van ratten. En legde daarmee de basis voor zijn latere onderzoeken die hem nationale en internationale faam zouden bezorgen.

Terug in Nederland werd hij in Groningen in 1958 tot lector (openbare les: 'Over antidiuretisch hormoon') en in 1961 tot gewoon hoogleraar in de 'experimentele endocrinologie' (openbare les: 'De farmacologische beïnvloeding van een endocriene functie') benoemd. In 1963 werd hij in Utrecht benoemd tot gewoon hoogleraar 'Farmacologie mede ten behoeve van de studie in de tandheelkunde' (openbare les: De chemie en

het geneesmiddel') en zou daar vervolgens tot zijn emeritaat in 1990 directeur zijn van het Farmacologisch Laboratorium, dat in 1968 op zijn verzoek werd omgedoopt tot 'Rudolf Magnus Instituut' (RMI). Op 1 februari 1990 hield hij zijn afscheidsrede 'Even afrekenen'.

Met zijn multidisciplinaire team in Utrecht werkte neurofarmacoloog De Wied aan de wisselwerking tussen neuropeptiden (een begrip door hem gemunt), hersenen en gedrag. Bij zijn onderzoekingen werkte hij gedurende vele jaren nauw samen met de polypeptiden-research-groep van de firma Organon. Samen met chemicus dr. H.M. Greven werkte De Wied over fragmenten van het door de hypofyse uitgescheiden adrenocorticotroof hormoon ACTH. In het bijzonder was de aandacht gericht op het stukje ACTH 4-10, een keten van zes aminozuren, dat leergedrag beïnvloedde. De 'leerpil', zoals deze revolutionaire vondst al snel in de volksmond werd genoemd. Dit stukje en nog een verwant stukje hielden een belofte in voor een reeks van geneesmiddelen tegen onder meer dementie. Die middelen zijn er uiteindelijk nooit gekomen omdat de uitontwikkeling ervan op teveel problemen stuitte. Wel oogstte De Wied er roem en verguizing mee, want het speelde in de tijd dat ideeën als zou gedrag biologisch bepaald zijn in vele kringen als ronduit abject werden beschouwd. Bovendien werd hem zijn relatie met de farmaceutische

industrie verweten. Hoe dan ook De Wied verwierf zich door zijn baanbrekende onderzoekingen naar hersenen en gedrag nationale en internationale vermaardheid.

Hij bekleedde tal van leidinggevende posities in binnen- en buitenlandse wetenschappelijke gremia, als FUNGO-ZWO, KNAW, *European Journal of Pharmacology* (waarvan hij oprichter was). Als waardering voor zijn wetenschappelijke prestaties viel De Wied veel eerbetoen ten deel, waaronder diverse eredoctoraten en koninklijke onderscheidingen.

Enkele jaren terug verscheen van de hand van wetenschapshistoricus Rienk Vermij de eerste biografie van *David de Wied. Toponderzoeker in polderland*. Het is een meeslepende geschiedenis van een begaafd experimentator en een innemende regelaar, die als zoon van een Deventer slager opklom tot president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (1984-1990). De eerste biografie, want ongetwijfeld zal er een volgen waarin meer aandacht zal worden besteed aan de wetenschappelijke kritiek die er bestond op zijn Utrechtse experimenten en die met name de herhaalbaarheid daarvan betrof. Tot die tijd en ook daarna nog biedt het boek van Vermij overigens voldoende stof tot inspiratie.

Bronnen: www.jodeninnederland.nl/d/P-3180; Koenen, Revolutionair onderzoeker; Meijler, 'Levensbericht D. de Wied'; Tausk, *Organon. De geschiedenis*; Vermij, *David de Wied*; Wied & Bär, Over van alles en nog wat.

1949: Medische research

'In de jongste periode is de beoefening van de klassieke physiologische wetenschappen (fysiologie en farmacologie), zoals zij vele jaren met succes was toegepast in een bij uitstek medische sfeer door medisch georiënteerde en opgeleide onderzoekers, evenals die der morphologische vakken, haar hoogtepunt gepasseerd. Het initiatief en de topprestaties zijn overgegaan naar het zeer uitgebreide gebied der biochemie en der biophysica [...] De voor de toekomstige geneeskunde meest belangrijke research is daarmee uit een specifiek medische invloedssfeer geraakt en grotendeels in handen gekomen van niet-medici [...]'. * Bron: J.A. Cohen (1949), citaat in: Knecht-van Eekelen, *Hoofddlijnen*, 55.

Federatieve vergadering, zoals nu wordt opgezet, altijd al een ideaal van zijn vereniging is geweest' en dat hij zou nagaan 'hoe zijn vereniging er eventueel aan kan deelnemen'. En een brief van prof.dr. O. Mühlbock, hoofd van de afdeling Biologie van het het Antonie van Leeuwenhoekhuis, die meedeelde het initiatief 'van grote betekenis' te achten en als bestuurslid van een drietal verenigingen op een of andere wijze wilde participeren.

Het draagvlak leek daarmee meer dan voldoende en in rap tempo werden nu uitnodigingen en registratieformulieren gedrukt en in december verzonden naar de leden van de deelnemende verenigingen. Ook de leden van acht 'associate' verenigingen werden uitgenodigd. Dit betrof verenigingen die niet daadwerkelijk bij de organisatie betrokken waren, maar 'wel hun leden de gelegenheid wens[t]en te geven de Federatieve Vergadering bij te wonen [...] en tevens garant [stonden] voor een deel van de onkosten, die door de organisatie zijn ontstaan'. De financiële dekking leek enige tijd een probleem te zijn, vooral na de teleurstellende negatieve beschikking van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) op een verzoek om het initiatief met een subsidie van fl. 500,- te ondersteunen. Maar men liet zich hierdoor niet uit het veld slaan, zoals blijkt uit de reactie van prof. Jansen: 'Wat het geld betreft, laten we het zolang voorschieten (in geval van nood kan ik wel fl. 500,- uit een potje verschaffen) en zien wat we naderhand los krijgen'. Maar de zorgen waren van korte duur, want al snel had men een viertal firma's (Gist, Organon, Philips-Duphar en Unilever) bereid gevonden genoemd bedrag bijeen te brengen. De rest van de uitgaven hoopte men te kunnen dekken met inkomsten uit de inschrijfkosten die twee gulden zouden bedragen.

De aanmelding van voordrachten kwam aanvankelijk wat moeizaam op gang. In de uitnodigingen was erop gewezen dat 1 januari de uiterste inzenddatum van samenvattingen was, omdat deze in het programmaboekje zouden worden opgenomen. Maar in januari waren er

1961: 'Associate' vereniging

Over het daadwerkelijk participeren bij de organisatie van de in 1961 in Leiden te houden Federatieve Vergadering had de Nederlandse Vereniging voor Gerontologie (NVG) haar bedenkingen. Volgens bestuurslid dr. P.J. Thung bestond zijn Vereniging voornamelijk uit 'huisartsen, sociale werkers, ook wat specialisten en anderen [...] die om een of andere reden geïnteresseerd zijn in oude lieden [...] In deze vereniging is echter een Biologische Sectie, waarvan ik secretaris ben, die beoogt belangstelling te wekken voor experimenteel werk over ouderdomsveranderingen'. Heel erg veel stelde het volgens hem nog niet voor, zodat het Thung 'wat overdreven leek [...] haar biologische sectie als een van de organiserende verenigingen te [laten] optreden [...] en daarom graag als "associate" vereniging wordt beschouwd'. Brief Paul J. Thung aan De Wied, 11 augustus 1960

** Thung was op dat moment verbonden aan de Biologische Afdeling van het Nederlands Kanker Instituut (1913, NKI) te Amsterdam en had in 1960 bij de eerste FV in Sectie V een voordracht gehouden. Van 1965 tot 1989 zou hij in Leiden hoogleraar zijn in de 'Betrekkingen tussen Natuurwetenschap en Geneeskunde'. Het kankeronderzoek in het NKI was verdeeld over disciplinaire afdelingen als Biologie, Biochemie, Experimentele Cytologie, Pathologische Anatomie, Electronenmicroscopie, Immunologie en Kliniek. Thung kende dus de voordelen van multidisciplinaire samenwerking.*

nog slechts 45 voordrachten aangemeld, zodat de besturen van de verenigingen hun leden nog eens extra aanspoorden om een voordracht te houden. En met succes. Vooral Groningen had zich onderscheiden met maar liefst achttien voordrachten, ruim meer dan nummer twee, de Universiteit Amsterdam, die met negen voordrachten vertegenwoordigd was. Vanuit de Universiteit Nijmegen en de Vrije Universiteit waren respectievelijk vier en drie voordrachten aangemeld.

Op donderdag 28 en vrijdag 29 april 1960 had dan de eerste Federatieve Vergadering plaats. En direct na afloop, 29 april om 17.00 uur, kwamen de 'besturen van de medisch biologische verenigingen' bijeen voor een evaluatie en om 'tot een definitieve beslissing te komen tot het tot een traditie verheffen van het jaarlijks houden van een Federatieve vergadering'. Het verslag van deze vergadering, die werd voorgezeten door Jansen en De Wied samen, biedt een kleurrijke mengeling van lof en kritiek. Zo was enerzijds bij de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie de aanvankelijke reserve geheel verdwenen. 'Dr. Walter was nu ook zeer enthousiast [...] Er waren 82 leden aanwezig hetgeen 2 maal meer is dan op een fysiologendag'. En anderzijds de reactie van de Nederlandse Vereniging voor Biochemie: 'Het geheel hangt ook als los zand aan elkaar. Wij willen niet meer meedoen'. Maar toch vooral de positieve geluiden overheersten en er werden bovendien nog tal van suggesties ter verbetering gedaan, zodat besloten werd de traditie voort te zetten en een memorandum op te stellen 'waarin voorstellen voor de organisatie van een volgende Federatieve vergadering zullen worden gedaan'. En daarmee was het proefstadium definitief beëindigd.

Aardig ter afsluiting van deze constituerende periode zijn de persoonlijke impressies van Jansen van deze evaluatievergadering zoals hij die drie dagen erna verwoordde in zijn brief aan De Wied:

Ik moet bekennen dat hij [Jansens indruk, pv] het eerste etmaal niet plezierig was, maar allengs wint de overtuiging veld dat een en ander alleen maar betekent dat de keuze van de deelnemende verenigingen de eerste maal niet helemaal gelukkig is geweest. Eigenlijk is dat niet zo'n wonder. De verenigingen met bezwaren, de biochemici, de microbiologen en de klinische chemici als ik me wel herinner, hebben overigens niet slechts gemeen dat ze afwijzend staan, want de redenen zijn ook ongeveer gelijk: geen belangstelling van de leden buiten het eigen vak [...] Tegenover deze groep staan de meer biologisch georiënteerden, de farmacologen, endocrinologen, fysiologen, radiobiologen (?), oncologen, gerontologen, biofysici, histologen en naar te hopen is de anatomen, die er wel voor voelen. Zij hebben wel eigen technieken en een eigen taal, maar de objecten zijn toch hoofdzaak en ze schuwen niet de vondsten van anderen toe te passen op hun eigen onderzoek [...] Ergo, we moeten het nog eens laten proberen met deze mensen en voor hen de leemte opvullen tussen de verenigingsvergadering en het Natuur- en Geneeskundig Congres.

De doelstellingen van de Federa

Dat in 1959 een aantal besturen van medisch-biologische verenigingen besloot de handen ineen te slaan had slechts één doel. Men wilde gezamenlijk en dan nog ‘bij wijze van proef’ een wetenschappelijke vergadering beleggen. De achterliggende gedachte was dat hierdoor hun leden ‘geattendeerd’ konden worden ‘op het bestaan van wetenschappelijk werk dat tot de zgn. randgebied-interesse’ behoorde. Deze eerste Federatieve Vergadering (1960) verliep naar wens en men besloot er een jaarlijks terugkerend wetenschappelijk evenement van te maken. Midden jaren zestig ontstond de behoefte deze samenwerking te formaliseren, waartoe aanvankelijk een ‘Reglement’ werd opgesteld waarin vooral enkele concrete afspraken waren vastgelegd over de organisatie van deze Federatieve Vergaderingen. In 1967 werd de samenwerking ook formeel bekrachtigd door de gezamenlijke oprichting van de ‘Stichting Federatie van Medisch Biologische Verenigingen in Nederland’. In de statuten van deze Stichting werd ‘het houden van federatieve vergaderingen’ als enige activiteit genoemd om de bredere doelstelling ‘het stimuleren van medisch biologisch onderzoek in Nederland’ te kunnen realiseren.

Nadat de in 1969 opgerichte zusterfederatie van klinische verenigingen – Stichting Federatie van Verenigingen ter Bevordering van Klinisch Wetenschappelijk Onderzoek in Nederland – in 1976 was ontbonden, sloten de meeste van de betrokken klinische verenigingen zich aan bij de Federa. Dit gaf aanleiding tot de statutenwijziging van 1977 waarbij de doelstellingen werden verruimd. Behalve de Federatieve Vergaderingen zouden vanaf nu ook ‘andere activiteiten’ moeten bijdragen aan het ‘bevorderen van medisch-biologisch en klinisch wetenschappelijk onderzoek’.

Vooralsnog bleven de Federatieve Vergaderingen als de belangrijkste activiteit gezichtsbepalend voor de Federa. Maar vanaf nu werd geleidelijk de missie verbreed en werden de prioriteiten enigszins verlegd. Zo zou de Federa vanaf eind jaren zeventig een directe rol spelen bij de voorbereiding en latere realisering van een stelsel van opleidingen tot medisch-wetenschappelijk onderzoeker in tal van disciplines. En rond 1990 werd ook de directe belangenbehartiging van (jonge) onderzoekers daaraan toegevoegd. Voor beide activiteiten, die moesten bijdragen aan een beter carrièreperspectief van met name postdocs, werden allianties gesloten met andere partijen.

Eind jaren tachtig kwam het voor de Federa belangrijke samenwerkingsverband met NWO-Medische Wetenschappen (vanaf 2001 ZonMw) tot stand. Was van deze alliantie de gezamenlijke uitgave van de periodiek *Mediator* de belangrijkste doelstelling, ook de actieradius van de Federa werd hierdoor uitgebreid met het gehele terrein van het gezondheidszorgonderzoek. Maar behalve de uitbreiding met genoemde nieuwe activiteiten, werd ook gesleuteld aan wat in aanvang de belangrijkste, zo niet enige activiteit was. Zo was het concept Federatieve Vergadering in de jaren tachtig enigszins sleet geworden, doordat inmiddels tal van andere mogelijkheden tot multidisciplinaire contacten bestonden waardoor de belangstelling voor de Federatieve Vergaderingen taande. Reden om deze jaarlijkse bijeenkomsten vanaf 1993 volgens een geheel andere formule als Medisch Wetenschappelijke Dag voort te zetten en hieraan vanaf 1999 tevens een publieksdag te koppelen.

De Federa: nieuw, maar passend in een traditie

Geheel passend bij de culturele dominantie van de Verenigde Staten in de jaren vijftig en zestig refereerde De Wied toen hij zijn ideeën over een in Nederland te houden gemeenschappelijk congres uiteenzette aan de Federation of American Societies for Experimental Biology. Maar hij had zijn voorbeeld ook dichterbij huis kunnen vinden. En daarmee had hij tevens kunnen onderstrepen dat zijn plannen feitelijk pasten in een lange Nederlandse traditie. Over twee voor de geschiedenis van de Federa interessante voorbeelden, al was het maar omdat ze in de tekst zijdelings worden genoemd, hieronder een korte kenschets. Het Genootschap ter Bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde, dat de bakermat vormde van een aantal wetenschappelijke verenigingen en gedurende lange tijd als een soort koepelorganisatie functioneerde, en het Nederlands Natuur- en Geneeskundig Congres als typische representant van de in de negentiende eeuw in het buitenland opgerichte nomadische gezelschappen.

Het Genootschap ter Bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde (1790-)

Aan de vroege geschiedenis van dit roemruchte, in 1790 in Amsterdam als Genootschap ter bevordering der Heelkunde opgerichte genootschap kunnen we hier voorbijgaan en ons beperken tot de periode vanaf 1870. In genoemd jaar kreeg het Genootschap zijn huidige naam omdat het voortaan ook de natuurwetenschappen tot zijn domein beschouwde. Het Genootschap kende vanaf dat jaar drie secties: de eerste voor natuurwetenschappen, de tweede voor de geneeskunde en de derde voor heel- en verloskunde. In 1898 zou daaraan een vierde – biologische – sectie worden toegevoegd.

Al in 1913 wees de secretaris van het Genootschap, de anatoom Lodewijk (Louis) Bolk (1866-1930), op de gevaren van versplintering door de al maar verdergaande wetenschappelijke specialisatie en

de komst van steeds meer specialistische verenigingen. Dit gevaar kon volgens hem worden bezworen door alle specialistische verenigingen samen te brengen en het Genootschap om te vormen tot een soort koepel, een Académie de Médecine. Zijn waarschuwingen raakten doel en al in 1915 kwamen onder patronaat van de genoemde vierde sectie de anatomen bij elkaar en in 1916 volgden de fysiologen. De 'Physiologendag' verliep zelfs zo succesvol, dat de fysiologen zich in 1920 formeerden tot een aparte subsectie van de biologische sectie. Bij de Physiologendag een jaar later moest men al met parallelle sessies werken om de grote hoeveelheid voordrachten te kunnen plaatsen. En vanaf 1923 moest men er zelfs toe overgaan twee keer per jaar bijeen te komen. Andere disciplines volgden: in 1927 hield een subsectie experimentele biologie haar oprichtingsvergadering en in 1928 organiseerden ook de microbiologen zich. Om de bij deze subsecties gesignaleerde 'sterke neiging tot verzelfstandiging' het hoofd te bieden, dus om ze voor het Genootschap te behouden, stelde het bestuur de subsecties voor zich als zelfstandige 'nieuwe afdelingen onder de hoede van het Genootschap te stellen'. In 1930 werd daarop de 'Nederlandsche Anatomen Vereeniging, Afdeeling van het Genootschap ter bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde' opgericht. En nog in hetzelfde jaar werd ook besloten tot oprichting van de Nederlandsche Vereeniging voor Physiologie en Pharmacologie, die in 1931 als zesde afdeling van het Genootschap werd toegelaten. Na de Tweede Wereldoorlog volgden in 1947 de Vereniging voor Endocrinologie als zevende afdeling en in 1950 een afdeling voor hematologie. Al deze met grote zelfstandigheid opererende afdelingen leverden het Genootschap nogal wat problemen. Zo hanteerden ze elk hun eigen toelatingseisen en was daardoor het wetenschappelijk niveau van de leden te wisselend. In 1951 werd dan ook besloten om de vanaf 1930

De Federa: nieuw, maar passend in een traditie

toegevoegde afdelingen van het Genootschap af te splitsen, waarna deze als volledig zelfstandige verenigingen voortgingen. In 2000 besloot het Genootschap de onderverdeling in secties geheel op te heffen om daarmee zijn interdisciplinaire signatuur sterker tot uitdrukking te brengen.

Het Nederlands Natuur- en Geneeskundig Congres (1887-)

In de laatste decennia van de negentiende eeuw ontstond in navolging van andere landen ook in Nederland de wens om wetenschappers vanuit verschillende disciplines met elkaar in contact te brengen, omdat dit de vooruitgang van de medische en natuurwetenschappen ten goede zou komen. Nadat een eerder initiatief daartoe van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst nog veel weerstand had ontmoet, lukte het in 1887 wel om een aantal verenigingen bijeen te brengen. Bij de oprichtingsvergadering dat jaar van het Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres door de Nederlandsche Dierkundige Vereeniging, de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst en de Nederlandsche Botanische Vereeniging werd besloten gezamenlijk een congres te organiseren. Dit eerste congres had plaats in het najaar van 1887. De congressen duurden twee of drie dagen en kenden naast algemene vergaderingen een aantal sectievergaderingen. Er waren vier secties: Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, Biologische Wetenschappen, Geneeskundige Wetenschappen en

Geologisch-Geografische Wetenschappen. Het was een 'nomadisch' of rondtrekkend congres, want om zoveel mogelijk wetenschappers te bereiken werden ze in steeds andere plaatsen georganiseerd. Veelal een universiteitsstad, maar ook in andere grote steden. Een uitgebreid verslag verscheen na afloop in de *Handelingen*. Het Congres kende tot aan de Tweede Wereldoorlog een enorm succes en telde vooral gedurende de eerste decennia onder zijn bestuursleden en plenaire sprekers vele eminente wetenschappers en Nobelprijswinnaars, zoals M.W. Beijerinck, W. Einthoven, Chr. Eijkman, J.H. van 't Hoff, H. Kamerlingh Onnes, H.A. Lorentz, H. de Vries, P. Zeeman en F. Zernike.

Na 1945 nam de belangstelling voor het Congres mede door de komst van steeds meer wetenschappelijke verenigingen geleidelijk af. In zijn historisch exposé in het gedenkboekje dat in 1987 in het kader van het honderdjarig bestaan van het Congres werd uitgebracht, vermeldde J.H. Daams dat na 1959 het Congres zich zou beperken tot eendaagse bijeenkomsten gewijd aan algemene onderwerpen rond thema's als erfelijkheid, waarnemen, ruimtevaart etc. Ook wees hij erop dat het tanen van het Congres synchroon liep met de toenemende bloei van de in 1959 opgerichte Federatie van Medisch Biologische Verenigingen met haar 'grotere specialisatie'. Voor de feestredenaar bij het 58ste Congres in 1987 zal het allemaal bekend zijn geweest. Voor de openingsrede had men namelijk prof. dr. D. de Wied uitgenodigd.

Bronnen: Berkel, 'Het Genootschap als spiegel', i.h.b. 49-57. Daams, 'Uit de geschiedenis'; Visser, Het 'Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres'.

1916: Fysiologendag

'Hoe nuttig is het voor deze allen, eens samen te komen, oude herinneringen op te frisschen, met de nieuwe vorderingen kennis te maken, over allerlei onderwerpen te praten, allerlei vraagstukken behandeld te hooren. Eén dag van zoo'n nationaal congres biedt in samengedrongen vorm den jaarlijkschen arbeid der Nederlandsche physiologen en weegt minstens tegen de lezing van drie dikke tijdschriften op!' * Bron: Rijnberk (1916), 'De eerste Nederlandsche Physiologendag'.

De metamorfose die de Federa vooral vanaf de jaren negentig had ondergaan en het totale spectrum van activiteiten die de Federa inmiddels ontplooiden waren eerder al officieus vastgelegd in een ongedateerd intern stuk ‘Taakstelling’ (eind 1992), maar werden nu ook formeel vastgelegd bij de statutenwijziging van 2003. In deze statuten werd de veel bredere missie die de Federa zich inmiddels toedichtte geformuleerd als:

Het medisch-biologisch, klinisch-wetenschappelijk en gezondheidszorgonderzoek in Nederland bevorderen als een koepel over de bij de stichting aangesloten organisaties, door (a) het stimuleren van interdisciplinaire contacten tussen de bij de stichting aangesloten organisaties; (b) het verstrekken van informatie betreffende medisch-biologisch, klinisch wetenschappelijk en gezondheidszorgonderzoek; (c) het onderhouden van contacten met de landelijke makers en uitvoerders van onderzoeksbeleid; (d) het reflecteren op besluitvorming en regelgeving ten aanzien van onderzoeksbeleid; (e) het houden van medisch wetenschappelijke dagen voor deskundigen en voor algemeen publiek; (f) visie en uitzicht te geven aan onderzoekers op carrièreperspectief in medisch-wetenschappelijk onderzoek; (g) andere activiteiten die tot het gestelde doel kunnen leiden.

Deze statuten van 2003 zijn tot op heden koersbepalend voor de Federa, waarbij de nadruk in toenemende mate kwam te liggen op het brede terrein van de regelgeving en -neming met betrekking tot de praktijk van het medisch-wetenschappelijk onderzoek.

Periodisering

In dit hoofdstukje in wat schetsmatige lijnen de belangrijkste fata en data van vijftig jaar Federa bijeengebracht en met brede streken de achtergrond daarvan ingekleurd. De verschillende aspecten van het reilen en zeilen van de Federa worden in volgende hoofdstukjes afzonderlijk en in meer detail uitgewerkt. Hier wordt vooral geschetst hoe de Federa op de wisselende externe factoren reageerde, op de veranderingen reflecteerde en ook hoe zij trachtte te midden van alle veranderingen een rol van betekenis te kunnen blijven spelen. Hierbij werd voornamelijk teruggegrepen op secundaire literatuur, waarbij onder meer dankbaar gebruik is gemaakt van de lijvige studie van Knippenberg en Van der Ham over *het ministerie van Onderwijs [Kunsten] en Wetenschappen* (1993), de studie van Bosmans en Van Kessel over de *Parlementaire geschiedenis van Nederland* (1993) en uiteraard de zeer informatieve website ‘Parlement & Politiek’ (www.parlement.com). Voor de reflecties vanuit de Federa zelf is vooral gebruikgemaakt van de terugblikken en soms vooruitblikken van meestal de voorzitters bij gelegenheid van lustrumvieringen en van een enkel beleidsstuk waarin mede de omgevingsfactoren uitdrukkelijk in beeld werden gebracht.

De Federa ontstond op een historisch breukvlak tussen twee tijdperken, op de overgang van de lange jaren vijftig van herstel en wederopbouw na de enorme opgelopen schade tijdens Wereldoorlog II naar een periode van aanvankelijk grote welvaart en later hervormingen en polarisatie. Daarom hier eerst ook enige aandacht besteed aan de jaren vijftig waarvan de Federa toch strikt gezien een kind is.

Gedragsregels en publieksvoorlichting anno 1960

In februari 1960 opende *Medisch Contact* met een artikel over 'Medische voorlichting door televisie'. Aanleiding was de beroering die was ontstaan door de 'venijnige reacties' in de gedrukte media op een voorlichtingsprogramma dat op televisie was uitgezonden. Hoofdredacteur W.J. Royaards wilde op de inhoud van het door hem als 'kluchtspel' aangemerkte programma niet nader ingaan, maar sprak wel zijn zorgen uit over het 'ongevraagd' confronteren van het publiek met informatieve programma's via de ether.

'Men kan wel aanvoeren dat kijkers [...] het toestel kunnen uitschakelen, doch men weet [...] dat die mogelijkheid in de praktijk weinig toepassing vindt: men beschikt over her toestel, betaalt er kijkgeld voor en wil er dus profijt van hebben.' Voorlichting via tv was maar al te gevaarlijk, hij verwees naar Engeland, waar na een op tv vertoonde hartoperatie 'overal [...] huisartsen [werden] ontboden om van streek geraakte kijkers weer ter been te helpen'. Die ervaring maakte het volgens Royaards begrijpelijk, 'dat men in medische kringen de ontwikkeling van deze medische voorlichting met zorg gadeslaat'.

Een week later besteedde *Medisch Contact* aandacht aan het verbod dat staatssecretaris Y. Scholten de VARA had opgelegd om een voorlichtingsfilm van de NVSH uit te zenden, omdat hij de inhoud van betreffende film niet 'afgestemd' had geacht 'op het doordringen in huiskamers en cafés'. Waarschuwingen vooraf, zodat het publiek niet ongewild zou hoeven kijken, werkten volgens de staatssecretaris eerder averechts, omdat 'dit de kans aanmerkelijk vergroot, dat een ongezond soort belangstelling voor de film tevoren wordt gewekt.'

Een enkele maand later was het weer raak. Nu in een ingezonden stuk naar aanleiding van een uitzending van het taboedoorbrekende VPRO-programma 'Ziek Zijn Beter Worden', dat vanaf 1956 gedurende acht jaar werd gepresenteerd door de bekende televisiedokter A.C. (Hans) van Swol (1914-2010). Briefschrijver stoorde zich eraan dat Van Swol zijn gasten niet bij

naam mocht introduceren. Want hij kon zich 'moeilijk voorstellen, dat na dit voorstellen [...] Tv-plakkend Nederland naar kast of bureau zou rennen om potlood en papier te grijpen om deze naam te noteren [...] Zou zijn spreekkamer dan de volgende dagen nu echt uitgepuild hebben van hulpzoekenden [...] Gaat het toepassen van de regels van onze Medische Ethiek* hier niet wat àl te ver?'

En er dreigde een wellicht nog veel groter gevaar. Opnieuw een ingezonden brief, en nu naar aanleiding van een artikel in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, waarin prof.dr. L.B.W. Jongkees (1912-2002) zich had afgevraagd of met dat onverbloemd vertonen van operaties het vak niet 'te grabbel' werd gegoooid. Briefschrijver sloot zich daar gretig bij aan: 'Wat denkt men te bereiken, wanneer straks op de tv een pulmonaal stenose operatie zal worden gedemonstreerd? [...] Men stelt zich iets spectaculairs voor, met spuitende vaten en krakende ribben, zwetende chirurgen, die smachtend omhoog of opzij kijken. De werkelijkheid is zó teleurstellend eenvoudig, bijna saai - dat echter driekwart van het publiek zal reageren met: "Is dat nou alles". En dat zal het einde zijn van de magie van de thoraxchirurgie. En de kwakzalvers maar in hun vuistje lachen om die domme dokters! Die domme dokters, die de hele lieve dag de diagnose (moeten) bediscussiëren, de therapie uiteenzetten met alle mogelijkheden en onmogelijkheden! Nogmaals: wat er nog aan magie in het doktersberoep over is: vasthouden!'

Bron: Alle citaten uit: *Medisch Contact* 15 (1960), nummers in de periode februari tot april.

* Bedoeld werd hier de kort daarvoor uitgebrachte derde druk van *Medische ethiek en gedragsleer* (Utrecht: KNMG, 1959), het bekende 'blauwe boekje'. Daarin stonden ook richtlijnen voor artsen als ze in de 'lekenpers' wilden publiceren of optreden. Casuïstiek moest worden vermeden, persoonlijke meningen waren taboe: uitsluitend de binnen geneeskundige kringen algemeen heersende opvattingen mochten worden verkondigd, en zeer ontraden werd 'een beeltenis van zichzelf bij zijn publicatie' te laten plaatsen.

Een statement. De jaren vijftig die voor wetenschappelijk Nederland zo bijzonder waren aangevangen met een krachtig ‘statement’ van de overheid door stimulering van fundamenteel onderzoek in Nederland uitdrukkelijk tot haar taken te verklaren:

[...] het zuiver-wetenschappelijk onderzoek [is] geen directe taak van de Overheid [...] Het onderzoek niet, maar de bevordering van het zuiver-wetenschappelijk onderzoek is iets anders. De Overheid moet blijk geven van belangstelling en waardering voor het wetenschappelijk onderzoek. [...] Zij moet verder, voor zover het in haar vermogen ligt, de belemmeringen wegnemen, opdat dit wetenschappelijk onderzoek voortgang kan vinden. [...] Zij behoort verder aan belangrijke initiatieven, die in het maatschappelijk leven opkomen, hetzij van individuele geleerden, hetzij van genootschappen, hetzij van verenigingen, de voorrang te laten. [...] Zij moet tenslotte [...] het wetenschappelijk onderzoek bevorderen door gunstige voorwaarden te bieden voor het onderzoek en zo mogelijk door geldelijke steun te geven. En verleent zij subsidie, dan verwacht de Volksvertegenwoordiging terecht, dat op de doelmatige besteding van de gelden toezicht wordt uitgeoefend. Welnu, deze opvatting ligt ten grondslag aan de wettelijke regeling, welke aan de Kamer is voorgelegd. Vanzelfsprekend mogen wij daarbij twee omstandigheden van de tijd, waarin wij leven, niet uit het oog verliezen. Het zuiver-wetenschappelijk onderzoek in ons land [...] heeft ten gevolge van de oorlog en de bezetting een zekere achterstand in te halen.

Ook vereist de huidige ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek veel meer dan vroeger samenwerking, werken in groepsverband. Met deze omstandigheden is ook in de voorgestelde regeling rekening gehouden op een wijze, dat niemand tot samenwerken met anderen wordt gedwongen — een ieder blijft in Nederland vrij [...] De ontworpen regeling is niet bevorderlijk voor centralisatie, wel voor coördinatie. Zij zal [...] onderzoekers, die in teamverband, in werkgroepen willen samenwerken, in een aantal groepen bijeenbrengen [...] Daar zullen worden bijeengebracht onderzoekers, die aan de universiteiten en hogescholen werkzaam zijn, met onderzoekers van buiten die kringen.

Deze woorden zijn afkomstig van minister van Onderwijs en Wetenschappen, dr. F.J.Th. Rutten (1899-1980), tijdens de beraadslagingen in de Eerste Kamer op 4 januari 1950 over de ‘Bevordering van het zuiver-wetenschappelijk onderzoek’, de instelling van wat daarna bekend zou staan als Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO). Het wetsontwerp werd die dag ‘zonder hoofdelijke stemming aangenomen’.

ZWO. Als taak had ZWO (dat in voorlopige vorm al sinds 1947 functioneerde) het fundamenteel onderzoek in Nederland te stimuleren en te coördineren. En dat geheel naar Amerikaans model – men had zich daartoe met name verdiept in en verstaan met de op dit gebied zeer succesvolle Rockefeller Foundation – via subsidiëring van individuele of groepjes onderzoekers verbonden aan universiteiten en hogescholen. En natuurlijk ook aan de onder ZWO ressorterende stichtingen ‘Het Mathematisch Centrum’ (MC) te Amsterdam, waarin de eerste Nederlandse computerfaciliteiten werden samengebracht, en de Stichting voor Fundamenteel Onderzoek op het gebied der Materie (FOM). Men had eind jaren veertig ook pogingen ondernomen om meer onderzoek in een dergelijke stichting te concentreren. Zo waren er plannen geweest voor een Centraal Instituut voor Fundamenteel Biologisch en Medisch Onderzoek. Initiatiefnemers daarvan waren geweest de Groningse hoogleraar theoretische

Onderzoek op het Medisch Biologisch Laboratorium eind jaren zestig

'[Er] liepen daar in Rijswijk nog tal van andere hoogst boeiende wetenschappers rond, de anti-culturele Otto Wolthuis bijvoorbeeld, die muizen kunstjes leerde, ze dan onthoofdde, en de hersenen van die muisjes inspoort bij ongetrainde muisjes om te zien of die het kunstje dan al kenden, dan wel sneller leerden. (En toen hij daarover een keer sprak en het erop leek dat die ongetrainde muisjes inderdaad sneller leerden, zei professor De Wied: "Wat een troostrijke gedachte voor de weduwen van alle zendelingen die in de kookpot van de inboorlingen zijn verdwenen.") [...] Ik ontmoette er nog vele anderen, en het waren allemaal stuk voor stuk keien op hun vakgebied, en ze zijn nu ook bijna allemaal hoogleraar. Toen enige tijd terug een lijst gepubliceerd werd van de beste medische onderzoekers in Nederland zag ik in de top twintig al die mij van het MBL vertrouwde namen terug.

Al spoedig bleek, daar in Rijswijk, dat ik mij onmogelijk compromitteren kon met griezelig onderzoek aan geheime gifgassen of levensgevaarlijke mutanten van *Escherichia coli*. De eerste opdracht die ik kreeg was: zoek uit waarom er zo'n grote sterfte is onder de jonge ratten in de dierenstal [...] Na mijn onderzoek ging men over op stoombevochtiging en startte men met nieuwe ratten een nieuwe kweek. Daarna heb ik onderzoek gedaan naar het zogenaamde pootroffelgedrag van muizen, naar de invloed van een verrijkte dan wel verarmde omgeving op de ontwikkeling van het gedrag van jonge ratten, en naar de invloed van minimale hoeveelheden in drinkwater toegediend parathion op het gedrag van ratten. (Ze werden er erg vredelievend van.)

Niets van dat alles viel onder de noemer van geclassificeerd onderzoek. Maar dat was dan ook het meest geheimzinnige daar in Rijswijk: niemand deed geclassificeerd onderzoek. Al die jonge, buitengewoon ambitieuze wetenschappers verlangden er hevig naar om een coryfee te worden in hun vak, en om dat te bereiken moesten ze publiceren, maar geclassificeerd

onderzoek mag men niet publiceren. Dus deed niemand geheim onderzoek; ze waren allemaal koortsachtig bezig beroemd te worden. Sindsdien heb ik nooit meer op zo'n bruisend, hectisch laboratorium gewerkt. Er gebeurde van alles, er waren werkbesprekingen, refereeravonden, wetenschappelijke bijeenkomsten, waarbij onderzoekers van "all over the World" toestroomden. Daar heb ik toen voor het eerst begrepen wat wetenschap inhoudt; daar heb ik geleerd dat alles wat daarover door wetenschapsjournalisten, of alfavetenschappers, of zelfs door Popper, Kuhn of Feyerabend beweerd wordt, hoegenaamd nergens op berust. Van dorre, emotionele, kille wetenschappelijke pluizersarbeid is totaal geen sprake. Integendeel: het gaat tussen wetenschappers hartstochtelijker toe dan tussen letterkundigen, en men is tegelijkertijd veel sportiever.

Toen in Rijswijk de datum naderde waarop ik zou afzwaaien – 1 januari 1970 – vroeg Meeter mij of ik wilde blijven. Was er geen andere mogelijkheid geweest dan zou ik dat zeker gedaan hebben, al zou ik op den duur waarschijnlijk niet hebben kunnen aarden tussen al die hartstochtelijk van hun vak bezeten genetici, farmacologen en medici. Voor mij was het allemaal net té heftig, té emotioneel, té bruisend. Ik was blij dat ik kon terugkeren naar de zoveel rustiger wetenschappelijke wereld aan de universiteit, waar men onderzoek met onderwijs afwisselen mocht, en dus nooit zo one-track-minded kon opgaan in het wetenschappelijk bedrijf. Niettemin blijft een researchlaboratorium een fascinerende wereld, iets waar buitenstaanders totaal geen zicht op hebben, ook omdat er nauwelijks romans zijn die in zo'n laboratorium spelen. Alleen uit *The New Men* en *The Affair* van C.P. Snow kan men iets gewaarworden van wetenschappelijke hartstocht, en uit zo'n boekje als dat van Watson en Crick over de ontdekking van de DNA-structuur.'

*Bron: Maarten 't Hart, *Het roer kan nog zesmaal om*, 175-176.

natuurkunde, en latere nobelprijswinnaar (1953) dr. F. Zernike (1888-1966) en colloïdchemicus dr. L.W. Janssen (1901-1975) van het Staatsveeartsenijkundig Onderzoekingsinstituut in Amsterdam. Volgens Van Helvoort (2002) was dit initiatief vooral gestrand doordat het algemene gevoel was dat enerzijds de biologische en medische wetenschappen teveel uit elkaar lagen, en anderzijds fundamenteel medisch onderzoek vele raakvlakken vertoonde met het (toegepaste) onderzoek dat TNO verrichtte. Daarna was ook nog een vergeefse poging geweest te komen tot een stichting voor Biophysisch en Biochemisch Onderzoek.

Maar hoe belangrijk ook voor wetenschappelijk onderzoekers, in algemene zin was het toch truttigheid en spruitjeslucht wat de klok sloeg. Althans, dat waren jarenlang de gangbare kwalificaties van deze periode tussen het einde van WOII en de jaren zestig, zeventig van de vorige eeuw. Een periode van gezapigheid als een stilte na de voorgaande en vóór de volgende storm. Aanvankelijk een tijd van pessimisme en relatieve uitzichtloosheid zonder veel idealen, zo beklemmend beschreven in de klassieker *De Avonden* (1947) door toen nog Gerard Kornelis van het Reve (1923-2006). Een pessimisme dat in de jaren vijftig plaats maakte voor fantasie en experiment in literatuur en beeldende kunst van de Vijftigers respectievelijk de Cobra-beweging. Maar dat waren kunstenaars, voor de meeste mensen vormden de jaren vijftig een periode van betrekkelijk ongecompliceerde duidelijkheid. ‘Toen was geluk nog heel gewoon’, zouden Van Kooten en De Bie later in een liedje over deze tijd schrijven. Er moest wel hard gewerkt worden aan de wederopbouw, maar er was werk volop en beetje bij beetje realiseerde men dan eerst weer een zeker bestaansminimum en later zelfs – zij het in aanvang zuinigjes – enige luxe. Dit beeld van adempauze, relatieve stilstand is al enige jaren object van restauratie en inmiddels op tal van aspecten sterk genuanceerd (zie bijvoorbeeld Luykx en Slot, en daar Righart en De Rooy). Deze laatsten doen dat letterlijk nogal beeldend door te verwijzen naar het in deze jaren zeer frequente bioscoopbezoek met Hollywoodfilms die ‘the American dream’ kortdurend een realiteit maakten, maar met name ook op de impact van het daarbij vertoonde Polygoonjournaal. Dit toonde de werkelijkheid van de razendsnelle modernisering van Nederland zelf en deed een nabij toekomstperspectief opdoemen van ‘een samenleving [...] die van alle gemakken zou zijn voorzien, gebaseerd op plastic en atoomenergie’.

Koude Oorlog. Wel hing boven dit alles als een permanente donkere schaduw de Koude Oorlog tussen de supermachten de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten met de immer gepercipieerde dreiging van ‘de bom’ die na de Russische inval in Hongarije in 1956 een voorlopig hoogtepunt bereikte. Deze spanning zou in de jaren zestig tijdens de oorlog in Vietnam weer oplaaien en feitelijk pas eind jaren tachtig door de implosie van het Sovjetimperium verdwijnen.

De Koude Oorlog was ook de directe aanleiding geweest tot de oprichting in juli 1946 van de Rijksverdedigingsorganisatie TNO (RVO-TNO), onder de koepel van de al in 1932 opgerichte Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO), waaronder vanaf 1949 tevens de Gezondheidsorganisatie TNO zou vallen. In deze jaren van wederopbouw en herstel investeerde de overheid, met name het ministerie van Defensie, veel geld in wetenschap en de opleiding van wetenschappers om de tijdens de oorlog opgelopen achterstand weg te werken. En vooral de technische wetenschappen profiteerden daar aan-

vankelijk van. Zo kwam er een tweede Technische Hogeschool in Eindhoven (1956) en een derde in Enschede (1961). En de uitgaven voor onderzoek door TNO en ZWO stegen in deze jaren explosief.

De ommekeer. Na deze periode van herstel en wederopbouw waarin Nederland onafgebroken werd geregeerd door Rooms-rode kabinetten waarin overigens ook andere partijen vertegenwoordigd waren, kwam een eind op 11 december 1958 met de val van het kabinet-Drees IV. De nu volgende jaren zestig zouden vooral door grote aardgasvondsten een periode van welvaart brengen en ontstond de idee van een maakbare samenleving. In deze periode werd de basis gelegd voor de moderne verzorgingsstaat door tal van regels en wetten die zwakkeren in de samenleving moesten beschermen. Zo kwamen er onder meer een Kinderbijslagwet, een Arbeidsongeschiktheidswet en een Algemene Bijstandswet. En ook ging onder minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen mr. J.M.L.Th. Cals (1914-1971) min of meer het gehele Nederlandse onderwijsstelsel op de schop, met onder meer de Mammoetwet (1963) voor het voortgezet onderwijs, en hier van belang de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs (WWO, 1960), die de Hoger-onderwijswet van 1876 verving. Deze wet verleende onder meer rechtspersoonlijkheid aan de universiteiten, maar zoals de benaming van de beide wetten al suggereert: er kwam hiermee een einde aan het tot dan wat vrijblijvende karakter van het onderwijs; dat zou nu tot echte wetenschappers moeten opleiden, maar bovendien zou de studieduur worden gelimiteerd. Ook voorzag de WWO in de instelling van een Academische Raad die een intermediaire rol was toebedacht tussen de universiteiten en hogescholen onderling en tussen deze instellingen en de maatschappij. Van direct belang voor met name het fundamenteel onderzoek op medisch-biologisch gebied moet hier nog genoemd worden de oprichting in 1961 en in navolging van vergelijkbare stichtingen als de al genoemde FOM en die voor scheikundigen (SON), van de Stichting voor Fundamenteel Geneeskundig Onderzoek (FUNGO) waaronder ook al snel werkgroepen werden gevormd. Aan de even boeiende als vergeefse pogingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen bij alle ontwikkelingen in deze perioden een rol van enige betekenis te kunnen blijven spelen, wordt hier in deze beknopte schets verder geen aandacht besteed. De Akademie werd feitelijk volledig gemarginaliseerd, zoals wetenschapshistoricus Van Berkel (2008-2011) in zijn zeer uitvoerige studie over de gehele geschiedenis van de KNAW recent oordeelde..

Chaos voorkomen. De universiteiten en hogescholen kwamen halverwege de jaren zestig in zwaar weer te verkeren. Het traditionele gezag van hoogleraren kwam onder druk en studenten wilden meebesturen en inspraak bij de inhoud en vorm van het onderwijs. Enerzijds was dat een gevolg van de introductie van de WWO in 1960 met haar strikte richtlijnen en ambitieuze doelstellingen. Maar anderzijds speelde ook mee de enorme toename van de studentenpopulatie als gevolg van een veel grotere instroom in het tertiaire onderwijs en die nauwelijks beheersbaar dreigde te worden als de geboortegolf van 1946/47 zich als student zou aanmelden. Telden bijvoorbeeld de instellingen voor wetenschappelijk onderwijs in 1955 nog zo'n dertigduizend studenten, in 1965 was dat aantal al meer dan verdubbeld. De in april 1965 nieuw aangetreden minister van Onderwijs en Wetenschappen dr. I.A. Diepenhorst

(1916-2004) had gezien de toenmalige situatie volgens Knippenberg en Van der Ham dan ook als ‘eerste doelstelling “chaos” aan de universiteiten te voorkomen en iets te doen aan de “verschrikkelijke en barre” achterstand, waarmee deze instellingen in hun uitrusting te kampen hadden, zonder overigens voorbij te gaan aan problemen van studieduur en studierendement, afstemming van wetenschappelijke activiteiten, professionalisering van het universitaire bestuur, verstandige spreiding van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek’.

Democratisering en inspraak werden de leuzen en dat desnoods afgedwongen door grimmige acties. Een hoogtepunt of dieptepunt – afhankelijk van het gekozen perspectief – zou daarbij worden de bezetting in 1969 van het Maagdenhuis, het administratief en bestuurlijk centrum van de Universiteit van Amsterdam. Duidelijk was dat er nu snel iets moest veranderen om aan de toch ontstane chaos een einde te maken. En dat hoopte Diepenhorsts opvolger dr. G.H. Veringa (1924-1999) te bereiken door de Wet Universitaire Bestuurshervorming (WUB, 1970), waarin onder meer werd bepaald dat het nieuwe hoogste bestuursorgaan – de Universiteits- of Hogeschoolraad – zou worden samengesteld uit vertegenwoordigers van de studenten, wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk personeel.

1. Manifestatie en zoeken naar vorm (1959-1969)

Dit was zo’n beetje het decor toen ook de inmiddels geconstateerde personele en kwaliteitsproblemen bij het medisch-wetenschappelijk onderwijs door de overheid zouden worden aangepakt. Problemen die voor een deel het gevolg waren van de zuigkracht van beter gesalarieerde posities bij ‘buitenuniversitaire’ organisaties als TNO en de industrie.

Dit had ‘in vele kringen’ tot ‘grote ongerustheid’ aanleiding gegeven ‘over de toekomst van het geneeskundig wetenschappelijk onderzoek in Nederland’ en daaraan ‘ten nauwste verbonden [ook] het geneeskundig onderwijs’.

Commissie-Querido. Ter nadere bestudering van het probleem werd in 1958 door het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de commissie Wetenschappelijk Personeel Medische Faculteiten ingesteld. Deze commissie, onder voorzitterschap van de Leidse hoogleraar Andries Querido (1912-2001), zou zich met name bezighouden met de vraag ‘of het noodzakelijk is bijzondere financiële en eventueel andere voorwaarden te scheppen, waardoor het wetenschappelijk onderzoek en het aantrekken en behoud van wetenschappelijke werkers in de faculteiten der geneeskunde worden bevorderd’. Uit enkele dossiers van het archief-Querido in het Medisch Leesmusem op Urk zijn enige voor hier interessante passages bekend uit de toespraken die werden gehouden bij de installatie van deze commissie op 25 februari 1958. Door minister Cals werd gewezen op de ‘ontwikkeling van de medische wetenschapsbeoefening, die zo zeer heeft gevoerd tot werken in groepsverband en waarbij in de groep steeds meer personen van verschillende wetenschappelijke terreinen samenwerken’. En Querido had daaraan nog toegevoegd een aantal ‘andere factoren, die remmend hebben gewerkt’ en verwezen naar ‘de actie, door de vereniging van Physiologie en Pharmacologie ondernomen, om de zeer ernstige achteruitgang van deze, voor de geneeskunde essentiële basisvakken, te trachten

corrigeren'. Zijn stelling was dat de klinische wetenschappen slechts zouden kunnen floreren als ook de 'basisvakken [zouden] bloeien'.

De actie waarnaar Querido verwees betrof de initiatieven binnen deze vereniging ontplooid om zelf een 'gereguleerde opleiding tot farmacoloog en fysioloog' te ontwikkelen (zie verder onderdeel carrièreperspectief). Niet geheel toevallig ook de vereniging waarbinnen kort daarna de idee werd geopperd tot samenbundeling van krachten om tot een groot multidisciplinair congres in Nederland te komen, de kiem van de Federa.

Het eind 1958 door de commissie uitgebrachte rapport zou met enige vertraging en pas nadat 'de voorzitters der zes medische faculteiten' in 1961 in een gezamenlijk 'schrijven aan de minister-raad' opnieuw op de nijpende problemen bij het aantrekken van hoogleraren hadden gewezen, later dat jaar uiteindelijk leiden tot de invoering van de zogenaamde Querido-regeling met een wat gunstiger honoreringsstelsel. Uitgangspunt daarbij was dat voortaan onderscheid zou worden gemaakt tussen de gewone onderwijs- en onderzoekstaken en de patiëntenzorg. De eerste zouden nu door de universiteit, de tweede door het Academisch Ziekenhuis worden gesalarieerd. En dat was hard nodig geweest, zo had 'de toenmalige minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ad interim, mej. Dr. Klompé' – die Cals tijdens diens ziekte gedurende twee weken had vervangen – daarbij opgemerkt, want 'het medische universitaire onderwijs, zowel wat het wetenschappelijk onderzoek als wat de artsen- en specialistenopleiding betreft, zou [anders] ineensstorten door gebrek aan competente stafleden en hoogleraren' (*Medisch Contact*, 5 augustus 1966).

Interessant is dat de ideeën van Querido al in 1966 geconcretiseerd werden in de voornamelijk door hem vormgegeven Medische Faculteit Rotterdam die dat jaar van start ging. Hij had daarbij een harmonieus samengaan van fundamenteel medisch-biologisch en klinisch-wetenschappelijk onderzoek beoogd, waaraan hij kort daarna nog had toegevoegd een derde breed onderzoeksveld 'community medicine', gericht op de extramurale gezondheidszorg. Rotterdam kreeg als eerste een medisch curriculum waarbinnen de klassieke vakkenstructuur was vervangen door een ordening rond 'orgaansystemen', om daarmee beter aan te sluiten bij reële patiëntenproblemen. Bij de oprichting van de medische faculteit in Maastricht in 1974 zou men nog een stap verder gaan, want daar zou de leerstof geheel geïntegreerd worden aangeboden waarbij casus uit de praktijk als uitgangspunt zouden worden genomen. Ook zou hier de eerste-lijnsgeneeskunde een veel prominenter plaats innemen.

Overigens werd begin jaren zeventig ook elders het medisch wetenschappelijk onderwijs anders georganiseerd en opnieuw was Querido daarbij nauw betrokken. Doel was te komen tot

1962: Samenwerking

'Vele van de meest fundamentele problemen van biologie en geneeskunde hebben een stadium bereikt, waarin zij nog slechts door de samenwerking van zeer goed chemisch onderlegde biologen en medici enerzijds en biochemici van chemische huize anderzijds tot oplossing gebracht kunnen worden'.

*H.G.K. Westenbrink in zijn diesrede (Utrecht 1962). Citaat in: Beukers, *Nederlandse Vereniging voor Biochemie*, 14.

een zesjarige basisartsopleiding en een huisartsspecialisatie. De details zijn hier minder van belang, maar eind 1975 zou een en ander leiden tot de Wet Herstructurering Wetenschappelijk

Onderwijs, waarbij cursus en inschrijvingsduur zouden worden beperkt en de studie meer zou worden afgestemd op de praktijk van de gezondheidszorg. De invoering van de wet zou echter nog op zich laten wachten.

Binnen dit krachtenveld en tegen dit decor en geconcipieerd in het brandpunt van de vigerende ideeën over en ontwikkelingen binnen het (bio)medisch wetenschappelijk onderwijs en onderzoek ving de Federa in 1959 haar werkzaamheden aan. Bescheiden, maar toch ook weer niet, want de eerste Federatieve Vergadering was toch eigenlijk een statement van de biomedische onderzoekers zelf. Aanvankelijk met enige reserves en wellicht zelfs scepsis ontvangen, verkregen de jaarlijkse FV'en al snel een belangrijke platformfunctie voor onderzoekers uit de biomedische disciplines. Door voortdurend sleutelen aan de formule van de zich steeds uitbreidende FV'en waren deze volgens oud-voorzitter en grondlegger De Wied in zijn terugblik 'Tien jaar Federatie' in het jubileumboekje van 1969 'uitgegroeid van een gezamenlijke 2-daagse bijeenkomst waarin men niet erg geloofde tot een manifestatie van belang'. Dat was ook reden geweest de oorspronkelijk vrijblijvende samenwerking te formaliseren en in 1967 als Stichting Federatie van Medisch Biologische Verenigingen in Nederland voort te zetten. Vanaf toen was er ook sprake van een definitieve organisatiestructuur waarbij de taken helder waren verdeeld.

Vinger aan de politieke pols. Waren deze FV'en aanvankelijk vooral bedoeld als moment en plek voor uitwisseling van ideeën en onderzoeksbevindingen, in voorkomende gevallen werd ook direct op de actualiteit gereflecteerd, zoals bijvoorbeeld tijdens de FV van 1962, waar dr. A.J. Piekaar (1910-1990), die als directeur-generaal voor de Wetenschap direct betrokken was geweest bij de eerder genoemde commissie-Querido, een lezing gaf 'Over de financiële positie van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland'. En in genoemde terugblik wees De Wied nog eens op het oorspronkelijke doel van de Federa: 'de verschillende richtingen van het medisch-biologisch onderzoek jaarlijks bijeen te brengen teneinde een soort van interdisciplinair denken en werken te stimuleren', omdat dit onderzoek 'in een klein land als Nederland in de toekomst in geen geval overlap zou dulden'. En hij stelde vast dat deze 'multidisciplinaire aanpak [...] de afgelopen 10 jaar in de verschillende laboratoria in grote mate is toegenomen. In die tijd zijn ook de Werkgemeenschappen van Fundamenteel Geneeskundig Onderzoek (FUNGO) ontstaan, die onderzoekers van diverse pluimage bundelen teneinde aan gemeenschappelijke onderzoeksprojecten te werken. Ik wil niet suggereren dat deze werkgemeenschappen ontstonden als gevolg van contacten gelegd tijdens de Federatieve Vergadering, maar deze hebben hiertoe zeker bijgedragen, omdat men de laatste 10 jaar regelmatig inzage kreeg in het medisch-biologisch onderzoek dat aan de verschillende universiteiten en instituten in Nederland werd uitgevoerd'.

Voor het verkrijgen van de voor dit onderzoek noodzakelijke financiering achtte hij 'de interdisciplinaire aanpak binnen de werkgemeenschappen, de projectmatige opzet, de betere formulering van de doelstellingen van het onderzoek en de verantwoording ervan door ver-

Samenwerking klinische verenigingen in 1960

Tien jaar voor de zusterfederatie van klinische verenigingen werd opgericht en bijna gelijktijdig met de totstandkoming van de Federa ontstond er een vorm van samenwerking tussen de Nederlandse Internisten Vereniging en een drietal verenigingen van interne deelspecialismen. De bedoeling van de gezamenlijk te organiseren wetenschappelijke bijeenkomsten was om de steeds verdergaande versplintering van de interne geneeskunde enigszins te compenseren.

'Besturen convent. Lettende op de door haar gevoelde taak te streven naar integratie nam het Bestuur der [Nederlandsche Internisten] Vereeniging in september 1958 contact op met de Besturen van de interne deelspecialismen, te weten de Nederlandse Vereniging voor Cardiologie, de Nederlandse Maag- en Darmartsen en de Nederlandse Vereniging voor Reumatologie.

Deze besprekingen, die in mei 1959 nog gaande waren, hebben tenslotte geleid tot de constituering van een Convent van de Besturen onzer Vereeniging en die der genoemde verenigingen. De nauwkeurige datum

van de oprichting van dit Besturen convent kon niet meer achterhaald worden, maar moet in de loop van de tweede helft van 1959 of de eerste helft van 1960 plaatsgevonden hebben. Daarbij werd besloten tot gemeenschappelijke wetenschappelijke vergaderingen, te organiseren door de [Nederlandsche Internisten Vereeniging]. De eerste dezer door het Besturen convent georganiseerde vergadering vond onder grote belangstelling op 10 december 1960 te Utrecht plaats in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, de tweede op 31 maart 1962, eveneens te Utrecht, en de derde op 22 februari 1964 te Amsterdam.

Zoals in het jaarverslag over 1968 door de secretaris werd opgemerkt, zou de deelneming onzer Vereeniging aan de reeds gehouden oprichtingsvergadering van de medisch klinische verenigingen (waartoe de Algemeene Ziektekundige Vereeniging het initiatief had genomen) wel het einde betekenen van het Convent van de interne specialismen.'

Bron: Lindeboom, 'Schets van de geschiedenis'.

slaggeving van het uitgevoerde onderzoek' van groot belang. Onder deze voorwaarden zouden volgens hem 'de daarvoor verantwoordelijke instanties te bewegen [zijn] dit soort onderzoek de grootst mogelijke steun te verlenen'.

Persoonlijke contacten. Voorzitter prof.dr. H.L. Langevoort oordeelde vooral de mogelijkheden die de FV'en boden tot onderling contact en gegevensuitwisseling tussen onderzoekers van wezenlijk belang voor de verbetering van de kwaliteit van het medisch-biologisch onderzoek: 'Waar echter grote behoefte aan is, sterker nog, wat onmisbaar is voor een efficiënte en doelgerichte wetenschapsbeoefening, is een intensivering van het persoonlijk contact. Telkens

weer blijkt, dat op Federatieve Vergaderingen mensen elkaar ontmoeten, die met gelijke of nauw verwante problemen bezig zijn, zonder dat zij dat van elkaar wisten. In een klein land als het onze zal alleen dan van de totale wetenschappelijke inspanning een optimaal resultaat zijn te verwachten, wanneer de individuele onderzoeker, of het team bereid is zijn onderzoek in vraagstelling en uitwerking te onderwerpen aan het kritische oordeel van allen, die op hetzelfde terrein werkzaam zijn’.

Door samenbundeling van talenten en onderlinge afstemming om overlap of doublures van onderzoeken te vermijden zou Nederland haar toch relatief beperkte potentieel optimaal kunnen aanwenden. Efficiëntie en nut door samenwerking in teamverband aan professioneel opgezet en uitgevoerd onderzoek. De Federa leverde haar bijdrage daartoe door belangrijke randvoorwaarden te scheppen. En zou dat blijven doen, en vanaf 1970 samen met haar zusterfederatie van klinische verenigingen, want dat stond inmiddels vast.

2. Samenbundeling en bloei (1970-1979)

Van zo groot belang werd deze samenwerking met de zusterfederatie beschouwd, dat het programmaboekje van 1970 zelfs opende met ‘De elfde en de eerste’, daarmee aangevend dat nu een min of meer nieuwe serie FV’ en zou aanvangen, of er een nieuwe tijd aanbrak. In het door beide voorzitters Langevoort en prof.dr. A. Schaberg ondertekende stukje stond dat ‘de Federatieve Vergadering thans open [stond] voor vrijwel alle onderzoekers in Nederland die op het gebied van de biomedische wetenschappen in de ruimste zin werkzaam zijn’. En daarmee zouden onderzoekers uit beide Federaties ‘nauwer met elkaar in contact worden gebracht’.

Voor de clinicus is het nuttig kennis te nemen van de ontwikkelingen en resultaten van fundamenteel medisch-biologisch onderzoek. Evenzeer kan het voor hem van voordeel zijn te weten, waarmee andere klinisch-wetenschappelijke onderzoekers zich bezighouden. De medisch-biologische onderzoeker kan gestimuleerd worden door de problemen, waarmee de clinicus in de praktijk wordt geconfronteerd. Het is bovendien zo, dat op veel onderzoeksterreinen de grenzen tussen medisch-biologisch en klinisch-wetenschappelijk onderzoek nauwelijks zijn aan te geven. Dit blijkt onder meer uit het feit, dat vijf verenigingen van beide Federaties deel uitmaken.

En direct al in 1970 werd het nieuwe visitekaartje afgegeven in de vorm van een spraakmakend symposium over ‘De toekomst van het medisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland’, natuurlijk tijdens de FV die dat jaar te Leiden was georganiseerd. Een jaar eerder had de succesvol verlopen jubileumviering al de nodige aandacht getrokken. Onder meer door de lezing die de medeoprichter van de Club van Rome, prof.dr. C.J.F. Böttcher (1915-2008), toen had gehouden over ‘De maatschappelijke aspecten in de ontwikkeling van de biowetenschappen’. Feitelijk had deze een door de pers niet onopgemerkt gebleven ethisch alarm afgegeven over zaken als kloneren, transplanteren, de door bevolkingsgroei en overconsumptie dreigende aantasting van het milieu et cetera. Nu in 1970 stonden op het programma onder meer lezingen van Querido (‘Inleiding over het medisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland: verleden,

heden en toekomst'), Piekaar ('Standpunt van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen') en prof.dr. P.J. Thung ('De vorming van de medisch-wetenschappelijke onderzoeker').

Het tijdschrift *Medisch Contact* besteedde een maand later niet minder dan tien pagina's aan dit symposium. Behalve een redactioneel, waarin onder meer ook ampele aandacht aan het eerder door bestuurslid dr. K.W. Pondman uitgebrachte 'Memorandum' dat hier later uitgebreider in beeld wordt gebracht, een artikel 'De betekenis van de niet-klinische vakken voor de geneeskundige opleiding' van Querido, dat eerder in 1965 al in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* had gestaan, de tekst van de lezing van Piekaar, en een bijdrage van mw.dr. A.J.M. van Beusekom-Kits van Heijningen, voorzitter van de in 1963 opgerichte Vereniging van Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers, 'die op speelse wijze maar toch *to the point*, de instelling [bepleitte] van een vierde specialistenregister voor de medisch-biologisch onderzoeker'.

In twee jaar tijd had de Federa zich als een factor van belang gemanifesteerd in de lopende discussies over biomedisch onderwijs, de opleidingen tot biomedisch wetenschappelijk onderzoeker en de maatschappelijke implicaties van biomedisch onderzoek. Zes jaar later zou aan hetzelfde onderwerp opnieuw een avondsymposium worden gewijd, omdat 'de plannen tot verbetering van de opleiding tot wetenschappelijk onderzoeker, ondanks de energie die een aantal verenigingen hieraan heeft besteed o.m. door de formulering van opleidingseisen, nog niet zijn gerealiseerd en van een overleg met de regering nauwelijks sprake is.' De forumfunctie die de Federa inmiddels innam werd duidelijk onderstreept doordat tijdens dit symposium tevens de mogelijkheid werd geboden hierover met onder anderen de toenmalige staatssecretaris voor Onderwijs en Wetenschappen, dr. G. Klein (1925-1998), te discussiëren. De jaren daarna volgden onder meer avondsymposia over 'De toekomst van het medisch-biologisch en klinisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland' (1977) en 'De mens als proefkonijn en het konijn als proefmens: het geneesmiddel van dier naar mens' (1978).

Ook actuele zaken waarbij de Federa zich niet direct een coördinerende rol toedichtte, werden soms 'belangwekkend genoeg' geacht om er een symposium aan te wijden. In 1973 was dat de toen op handen zijnde 'Vernieuwing van het medisch curriculum', met name over de vraag 'of voor alle geneeskundestudenten het studiepakket wel hetzelfde zou moeten zijn', en over de bij huisartsopleiders geconstateerde hang 'een stuk somatiek in te ruilen voor gamma-wetenschappen'. Maar begrijpelijk bleven toch vooral de grote onderwerpen met directe implicaties voor de wetenschappelijke achterban de boventoon voeren. Genoemd kunnen worden de symposia over 'Science freedom in modern society' (1974), 'Universitaire wetenschapsbeoefening' (1975, voorgezeten door de Utrechtse hoogleraar fysische chemie J.Th.G. Overbeek, voorzitter van de Academische Raad en auteur van de in 1974 verschenen voortgangsnota 'Wetenschapsbeoefening binnen Universiteiten en Hogescholen'), en 'De toekomst van het medisch-biologisch en klinisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland' (1975).

Deze programmering was duidelijk ook beïnvloed door de niet-aflatende reeks nota's die in deze jaren verschenen, waarvan de eind 1974 uitgebrachte nota 'Wetenschapsbeleid' hier als voorbeeld kan worden aangehaald. In deze nota kwamen onder meer aan de orde de wetenschappelijke mankracht, de rol van universiteiten en hogescholen en de afstemming van onderzoek op de prioriteiten in de samenleving. Voor de financiering door de overheid werd daarbij onderscheid gemaakt tussen zogenaamd eerste geldstroomonderzoek (universitair

onderzoek bekostigd vanuit de basisfinanciering van deze instellingen), tweede geldstroom-onderzoek (door de overheid aanvullend gefinancierd fundamenteel onderzoek) en het ‘maatschappelijk dienstbaar’ onderzoek, verricht door (semi)overheidsinstellingen of het bedrijfsleven.

Onderzoeksbeleid. Een rol voor de Federa? Bij de lustrumviering in 1974 wees voorzitter Langevoort uitdrukkelijk op deze reeks van ‘avondvergaderingen [waarin] ook onderwerpen aan de orde [waren] gesteld, waar wetenschappelijke onderzoekers in hun werk mee worden geconfronteerd. In dit verband is gesproken over de verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke onderzoeker, over samenleving en wetenschapsbeleid, over het medische curriculum. Meer intensief heeft de Federa zich – met andere instanties – beziggehouden met de opleiding van de wetenschappelijke onderzoeker’. Langevoort ging nog een stap verder door te stellen dat bestudering van de programma’s van de inmiddels gehouden vijftien FV’en, die ‘een vrij gedetailleerd beeld van het biomedisch onderzoek in ons land geven’ een aanzet tot onderzoeksbeleid zouden kunnen vormen: ‘Het biedt de mogelijkheid na te gaan op welke gebieden veel werk is verricht en welke gebieden zijn achtergebleven of verwaarloosd. Wanneer men dan vervolgens zou besluiten iets aan de verwaarloosde gebieden te gaan doen, is men bezig met een onderzoeksbeleid’. En de noodzaak voor een onderzoeksbeleid werd ‘bij het stijgen van de kosten van het wetenschappelijk bedrijf en het daarmee gepaard gaande schaarser worden van de middelen, steeds sterker gevoeld. Door het samenbundelen van, en rapporteren over onderzoeksprojecten, zoals bv. in de FUNGO-werkgemeenschappen gebeurt, wordt bijgedragen aan het verhogen van de efficiency van het onderzoek. Binnen de Universiteiten en Faculteiten is een aanzet gemaakt voor een gericht beleid door de uit de WUB voortgekomen commissies voor het wetenschappelijk onderzoek. Ook van de zijde van de overheid en van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen wordt meer bewust gestreefd naar een onderzoeksbeleid [...] Men kan zich terecht afvragen of niet ook de beide Federaties zich intensiever moeten gaan bezighouden met een beleid in deze sector van het onderzoek, juist waar zij in zich de mensen verenigen, die tezamen vrijwel het gehele biomedisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland metterdaad uitvoeren’. Langevoort wakte hiermee feitelijk op tot een zekere heroriëntatie en verbreding van de missie van de Federa. Maar, besloot hij zijn stukje

Wanneer echter de Federa wil meespelen in het bepalen van een onderzoeksbeleid en als gesprekspartner wil optreden in discussies, die daarover in de naaste toekomst zullen worden gevoerd, zal meer voorbereiding en studie noodzakelijk zijn. De zaak waar het om gaat is deze moeite wel waard. Temeer omdat naar mijn mening de Federa over goede mogelijkheden beschikt om aan de realisering van zo’n beleid bij te dragen. Door de inspanning, hieraan gegeven, zal het medisch wetenschappelijk onderzoek in ons land zich beter kunnen ontplooiën.

In algemene zin een bijdrage leveren met als doel dat het medisch-wetenschappelijk onderzoek zich beter kan ontplooiën. In essentie klonken hierin al door de latere ambities van de Federa. Vooralsnog werd de aandacht in deze jaren met name gericht op het carrièreperspectief van jonge onderzoekers (zie verder). Maar behalve de organisatorische veranderingen door het

De oliecrisis (1973) en de afdeling Experimentele Chirurgie RUG

Na de oliecrisis in 1973 kregen beide instellingen het zwaar te verduren. Het Academisch Ziekenhuis Groningen had te maken met personeelsstops, sluiting van bedden en een bouwstop. Vooral de chirurgie had te lijden onder de financiële maatregelen. Ontwikkeling van het vakgebied en uitbreiding van de klinische faciliteiten waren noodzakelijk, maar er was geen geld. Ook de universiteit kwam er niet onderuit bezuinigende afspraken te maken. Desondanks bleef de afdeling experimentele chirurgie groeien.

Het budget vanuit de heekunde was niet meer toereikend en door Wildevuur cum suis moesten andere bronnen van financiering worden aangeboord: de subsidies.

FUNGO (Fundamenteel Geneeskundig Onderzoek), een onderdeel van overheidsinstelling ZWO (Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek), stelde in de eerste jaren op het CDL [Centraal (proef)Dieren Laboratorium] gelden beschikbaar, met name voor het longtransplantatie-

onderzoek, waarvan eveneens het Nederlands Astmafonds een deel voor zijn rekening nam. Vooral de collectebussen van maatschappelijke organisaties zoals het Astmafonds, de Hartstichting en het Koningin Wilhelminafonds werden meer en meer bron van financiering voor de onderzoeken op de afdeling. Ook particuliere fondsen als de Groningse J.K. de Cockstichting ondersteunden regelmatig onderzoek. Daarbij kwam dat Homan van der Heide vanuit de thoraxchirurgie een substantieel bedrag vrijmaakte voor de afdeling van zijn staf. Voor hem was het belang van het wetenschappelijk onderzoek zo groot, dat hij ondanks de krapte in de kliniek ervoor zorgde dat in ieder geval een deel van het onderzoek draaiende bleef. Zo kwam de experimentele chirurgie in deze jaren van economische malaise niets te kort en kon deze afdeling paradoxaal genoeg bloeien als nooit tevoren.

* Bron: Citaat in: Oosterheert en Marck, *Experimenteren bij het leven*, 63-65.

formele samengaan in 1977 van beide zusterfederaties in de Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen, werden daarbij toch ook de doelstellingen van de Federa in de geest van Langevoorts woorden verruimd tot 'het stimuleren van medisch biologisch onderzoek in Nederland'. In hetzelfde jaar legde Langevoort het voorzitterschap, dat negen jaar had geduurd, neer. Bij die gelegenheid blikte hij kort terug op deze periode, 'gekaracteriseerd door een stabilisering in beleidskwesties in een periode waarin de oorspronkelijke [twee federaties] zijn samengegaan, de vestiging van een permanent coördinerend bureau belast met de organisatie van de Federatieve Vergaderingen, de uitgave van het Mededelingen- & Vakaturblad, de inning van contributies en andere servicediensten ten behoeve van de verenigingen, alsmede de totstandkoming van de CMWO als nationaal college postdoctorale opleiding medisch wetenschappelijk onderzoeker'. De Federa was volwassen geworden, dat was zonneklaar.

Kerend tij. De jaren zestig en de hier bekeken jaren zeventig van de vorige eeuw werden gedomineerd door enerzijds grote welvaart, maar anderzijds ook door ingrijpende maatschappelijke

veranderingen. Het was de tijd dat normen en waarden op het terrein van godsdienst, opvoeding, huwelijk, seksualiteit en voortplanting fundamenteel veranderden zodat met enig recht van een culturele revolutie gesproken kan worden. De jaren zeventig werden mede gekleurd door de discussie die losbarstte naar aanleiding van het boekje dat in 1969 verscheen van de hand van de hoogleraar psychiatrie J.H. van den Berg, *Medische macht en medische ethiek* en dat een directe respons was op het thalidomidedrama (Softenon) dat zich in de jaren zestig had gemanifesteerd. Het boekje kende in korte tijd vele herdrukken en leidde tot heftige discussies rond abortus die na de indiening van een wetsontwerp in 1971 ter legalisering daarvan eerder toe- dan afnamen, en in 1973 mede tot de oprichting van de Stichting voor Vrijwillige Euthanasie. Een andere zeer verontrustende boodschap bracht de Club van Rome in haar rapport *De grenzen aan de groei* (1972), waarin een verband werd gelegd tussen economische groei en de effecten daarvan op het milieu en waarin werd gewaarschuwd voor uitputting van de grondstofvoorraden. Nog tijdens de naweeën van dit rapport brak de oliecrisis uit (1973). Er kwamen tien autoloze zondagen, sombere toekomstvoorspellingen op de televisie en in 1975 werd door de overheid de eerste van een lange reeks van grote bezuinigingsoperaties in gang gezet: de eenprocentsoperatie. Voor de Federa mede aanleiding om voor de eerste keer in haar historie de ‘contributie’, die tot dan altijd vijftig cent per aangesloten verenigingslid had bedragen, te verhogen tot vijfenzeventig cent en in 1976 tot een gulden per jaar. Een duidelijke trendbreuk.

Bezinning. Behalve het steeds maar veranderende onderzoeksklimaat was nu ook het economisch tij gekeerd. En daarmee moest het roer ook van de Federa om volgens voorzitter prof.dr. A.M. Kroon, die Langevoort in 1977 had opgevolgd. In het jubileumjaar 1979 vroeg hij zich af ‘of de aanpak van de organisatie van de Federatieve Vergadering geen nadere bezinning behoeft’. Dat vooral doordat ‘de positie van de Federatieve Vergadering mede veranderd [was] door de steeds beter functionerende en over een breder gebied uitgestrekte tweede geldstroom organisatie met zijn werkgemeenschappen en werkgemeenschapsvergaderingen. Omdat deze vergaderingen in het algemeen niet zo zeer het karakter van werkvergaderingen, maar van kleine een- of meerdaagse congresjes hebben, bestaat het gevaar van ernstige doublures. Dit gevaar moet (en zal ook) worden onderkend door de FMWV; het kan ondervangen worden door in het programma de nadruk steeds meer te leggen op die onderwerpen waar medisch-biologische en klinisch-wetenschappelijke problemen raakvlakken hebben en elkaar overlappen’. En hij besloot zijn voorwoord in het jubileumboekje met een oproep tot bezinning:

Ik heb met dit voorwoord niet de bedoeling gehad een feestrede te schrijven, maar beslist ook geen necrologie. Naar mijn oordeel heeft de Federatieve Vergadering altijd in belangrijke mate bijgedragen aan het interdisciplinaire contact binnen de medische wetenschappen in Nederland. Gezien de veranderde visie op onderzoek- en wetenschapsbeleid en de daaruit voortvloeiende wijzigingen in de organisaties en overlegstructuren, waarbinnen het beleid gestalte moet krijgen, past bezinning op de taak en doelstelling van de FMWV. Ik hoop, dat het bovenstaande kan bijdragen aan een vruchtbare discussie en dat de FMWV en de Federatieve Vergadering nog lang hun bestaansrecht zullen behouden.

3. Verbreding van de missie (1980-1989)

Kroons oproep tot bezinning op taken en eventuele herpositionering van de Federa nadat in de jaren zeventig enerzijds het (bio)medisch wetenschappelijke krachtenveld en anderzijds het economisch tij zo ingrijpend was veranderd, bleef niet onopgemerkt. Per brief (2 mei 1979) uitte de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie (NVC) haar twijfels over 'het nut van de thans door de Federatie van medisch wetenschappelijke verenigingen ontwikkelde activiteiten. Die twijfel wordt nog gevoed door de geringe betrokkenheid van vele verenigingen bij de handelingen van de Federatie en het gebrek aan communicatie over deze handelingen naar hun leden'. Naast de signalering van dit geringe engagement vanuit de verenigingen, had men ook twijfels over het activiteitenprofiel van de Federa. Zo vroeg men zich allereerst af of dienstverlening richting verenigingen als 'contributie-inning en adressering door middel van het federatiebureau' eigenlijk wel efficiënt was. Ook was binnen de vereniging de vraag gerezen of de FV'en nog wel 'aan een behoefte' voldeden met hun 'kolossale omvang [...] en de toegenomen frequentie van interdisciplinaire contacten in ander verband'. Maar principiëler: de Federa richtte zich volgens de vereniging 'praktisch volledig' op deze beide genoemde activiteiten:

Gemist worden discussies en besluiten over de wenselijkheden en mogelijkheden van wetenschapsbeleid en de opinievormende rapporten die daarover verschijnen [...]; over de opleidingen van onderzoekers in nieuwe onderwijsstructuren [...] en de functie van 'specialiseringseisen' daarin over consequenties t.a.v. het aanstellingsbeleid, die uit de beperkte markt voor nieuwe onderzoekers voortvloeien. Er zou een trefplaats voor besturen kunnen ontstaan, waar gezamenlijke vergaderingen van twee of meer verenigingen geconcipeerd en geregeld kunnen worden.

Bovenstaande regels hebben niet de bedoeling om kritiek uit te oefenen op de voormalige of zittende leden van het federatiebestuur. Integendeel, zij richten zich tot de deelnemende verenigingen, in de hoop dat ook daar een discussie over de federatie tot stand zal komen.

De hoofdtak. De brief sorteerde het beoogde effect, want al tijdens de bestuursvergadering twee weken later werd uitgesproken dat weliswaar de FV'en nog steeds de 'hoofdtak' waren, maar ook 'dat verbetering van het wetenschappelijk klimaat door de hulpmiddelen die de Federatie kan bieden zeer wenselijk kan zijn'. Duidelijk was wel dat 'thans alle tijd en aandacht gevraagd wordt om de Federatie inhoudelijk gestalte te geven'. Maar daarbij begaf men zich niet op glad ijs; eerst wilde men de meningen en ideeën van de achterban exploreren en men dacht daarbij aan de Algemene Vergadering, maar ook aan een schriftelijke enquête onder de leden van de verenigingen. Vooralsnog werd extra ingezoomd op de 'hoofdtak'. Men wilde FUNGO en haar werkgemeenschappen daar nadrukkelijker dan voorheen bij betrekken, en dacht dan aan een vorm van 'samenwerking met behoud van ieders doel en specifiek karakter, hetgeen over en weer stimulerend kan werken'. In september 1979 mengde ook de Nederlandse Vereniging voor Immunologie (NVI) zich in de discussie, en voor het Bestuur op bemoedigende wijze (brief aan NVC, 12 september 1979). Deze Vereniging was in 1964 opgericht tijdens de FV en koesterde daardoor 'sentimentele banden met deze vergadering'. De NVI onderschreef wel dat de 'gedetailleerde [wetenschappelijke, pv] communicatie' inmiddels 'voor een

groot deel bij de FUNGO' plaatshad. Maar een adequaat antwoord daarop zou kunnen zijn de FV'en 'meer op het didactisch element' te concentreren, met 'nog meer didactische macro-symposia [en door] de posters op een didactische manier samen te vatten, waarna een breder discussie tussen de aanwezigen bij de posterbespreking moet worden bevorderd'. De NVI was in elk geval wel tegen opheffing van de FV'en, want 'opheffen van de jaarvergadering is schadelijker voor de Medische Wetenschap dan het continueren'. Maar de Federa moest vooral ook niet 'terugschrikken om de belangen van de Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers en het Medisch Wetenschappelijk Onderzoek te bevorderen, en dan vooral dit laatste. Voor het eerste zag men een belangrijker rol weggelegd voor de Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers.

Tijdens de FV 1980 zou in elk geval al een van de avonden gewijd worden aan de problematiek rond het 'Wetenschapsbeleid'. Zoals ook voorgaand decennium in 1970 met een klarenstoot was begonnen met een spraakmakend symposium over het medisch-wetenschappelijk onderzoek, zou dus opnieuw een krachtig signaal aan het begin van het nieuwe decennium worden afgegeven. Voorzitter Kroon zou daarbij zelf de discussie leiden, omdat minister van Onderwijs en Wetenschappen, dr. A. Pais, een uitnodiging daartoe had moeten afzeggen.

Wat de in januari 1980 verstuurde enquête eventueel nog aan nieuwe elementen toevoegde is door het ontbreken van de relevante archivalia helaas onbekend.

Opleidingen. Vooralsnog bleven de FV'en de 'hoofdtak' en als belangrijkste activiteit gezichtsbepalend voor de Federa. Maar de eerder aangehaalde programmering met brede onderwerpen rond inrichting en vormgeving van de onderzoeksomgeving toonde al aan dat het perspectief van de Federa zich al wat had verbreed. Vanaf nu werden dan ook de prioriteiten voorzichtig verruimd en verdeeld. Zo zou de Federa in de jaren tachtig een prominente rol spelen bij de voorbereiding en latere realisering van een stelsel van opleidingen tot medisch-wetenschappelijk onderzoeker in tal van disciplines. En rond 1990 zou ook de directe belangenbehartiging van (jonge) onderzoekers daaraan worden toegevoegd. Voor beide activiteiten, die moesten bijdragen tot een beter carrièreperspectief (zie verder) van met name postdocs, werden allianties gesloten met andere partijen, waarvan de genoemde bij de Federa aangesloten Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers de belangrijkste was.

Bij gelegenheid van het vijftienvintigjarig jubileum van de Federa in 1984 opende Van Bakkum het programmaboekje met een stukje over 'deze belangrijke gebeurtenis' die 'uiteraard niet ongemerkt' mocht passeren. En met een gezonde dosis *pep talk* herhaalde hij maar weer eens de stimulans die van het bezoek aan deze 'Wetenschappelijke Jaarmarkt' uitging, 'door het van nabij volgen van recente ontwikkelingen op diverse vakgebieden, door het leggen en onderhouden van contacten en door elkaar beter te leren kennen. Door samen te werken kunnen krachten gebundeld worden en mogelijkheden gecreëerd. In tijden van taakverdeling en bezuiniging is het van belang dat men naar buiten treedt, laat zien wat men doet en hoe men het doet. De Federa [bedoeld werd de FV, pv] wil hiertoe de mogelijkheden bieden. [...] Juist in tijden van recessie is het zeker noodzakelijk dat men niet alleen naar het buitenland hoeft te gaan om op de hoogte te blijven'.

Standaardisatie bouw Academische Ziekenhuizen

In de aanloop naar de nieuwe Medische Faculteit in Rotterdam, die overigens niet een nieuw Academisch Ziekenhuis behelsde, was men in Amsterdam wel doende met de voorbereidingen voor een nieuw Academisch Ziekenhuis, en de betrokken ministeries waren min of meer ontgaan geraakt van de enorme kosten (circa 250.000 gulden per ziekenhuisbed) die dat met zich mee zou brengen. En omdat op termijn ook Leiden en Utrecht nieuwbouw op het programma hadden staan, werd gepoogd tot een vorm van standaardisatie te komen en voor de drie ziekenhuizen min of meer hetzelfde bouwprogramma te gebruiken als in Amsterdam voor het AMC. Met een vast stramen voor de verschillende functionaliteiten, zoals een centraal ziekenhuiscomplex met prekliniek, laboratoria

en stafruimten; verpleegafdelingen; onderzoeks- en behandelafdelingen, een centrale polikliniek; een psychiatrisch ziekenhuis, een gebouw voor de instituten voor wetenschappelijk onderzoek; en een energiecentrum. Heel erg snel was de daartoe ingestelde Commissie Nieuwbouw Academische Ziekenhuizen (1966-1973) er overigens niet uit. Voor het AMC werd de eerste paal geslagen in augustus 1973. Allerlei oponthoud volgde en Utrecht en Leiden kwamen zelfs op losse schroeven te staan. Uiteindelijk ging voor Leiden de eerste paal in 1980 de grond in en Utrecht kon dit een jaar later vieren.

Bron: Noort, *Blokken op de bres*, 96-101.

Bezuinigen en niet zo zuinig ook. Tijden van ‘taakverdeling en bezuiniging’: Van Bakkum kon er ondanks de in hoofdzaak positieve toonzetting van zijn stukje niet omheen. Bezuinigen was gedurende de jaren tachtig onbetwist het centrale thema van de overheid. En taakverdeling was slechts een van de vele door het zelf ook zeer zwaar getroffen departement Onderwijs en Wetenschappen doorgevoerde maatregelen.

Eind jaren zeventig waren de financieel-economische problemen in een ware stroomversnelling geraakt. Volgens Bosmans en Van Kessel was niet langer sprake van een wankelende maar van een instortende welvaartsstaat. Het in 1978 door het kabinet in de nota ‘Bestek ’81’ afgekondigde pakket ombuigingen bleek al binnen een enkel jaar volstrekt ontoereikend. Privatisering van enkele overheidsdiensten als PTT en Staatsdrukkerij met een enorme reductie van het aantal ambtenaren als gevolg bood ook maar kortdurend soelaas. Illustratief is de draai die mr. A.P.J.M.M. van der Stee (1928-1999) maakte. Eerder als minister van Landbouw en Visserij, in de tijd dat de maatschappij maakbaar leek, had hij zich nog de bijnaam ‘soepele Fons’ verworven. Nu als minister van Financiën schuwde hij niet om onder zijn vermaard geworden leuze ‘wat ons volk nodig heeft, is lef’, voor het jaar 1982 5,5 miljard gulden ombuigingen af te dwingen. Het was de opstoot voor een lange reeks van soms draconische bezuinigingen opgelegd door de drie opeenvolgende ‘no-nonsense’ kabinetten-Lubbers (1982-1994). Onder meer volgens de beruchte ‘kaasschaafmethode’ werden het overheidsapparaat zelf en tal van gemeenschapsvoorzieningen in vier stappen van twee procent ‘dunner’ gemaakt.

Wetten, wetten, wetten. Het ministerie zelf, maar ook het (wetenschappelijk) onderwijs en onderzoek werden daarbij relatief zwaar getroffen gezien het forse bedrag waarmee zij de begroting belastten. Beknoptheid dwingt tot onvolledigheid en voorbijgaan aan details van de in dit decennium uitgebrachte beleidsnota's en ingevoerde wetten, die altijd tevens elementen van bezuinigingen in zich droegen. Genoemd kan worden de Wet twee-fasenstructuur wetenschappelijk onderwijs (1981). Feitelijk een wijziging van de al genoemde en nog niet ingevoerde Wet herstructurering wetenschappelijk onderwijs met zoals in de eerdere wet een regulier studieprogramma van vier jaar en een selectief toegankelijke tweede, postdoctorale fase. Deze laatste bood de mogelijkheid om als aio (assistent-in-opleiding) wetenschappelijk onderzoek te verrichten. Voor enorme beroering aan de instellingen voor hoger onderwijs zorgde de door minister drs. W.J. Deetman in 1982 uitgebrachte Nota taakverdeling en concentratie hoger onderwijs (TVC), die instellingen van hoger onderwijs verplichtte plannen op te stellen over welke studierichtingen bij welke instellingen moesten worden opgeheven, met in 1983 een pendant voor het hoger beroepsonderwijs, waarbij tevens schaalvergroting werd beoogd. De TVC-operatie beoogde feitelijk een complete sanering van de verschillende faculteiten, met vacaturestops en formulering van zogenaamde 'zwaartepunten' voor het onderzoek. Ongeveer tegelijkertijd ontstond binnen de faculteiten de hang de kwaliteit van het verrichte onderzoek in een kwantitatieve grootte uit te drukken en daarvoor werd gekozen voor het aantal publicaties per jaar in met name 'peer reviewed' internationale wetenschappelijke tijdschriften: het tijdperk van *publish or perish* was aangebroken. En daarmee kreeg ook het fenomeen wetenschappelijke fraude een nieuwe dimensie. Bij de jubileumviering in 1989 zou door de Federa aan dit onderwerp speciale aandacht worden besteed. Dit programmaonderdeel zou later zelfs als 'het hoogtepunt' van de FV dat jaar worden beschouwd. Dit niet in de laatste plaats door de daarvoor uitgenodigde gastspreker John Maddox (1925-2009), die van 1966 tot 1973 en vervolgens van 1980 tot 1995 redacteur was van *Nature*, en die alle klappen van die vileine zweep kende.

En Deetman wist niet van ophouden. In 1985 bracht hij samen met minister van Landbouw en Visserij, ir. G.J.M. Braks, een nieuwe Wet op het wetenschappelijk onderwijs tot stand, waarin onder meer de bepalingen uit de Wet universitaire bestuurshervorming (WUB) waren overgenomen. En om hier maar mee te besluiten volgden in 1987 nog de Wet inzake maatregelen betreffende groei en krimp van de universiteiten en academische ziekenhuizen in de periode 1987-1991, met vergaande gevolgen voor onder andere de faculteiten tandheelkunde. En ook in 1987 de Wet de op Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek, die beoogde slagvaardiger te kunnen inspelen op technologische en maatschappelijke ontwikkelingen. Het zuiver-wetenschappelijk onderzoek, dat tot dan het territorium was geweest van ZWO, werd uitgebreid met toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek en dit totale onderzoeksveld zou nu door de nieuwe Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO, 1988) worden gecoördineerd en aangestuurd. Deze reorganisatie van het wetenschappelijk onderzoek zou ook voor de Federa van direct belang blijken en een belangrijke nieuwe fase in haar geschiedenis inluiden (zie verder).

Zelfs maar de gedachte deze niet aflatende regen, of liever stortbui van wetgeving, bezuinigingen en reorganisaties ook maar enigszins te kunnen beïnvloeden zou voor een betrekkelijk kleine organisatie als de Federa van hoogmoed getuigen. Want weliswaar beschikte zij over een ferme achterban, maar uiteindelijk werd haar dagelijks functioneren geheel bepaald door een handjevol bestuurders. Bestuurlijk gezien waren de jaren tachtig voor de Federa bovendien een periode van een komen en gaan van voorzitters. Niet minder dan vijf verschillende voorzitters hebben de Federa door de zware jaren tachtig geleid. Aan het front van de ontwikkeling van opleidingen voor medisch wetenschappelijke onderzoekers waren in elk geval successen geboekt. Een terugblik op de jaren tachtig zoekt men vergeefs in het programmaboekje. Voorzitter prof.dr. G.H.A. Visser had daarvoor als boodschapper de nieuwe periodiek *Federa-Nieuws* verkozen. Maar hij besteedde daarin vooral aandacht aan de zesde lustrumviering:

Een succesvol lustrum in Maastricht is achter de rug [...] In 30 jaar tijd is Medisch Wetenschappelijk Nederland aanmerkelijk veranderd. Het aantal wetenschappelijke verenigingen is aanzienlijk toegenomen, met veel meer leden dan destijds. Medigon, AIO's en OIO's deden hun intrede. Toch is de Federa er in geslaagd een jaarlijks wetenschappelijk forum te blijven organiseren waarin wetenschappers van diverse pluimage hun gegevens konden uitwisselen; een rol die voor Nederland uniek is en duidelijk in een behoefte voorziet. De Federa gaat dan ook optimistisch de jaren 90 in, waarbij intensivering van de contacten met andere wetenschappelijke organisaties zal worden nagestreefd.

Zwaar weer. Gezien de situatie waarin de Federa op dat moment verkeerde lijken zijn woorden nu enigszins een uiting van *wishful thinking*. In een persoonlijke mededeling (11 juli 2010) aan voorzitter Coebergh, zou oud-voorzitter Bloemers de periode van eind jaren tachtig onverbloemd kenschetsen als een periode waarin het vooral ging om 'Verenigingen werven en overtuigen dat ze hun ledenadministratie bij ons moesten onderbrengen; [en] tegen de trend in de tweedaagse (vroeger driedaagse) Federa in de touwen houden'. En ook een periode waarin de toenmalige troebelen op het Bureau moesten worden opgelost. De Federa verkeerde in zwaar weer, zowel financieel als organisatorisch.

4. Op andere leest geschoeid (1990-1999)

Een Federa die eind jaren tachtig in zwaar weer verkeerde, maar met een voorzitter die toch optimisme over de toekomst bleef uitstralen. Weliswaar leek hij de status die de FV nog had te rooskleurig in te schatten, maar belangrijker was de weg die hij aanwees: intensivering van contacten met andere wetenschappelijke organisaties. Hiervoor werd al enigszins gepreludeerd op een dergelijk contact in het kader van de reorganisatie van het wetenschappelijk onderzoek en de instelling van NWO in 1988. En toen in november 1989 binnen NWO het Gebiedsbestuur Medische Wetenschappen (GB-MW) de taken en functies van de Stichting Medigon had overgenomen leek een samenwerking voor beide partijen des te aantrekkelijker geworden. Immers bij NWO werd nu het onderzoeksterrein verbreed in de richting van klinisch wetenschappelijk onderzoek (KWO), ontwikkelingsgeneeskunde (OWG) en gezondheidszorgonderzoek (GZO).

En dat sloot naadloos aan bij de toen bij de Federa bestaande wens ‘te komen tot een nog meer actuele en volledige informatievervalschaafing aan “medisch-wetenschappelijk Nederland”’. Een goede aanleiding om de krachten op dit gebied te bundelen.

Een partner: NWO. De eerste oriënterende bespreking tussen voorzitter Visser en bestuurslid prof.dr. G.A. Schuiling en bestuursleden van NWO en toen nog Medigon had plaats in juni 1989. En al op 14 mei 1990 tekenden Visser en prof.dr. L.A. van Es van het Gebiedsbestuur Medische Wetenschappen van NWO de overeenkomst om een ‘gemeenschappelijk nieuwsbulletin’ uit te brengen. Dit vooralsnog voor een proefperiode van één jaar, waarna opnieuw de samenwerking zou worden geëvalueerd. Het startkapitaal bedroeg zestigduizend gulden, waarvan de Federa twintigduizend voor haar rekening zou nemen. Daarmee zouden minimaal vier nummers van deze periodiek *Mediator* met een oplage van circa 17.000 exemplaren en een streefomvang per nummer van circa acht pagina’s moeten verschaijnen. De eindopmaak kwam onder verantwoordelijkheid van NWO en de Federa zou de financiële administratie, adressering en verzending (in overleg met de drukker) verzorgen. De ‘personele inbreng’ hiervoor nodig zou niet in rekening worden gebracht ten laste van de genoemde investeringsgelden. Dat men hoge verwachtingen had valt af te lezen uit de overeenkomst, waarin vermeld stond dat opbrengsten allereerst zouden worden benut ‘voor het opvoeren van het aantal nummers’ en dat resterende winst ‘op 50:50 basis in een nader te bepalen fonds gestort [zou] worden.’

Hiermee was verreweg het belangrijkste samenwerkingsverband dat de Federa in de jaren negentig zou hebben een feit.

Decor in de jaren negentig. In deze jaren negentig van de twintigste eeuw zou het decor worden gekleurd door het einde van de Koude Oorlog, waardoor een eind kwam aan de exorbitante uitgaven in het kader van de wapenwedloop, geld dat nu voor een deel aan andere sectoren kon worden besteed, de Duitse hereniging die zeer profijtelijk was voor de Nederlandse (en Belgische) economie, maar ook betrokkenheid bij de Golfoorlog en conflicten in de Balkan met als gevolg een toestroom van voornamelijk uit Bosnië afkomstige asielzoekers. Opvallend was de razendsnelle opkomst van internet, e-mail en mobiele telefoons met explosieve groei van met name de IT-sector en een bloeiende wereldeconomie. Het waren ook de jaren van Prozac, Viagra en een eerste effectieve therapie tegen AIDS. En van de eerste transgene stier Herman en het eerste gekloonde schaap Dolly.

Nederland telde in 1990 bijna vijftien miljoen inwoners en haar bevolking vergrijsde en verkleurde. Vergrijsde door een steeds hogere levensverwachting in combinatie met lagere geboortecijfers als gevolg van onder meer verbeterde anticonceptiemogelijkheden en doordat meer vrouwen alleenstaand waren dan wel deelnamen op de arbeidsmarkt. En verkleurde door de komst van migranten van verschillende etnische en culturele achtergrond. Ook het ziekte- en doodsoorzakenpatroon had zich in de loop der jaren ingrijpend veranderd en werd nu vooral bepaald door ziekten aan ouderdom en welvaart gerelateerd.

Naar een gezondheidszorgbeleid. Voor de overheid was de zorg voor de gezondheid van haar burgers tot ver in de twintigste eeuw primair een zaak van maatschappelijk en econo-

misch belang en was haar beleid vooral gericht op de organisatie en financiering van de zorg voor zieken. Een belangrijke eerste stap naar een positief gezondheidszorgbeleid was de *Structuurnota Gezondheidszorg* (1974). Maar pas nadat in 1983 grondwettelijk was vastgelegd dat de overheid daartoe een plicht heeft: 'de overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid', ontstond een daadwerkelijk Nederlands gezondheidszorgbeleid. En wel in 1986 toen de *Nota 2000* werd uitgebracht naar aanleiding van het programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) 'Health for All by the year 2000'. De verplichtingen werden al snel gedeeltelijk naar de lagere overheid doorgeschoven door de Wet collectieve preventie volksgezondheid (1990), waarbij gemeentebesturen verplicht werd te zorgen voor collectieve opsporing van ziekten en voor bescherming van de bevolking of van specifieke groepen tegen ziekten. Ook volgde nu snel de nota *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1993*, 'primair bedoeld [...] voor de beleidsvoorbereiding van de rijksoverheid', waarin onder meer de morbiditeit en mortaliteit in 1990 als uitgangspunt werd genomen. De belangrijkste vijf doodsoorzaken in termen van 'verloren levensjaren' waren in 1990: coronaire hartziekten, beroerte, longkanker, borstkanker en CARA. De meest voorkomende (chronische) ziekten en aandoeningen waren gewrichtsslijtage, CARA, slechthorendheid, constitutioneel eczeem en depressie. Men dacht een 'aanzienlijke gezondheidswinst te boeken, met name wat betreft vroegtijdige sterfte, door veranderingen op het gebied van leefgewoonten. Roken levert de grootste aantoonbare bijdrage aan de totale sterfte in Nederland (berekend op ongeveer een kwart). Hier liggen uitdagingen voor preventie'. Als belangrijkste bekende determinanten voor ziekte en sterfte zag men naast roken, hoge bloeddruk, sterk overgewicht (obesitas), gestoorde suiker-stofwisseling (glucose-intolerantie) en tekort aan lichamelijke activiteit. Belangrijkste conclusie was dat 'aanzienlijke gezondheidswinst te behalen [leek] door preventief beleid gericht op leefstijlfactoren zoals roken, voedingsgewoontes en lichamelijke activiteit'.

Op de achtergrond speelden ook de naweën van het rapport *Bereidheid tot verandering* (1986) van de commissie Structuur en Financiering Gezondheidszorg ('commissie-Dekker'), dat de aanzet zou zijn voor pogingen van twee staatssecretarissen op rij om tot een stelselwijziging van de ziektekostenverzekering te komen. Twee pogingen die beide faalden, maar wel voor veel politieke en maatschappelijke discussie zorgden. Eerst drs. D.J.D. Dees, die in 1986 met zijn 'Nota Structuur en financiering van de gezondheidszorg' een basisverzekering voor iedereen met aanvullende verzekering en een eigen bijdrage voor specialistische hulp voorstond. En zijn opvolger H.J. Simons, die in zijn Nota 'Werken aan zorgvernieuwing' ('plan-Simons', 1990) een via de AWBZ geregelde basisverzekering beoogde. Dit laatste plan werd overigens gedeeltelijk gerealiseerd door de Wet stelselherziening ziektekostenverzekering (1991), waarbij onder meer geneesmiddelen uit het ziekenfondspakket werden gehaald en naar de AWBZ werden overgeheveld. De gehele (voor)geschiedenis van de stelselwijziging is goed gedocumenteerd door K.P. Companje (2001).

Maar onderwijl waren eind 1991 kort na elkaar ook twee spraakmakende rapporten verschenen die een geheel andere invalshoek kozen om de kosten van de gezondheidszorg in te dammen. Het eerste daarvan was het rapport *Kiezen en delen* (november 1991), uitgebracht door de in augustus 1990 ingestelde 'commissie keuzen in de zorg', voorgezeten door de Amsterdamse hoogleraar cardiologie A.J. Dunning (1930-2009). Taak van deze commissie was geweest:

‘strategieën te ontwikkelen voor de wijze waarop de keuzevraagstukken op de verschillende niveaus hanteerbaar kunnen worden gemaakt’. En ook om ‘via derden een publieke discussie op gang te brengen over de vraag: moet alles wel wat kan?’ Kernpunten van het uitgebrachte rapport waren de werkzaamheid van medische interventies (‘evidence-based benadering’) en ‘doelmatigheid’ (efficiëntie qua kosten en ingezette menskracht). Het andere rapport, *Medisch handelen op een tweesprong*, verscheen in december 1991. Het was uitgebracht door de Gezondheidsraad, die in 1989 door de staatssecretaris WVC was verzocht een advies uit te brengen met betrekking tot de ‘grenzen van de zorg’. Dit rapport, geschreven onder supervisie van de vicevoorzitter van de Gezondheidsraad, mw.dr. E. Borst-Eilers, was een pleidooi om te stoppen met allerlei zinloze, maar wel kostbare behandelingen. Feitelijk dus een vergelijkbare uitkomst als die van de commissie-Dunning.

Preventie enerzijds en stoppen met overbodig en zinloos handelen, evidence-based en protocollaire geneeskunde anderzijds zouden de kaders worden van het geneeskundig handelen en de gezondheidszorg. Om dat gestalte te kunnen geven zou veel ook andersoortig onderzoek nodig zijn, onder meer vanuit de epidemiologie en in haar kielzog de relatief nieuwe (sub)discipline medical technology assessment.

Toch ook weer wetten. De ongekennde productie van wet- en regelgeving in de jaren tachtig van onderwijsminister Deetman kwam in de jaren negentig een einde. Zijn opvolger dr.ir. J.M.M. Ritzen had het tijdens een debat ‘over de “kaalslag” die in het onderwijs had plaats gehad in de periode Deetman’ (Knippenberg 440). Maar opgedroogd waren de initiatieven van de wetgever zeker niet. Wel veranderde de toon significant doordat vanaf midden jaren negentig een ferme economische groei intrad. Het begrip sociale vernieuwing kreeg gestalte en bezuinigingen maakten plaats voor lastenverlichting voor burgers en bedrijven. En ook kwam veel wet- en regelgeving tot stand ter bescherming van zowel gezonde als zieke mensen. Vooral tijdens het ministerschap van mw. Borst-Eilers (1994-2002) zouden in het bijzonder na 2000 verschillende medisch-ethische kwesties worden geregeld, zoals euthanasie, medisch-wetenschappelijk onderzoek en onderzoek met embryo’s.

Ook hier weer om reden van beknoptheid slechts een zeer beperkte greep hieruit. Op het gebied van academische opleidingen en onderzoek waren dat de aanpassing van de regelgeving voor academische ziekenhuizen (1990), waarbij onder meer werd bepaald dat de verantwoordelijkheid voor en financiering van medische en tandheelkundige vervolgoopleidingen na het arts- en tandartsexamen van Onderwijs naar Volksgezondheid werden overgeheveld. De Wet hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, 1992), die universiteiten, hogescholen, de Open Universiteit, academische ziekenhuizen en instellingen voor wetenschappelijk onderzoek onder één wet bracht en niet minder dan ‘zeventien [oudere] wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen’ verving. En als laatste van deze trits de Wet tot modernisering van de universitaire bestuursorganisatie (Wet MUB, 1997), die de faculteiten een grotere eigen verantwoordelijkheid gaf voor de inrichting van het onderwijs en onderzoek. Ook werd de positie van het College van Bestuur versterkt door instelling van een Raad van Toezicht.

Van de wetten ter bescherming of verbetering van de rechtspositie van gezonde en zieke burgers kunnen hier genoemd worden de Wet op het bevolkingsonderzoek (1992); Wet beroepen individuele gezondheidszorg (Wet BIG, 1993); Wet inzake de geneeskundige-behandelings-overeenkomst (WGBO, 1994); Wet klachtrecht cliënten zorgsector (WKCZ, 1995) en de Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen (WMCZ, 1995).

Wet op ZON. En als laatste hier genoemd de voor het verdere verloop van deze historische schets zo belangrijke Wet van 14 februari 1998, houdende Wet op de organisatie ZorgOnderzoek Nederland. De beoogde organisatie ZON kreeg tot taak:

het doen uitvoeren en het subsidiëren of het verlenen van opdrachten met betrekking tot projecten, experimenten, onderzoek en ontwikkeling op het terrein van gezondheid, preventie en zorg. De organisatie bewaakt daarbij de kwaliteit en de samenhang en bevordert tevens het gebruik van de resultaten. [...] De organisatie voert haar taak uit in afstemming met de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek, alsmede andere organisaties die activiteiten [...] organiseren, financieren of uitvoeren.

Met de komst van ZON kwam tevens een einde aan de rijke maar helaas nog niet geschreven historie van het Praeventiefonds, want ZON nam alle taken en fondsen daarvan over.

Ook de Federa zelf liet zich in deze periode niet onbetuigd, want er werden de nodige notities en plannen geformuleerd. In de eerder al aangehaalde notitie 'Taakstelling' (eind 1992) werd door de formulering van de brede missie – 'aanspreek- en informatiepunt [te zijn] voor derden over algemene zaken die het biomedische, klinische en gezondheids(zorg)onderzoek betreffen' – hierop al enigszins gepreludeerd. Maar voor de beoogde 'intermediaire functie' moest 'de eigen identiteit' van de Federa, 'als representant van wetenschappelijke verenigingen [...] worden versterkt'. En dat zou slechts kunnen wanneer de Federa 'meer dan thans het geval is [...] op een meer actieve wijze contact [zou] onderhouden met instanties als het Gebied Medische Wetenschappen van NWO, de KNAW (commissie Geneeskunde), de wetgever (nationale en Europese overheid), adviesorganen als de Raad voor Gezondheidszorgonderzoek et cetera, derde geldstroomfondsen, onderzoekscholen en maatschappelijke organisaties (onder andere patiëntenorganisaties)'. Als noodzakelijke voorwaarden daartoe zag men een 'krachtig bureau' en een op nieuwe leest geschoeide 'organisatiestructuur'.

Het 'Beleidsplan opzet' van eind 1994 gaf hieraan al enige nadere invulling. In deze vooral historisch getinte analyse werd ingegaan op de veranderde omgeving waarbinnen de Federa moest opereren, wat onder meer al had geleid tot de omvorming van de 'achterhaalde' FV tot MWD. Interessanter hier is echter de reactie van bestuurslid prof.dr. H.A.J. Struijker Boudier (Nederlandse Vereniging voor Farmacologie) op deze notitie (fax 6 februari 1995). Deze zag 'twee invalshoeken' voor een 'nieuwe opzet' voor de Federa, en maakte daarbij onderscheid in '1. taakstelling' en '2. reorganisatie [van de] bestuurlijke/ ambtelijke opzet' van de Federa. Voor wat betreft de taakstelling onderkende hij de maatschappelijke implicaties van de 'biomedische wetenschap', zodat hij veel meer het accent wilde leggen op activiteiten 'richting algemeen publiek (met name via de pers) en richting politiek (gerichte lobbyactiviteiten) [...]

Verder zou de Federatie zich mijns inziens moeten blijven bezig houden met de coördinatie van wetenschappelijke symposia/ cursussen en dergelijke'.

Wat betreft zijn tweede punt achtte hij een 'sterkere relatie met de verenigingen' noodzakelijk en Algemeen en Dagelijks Bestuur zouden moeten worden ondersteund 'door een krachtig bureau', dat zich minder op de 'ledenadministratie/contributie-inning' en meer op de 'organisatie [van] wetenschappelijke bijeenkomsten/cursussen en [genoemde] publiekstaak' zou moeten richten.

Ideeën en beoogde activiteiten genoeg, maar de wrange realiteit was dat de Federa vanaf halverwege de jaren negentig nu juist niet beschikte over 'een krachtig bureau' (zie verder) en vanuit meerdere verenigingen kritische geluiden hieromtrent te horen kreeg. Een en ander leidde tot een Concept Beleidsplan (augustus 1995), opgesteld door secretaris dr. A.A. Verhofstad en de bestuursleden dr. J.A. Maassen (Nederlandse Vereniging voor Celbiologie) en dr. P.A.T.M. Eling (Nederlandse Vereniging voor Neuropsychologie). Ook zij pleitten ervoor 'het accent te leggen op de relatie met de "buitenwereld" [met als centraal doel] de versterking van het kwalitatief hoogwaardige biomedisch-klinisch onderzoek in Nederland'.

Actie. Maar tot ingrijpende veranderingen kwam het vooralsnog niet. Daarvoor was een krachtige impuls van buiten nodig. En die prikkel kwam in de vorm van de notitie 'Forumfunctie van MW-NWO' die begin 1998 door het Gebiedsbestuur Medische Wetenschappen van NWO was uitgebracht. Aan de details kan hier worden voorbijgegaan, maar voor de Federa zag men een belangrijke 'netwerkfunctie' weggelegd en aantrekkelijk: daarvoor waren fondsen beschikbaar. Het Bestuur reageerde 14 mei per brief 'goede aanknopingspunten [...] voor een vruchtbare samenwerking' te zien en wees daarbij op de inmiddels door voorzitter prof.dr. J.W. Oosterhuis uitgebrachte eigen notitie 'Werkplan van de FMWV 1998' (maart 1998). Hier van belang de rol van de stafmedewerker die men 'ten laste van het [NWO-] fonds' hoopte te kunnen aanstellen 'voor de periode van drie jaar', en die een centrale rol zou moeten spelen bij de concretisering van de plannen. Kort daarna bracht de Federa haar hier vaker genoemde beleidsplan 'Meerwaarde en Actieplan' (21 mei 1998) uit dat de bevordering beoogde 'van een goed wetenschappelijk klimaat in Nederland door de behartiging van belangen die het niveau van individuele aangesloten verenigingen overstijgen' en dat in essentie vier hoofdelementen bevatte: 'plaatsbepaling, netwerkfunctie, bevordering interdisciplinariteit en ondersteuning'.

Op 15 juli 1998 volgde dan – nadat dus eerder de wederzijdse plannen waren afgestemd – het formele overleg van het Bestuur met vertegenwoordigers van MW-NWO en het kort daarvoor opgerichte ZON. MW-NWO gaf daarbij aan de FMWV bij haar ontwikkeling van een netwerk met een jaarlijkse bijdrage van 15.000 gulden te willen ondersteunen en tevens bereid te zijn 'in het begin een hogere (incidentele) bijdrage bijv. 0.5 fte te leveren om het opzetten van een netwerk via de aanstelling van een beleidsfunctionaris [...] verbonden aan het secretariaat van de FMWV te ondersteunen'. De Federa zou dan zelf de andere helft van het fulltime dienstverband financieel moeten dragen. Men was het eens.

Reorganisaties. Met de komst van dr. W. Allaerts die per 1 juli 1999 als secretaris van het FMWV-bureau was aangesteld en tevens de functie van secretaris van de redactieraad zou gaan vervullen werden de beoogde veranderingen in gang gezet. Uitvloeisel van de plannen was allereerst het creëren van een andere bestuurlijke structuur, waarbij de bij de Federa aangesloten drieëndertig verenigingen (en later de zoals met de partners ZON en MW-NWO afgesproken nieuw te werven ‘medisch-biologische verenigingen en gezondheids- en zorgonderzoekverenigingen’) in zogenaamde koepels zouden worden ondergebracht. Deze verenigingen zouden dan ‘via een getrapte vertegenwoordiging participeren in het bestuur’. Andere directe gevolgen waren de reorganisatie en verhuizing naar Rotterdam van het Bureau en wisselingen in de redactie en redactieraad bij *Mediator*. Zoals het hier staat lijkt het allemaal mee te vallen, maar feitelijk werd de Federa tot in de kern gesaneerd, een operatie die grotendeels op conto kan worden geschreven van voorzitter Oosterhuis en die elders uitvoeriger wordt gedocumenteerd.

Een mijlpaal. Van speciale betekenis deze jaren negentig was de goedkeuring door de Registratiekamer medio juli 1995 van de Gedragscode Gezondheidsonderzoek, *Goed Gedrag*. Na publicatie van deze code had directeur Onderzoek en Wetenschapsbeleid, dr. F.A.J. Tindemans, in zijn brief van 21 maart 1995 aan Federa-voorzitter Ruiters en RGO-voorzitter prof.dr. A. Struyvenberg, deze publicatie ‘een mijlpaal’ genoemd. En ook dat in deze ‘resultante van meer dan tien jaar werk van een omvangrijk, ook nog wisselend, gezelschap van uiteenlopende betrokkenen’ een ‘buitengewoon weerbarstige problematiek’ hanteerbaar was gemaakt. Deze gedragscode zelf was grotendeels voorbereid door een commissie ingesteld door de Raad voor Gezondheidsonderzoek (RGO). Deze Raad, die was opgericht in 1987 en formeel in 1996 zou worden ingesteld, was een van de zogeheten sectorraden, en in het bijzonder belast met advisering van de verschillende betrokken ministeries (VWS, OCW en EZ) over medisch-wetenschappelijk en gezondheidszorgonderzoek. Per 1 januari 1997 zou de RGO overigens opgaan in de Gezondheidsraad, maar daarbinnen zelfstandig blijven functioneren tot 1 februari 2008, toen de RGO officieel een Raadscommissie van de Gezondheidsraad werd.

De betrokkenheid van de Federa was vooral in de eindfase van de totstandkoming belangrijk geweest en met name om draagvlak voor implementatie te creëren. Maar ook het feit dat de eerder in 1992 door de Federa samen met de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij ontwikkelde Gedragscode ‘Biomedisch onderzoek en de media’ als onderdeel bij *Goed Gedrag* was opgenomen, was een signaal ook naar de achterban dat de Federa haar missie had verbreed tot het complexe terrein van de wet- en regelgeving. Secretaris Verhofstad onderschreef tijdens de feestelijke bijeenkomst op 28 september 1995 in zijn daar gehouden lezing de in de goedkeuringsverklaring aangegeven noodzaak van ‘periodiek beraad waarbij de Registratiekamer, Raad voor Gezondheidsonderzoek en de FMWV de ervaringen die met de code in praktijk worden opgedaan’ zouden worden besproken. En ook had hij gewezen op de ‘herbeëindiging’ binnen de Federa, waarbij was

De Mediacode (1992): de Federa en de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij

Op 1 juli 1969, drie weken na de viering van het tienjarig jubileum van de Federa (zie kader), passeerde de oprichtingsakte van de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij ten kantore van notaris dr. J.H.R. Buining te 's-Gravenhage in tegenwoordigheid van prinses Beatrix en prins Claus, initiatiefnemers van de Stichting, en enkele andere oprichters, onder wie prof. Böttcher en secretaris van de Federa prof. Van Bakkum. Doelstelling van de Stichting was 'in brede kring het inzicht te bevorderen in de actuele en toekomstige ontwikkeling en toepassing der biowetenschappen, in het bijzonder met het oog op de betekenis en gevolgen van deze ontwikkeling voor mens en maatschappij'. De Stichting wilde dit bereiken door onder meer 'het organiseren van congressen, voorlichtingsdagen, tentoonstellingen en dergelijke, het uitgeven van informatiebladen en andere publicaties, het wekken van belangstelling bij de voorlichtingsmedia en het houden van contact met instellingen met een soortgelijk of aanverwant doel in binnen- en buitenland'. De Stichting zou al snel grote bekendheid krijgen als uitgever van zogenaamde 'Cahiers', boekjes die telkens een actueel thema van verschillende zijden belichten. Het eerste cahier, getiteld *Zeven commentaren op het rapport van de Club van Rome*, zou in 1972 verschijnen.

In maart 1990 ontving het bestuur van de Federa een brief van de secretaris van deze Stichting, (oud-voorzitter van de Federa!) prof.dr. A.M. Kroon die de wens te kennen gaf 'voor een intensievere samenwerking tussen uw Federatie en onze Stichting [...] In verband hiermee zouden de bestuursleden Prof. Dr. D. de Wied, Prof. Dr. D.W. van Bakkum en ondergetekende graag een onderhoud met (een delegatie uit) uw Bestuur hebben.'

Begin mei volgde opnieuw een brief, nu van voorzitter Van Bakkum van de Stichting, die meende dat er dringend behoefte was aan een gedragscode voor

'biowetenschappers en de media [...] voor het presenteren van onderzoeksresultaten in de media'. Dit naar aanleiding van 'de recente uitlatingen van de Eindhovense hoogleraar Buck over een geneesmiddel tegen AIDS. Buck en co-auteurs schreven in hun wetenschappelijke publicatie in *Science* voor vakgenoten over mogelijke toepassingen. In de media echter heeft Buck zijn prille vondst als op korte termijn toepasbaar voorgesteld.' En voor 'de totstandkoming van genoemde gedragscode doet de stichting een beroep op de medewerking van de FMWV en de bij haar aangesloten verenigingen.' Al in december werd een 'Commissie Gedragscode' ingesteld, waarin zitting namen voor de Federa de bestuursleden prof.dr. H.J. Jongsma en prof.dr. G.A. Schuiling, en voorzitter Visser; en voor de Stichting Van Bakkum en secretaresse mw. E.J. Birkfelder. Voor de Federatieve Vergadering in 1991 organiseerden de Stichting en de Federa samen een workshop 'Gedragscode', waar ook vertegenwoordigers van de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie en de NOS, medeverantwoordelijk voor de sensatieberichtgeving rond H.M. Buck en zijn coauteur J. Goudsmit, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, en het hoofd van de Nationale Commissie Aids Bestrijding (NCAB) aanwezig waren. Visser 'besloot de discussie met de aankondiging dat de opmerkingen van de aanwezigen meegenomen zouden worden bij het uitwerken van de concepttekst van de gedragscode', aldus *Mediator* in mei 1991.

De ontwikkeling van de Mediacode door de Federa en de Stichting liep min of meer parallel met de voorbereidingen door de Raad voor Gezondheidsonderzoek (RGO) van een Gedragscode Gezondheidsonderzoek (zie elders). En gezien de verwantschap zou de Gedragscode 'Biomedisch onderzoek en de media' in het door de RGO uit te brengen boekje *Goed Gedrag* worden opgenomen. Daarmee zou enerzijds het draagvlak van de mediacode

De Mediacode (1992): de Federa en de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij

worden uitgebreid 'tot alle personen en instellingen die onder de RGO-code' vielen, maar anderzijds zou er een 'Commissie van Toezicht' op de naleving voor de code moeten komen.

Eind 1992 was de code inmiddels 'in detail bekeken door een sectie juridische en ethische zaken' van de NCAB en hadden negen van de bij de Federa aangesloten verenigingen de code onderschreven.

Maar tijdens de Secretarissenvergadering van 3 november dat jaar waren toch ook al tegengeluiden te horen geweest. Zo had de secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Biochemie en Moleculaire Biologie de 'gedragscode irritant en overbodig' genoemd.

De installatie van de voorziene 'Commissie van Toezicht' liet echter op zich wachten tot 1996. Die gebeurtenis had plaats direct na afloop van de vergadering van het Dagelijks Bestuur op 24 juni in hotel Hoog-Brabant te Utrecht. Leden daarvan waren Van Bakkum (Stichting), Jongsma en dr. R. de Groot (beiden Federa), mr. M.A.L. Verhoeven (Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie, NPCF) en J. Zuidgeest (Vereniging van Wetenschapsjournalisten Nederland). Mw. Birkfelder (Stichting) zou de activiteiten van deze Commissie gaan coördineren.

De notulen van de vergadering van het Dagelijks Bestuur op 9 december 2009 geven een kernachtige beschrijving van hoe het de Mediacode was vergaan:

'De Mediacode [...] n.a.v de zaak Buck [...] moet worden gemoderniseerd. 6 jaar geleden [2004, pv] is de code buiten werking gesteld, omdat onderzoekers zich in het geheel niet stoorden aan de code die bepaalde dat een onderzoeker alleen in het openbaar iets mag zeggen als hij/zij voldoende van het onderwerp af weet. Maar iedere journalist wil altijd iets weten over de implicaties. Sinds een jaar of tien is er meer valorisatie en onderhouden medisch onderzoekers vaker innige banden met commerciële partners. De stelregel zou kunnen worden: hoe meer valorisatie, hoe meer terughoudendheid.'

Valorisatie, *spin off* activiteiten in commerciële grote en kleine ondernemingen, voorzichtigheid met het publiceren van onderzoeksgegevens, maar ook gevaren van ongewenste beïnvloeding van aandelenkoersen en de daarbij behorende belangenverstrengeling door bijvoorbeeld voorkennis. Biomedisch onderzoek is *big business* geworden.

vastgesteld dat onderzoekers steeds vaker worden geconfronteerd/rekening moeten houden met regelgeving van overheidswege. Ik denk daarbij, onder andere, aan regelgeving op het gebied van veiligheid, afvalverwerking, gebruik van proefdieren en het gebruik van gegevens die uit het contact tussen patiënt en behandelend geneesheer zijn voortgekomen. Het Bestuur van de FMWV, als koepelorganisatie van biomedische onderzoekers, is van mening dat in het verleden de stem van de onderzoeker te weinig heeft doorgelonden bij de instanties die bij de opzet van de regelgeving zijn betrokken. Maar al te vaak blijkt dat deze instanties voortbouwen op inzichten van een te beperkt aantal adviseurs of adviseurs die niet direct in contact staan met de werkvloer. Een nog somberder beeld doet zich voor bij de politici die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor de regels waaraan biomedische onderzoekers geacht worden zich te houden. Het Bestuur van de FMWV bereidt daarom een beleidsnotitie voor die over enige tijd aan de verenigingen wordt voorgelegd

en waarin een actief en bij voorkeur geformaliseerd overleg met organisaties die bij beleidsvoorbereiding en beleidsbepaling zijn betrokken wordt voorgestaan.

[...] De Gedragscode handelt over patiëntengegevens. Buiten beschouwing blijft het gebruik van lichaamsmaterialen. Het Bestuur van de FMWV acht het wenselijk dat ook hier een vorm van zelfregulatie tot stand wordt gebracht en is bereid hiervoor activiteiten te ontplooiën.

Medio 1998 kon *Mediator* melden dat het bestuur van de Federa 'in overleg met dr. J.W. Coebergh' (Vereniging voor Epidemiologie) het initiatief had genomen om een commissie in te stellen die een gedragscode moet opstellen voor nader gebruik van lichaamsmateriaal'. En zij had 'in verband hiermee een aantal verenigingen die voor hun onderzoek in hoge mate zijn aangewezen op lichaamsmateriaal verzocht uit hun midden vertegenwoordigers aan te wijzen voor de commissie'. Het leek niet bij loze woorden te blijven!

In het enige jaarverslag dat de Federa ooit uitbracht, in mei 2001 over de jaren 1999-2000, maakte voorzitter Oosterhuis de balans op aan het einde van de eeuw. Buiten de hiervoor al genoemde zaken waren dat de Publieksdag die sinds 1999 de MWD flankeerde; de website die inmiddels in gebruik was genomen; er waren contacten gelegd met 'zusterfederaties in een aantal West- en Oost-Europese landen; en de betrokkenheid van de Federa bij de oprichting van de Werkgroep Carrièreperspectief. En, opmerkelijk snel: 'Onder auspiciën van de FMWV is de code "Goed Gebruik" tot stand gekomen die het gebruik van lichaamsmateriaal voor wetenschappelijk onderzoek reguleert.' De totstandkoming en implicaties van de betreffende Code werden in het jaarverslag door de secretaris van de commissie Nader Gebruik, mr. E.B. van Veen, voor de achterban toegelicht. In 2002 zou het boekje in druk verschijnen.

5. Nieuw elan (2000-2011)

Het jongste decennium in deze schets van de geschiedenis van de Federa is nog zo vers dat tal van ontwikkelingen nog nauwelijks zijn uitgekristalliseerd, laat staan dat ze al historisch geduid zouden kunnen worden. Maar het louter memoreren van gebeurtenissen die nog zo helder in ieders geheugen liggen levert hoe fragmentarisch ook toch een zeker decor. De meest opzienbarende waren de terroristische aanslagen op de *Twin Towers* in het zakelijk hart van New York op 11 september 2001 ('nine eleven'), in Nederland zoals in andere landen gevolgd door angst voor bioterrorisme na ontvangst van mogelijk door miltvuur besmette poederbrieven (2001) en de realiteit van de moorden op Pim Fortuyn (2002) en Theo van Gogh (2004). Met internationaal de daarna verklaarde 'oorlog tegen het terrorisme' en slepende militaire interventies in Afghanistan en Irak met directe betrokkenheid van Nederland en nationaal opnieuw soms verhit oploaiende en niet altijd van pathos ontholte discussies over de multiculturele samenleving. Maar ook tot migrantenstudies die het belang van omgevingsfactoren op het ontstaan van ziekten nog eens benadrukten. En ook de internationale kredietcrisis (na 2007) zou diepe sporen door Nederland trekken. Een Nederland dat door de verdergaande eenwording binnen de Europese Unie (EU) niet alleen haar gulden inwisselde voor de euro (2002),

maar ook op het gebied van wet- en regelgeving steeds meer door tal van EU-directieven zou worden aangestuurd. Het land leek in deze periode overigens zijn draai maar moeilijk te kunnen vinden. Niet minder dan zes kabinetten versleet Nederland vanaf 2000 tot nu. Kabinetten met even malle als loze, door communicatieadviseurs bedachte, en op zijn gunstigst allitererende motto's als 'duidelijkheid en daadkracht', 'waarden en normen', 'samen werken, samen leven' en 'vrijheid en verantwoordelijkheid'. Motto's om de immer krappe beurs met een vleugje bevlogenheid te bedekken. In combinatie altijd maar weer met vage beloften van een terugtrekkende overheid met minder regelgeving en meer eigen verantwoordelijkheid. En vooral in dit decennium ook weidse toekomstperspectieven als Nederland kenniseconomie, top innovatie, recent culminerend in het veelzeggende motto 'kennis, kunde, kassa!' Epitheta die resoneerden ook tot diep in de geledingen van onderzoek en onderwijs. Top was wel het minste, supertop een begin, excellent het streven. Trots zijn. Tja, een regering van een klein land met evenveel inwoners als de deelstaat Nordrhein-Westfalen moet ook wat. Maar de realiteit van alledag laat zich door dit soort frasen maar gedeeltelijk verbloemen. Op onderwijs, onderzoek en innovatie werd ingeteerd, en Nederland moet inmiddels alle zeilen bijzetten om nog iets van haar eerdere statuur zeker te kunnen stellen. En behalve met de genoemde nogal toeë beurs kreeg met name het (bio)medisch wetenschappelijk onderzoek ook te maken met een bijna verlamdende hoeveelheid wet- en regelgeving. In marketingtermen een 'gat in de markt'! Althans voor de Federa, die nu weer na lange tijd in een echte behoefte van haar achterban zou kunnen voorzien. Ook omdat men inmiddels enige ervaring had opgebouwd op dat terrein.

UMC-vorming. Ook zou in het onderhavige tijdvak de integratie van de medische faculteiten en hun flankerende academische ziekenhuizen door vorming van Universitaire Medisch Centra haar definitieve beslag krijgen. Nadat deze eerder al in Amsterdam (AMC, 1983), Leiden (LUMC, 1998) en Utrecht (UMC Utrecht, 1999) tot stand waren gekomen, zouden na de eeuwwisseling ook Amsterdam (VUmc, 2001), Rotterdam (Erasmus MC, 2002), Nijmegen (UMC St Radboud, 2004), Groningen (UMCG, 2005) en Maastricht (MUMC+, 2008) volgen. De UMC's hebben als kerntaken onderzoek en innovatie, onderwijs en opleiding en patiëntenzorg en zouden vanaf 2004 verenigd zijn in de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU).

Voor hun onderzoeksfinanciering werden de UMC's behalve van de middelen uit de eerste (ministerie) en tweede (voornamelijk NWO en later ZonMw) steeds afhankelijker van de derde geldstroom, additionele financiering vanuit onderzoek in opdracht van onder meer overheden, bedrijven, charitatieve fondsen en buitenlandse financieringsbronnen, zoals het Europese Kaderprogramma. Daarmee veranderde ook de organisatie van het onderzoek dat in een veelheid van institutionele verbanden zou worden ondergebracht, zoals universitaire instituten, (top)onderzoekscholen – die ook onderzoekers opleiden –, graduate schools en zwaartepunten. En de beste toponderzoekscholen zouden extra worden gefinancierd met als doel uit te groeien tot excellente onderzoekscholen van internationale allure.

Valorisatie. Dit onderzoek zou er bovendien in toenemende mate op gericht moeten zijn de opgedane kennis dienstbaar te maken voor de maatschappij. Maar ook om die kennis te gelde

te maken: valorisatie, kennis naar de markt brengen. En dat geconcretiseerd door de oprichting van tal van spin-off bedrijven en bescherming van wetenschappelijke vondsten en methoden met octrooien. Bijverschijnsel van het onderzoek in opdracht was dat steeds meer wetenschappelijke onderzoekers dubbelfuncties bij universiteiten en bedrijven of andere maatschappelijke organisaties zouden vervullen, waarbij ongewenste effecten van belangenverstrengeling op de loer liggen.

Parelsnoer. Maar naast dit potentiële gevaar, dat vooralsnog niet moet worden gedramatiseerd, heeft met name de samenbundeling van de UMC's binnen de NFU ook tot een unieke samenwerking tussen de acht universitair medische centra geleid: het Parelsnoer initiatief (2007). In dit kader worden op interuniversitair niveau gegevens verzameld over het ziektebeloop bij en lichaamsmaterialen van bepaalde patiënten en door deze gegevens en materialen afkomstig uit de UMC's te combineren poogt men tot meer wetenschappelijke kennis en betere patiëntenzorg te kunnen komen. Als eerste richtte men zich op acht ziektebeelden (parels), waarbij een van de UMC's als coördinator zou optreden. Dit zijn: cerebrovasculair accident (UMCG), diabetes mellitus (VUmc / MUMC), erfelijke darmkanker (UMC St Radboud), inflammatoire darmziekten (AMC), leukemie, myeloom en lymfoom (Erasmus MC) neurodegeneratieve ziekten (o.a. Alzheimer, VUmc / MUMC), nierfalen (UMC Utrecht) en reumatoïde artritis en artrose (LUMC). Later zouden meer ziektebeelden in aanmerking komen. Maar hiermee liep men ook in het mes van de regelgeving door onbegrip over de aanpak van de WMO-plichtige toetsing.

En ook weer wetten. Maar eerst een summier overzicht van wat de wetgever in deze jaren zoal in petto had. Allereerst moet dan genoemd worden de wet waarop in de voorgaande periode respectievelijk de staatssecretarissen Dees en Simons hun tanden hadden stukgebeten en die nu zonder veel omhaal op het conto van minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport drs. J.F. Hoogervorst zou worden bijgeschreven: de Zorgverzekeringswet (2005), die meer samenwerking beoogde en een basisziektekostenverzekering (2006) introduceerde. Ook een andere al langer bestaande kwestie werd geregeld door de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (2001), die een eind maakte aan de strafbaarheid van euthanasie mits de arts zich aan bepaalde, nauw omschreven zorgvuldigheidseisen zou houden.

Wat betreft medisch-wetenschappelijk onderzoek en onderwijs zou in deze periode ook weer een en ander veranderen. Zo werden twee wetten ingevoerd die de strikte kaders aangaven waarbinnen wetenschappelijk en geneeskundig onderzoek met foetaal weefsel (Wet foetaal weefsel, 2001) en geslachtscellen en (weefsel van) embryo's (Embryowet, 2002) is toegestaan. Direct gevolgd in 2002 door de Wet invoering van een bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs. Deze wet beoogde de keuzemogelijkheden van studenten te vergroten en instellingen om hun onderwijs op een meer internationale leest te schoeien.

Dan als laatste hier de wet die direct dan wel indirect impact op het functioneren van de Federa gedurende de periode na 2000 zou hebben: de kort voor de millenniumwissel in werking

getreden Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen (1998, WMO). Deze bepaalt onder welke voorwaarden – een daarvan is toetsing door een medisch-ethische toetsingscommissie (METC) – zulk onderzoek mag plaatsvinden en de wet heeft als primair doel om proefpersonen bij medisch-wetenschappelijk onderzoek te beschermen. Direct uitvloeisel van deze wet was de instelling in 1999 van de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO), die als toezichthouder zou gaan functioneren.

Nieuw elan. Pas gevestigd in Rotterdam, ondersteund door een Bureau dat weer op orde was, manifesteerde de Federa zich dit eerste decennium van het nieuwe millennium met opmerkelijk veel elan. Zij richtte zich op tal van zaken die veelal in het licht van verbetering van het klimaat voor (bio)medisch wetenschappelijk onderzoek en daarmee voor onderzoekers op dit gebied te maken hadden en waar in vele gevallen werd samengewerkt met andere organisaties. Allereerst kunnen genoemd worden de activiteiten ter verbetering van arbeidsvoorwaarden en carrièreperspectief voor (jonge) met name biomedische onderzoekers die hierna gedetailleerder in beeld worden gebracht. Voor deze bij tijden spraakmakende activiteiten, werd met name samengewerkt met de Vereniging van Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers (VMWO) binnen de in 2000 daarvoor speciaal opgerichte Stuurgroep Carrièreperspectief voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers. De Federa zou zich op dat terrein stevig roeren, met als voorlopig hoogtepunt een veel opheffing veroorzakend artikel in *Medisch Contact* van 16 januari 2004. Daarin hesen voorzitter Coebergh, oud-voorzitter Oosterhuis en bestuurslid dr. J.M. Karemaker (VMWO) de stormbal: 'Bottleneck in de zorg. Noodsignaal over opleidingscapaciteit in UMC's' kopte het artikel. Daarin wezen zij op de teloorgang – ook in termen van werkgelegenheid – van de basisvakken en de steeds verslechterende perspectieven voor postdocs.

Vanaf 2004 zette de Federa zich ook in voor een evenwichtiger benadering van dierproeven bij biomedisch onderzoek. Daarvoor werd in genoemd jaar door de Federa samen met de Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP) en de Vereniging Samenwerkende Ouder- en Patiëntenorganisaties (VSOP) de Stichting Informatie Dierproeven opgericht.

En veel meer dan daarvoor het geval was kwam nu ook de patiënt, waar het natuurlijk toch allemaal om draait, veel nadrukkelijker rechtstreeks of via de patiëntenverenigingen in beeld. Allereerst door aan de Medisch Wetenschappelijke Dagen ook een zogenaamde Publieksdag te koppelen, waar de 'nieuwe kennis' afkomstig uit wetenschappelijk onderzoek zou worden vertaald in 'nieuwe kansen' voor de patiënt. Voor de organisatie van dergelijke dagen werd onder meer met verschillende patiëntenverenigingen samengewerkt. Maar ook bij activiteiten rond regelgeving en -neming werden in voorkomende gevallen patiënten als direct betrokkenen uitdrukkelijk betrokken.

ZonMw. Hiervoor werd al enige aandacht besteed aan de voor de Federa belangrijke samenwerking met MW-NWO en later ZonMw, dat in 2001 was ontstaan door de fusie tussen ZON en MW-NWO). Gedurende dit decennium zou deze samenwerking voor beide partners geleidelijk aan minder vanzelfsprekend worden. In dit verband kan gememoreerd worden de hiervoor al gemelde sterk verbrede missie die de Federa zich in deze nieuwe eeuw toedichtte

en die formeel was vastgelegd in de statuten van 2003. De vele daarbij genoemde operationele taken waren daarbij samengebracht onder de strategische paraplu van '[h]et medisch-biologisch, klinisch-wetenschappelijk en gezondheidszorgonderzoek in Nederland bevorderen als een koepel over de bij de stichting aangesloten organisaties'. In deze brede missie proeft men sterk de invloed van ZonMw. Deze samenwerking, die primair de gezamenlijk uit te brengen periodiek *Mediator* betrof, zou uiteindelijk veel meer impact hebben op de organisatie en het functioneren van de Federa dan vermoedelijk werd voorzien. Ze was bijvoorbeeld voor een belangrijk deel bepalend geweest voor de verbreding van de actieradius van de Federa tot het gehele domein van het biomedisch, klinisch en gezondheidszorgonderzoek, en ook was ze de aanzet tot de in 1999 doorgevoerde herstructurering die resulteerde in een organisatie opgebouwd rond koepels. Maar zoals ze bij aanvang een einde maakte aan de malaise waarin de Federa eind jaren tachtig van de twintigste eeuw verkeerde, zo dreigde de Federa nu in een andersoortige malaise terecht te komen, en wel die van een onduidelijk profiel en vervreemding van haar achterban. Dit vooral als gevolg van de dominerende positie in *Mediator* van partner ZonMw, die toch min of meer een verlengstuk van de overheid was. En door de daardoor veranderde signatuur van *Mediator* dreigde de Federa als mede-uitgever te veel geassocieerd te raken met het vigerende overheidsbeleid, bijvoorbeeld ten aanzien van regelgeving. En dat maakte de gewenste profilering als onafhankelijke belangenbehartiger van het onderzoeksveld in toenemende mate onmogelijk. Dit prangde des te meer daar juist in deze jaren de Federa zich meer en meer zou richten op het gebied van de regelgeving en -neming, waarvoor een dergelijke onafhankelijke positie een *conditio sine qua non* was. Meer details elders in deze publicatie; hier slechts gemeld dat vooral om deze reden per 1 januari 2007 de samenwerking met ZonMw voor wat betreft *Mediator* niet werd gecontinueerd. Dit betekende ook dat de Federa voor haar communicatie met haar achterban nog intensiever gebruik zou gaan maken van haar eigen periodiek *FederaBulletin* en haar pas daarvoor vernieuwde website (zie verder).

Coreon. Maar nog tijdens de samenwerking met ZonMw was inmiddels ook een geheel ander samenwerkingsverband ontstaan vanuit en met de Vereniging voor Epidemiologie (VvE). Deze vereniging was in 1986 ontstaan uit de in 1980 opgerichte Werkgroep Epidemiologisch Onderzoek in Nederland (WEON) en had zich direct na haar oprichting bij de Federa aangesloten. Deze vereniging kende sinds 1991 een commissie Privacy die zich met name met kwesties rond regelgeving bezig hield met als doel 'wetenschappelijk onderzoek efficiënter te laten verlopen [...] en ervoor te zorgen dat te veel regelgeving wordt voorkomen'. En, vermelden de notulen van 2 december 2002 toen vertegenwoordigers van de VvE bij de bestuursvergadering als gasten aanwezig waren:

Omdat iedereen die wetenschappelijk onderzoek doet met regelgeving wordt geconfronteerd, wil de VvE de commissie bij de FMWV onderbrengen. Zo ontstaat er een breder draagvlak. De werkzaamheden zouden moeten worden geformaliseerd. De heer Van Veen van MedLawconsult verricht reeds werkzaamheden voor de commissie. [...] De VvE zou graag zien dat de FMWV de secretariële ondersteuning voor haar rekening neemt. Om financiële middelen te verkrijgen heeft de VvE diverse instanties benaderd. Een aantal instituten heeft toegezegd gedurende 3 jaar 3500 euro per jaar te zullen betalen. Voor de financiering op lange termijn

is het belangrijk de collectebusfondsen in te schakelen. [...] Het is sowieso de bedoeling zaken te behandelen waar alle wetenschappers belang bij hebben. Specifieke zaken moeten bij de juristen van de eigen afdelingen in behandeling blijven. [...] De naam van de commissie moet duidelijker worden gesteld.

Het voorstel tot samenwerking werd vrijwel direct door de Federa omarmd, want: 'Het instellen van de commissie geeft meer inhoud aan de missie van de FMWV. Ook de werfkracht ten opzichte van de verenigingen wordt vergroot'. Daarmee was de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon) een feit. Zij zou in 2003 haar activiteiten aanvangen. Het was een gouden greep, want hierdoor ontstond naast de soms met moeite op een lijn te krijgen 'gewone' Federa-achterban een constant breed draagvlak van een flankerende achterban die bestond uit instituties die van het belang van de activiteiten op het gebied van regelgeving en -neming niet alleen al overtuigd waren maar bovendien bereid waren deze financieel te ondersteunen (zie verder onderdeel Regelgeving en -neming).

En Coreon ontplooidde tal van activiteiten, die elders in wat meer detail worden beschreven. Eind 2006 wees de inmiddels herbenoemde voorzitter Coebergh de richting voor de koers voor de volgende jaren: nog meer inzetten op regelgeving en -neming. En anticiperend op deze beleidsaankondiging had hij eerder op 5 september al het onderzoeksveld, zowel aangesloten als niet-aangesloten (bio)medische verenigingen, de belangrijkste activiteiten van de Federa onder de aandacht gebracht: verzet tegen 'voortschrijdende inperking van speelruimte voor biomedisch onderzoek:

Wij zwakken privacymaatregelen af en werken aan minder vertraging en stijging van administratieve lasten door toedoen van de ruimschoots aanwezige toezichthouders. Wij doen in feite aan regelneming o.a. door vertrouwenwekkende zelfregulering en op basis daarvan lobbyen bij parlement en overheid.

En omdat op dat moment ook al vast stond dat de samenwerking met ZonMw kort daarop zou worden beëindigd wees hij nadrukkelijk op de onafhankelijke positie van de Federa, die 'meer uitgesproken' dan overheidsadviesorganen als Gezondheidsraad, Raad voor Gezondheidsonderzoek (RGO) en Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW), 'bovenal rekening [kan houden] met de belangen van behandelend artsen en onderzoekers als verstrekkers en bewerkers van gegevens en lichaamsmateriaal'.

Drie hoofdactiviteiten. Aan het einde van de hier beschreven periode beschouwde de Federa volgens haar overzicht op de website als haar drie hoofdactiviteiten: '1. Zelfregulerende duiding en interpretatie van regelgeving betreffende (bio)medisch onderzoek door de bril van onderzoekers en patiënten; [...] 2. Ruimte zoeken en invullen voor professionele verantwoordelijkheden van (bio)medische onderzoekers; [...] 3. Jaarlijkse Medisch Wetenschappelijke Dag + Federaprijs'. Dat onder de motto's 'Samenscholen voor regelnemen' (1) en 'Nieuwe kennis, nieuwe kansen' (3). En het belang van met name samenscholen voor regelnemen van medisch-wetenschappelijke verenigingen werd in 2009 nadrukkelijk als argument aangevoerd om zich bij de Federa aan te sluiten.

De Federa, proefdieren en dierproeven

Het onderwerp proefdieren en dierproeven verscheen pas recent op de agenda van de Federa. Weliswaar werd er tijdens een enkele FV enige aandacht aan dit onderwerp besteed, bijvoorbeeld in 1960 met een tentoonstelling 'proefdierenvoeders en proefdierenhuisvesting' en de forumdiscussie over 'Geneesmiddel van dier naar mens' (1978). Maar meer dan dit en een wat verloren brief van 7 oktober 1975 die rept van initiatieven om te komen tot een interdisciplinair op te zetten 'Centraal Instituut voor Proefdierkunde', zoekt men vergeefs in de archieven van de Federa. Ook de aansluiting bij de Federa van de in 1971 opgerichte Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP) gedurende de periode 1975 tot 1984, had daar weinig aan veranderd, hoewel in 1977 de Wet op de Dierproeven (WOD) was afgekondigd. Een aansluiting die overigens nog wel tot enige interne discussie had geleid, 'omdat deze vereniging niet uitsluitend uit academici' bestond.

De echte bemoeienis dateert van juli 2004 en wel door de aanwezigheid van een 'waarnemer' namens de Federa (secretaris dr. J.M. Karemaker) bij een bijeenkomst waar de oprichting van de Stichting Informatie Dierproeven (SID) besproken werd. Deze Stichting zou als doelstelling krijgen om het grote publiek op objectieve wijze over dierproeven en alles daaromheen te informeren. Met als achterliggende gedachte daarmee bestaande misverstanden weg te nemen. Feitelijk dus om tegengas te geven aan de vele groeperingen die zich ongenueanceerd en onversneden negatief tegenover dierproeven opstelden. Alles moest wel 'kleinschalig en low budget'. Bij de oprichting van de Stichting in november 2004 was de Federa een der 'founding fathers', naast de Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (die zich nadien opnieuw bij de Federa zou aansluiten), en de Vereniging Samenwerkende Ouder- en Patiëntenorganisaties (VSOP). Als bestuurslid namens de Federa werd oud-penningmeester prof.dr. P.

Nieuwenhuis aangewezen. Een centrale plaats bij de informatieverstrekking zou worden ingenomen door de website www.informatiedierproeven.nl.

Nog geen jaar later werden SID, NVP en Federa opgeschrikt door het in maart 2005 uitgebrachte rapport *Noodzakelijk kwaad; Evaluatie Wet op de Dierproeven* (Freriks et al.) dat was opgesteld in opdracht van ZonMw. Dit rapport werd tijdens een door het Nationaal Centrum Alternatieven voor dierproeven (NCA) georganiseerd, en nogal tumultueus verlopend symposium op 15 september 2005 besproken. Tumultueus omdat met name het onderzoeksveld zich geheel niet kon vinden in de conclusies van het rapport, dat openbaarmaking van protocollen en betrokken onderzoekers voorstond. Men vreesde 'slepende inspraakprocedures' en 'persoonlijke gevaarstelling' van die onderzoekers. In de discussie rond (niet tijdens, want men was niet uitgenodigd!) dit symposium had de Federa stevig gelobbyd en hield secretaris Karemaker een vurig pleidooi tegen het rapport in de *Volkskrant* (4 november 2005). Overigens was ook de NVP niet uitgenodigd geweest, maar dierenarts mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen had haar standpunten tegen het rapport daar vanuit haar positie bij het Erasmus MC naar voren kunnen brengen. Hoe het zij, de uitkomst van alle ontstane commotie was dat minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, drs. J.F. Hoogervorst, in december dat jaar besloot 'de aanbevelingen' van het evaluatierapport 'niet over te nemen, omdat hiervoor op dit moment onvoldoende draagvlak is'. Wel stond hij een 'bottom up' benadering voor om tot een compromis voorstel te kunnen komen ter voorbereiding op EU richtlijn 86/609/EU.

Binnen de Federa dacht men erover een aparte 'commissie Heikel onderzoek' in te stellen om draagvlak te creëren, maar uiteindelijk meende men niet teveel uiteenlopende onderwerpen aan één commissie te moeten delegeren.

De Federa, proefdieren en dierproeven

Belendend was er nog een initiatief waarbij de Federa niet was betrokken. In april 2008 brachten de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Vereniging van Universiteiten (VSNU) en de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) gezamenlijk een 'Code Openheid Dierproeven' uit, met als doel 'door zelfregulatie tot een niet-vrijblijvende openheid en dialoog over dierproeven te komen'.

Maar voorsnog hernam Europa het initiatief, terwijl in Den Haag, waar men focuste op alternatieven daarvoor, 'dierproeven' nauwelijks nog op enige sympathie mochten rekenen.

En dat het de Federa menens was met kennis van zaken een rol daarbij te spelen, mag blijken uit het feit dat in 2009 eerder genoemd NVP-lid mw. Fentener van Vlissingen als lid van het Dagelijks Bestuur werd benoemd. Het *FederaBulletin* volgde de EU-ontwikkelingen op de voet. In mei 2010 werden de 'opvallende vernieuwingen' in de 'concept Directive' al gemeld: 'veel aandacht voor alternatieven voor dierproeven (vermindering, verfijning, vervanging [3V, pv]), professionalisering, ethische toetsing, statistische rapportage en maatschappelijke rapportage'. En nadat op 22 september 2011 de EU-richtlijn 2010/63/EU -

Richtlijn 'Protection of Animals used for Scientific Purposes' – was aangenomen, meldde het februari-nummer 2011 van *FederaBulletin*, dat de European Science Foundation bij haar toelichting op de EU-directive had aangegeven dat bij de implementatie van de richtlijn 'op nationaal niveau' wetenschappers een bijdrage zouden moeten leveren.

Anticiperend op de goedkeuring had de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mw.dr.s. E.I. Schippers, al op 20 april 2011 een 'Protocol voor het Regulier Overleg Alternatieven voor Dierproeven' (ROAD) in de *Staatscourant* gepubliceerd. Op 31 augustus 2011 volgde een eerste overleg, en naar aanleiding van deze vergadering wijzigde de minister op 5 oktober het Protocol. Daarbij werd de naam ROAD veranderd in Regulier Overleg Dierproeven en Alternatieven (RODA). Dit omdat 'het 3V alternatievenbeleid volgens de nieuwste inzichten niet los mag worden gezien van het dierproevenbeleid en andersom'. Maar belangrijker, ook werden drie organisaties aan het reguliere overleg toegevoegd: de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), de Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP), en de 'Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (Federa, FMWV)'.

Code Goed Gebruik (2011). En zoals de schets van het voorgaande decennium eindigde met de vermelding van de opmerkelijk snel onder auspiciën van de Federa tot stand gekomen code *Goed Gebruik*, zou ook de schets van dit recentste decennium van de geschiedenis van de Federa kunnen eindigen. Want negen jaar nadat *Goed Gebruik* in druk was verschenen, werd op 25 mei 2011 in Utrecht de geheel herziene Code Goed Gebruik officieel ten doop gehouden als opvolger van de oude code. En voor een forum van leden van de Nederlandse Vereniging van Medisch Ethische ToetsingsCommissies (NVMETC) overhandigde voorzitter Coebergh die dag het eerste exemplaar van het fraai uitgevoerde boekje aan mw.prof.dr. M.C.H. Donker, directeur Publieke Gezondheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Bij de totstandkoming van deze herziene versie, *Gedragscode verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* (2011), was de Coreon uiterst zorgvuldig te werk gegaan. Zo had de meelescommissie zo'n tien versies beoordeeld, en waren twee koepels van patiëntenverenigingen, de Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie (NPCF) en de Vereniging Samenwerkende Ouder- en Patiëntenorganisaties (VSOP) bij de samenstelling van de code betrokken geweest. Mr. E.B. van Veen van MedLawconsult, die ook een zeer belangrijke rol had gehad bij de eerste versie had ook nu weer het traject juridisch, conceptueel en secretariael ondersteund. Het belang van deze herziene code vatte voorzitter Coebergh kernachtig samen: 'De code is er om rechten en zeggenschap van burgers, patiënten, beheerders én onderzoekers beter en vollediger te waarborgen.'

Zomaar een vergadering. Maar wellicht illustratiever voor de dynamiek binnen en de ruime oriëntatie van de Federa op de overgang van verleden naar toekomst is een wat globale inkijk in zomaar een (telefonische) bestuursvergadering (19 januari 2012). Na de gebruikelijke opening en wat mededelingen in het kader van de nakende overdracht van het voorzitterschap kwam eerst aan de orde de bespreking die voorzitter Coebergh die dag had gehad bij ZonMw naar aanleiding van het rapport van de RGO-commissie Van Gegevens Verzekerd. 'In een brief aan de 2e Kamer (december 2009) heeft minister Ab Klink aangegeven dat dit onderwerp moest worden opgepakt door ZonMw in samenwerking met de Federa. Hij heeft toen echter verzuimd er een formele opdracht aan te hangen, laat staan een budget'.

Vervolgens komt het voornemen ter sprake de door de Coreon te ontwikkelen 'Federa code "Vermenigvuldigen door Delen", waarmee wordt ingespeeld op het gedrag door onderzoekers op de grotere maatschappelijke en patiëntgebonden [...] onderzoeksgegevens, om deze in principe te delen en zo het gebruik van deze gegevens te intensiveren. Dit zou tevens fraude door onderzoekers kunnen ondervangen. [...] Het traject zal zeker 2-3 jaar benemen'.

Ook over een ander bezoek van Coebergh die dag aan Nefarma worden mededelingen gedaan: 'Evert-Ben van Veen heeft hem daarbij vergezeld. Het gesprek ging over samenwerking bij de invulling van de door TOM [rapport 'Toetsing op Maat', pv] gecreëerde ruimte qua toetsingskader bij studies van farmacovigilantie. [...] Het betreft dus niet-WMO-plichtig observationeel onderzoek, waarbij zo leert de ervaring de verre van volmaakte infrastructuur van dataverzameling en verwerking van de gegevens, met name in de topklinische ziekenhuizen, een rol blijkt te spelen. [...] Hier komt ook preventie van fraude et cetera en adequate omgang met privacy samen'.

Nadat bestuurslid Fentener van Vlissingen had opgemerkt 'graag [te] zien dat de Coreon zich warm loopt voor het gebruik van levend humaan materiaal voor alternatieven voor dierproeven', kwamen de actiepunten uit het verslag van de voorgaande vergadering van 7 december 2011 ter sprake. Daarvan kunnen hier genoemd worden de Medisch Wetenschappelijke Dag van 2012 ('Er wordt voor twee prijswinnaars gekozen'), 'Belangenverstrengeling KNAW', opnieuw dierproeven: 'noodzakelijk, maar moeten gedaan onder verantwoorde condities en zoveel mogelijk beperkt. De Federa is dus ook voor het stimuleren van technieken en alternatieven zoals voor het gebruik van menselijk materiaal'. Dan de 'EU Directive Experimenteel onderzoek bij mensen': 'nieuwe voorstellen komen uit Brussel met enige vertraging via een brede

VWS commissie, waarin de Federa vertegenwoordigd is, analoog aan de eerdere commissie uit 2003'. Teruggekeken werd ook nog op de 'bijeenkomst van de KNAW op 12 december jl. inzake Vermenigvuldigen door Delen als remedie voor fraude'.

En voorts kwamen nog ter tafel het onderwerp 'carrièreperspectief', de lustrumviering '50 jaar Federa' en de gebruikelijke huishoudelijke en financiële zaken. 'Wegens tijdgebrek' konden de overige agendapunten niet meer [worden] besproken'.

De onderwerpen en actiepunten reflecteren de noden van de tijd. Maar feitelijk weerspiegelen de strevingen van vandaag tevens de op actuele leest geschoeide idealen die al vijftig jaar door de Federa werden gekoesterd: een bijdrage te leveren aan een optimaal onderzoeks-klimaat in Nederland.

De organisatie van de Federa

De oorspronkelijke keuze om niet een vereniging met leden op te richten, maar om een federatief verband van zelfstandig blijvende verenigingen aan te gaan, was gezien de beperkte doelstelling om louter jaarlijks gezamenlijk een congres te organiseren pragmatisch. Men startte met een zeer beperkt aantal gelijkgezinde verenigingen, die werden vertegenwoordigd door hun secretarissen die samen een kleine commissie vormden die vervolgens het congres organiseerde. En men was verzekerd van de achterbannen van die verenigingen om het congres qua programmering en bezoekers invulling te kunnen geven.

Maar met de aansluiting van steeds meer verenigingen, die bovendien pluriformer van karakter waren en congressen die steeds uitgebreidere programma's kregen, werd ook de organiserende commissie allengs groter en werd een efficiëntere bestuursstructuur noodzakelijk. In 1967 toen de Federa in een stichting werd omgezet, werden de uitvoerende taken gedelegeerd aan een Dagelijks Bestuur dat zou worden gekozen uit een Algemeen Bestuur dat gevormd werd door alle secretarissen/vertegenwoordigers van de aangesloten verenigingen. Dit Algemeen Bestuur zou voortaan jaarlijks bijeenkomen en als intermediair optreden tussen het Dagelijks Bestuur en de eigen verenigingsachterban, waarbij een secretariaat – het Bureau – op zijn beurt een centrale plaats zou gaan innemen tussen en naast alle gedingen van de Federa.

Verdere aanwas van verenigingen (met als hoogtepunt 1973 met vijftig aangesloten verenigingen), een tanend belang van de congressen en uitbreiding met activiteiten en accentverschuiving van de missie van de Federa en de daarmee gepaard gaande divergerende en convergerende belangen van de verenigingen zorgden soms voor spanningen, desinteresse en in- en uittreden van verenigingen. Ze voor de Federa te behouden, of nieuwe te recruteren was een doorlopende zorg voor het Bestuur. Ook de omstandigheid dat er feitelijk geen sprake was van democratische vertegenwoordiging, want elke vereniging – groot of klein, actief of inactief – had dezelfde inbreng in het Algemeen Bestuur. Dit kon slechts gedeeltelijk worden gecompenseerd door een vertegenwoordiging in het Dagelijks Bestuur of speciale bestuursfuncties, en later ook door een bestuursstructuur met een getrapte vertegenwoordiging via koepels. Vooral vanaf eind jaren negentig van de vorige eeuw speelde nog extra mee dat de om eerder genoemde redenen geringe samenhang tussen de verschillende wetenschappelijke verenigingen het voor de Federa moeilijk maakte zich als een krachtige eenheid naar buiten te manifesteren. Op het gebied van regelgeving en -neming heeft men dat probleem grotendeels geëlimineerd

door de instelling samen met de Vereniging voor Epidemiologie en MedLawconsult van de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon, 2002), die additioneel een homogener netwerk van instituties vertegenwoordigt (zie verder).

De deelnemende verenigingen

Een poging om in een beknopte historische schets elk van de vierentachtig verenigingen die ooit bij de Federa waren aangesloten of dat nog zijn enigszins in beeld te brengen is op voorhand gedoemd volledig te stranden in louter een wirwar van namen. Daarom hier volstaan met wat globale en gemeenschappelijke kenmerken van die verenigingen die op een of andere wijze een belangrijker rol binnen de Federa speelden dan de veel grotere groep verenigingen die zich iets minder prominent manifesteerden. Deze zijn overigens alle in de bijlagen terug te vinden.

Zoals elders uitvoeriger in beeld is gebracht werd de eerste FV in 1960 georganiseerd door een collectief van vertegenwoordigers van zes medisch-biologische verenigingen. Allereerst behoorde daartoe de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie (NVFF, 1916), waarbinnen de idee voor de FV was ontstaan en die in deze jaren ook initiatieven ontplooië om tot gerichte vakopleidingen voor wetenschappelijke onderzoekers te komen. En naast de initiatiefnemer waren dat: de Nederlandse Vereniging voor Biochemie (NVB, 1927), ook een grote en al langer bestaande vereniging die feitelijk interdisciplinair gericht was en zich op de grensvlakken tussen chemie, biologie en geneeskunde manifesteerde; de langst bestaande vereniging van het gezelschap, de Nederlandse Vereniging voor Microbiologie (NVM, 1911); de op de grens van de fysica en biowetenschappen opererende Stichting voor Biofysica (SVB, 1933); de Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie (NVKC, 1947), eigenlijk een vereniging van chemici, maar door de werkzaamheden beschouwd als klinisch specialisten; en de jonge, in 1959 pas opgerichte Nederlandse Vereniging voor Radiobiologie (NVR, 1959). Een heterogene verzameling verenigingen, maar met een gemeenschappelijke hang om een Federatieve Vergadering te organiseren voor hun achterbannen.

Al bij de eerste FV kende de Federa ook aan achttal ‘associate’, sympathiserende verenigingen, die niet daadwerkelijk aan de organisatie van de FV meewerkten, maar wel bij een eventueel exploitatietekort een bijdrage wilden leveren. Deze zouden zich overigens op een enkele na al vrij snel alsnog bij de Federa aansluiten.

De vaste kern. Van deze ‘founding fathers’ behoren de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie (in 1975 afgesplitst van de NVFF), de NVB, de Nederlandse Vereniging voor Medische Microbiologie (NVMM, onder welke naam de NVM vanaf 1992 bekend staat) en de NVKC al dan niet met korte onderbrekingen tot op heden tot de vaste kern van de Federa.

Enkele andere verenigingen die zich al de eerste vijf jaren bij de Federa aansloten en tot heden de vaste kern van de Federa uitmaken zijn allereerst de twee verenigingen die zich in 1960, beide vrijwel direct na hun oprichting, bij de Federa aansloten: de Nederlandse Vereniging

1979: De toekomst van de Federa

'Onze Vereniging is tijdens een jaarlijkse FMWV vergadering opgericht. Deze vergadering is zelfs jarenlang als "de" vergadering van de Nederlandse Vereniging voor Immunologie (NVI) beschouwd. De sentimentele banden met deze vergadering zijn dan ook hecht. Natuurlijk hebben er zich in de loop der tijd veranderingen in het patroon van de wetenschappelijke communicatie voorgedaan. De gedetailleerde communicatie vindt nu voor een groot deel bij de 'FUNG0' plaats. Dit zou kunnen betekenen dat de jaarlijkse Federatieve Vergadering zich meer op het didactisch element moet concentreren [...]. De 'NVI' vindt tenslotte dat het opheffen van de jaarvergadering schadelijker is voor de Medische Wetenschap dan het continueren.

De 'Nederlandse Vereniging voor Immunologie' is van oordeel dat de FMWV vanzelfsprekend niet moet terugschrikken om de belangen van de Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers en het Medisch Wetenschappelijk Onderzoek te bevorderen. Wel moet bedacht worden dat de belangen van de onderzoekers beter behartigd kunnen worden door de [Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers]. De FMWV zal zich vooral moeten concentreren op de belangen van het onderzoek.'

*Brief (12 september 1979) van prof. dr. T.E.W. Feltkamp, secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Immunologie, aan zijn collega van de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie, dr. P. Nieuwenhuis.

voor Celbiologie (NVC, 1959) en de Nederlandse Vereniging voor Oncologie (NVO, 1960). In 1961 volgde de Nederlandse Anatomen Vereniging (NAV, 1930) en in 1962 sloten zich aan de Nederlandse Vereniging voor Humane Genetica (NVHG, 1949) en de Nederlandse Vereniging voor Pathologie (NVVP, 1920); en in 1964 de Nederlandse Vereniging voor Immunologie (NVI, 1964), die zelfs tijdens de FV dat jaar was opgericht. Twee andere verenigingen die inmiddels ruim veertig jaar zijn aangesloten zijn de Nederlandse Vereniging voor Parasitologie (NVP, vanaf 1966), en de Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde (NVK, vanaf 1969).

Maar ook onder de eerder aangesloten verenigingen bevonden zich er enkele die zeer langdurig tot de vaste kern van de Federa behoorden. Allereerst waren dat twee van de 'founding fathers': de Nederlandse Vereniging voor Radiobiologie (45 jaar) en de Nederlandse Vereniging voor Farmacologie (in 1975 afgesplitst van de NVFF, 43 jaar). En voorts het Interdisciplinair Genootschap voor Biologische Psychiatrie (40 jaar), de Nederlandse Vereniging voor Endocrinologie (39 jaar) en de Nederlandse Vereniging voor Gerontologie – Biologische sectie (39 jaar).

Een summiere inkijk in de jarenlange band tussen een van deze verenigingen, de NVB, en de Federa gaf medisch-historicus Beukers (1987) in zijn gedenkboekje dat bij gelegenheid van het zestigjarig jubileum van de NVB werd uitgebracht. Deze vereniging kende volgens hem al een zeer rijke traditie in het organiseren van goed voorbereide symposia van hoge kwaliteit, waarbij vaak werd samengewerkt met andere verenigingen.

Toen dan ook een aantal medisch-biologische verenigingen een jaarlijkse Federatieve Vergadering wilden organiseren was de NVB bereid om deel te nemen. De eerste vergadering in 1960 was echter voor de bio-chemici erg teleurstellend, omdat zonder duidelijke thema's een groot aantal fragmentarische mededelingen

Federa koepels (1999)

1. Infectieziekten en Immunologie:

*Nederlandse Vereniging voor Allergologie;
Nederlandse Vereniging voor Dermatologie en
Venereologie; *Nederlandse Vereniging voor
Immunologie; Nederlandse Vereniging voor
Infectieziekten; *Nederlandse Vereniging voor
Parasitologie

2. Oncologie en Pathologie:

*Nederlandse Vereniging voor Hematologie;
*Nederlandse Vereniging voor Neuropathologie;
*Nederlandse Vereniging voor Oncologie; *Nederlandse
Vereniging voor Pathologie; Nederlandse Vereniging voor
Radiobiologie

3. Cardiopulmonaal en Fysiologie:

*Nederlandse Vereniging voor Biomaterialen;
*Nederlandse Vereniging voor Duikgeneeskunde;
*Nederlandse Vereniging voor Fysiologie; Nederlandse
Vereniging voor Thoraxchirurgie; Nederlandse Vereniging
voor Trombose en Hemostase

4. Metabolisme en Voeding:

Nederlandse Vereniging voor Diabetes Onderzoek

5. Genetica en Celbiologie:

*Nederlandse Anatomen
Vereniging; *Nederlandse Anthropogenetische
Vereniging; *Nederlandse Vereniging voor Biochemie

en Moleculaire Biologie; *Nederlandse Vereniging voor
Celbiologie; *Nederlandse Genetische Vereniging

6. Neurowetenschappen:

Nederlandse Vereniging voor Artsen in de
Zwakzinnigenzorg; Interdisciplinair Genootschap
voor Biologische Psychiatrie

7. Gezondheidswetenschappen en Zorgonderzoek:

Nederlands Huisartsen Genootschap; Nederlandse
Vereniging voor Bewegingswetenschappen; Nederlandse
Vereniging voor Gerontologie; *Vereniging voor
Epidemiologie

8 Interne Disciplines:

Nederlandse Vereniging voor
Farmaceutisch Geneeskundigen; Nederlandse
Vereniging voor Farmacologie; *Nederlandse
Vereniging voor Klinische Chemie

9. Snijdende Disciplines:

Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie

10. Kindergeneeskunde:

*Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde

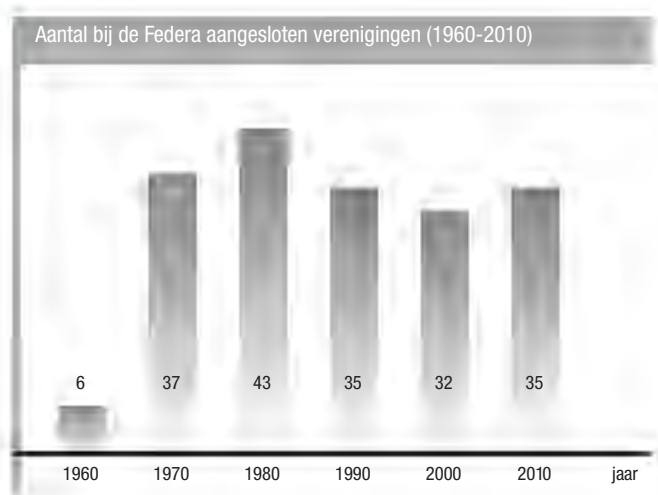
11. Interdisciplinair:

*Vereniging van Medisch Wetenschappelijke
Onderzoekers

* ultimo 2011 aangesloten bij de Federa

te beluisteren waren. Ondanks deze ervaring en kritiek uit eigen kring besloot het bestuur om toch deel te blijven nemen. Het ontwikkelde de volgende jaren een grotere activiteit om door organisatie van symposia, en het stellen van centrale thema's van de Federatieve Vergadering een werkelijk interdisciplinaire bijeenkomst te maken. [Na de oprichting van de Stichting in 1967, pv] besloot de NVB voortaan geen vergaderingen met vrije mededelingen voor haar leden te organiseren maar haar leden te verwijzen naar de Federatieve Vergadering.

En de inbreng van de NVFF vooral gedurende de beginperiode van de Federa was zelfs dermate uitbundig, dat het Bestuur er in 1968 speciale aandacht aan besteedde: 'De Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie, onder wier auspiciën in 1967 meer dan 50 voordrachten op de

Federa worden gehouden, zou gevraagd kunnen worden 3x i.p.v. 2x per jaar een eigen vergadering te houden. Hierbij moet wel opgemerkt worden, dat juist deze vereniging met haar grote aantal voordrachten een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het opgang komen van de Federatieve Vergaderingen’.

Het totale aantal aangesloten verenigingen nam tot midden jaren zeventig van de twintigste eeuw toe tot een maximum van vijftig in 1973. Daarna nam het aantal verenigingen gestadig af tot iets meer dan dertig rond 2000, waarna weer een lichte stijging optrad.

Dit betekent niet dat sprake was van een min of meer standvastige samenstelling van de Federa-achterban. Want naast de genoemde vaste kern van langdurig aangesloten verenigingen telde de Federa een veel grotere groep verenigingen die gedurende kortere perioden een of in enkele gevallen meerdere malen toetraden. Deze dynamisch wisselende achterban laat zich voor het recente decennium gemakkelijk illustreren aan de hand van een overzicht van koepels van eind 1999. Van de daarin onder de diverse koepels gebrachte 33 toen aangesloten verenigingen waren er ultimo 2011 nog 17 bij de Federa aangesloten. Bij min of meer gelijkblijvend aantal aangesloten verenigingen in deze periode, zijn deze uittrekders dus vervangen door andere verenigingen. Om dit te kunnen realiseren werd een zeer actief wervingsbeleid door het Bestuur en met name door voorzitter Coebergh gevoerd.

Toelatingscriteria. In de constituerende fase lijkt er geen sprake te zijn geweest van enige specifieke toelatingscriteria, zij het dat bij de uitnodiging tot toetreding van de diverse verenigingen ongetwijfeld een zeker gewenst profiel zal hebben meegespeeld. Maar illustratief is toch dat een enkele vereniging zelf betwijfelde van voldoende wetenschappelijke statuut te zijn om bij het initiatief een rol van betekenis te kunnen spelen. Hierbij kan verwezen worden naar bijvoorbeeld de eerder al genoemde reactie van de Nederlandse Vereniging voor Gerontologie, die zich liever als ‘associate’ of sympathiserende vereniging beschouwde en niet direct een

actieve rol wilde spelen bij de organisatie van de FV en. Zulke verenigingen waren er de eerste jaren meer, maar andere wilden uitdrukkelijk zelfs niet tot deze categorie worden gerekend. Zo meldde prof.dr. J. Ariëns Kappers, secretaris van de Nederlandse Anatomen Vereniging, eind augustus 1960 dat zijn vereniging ‘in generlei wijze betrokken wenst te worden bij de organisatie [...] en zich dus ook niet wenst te zien beschouwd als “associate” vereniging. [...] Ik mag u niet verhelten, dat het mij voorkomt, dat de gehele organisatie van deze Federatieve Vergaderingen mij, eerlijk gezegd, rijkelijk kostbaar en zwaar, om niet te zeggen topzwaar, lijkt’. Een ferme uitspraak, mede gezien het feit dat deze vereniging vanaf 1961 tot heden tot de vaste kern van de Federa-verenigingen zou behoren.

In de statuten die in 1967 werden opgesteld werd voor het eerst expliciet aangegeven aan welke voorwaarden een vereniging diende te voldoen om tot de Federa te kunnen toetreden. Zij moesten zich ‘op wetenschappelijke basis met medisch biologisch onderzoek bezig [...] houden en [...] zich bereid hebben verklaard tot onderling contact en tot geregeld overleg via de stichting’. En daaraan toegevoegd dat ‘[t]oelating van een organisatie als aangeslotene bij de stichting geschiedt op grond van een meerderheidsbesluit van het bestuur, nadat ieder van de bij de stichting aangesloten organisaties de gelegenheid heeft gehad om het voorstel tot toelating te overwegen’. In de in 1977 gewijzigde statuten werden dezelfde toelatingscriteria vermeld, hoewel tijdens een bestuursvergadering in november 1970 deze criteria enigszins waren geëxpliciteerd tot: ‘[h]et wetenschappelijk karakter van de verenigingen moet voorop staan en van de individuele leden moet een positieve bijdrage aan de Federatieve Vergaderingen kunnen worden verwacht’. Vanaf de jaren negentig en vooral binnen het kader van de werving van nieuwe verenigingen werden met enige regelmaat wervende pamfletten verzonden met wat de verenigingen van de Federa mochten verwachten, en wat de Federa van de aangesloten verenigingen verwachtte. Hier slechts een voorbeeld uit 1995. Men verwachtte toen van de verenigingen ‘een actieve participatie aan de activiteiten die door de FMWV worden ontplooid (Medisch Wetenschappelijke Dag, overleg met het Dagelijks Bestuur/contactpersonen binnen het Bestuur en dergelijke). [...] Toetreding tot de FMWV is voorbehouden aan wetenschappelijke verenigingen of andere organisaties die zich bewegen op het terrein van het biomedisch, klinisch of gezondheids(zorg)onderzoek’. En om de procedure in te zetten moesten de verenigingen inzicht geven in de ‘statuten van de vereniging of organisatie; de samenstelling van het bestuur; de ledenlijst; de wijze waarop de interne communicatie wordt verzorgd (nieuwsbrief, verenigingsblad ...); bijzondere activiteiten voor AIO/OIO’s; nationale en internationale contacten, die worden onderhouden; en de hoogte van de contributie’. De beoordelingen van de aanvragen zou nu een zaak worden voor het Dagelijks Bestuur, want in dit jaar was de Secretarissenvergadering opgeheven. Een fiks pakket voorwaarden, waarop dan ook weinig verenigingen in deze jaren positief reageerden. In 2003 werden de statuten opnieuw gewijzigd en daarin werden de voorwaarden tot mogelijke toetreding weer een nuance anders geformuleerd: ‘De aan te wijzen organisaties dienen gericht te zijn op medisch-biologisch, klinisch wetenschappelijk dan wel gezondheidszorgonderzoek en deze organisaties dienen aan de stichting te verklaren bereid te zijn bij de stichting aangesloten te zijn’. Actieve participatie zou dus niet langer expliciet als voorwaarde voor toetreding worden gesteld. Wel zou over de toelating weer door het Algemeen Bestuur worden beslist.

In de praktijk werd met deze regels rekkelijk en creatief omgegaan. De keren dat een vereniging werd geweigerd zijn eigenlijk op de vingers van een hand te tellen en de reden van weigering was in bijna alle gevallen de twijfel over het wetenschappelijke profiel van de zich spontaan aandienende vereniging. Als voorbeelden daarvan kunnen worden genoemd de aanmelding in 2003 van de Nederlandse Vereniging voor Research Verpleegkundigen, waarover het Bestuur zich eerst wilde 'beraden', maar uiteindelijk toch positief 'ten opzichte van hun aansluiting' besliste, omdat de vereniging 'in toenemende mate verweven [was] in wetenschappelijk onderzoek'. In een enkel geval ontstond na toelating later alsnog binnen het Bestuur – en in dit geval vrij heftige – discussie over de wetenschappelijke statuut van een vereniging. Dat was het geval bij de sinds 2002 aangesloten Nederlandse Vereniging voor Fytotherapie (NVF), en met name toen de Federa in 2004 door de Vereniging tegen de Kwakzalverij genomineerd dreigde te worden voor de Meester Kackadorisprijs. Uiteindelijk bedaarden de gemoeiden, en was men van het wetenschappelijk gehalte van de meeste leden van de NVF overtuigd.

De verenigingen die door het Bestuur actief werden benaderd met het verzoek om zich bij de Federa aan te sluiten, en van welke het profiel bekend was, konden verzekerd zijn van een welwillende toelatingsprocedure.

Waarom de Federa? In de loop der jaren had de Federa een wisselende aantrekkingskracht op verenigingen om zich bij haar aan te sluiten. De eerder genoemde harde kern van verenigingen, en zeker de 'founding fathers' onderschreven uiteraard de doelstellingen van de Federatieve Vergaderingen: het bevorderen van multidisciplinaire samenwerking door het delen van wetenschappelijke gegevens. Verder waren de FV'en zeker de eerste decennia natuurlijk spectaculaire congressen, met ruim boven de duizend bezoekers, met dagprogramma's die *state of the art* waren en gevarieerde avondprogramma's. Ze waren dan ook de plek in Nederland om elkaar jaarlijks professioneel maar ook vriendschappelijk te ontmoeten. Maar behalve dit speelden er ook andere factoren een rol die de Federa en de congressen aantrekkelijk maakten. En die argumenten daarvoor werden ook bij herhaling door de Federa benadrukt, afhankelijk als ze voor haar exploitatie was van de inkomsten uit de verenigingsbijdragen, dus gebaat bij meer en vooral ook blijvende verenigingen.

De verenigingsbijdrage. Die bijdragen waren niet hoog, maar voor een wat grotere vereniging toch een jaarlijkse aderlating en eigenlijk ook wel bijna een jaarlijkse hobbel die het Bestuur te nemen had en die als een rode draad door de geschiedenis van de Federa heen loopt. Dit bedrag dat de verenigingen per lid aan de Federa moesten afdragen moest bij wijze van spreken worden getitreerd waarbij het omslagpunt tussen zuur en té zuur voor de verenigingen met grote omzichtigheid moest worden bepaald. Dit vooral nadat het economisch tij halverwege de jaren zeventig was gekeerd. Enig inzicht in de aard van de gevoerde discussies daaromtrent levert de brief die het latere Bestuurslid prof.dr. H.R. Scholte namens de Nederlandse Vereniging voor Biochemie op 6 november 1975 aan secretaris Bernards schreef en die te fraai is om er niet ruim uit te citeren:

op onze bestuursvergadering [...] hebben wij ons gebogen over de financiële perikelen van de Federa. Ons beleid is er op gericht veel voor onze leden te doen voor weinig geld. De contributie bedraagt voor student-leden 5 gulden en voor gewone leden 15 gulden. We vormen een vereniging van ca 1200 leden en functioneren zonder betaalde krachten, verrichten alle werkzaamheden met onze bestuursleden, hetgeen ons veel tijd en inspanning kost. Dit moment is wel bijzonder ongelukkig gekozen om de secretaresse van het Federa-bureau in vaste dienst te gaan nemen. Wij vragen ons af in hoeverre dit irreversibel is. Door het Federa-bureau van een aantal taken te ontlasten zou de secretaresse voor een geringer deel van de werktijd werkzaam kunnen blijven.

[...] Wanneer toch onverhoopt zal worden besloten tot een verhoging van de heffing tot 4 gulden zullen wij onze ledenraad raadplegen over de wenselijkheid uit de Federatie te treden. Slechts met grote moeite gaan wij akkoord met de verhoging tot 2 gulden voor onze gewone leden, maar niet voor onze student-leden. Liever zouden wij de Federa 2/15 van de binnenkomende contributiegelden willen betalen. Verder willen we U in overweging geven dat in alle organen, waaraan wij per lid contributie verschuldigd zijn, de zwaarte van onze stem bepaald wordt door ons ledental.

En ter completering de consideraties tijdens de Secretarissen Vergadering die in december daarop werd gehouden:

Collega Scholte meldt namens de Nederlandse Vereniging voor Biochemie dat deze er naar streeft de contributie voor hun leden zo laag mogelijk (f 15.-) te houden. Ongeveer 15% van hun leden bestaat uit student-leden die slechts f 5.- betalen. Zij vinden een bijdrage van f 2.- per lid per jaar, zijnde $1200 \times f 2 = f 2400$, zeer hoog en zouden voor hun vereniging een percentage van de contributie met een maximum-bedrag van f 1500 per jaar willen voorstellen. De Penningmeester tekent hiertegen bezwaar aan. Hij meent, dat een contributie van f 15.- vandaag de dag toch wel bijzonder laag is. Voor de grotere verenigingen een maximum invoeren zou betekenen, dat de andere verenigingen relatief meer moeten betalen. De Voorzitter stelt voor, de bezwaren gehoord hebbende, dat over deze aangelegenheid een gesprek zal plaats vinden op korte termijn met het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Biochemie en het bestuur van de Federatie van Medisch Biologische Verenigingen. Collega Scholte gaat hiermede akkoord.

Hoe het zij, tal van argumenten werden in de loop der tijd aangevoerd om dit leed in perspectief te plaatsen en zo mogelijk daardoor te verzachten en de verenigingen van het nut van aansluiting bij de Federa te overtuigen. Aanvankelijk waren dat vooral de mogelijke kostenbesparing en efficiëntie voor de verenigingen. Eén groot gezamenlijk congres per jaar zou de organisatie van een wetenschappelijke bijeenkomst door de verenigingen zelf wellicht overbodig kunnen maken. En zeker zou door een groot multidisciplinair opgezet congres voor de leden van de verenigingen de noodzaak om vele kleinere bijeenkomsten te bezoeken minder urgent worden. Ook werd de verenigingen de mogelijkheid geboden hun huishoudelijke vergadering tijdens de FV'en te laten plaatshebben en later ook om gratis buitenlandse sprekers uit te nodigen bij door hen georganiseerde (micro)symposia tijdens de FV'en. In het verlengde daarvan kunnen onder meer beschouwd worden de latere argumenten dat een gezamenlijk uitgebracht periodiek een eigen periodiek overbodig zou maken en het voorstel samen op te trekken bij de ontwikkeling van een website. Later werd vooral het directe nut voor

de leden van de verenigingen (gratis ontvangst van *Mediator*, belangenbehartiging en nog later ook het meer dan de weg wijzen door het langzamerhand ondoordringbare woud van wet- en regelgeving) benadrukt. Dit ook als aansporing van onderzoekers om lid te worden van een bij de Federa aangesloten vereniging en daarmee een extra argument voor verenigingen zich bij de Federa aan te sluiten dan wel aangesloten te blijven.

Van andere orde, maar zeker bedoeld als samenbindende factor, waren de facilitaire diensten die de Federa de verenigingen bood. Zo was mogelijk tegen geringe vergoeding het Bureau van de Federa de ledenadministratie en contributie-inning voor de verenigingen te laten verzorgen. En later zelfs om als secretariaat voor verenigingen te fungeren.

Bestuurlijke inbreng. Behalve voor de jaarlijkse verenigingsbijdrage en de immateriële inbreng bij de FV'en en MWD'en waren de verenigingen uiteraard van groot belang voor hun bestuurlijke inbreng. Uit de verschillende bijlagen valt gemakkelijk op te maken dat van alle vierentachtig verenigingen die ooit bij de Federa aangesloten waren of zijn, er drieëntwintig met een of meer leden deel hebben uitgemaakt van het Dagelijks Bestuur. Als we een cesuur leggen bij drie geleverde bestuursleden dan kunnen van de huidige aangesloten verenigingen met name actief genoemd worden: de Nederlandse Vereniging voor Pathologie (8); de Nederlandse Vereniging voor Biochemie en Moleculaire Biologie (5); de Nederlandse Vereniging voor Immunologie (5); de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie (4); de Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde (4); de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie (3); de Nederlandse Vereniging voor Oncologie (3); de Vereniging voor Epidemiologie (3); en de Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers (3). Van de eerder aangesloten verenigingen waren bestuurlijk actief de Nederlandse Vereniging voor Farmacologie (4) en de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (4).

Kijken we naar welke verenigingen de voorzitters van de Federa hebben geleverd, dan valt op dat drie voorzitters (Kroon, Van Eijk en Bloemers) afkomstig waren vanuit de Nederlandse Vereniging voor Biochemie (en Moleculaire Biologie) en twee voorzitters (Ruiter, aanvankelijk waarnemend, en Oosterhuis) vanuit de Nederlandse Vereniging voor Pathologie. Verder leverden vijf verenigingen elk een voorzitter: de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie (Langevoort), de Nederlandse Vereniging voor Farmacologie (Bruinvels), de Nederlandse Vereniging voor Hematologie (Bouma), de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (Visser) en de Vereniging voor Epidemiologie (Coebergh). Nemen we ook de duur van het voorzitterschap in beschouwing dan zien we dat de Nederlandse Vereniging voor Pathologie gedurende tien jaar de voorzitter leverde, en de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie en de Vereniging voor Epidemiologie elk negen jaar.

Als we dan ook nog kijken of er gedurende de vijftig jaren Federa verschuivingen zijn opgetreden in de bestuurlijk actieve verenigingen dan valt op dat de eerste twee decennia werden gedomineerd door de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie (en de beide daarvan afgesplitste verenigingen) en de jaren tachtig door de Nederlandse Vereniging voor Biochemie (NVB). Daarna speelde vooral de Nederlandse Vereniging voor Pathologie bestuurlijk gezien een belangrijke rol. En deze vereniging zou in de jaren na 2000 worden geflankeerd door de jonge Vereniging voor Epidemiologie (VvE) en de kleine, maar actieve Vereniging voor

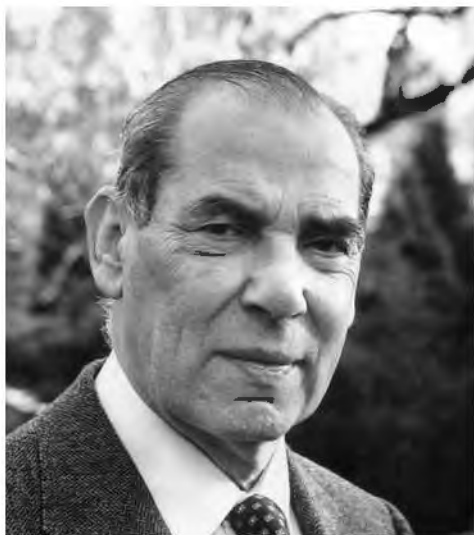
Verenigingen met dominante bestuurlijke inbreng per decennium (1959-2010)

Periode	verenigingen
1959-1969	NVFF
1970-1979	NVFF
1980-1989	NVB
1990-1999	NVVP
2000-2010	NVVP / VvE / VWMO

Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers (VWMO) met relatief grote bestuurlijke inbreng. Dit en het flankerende netwerk van Coreon (zie verder) weerspiegelt de accentverlegging naar regelgeving- en neming die vooral na de eeuwwisseling plaatshad. Met de laatste twee genoemde verenigingen werkte de Federa trouwens extra nauw samen bij de activiteiten in het kader van het carrièreperspectief (VMWO) en de regelgeving en -neming (VvE). Dat een bij de Federa aangesloten vereniging niet groot hoeft te zijn om veel invloed te kunnen uitoefenen bewijst de VMWO.

Het Bestuur van de Federa

Veel voeten in de aarde had het niet gehad om het eens te worden. Een eerste oriënterende bespreking op 17 september 1959, enige ruggespraak binnen de eigen vereniging en zes weken later, op 29 oktober, volgde de 'Samenkomst van de commissie ter voorbereiding van de proefvergadering voor een Federatieve vergadering van medisch-biologische verenigingen te Utrecht'. Als 'Algemeen secretaris' van het collectief bestaande uit vertegenwoordigers c.q. secretarissen van de betrokken zes verenigingen zou De Wied optreden. Er werd nog niet gesproken van een Bestuur maar van een Commissie ('ter Voorbereiding') en feitelijk bleef dit zo tot 1964. Deze eerste jaren kwamen de secretarissen van de deelnemende verenigingen enkele keren per jaar bij elkaar en die vergaderingen werden wisselend door De Wied en Jansen voorgezeten. Deze laatste werd uitzonderlijk en min of meer voor de vorm gevraagd als algemeen voorzitter van de eerste Federatieve Vergadering (hierna: FV) op te treden 'in verband met enkele officiële zaken zoals de ontvangst van de Senaat en Curatoren'. Tot 1964 werd het algemeen secretariaat gevoerd door initiatiefnemer De Wied, die in deze jaren als onbenoemde voorzitter kan worden beschouwd, afgewisseld door Noach (1961) en dr. J.M. van Rossum (1963). De Voorbereidende Commissie, die vooral de formele en inhoudelijke aspecten van de FV'en bepaalde, werd bijgestaan door een jaarlijks van samenstelling wisselend Lokaal of Plaatselijk comité (van voorbereiding), samengesteld uit enkele leden vanuit genoemde Commissie en stafleden werkzaam aan de universiteit waar de FV werd georganiseerd en verantwoordelijk voor de logistieke organisatie ter plekke.

De twee 'vormgevers' van de Federa die haar ook door haar eerste decennium en naar een succesvol tienjarig jubileum leiden: prof.dr. D. de Wied (links) en prof.dr. D.W. van Bekkum (rechts). Beide foto's: Bianca Spits.

Deze opzet heeft enkele jaren gefunctioneerd, maar met het toetreden van meer verenigingen werd de Organiserende Commissie onpraktisch groot. En hoewel formeel een taak van de Organiserende Commissie, werden de jaarlijks snel in omvang toenemende FV'en feitelijk georganiseerd door het Plaatselijk Comité.

In de aanloop naar de eerste lustrumvergadering in 1964 werd een voorzichtig begin gemaakt met een herijking van taken en functies. Zo zouden de FV'en beginnend met deze vijfde inhoudelijk worden vormgegeven door een kleinere Programma commissie, samengesteld uit slechts enkele vertegenwoordigers van de aangesloten verenigingen.

En in mei 1964 – het samenwerkingsverband telde inmiddels veertien verenigingen – werden zowel het centrale bestuur als de jaarlijks per FV wisselende lokale organiserende comités wat nauwkeuriger omschreven in een 'eerste ontwerp reglement voor het organiseren van een Federatieve Vergadering voor Medisch-Biologische Verenigingen':

Formeel organiseert het 'Landelijk comité van secretarissen van de deelnemende verenigingen' de federatieve vergadering. In feite ligt de organisatie bij het plaatselijke comité van voorbereiding. Het is voor een vlot contact tussen plaatselijk comité en de landelijke secretarissen noodzakelijk dat in het plaatselijk comité tenminste één secretaris van een deelnemende vereniging zitting heeft. [...] Het aantal leden van het plaatselijk comité moet zo klein mogelijk zijn: drie is voldoende.

En kennelijk door schade en schande wijs geworden gaf genoemd reglement ook tot achter de komma een soort spoorboekje voor de organisatie van een FV, met de aard en omvang

De oprichters van de Stichting Federatie van Medisch Biologische Verenigingen in Nederland (2 januari 1967)

1. Professor Doctor Hubert Joseph Lammers, hoogleraar, wonende te Nijmegen, en Doctor Piet Krediet, dierenarts, wonende te De Bilt, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Anatomen Vereniging, gevestigd te Amsterdam;
2. Doctor Ernst Benjamin Herman de Haas, oogarts, wonende te Rotterdam, en Doctor Jan Bernardus Bijlsma, wetenschappelijk hoofdbtenaar, wonende te Amsterdam, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Anthropogenetische Vereniging, gevestigd te Deventer;
3. Professor Doctor Max Gruber, hoogleraar, wonende te Haren (Groningen) en Doctor Alle Groen, arts-apotheker en wetenschappelijk hoofdbtenaar, wonende te Groningen, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Biochemie, gevestigd te Utrecht;
4. Professor Doctor Antonius Johannes Hendricus Vendrik, hoogleraar, wonende te Nijmegen, en Professor Doctor Louis Nico Marie Duysens, hoogleraar, wonende te Oegstgeest, voorzitter en secretaris van de Stichting voor Biofysica, gevestigd te Delft;
5. Professor Doctor Marcel Tijs Jansen, hoogleraar, wonende te Bilthoven, en Professor Doctor Hendrikus Lubertus Langevoort, hoogleraar, wonende te Badhoevedorp, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Celbiologie, gevestigd te Amsterdam;
6. Doctor Gerhard Antony Overbeek, farmacoloog, wonende te Nijmegen en Professor Doctor Anton Albertus Herman Kassenaar, hoogleraar, wonende te Oegstgeest, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Endocrinologie, gevestigd te Utrecht;
7. Professor Doctor Jacob Theodoor Frederik Boeles, hoogleraar, wonende te Baarn, en Doctor Victor Claassen, farmacoloog, wonende te Weesp, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie, gevestigd te Amsterdam;
8. Robert Jacques van Zonneveld, wetenschappelijk hoofdmedewerker, wonende te Amsterdam, en Professor Doctor Paul Johan Thung, hoogleraar, wonende te Amsterdam, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Gerontologie, gevestigd te Amsterdam;
9. Doctor Pieter van Duyn, lector, wonende te Oegstgeest, en Doctor Izaak Molenaar, wetenschappelijk hoofdbtenaar, wonende te Maarn, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Histochemie en Cytochemie, gevestigd te Leiden;

van het benodigde drukwerk, het taalgebruik in het programmaboekje, indeling van het programma, taken van het registratiebureau, consumpties ('Een kop koffie, aangeboden direct na de registratie [...] is bevorderlijk voor de sfeer') et cetera. Dit ontwerp reglement leidde binnen de vergadering van secretarissen tot ampele discussies over de gewenste organisatievorm die enerzijds continuïteit zou moeten waarborgen maar anderzijds niet zo strak moest zijn dat gevaar ontstond voor 'eentonigheid in de opzet van de federatieve vergaderingen, verzanding in reglementen en onvoldoende kansen voor jongere organisatoren en voor het locale comité'. Een 'centrale organisatie' achtte men nog wat prematuur, wel werd besloten 'voorlopig' te gaan werken met een 'permanente' secretaris (Van Bakkum) en een 'permanente' penningmeester (R.

10. Professor Doctor Johannes Jacobus van Loghem, hoogleraar wonende te Amsterdam, en Doctor Johannes Joseph van Rood, internist, wonende te Oegstgeest, voorzitter en secretaris van de Vereniging voor Immunologie, gevestigd te Amsterdam;

11. Professor Doctor Bart Leijnse, hoogleraar, wonende te Rotterdam, en Doctor Willem Gerrit Haije, klinisch chemicus, wonende te Rotterdam, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie, gevestigd te Amsterdam;

12. Professor Doctor Eppe Gerke Mulder, hoogleraar, wonende te Wageningen, en Doctor Ingenieur Cornelis Jan Emiel Adrianus Bulder, lector, wonende te Bennekom, gemeente Ede, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Microbiologie, gevestigd te Delft;

13. Professor Doctor Hendrik Omgo Nieweg, hoogleraar, wonende te Groningen en Doctor Gerard Joseph Victor Swaen, patholoog-anatoom, wonende te Amsterdam, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Oncologie, gevestigd te Amsterdam;

14. Professor Doctor Theodorus Gerardus van Rijssel, hoogleraar, wonende te Oegstgeest, en Doctor

Peter Marie Bakker, patholoog-anatoom, wonende te 's-Gravenhage, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Patholoog-Anatomen Vereniging;

15. Professor Doctor Frederik Hendrik Sobels, hoogleraar, wonende te Noordwijk, en Doctor Dirk Willem van Bakkum, radiobioloog, wonende te Leiden, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Radiobiologie, gevestigd te Utrecht;

16. Doctor Jacobus van Noordwijk, farmacoloog, wonende te Hilversum, en Doctorandus Hendrik de Jonge, statisticus, wonende te Leiden, voorzitter en secretaris van de Medisch Biologische Sectie van de Vereniging voor Statistiek, gevestigd te 's-Gravenhage;

17. Doctor Jacob Jan Laarman, medisch parasitoloog, wonende te Oegstgeest, en Doctor Jacob Jansen, dierenarts, wonende te Utrecht, voorzitter en secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Parasitologie, gevestigd te Utrecht.

van Strik (1927-2009), biostatisticus bij de firma Philips Duphar) en een 'permanente' voorzitter, die op de volgende vergadering zou worden gekozen. Tussentijdse notulen ontbreken maar in oktober trad De Wied op als voorzitter en werd ook gemeld dat secretaris Van Bakkum inmiddels contact had gehad met een notaris over het onderbrengen van de Federatie in een stichting.

De Stichting. Over de periode 1965 tot 1968 ontbreken bijna alle verslagen. Maar een belangrijk document is de stichtingsakte van 2 januari 1967, opgemaakt door notaris W. Udo te Rijswijk. Met daarin de (vertegenwoordigers van de) zeventien oprichtende verenigingen en

ook de eerste officiële omschrijving van de bestuursstructuur. Artikel 4 meldt daarover dat de aangesloten 'organisaties' elk 'één vertegenwoordiger' (en twee plaatsvervangers) benoemen die samen 'het bestuur der stichting [zouden] uitmaken'. 'Uit hun midden zal een voorzitter, een secretaris en een penningmeester worden benoemd, die het dagelijks bestuur der stichting zullen uitmaken. Benoeming van andere personen dan de bovengenoemde vertegenwoordigers in deze functie is eveneens mogelijk'. Als leden van het eerste (Algemeen) Bestuur werden aangemerkt de secretarissen van de zeventien oprichtende verenigingen. Het nu formele Dagelijks Bestuur werd gevormd door De Wied (voorzitter), Van Bakkum (secretaris) en Van Strik (penningmeester).

Al snel ontstond nu ook de behoefte aan een permanent bemand secretariaat, waarvoor een 'Tweede secretaris' (prof.dr. J.A. Bernards) werd benoemd, waarna in september 1968 in Nijmegen een functioneel Bureau kon worden ingericht.

Nadat hij eerder per brief (4 december 1967) had aangegeven het voorzitterschap te willen neerleggen, nam De Wied officieel afscheid van de Federa tijdens de nabespreking van de negende FV (600 deelnemers!) op de vergadering van secretarissen op 19 april 1968. Hij keek daarbij terug op 'het ontstaan en de geschiedenis van de Stichting en de Federatieve Vergaderingen', waarna zijn opvolger, prof.dr. H.L. Langevoort, 'zijn diepe erkentelijkheid uit[sprak] voor het vele belangrijke werk en de initiatieven van de scheidende voorzitter. Hij kan terecht gezien worden als de initiator van de Federatieve Vergaderingen in Nederland en de wijze waarop hij in de afgelopen 9 jaar de Stichting heeft geleid verdient de grootste bewondering'. ook overhandigde hij De Wied een helaas niet nader omschreven 'aandenken aan deze periode'.

Na De Wied. Hendrikus Lubertus Langevoort (1922-2005), arts/celbioloog, in 1954 in Groningen gepromoveerd op een studie over *De Embryonale ontwikkeling van de hersenvliezen bij de kip*, daar in de periode 1963-1964 als lector verbonden aan het Histologisch Laboratorium en in 1964 aan de Vrije Universiteit te Amsterdam benoemd tot hoogleraar Histologie, zou de Federa naar haar eerste belangrijke jubileum leiden. Medeoprichter van de Stichting, en een man met 'een beschouwende houding [...] en bij uitstek geschikt voor bestuurlijke functies', zo zou J. James hem later kenschetsen.

Maar vóór de viering van het tweede lustrum zou eerst intern het een en ander veranderen. De inrichting van een fysiek Bureau in Nijmegen, aangestuurd door de daarvoor benoemde tweede secretaris Bernards, fysioloog, zou vanaf 1968 een centrale plaats bij de organisatie van de FV'en innemen. Bovendien zou het direct al werk uit handen nemen van penningmeester Van Strik. En dat was meer dan nodig, want diens administratie liep 'veel te veel achter en maakt [e] andere werkzaamheden van de Federatie nu en dan moeilijk'. Na een zeer geslaagde lustrumviering, opgeluisterd door een officieel koninklijk bezoek, en nadat het Bureau een jaar naar tevredenheid had gefunctioneerd, deelde de andere grondlegger van de Federa, Van Bakkum, het Bestuur mee zijn functie van secretaris te willen neerleggen. Voor het vele dat tijdens zijn secretariaat tot stand was gekomen – het centrale adressensysteem, het vacatureblad, en de vele contacten die inmiddels bestonden met verenigingen en pers – werd hem de 'Federa-trofee met een tot 21 uitgebreid aantal sterren' aangeboden. Tot zijn opvolger werd op 11 juni 1969 benoemd eerder genoemde Bernards, zodat er opnieuw slechts

één secretaris was. Penningmeester Van Strik, die na aanbidding van zijn 'financiële overzicht 1961-1968' zijn functie neerlegde, viel een zelfde trofee ten deel. Hij werd per 1 september 1969 opgevolgd door de immunoloog dr. K.W. Pondman, werkzaam bij het Centraal Laboratorium van de Bloedtransfusiedienst te Amsterdam. En zo ging de Federa met een geheel nieuw bestuur het nieuwe decennium in.

Samenwerking. Ook in de jaren zeventig zouden de FV'en veruit de belangrijkste plaats innemen op de agenda's van de bestuursvergaderingen. De FV van 1970 was trouwens al direct heel bijzonder doordat vanaf dat jaar nauw zou worden samengewerkt met de in 1969 opgerichte zusterfederatie van klinische verenigingen. Daarmee werd het aantal bij de organisatie van de FV'en betrokken verenigingen in een klap uitgebreid van 21 tot 37 verenigingen. Maar ook stond daarmee de FV voortaan 'open voor vrijwel alle onderzoekers in Nederland die op het gebied van de biomedische wetenschappen in de ruimste zin werkzaam zijn'. In hun eerder genoemde gezamenlijke stukje, 'De elfde en de eerste', in het programmaboekje 1970 wezen voorzitter Langevoort en prof.dr. A. Schaberg, voorzitter van de klinische federatie, op de vele voordelen van organisatorische aard en de winst in efficiëntie van de in enkele dagen samengebrachte voordrachten voor een ruimer publiek. Het belangrijkste achtten zij echter 'dat onderzoekers uit beide Federaties nauwer met elkaar in contact worden gebracht [...] Een intensievere uitwisseling van wetenschappelijke informatie kan de integratie van de medisch-biologische en de klinische research bevorderen'. De bedoelingen waren goed en de verwachtingen hoog, maar de federatie van klinische verenigingen leidde vanaf haar oprichting een wat kwijnend bestaan, werd in 1976 opgeheven en ging vervolgens voor een deel op in de Federa. Omdat tot dan alle klinische verenigingen werden meegeteld als bij de organisatie van de FV betrokken, en omdat slechts een deel van die verenigingen daadwerkelijk toetrad tot de Federa was er *de facto* sprake van een uittreding van dertien verenigingen. Het aantal aangesloten verenigingen was nu weer gereduceerd tot zesendertig.

De formele toetreding van de klinische verenigingen leidde ook tot een statutenwijziging (1977), waarbij onder meer werd bepaald dat het Dagelijks Bestuur voortaan uit zeven leden zou bestaan: een voorzitter, vicevoorzitter, een eerste en een tweede secretaris, een penningmeester en een eerste en tweede programmacommissaris. Met deze formele richtlijn werd in de praktijk nogal ruimhartig omgesprongen, zodat wij hier verder niet al teveel aandacht aan hoeven besteden. De officiële naam van de Federa in de nieuwe statuten opgenomen was 'Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen'. Een naam die nogal geruisloos tot stand was gekomen, maar die toen hij eenmaal was vastgelegd tot in 1979 voor enige beroering binnen de gelederen zou zorgen. Zo waren er nogal wat verenigingen die bezwaren bleven maken tegen het feit dat 'biologisch' uit de naam was verdwenen. Aan alle discussie werd een einde gemaakt door een ordevoorstel tijdens een vergadering in juni 1979 door de voorzitter zelf, waarna de kwestie definitief van de agenda verdween. Ook werd in deze jaren voor het eerst de actieradius van de Federa uitgebreid door de directe bemoeiingen van de Federa en de bij haar aangesloten Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers bij de ontwikkeling van een stelsel opleidingen voor medisch-wetenschappelijke onderzoekers, waarbij vooral penningmeester Pondman een voortrekkersrol zou spelen.

Een gedenkwaardig jubileum: de tiende Federatieve Vergadering (1969)

Met inmiddels eenentwintig deelnemende verenigingen en een totaal van 4.300 aangesloten leden kon het niet anders dan dat het tienjarige jubileum van de Federa op bijzondere wijze luister zou worden bijgezet. Maar liefst tweeënhalve dag had men uitgetrokken voor deze tiende Federatieve Vergadering in het Universiteitscentrum De Uithof te Utrecht. 282 lezingen verdeeld over zeven secties, ondergebracht in het Transitorium en de gebouwen van de afdelingen Veterinaire Verloskunde, Veterinaire Heelkunde en het Mathematisch Instituut.

Het programmaboekje, 204 pagina's op verschillende kleuren papier gedrukt, werd geopend met een serie reflecties van achtereenvolgens secretaris en medeoprichter Van Bekkum ('10 Federa's en de Federatie'), voorzitter Langevoort ('Federatie en medisch-biologisch onderzoek') en geestelijk vader van de Federa, De Wied ('Tien jaar Federatie').

Aan de beide avondprogramma's was extra aandacht besteed. Vooral de dinsdagavond – een 'divertissementavond' – was onderwerp van ampele discussie geweest, waarbij met name de keuze tussen een optreden van 'Harlekijn-Holland' (Herman van Veen) en de 'Solokunstenaar Hessel van der Wal' de gemoederen had beziggehouden. De hoge kosten en de bij enkele bestuursleden bestaande indruk, 'dat een optreden van Herman van Veen een top of een flop kan worden' hadden uiteindelijk doen besluiten de cabaretier Van der Wal te engageren om met zijn programma 'Land in Zicht' de deelnemers deze avond aangenaam te onderhouden.

Van geheel andere orde was de 'ernstige' jubileum-avond: een plenaire zitting op maandagavond 9 juni in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen aan de Mariaplaats te Utrecht. Daarvoor had het bestuur zelf het programma samengesteld en diverse sprekers van naam uitgenodigd. De inleiding werd verzorgd door prof.dr. C.J.F. Böttcher, voorzitter van de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid en in 1968

medeoprichter van de 'Club van Rome', en ging over 'De maatschappelijke aspecten in de ontwikkeling van de biowetenschappen'. Deze lezing werd gevolgd door een forumdiscussie o.l.v. prof.dr.mr. C.A. van Peursen (1920-1996), hoogleraar in de wijsbegeerte in Leiden, over 'De verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke onderzoeker zelf in verband met de maatschappelijke aspecten in de ontwikkelingen van de biowetenschappen'.

Onbetwist hoogtepunt van de jubileumviering was de aanwezigheid van prinses Beatrix en prins Claus (1926-2002) tijdens deze plenaire vergadering. Dit gedenkwaardige bezoek van het prinselijk paar was door het bestuur zorgvuldig voorbereid. Het vooraf opgestelde protocol voorzag in detail vanaf de ontvangst ('Jacquet niet verplicht, gewoon het pak'), het voorstellen van 'sprekers, besturen e.d. [...] niet langer dan 5 minuten, en niet meer dan 15 mensen' tot aan 'de toiletgelegenheid [...] voor het geval HKH gebruik wenst te maken'.

Na afloop kon het bestuur voldaan terugkijken op een meer dan geslaagde jubileumviering. Weliswaar waren er enkele puntjes van kritiek, zoals over de wel erg 'verspreide ligging van de zalen' en de wat onduidelijke bewegwijzering, maar over de plenaire zitting was men het roerend eens: 'De serieuze avond was goed verzorgd'. En dat niet alleen, ook aan belangstelling van de lokale en landelijke pers had het dit keer niet ontbroken. Deze was eerder in april door Van Bekkum opgewekt aandacht te besteden aan 'deze mijlpaal [...] van betekenis voor het medisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland' en reden om 'ook buiten wetenschappelijke kringen wat meer aandacht aan de Federatie te geven'. Welnu de pers liet zich niet onbetuigd. Zo wijdde het *Utrechts Nieuwsblad* op 9 juni een flink redactioneel aan het door '1500 leden van 21 aangesloten verenigingen' bijgewoonde congres. Het artikel was geïllustreerd met een foto van de ontvangst van het prinselijk paar en besteedde verder aandacht

Koninklijk bezoek bij de tiende Federatieve Vergadering in 1969 te Utrecht tijdens het avondprogramma dat op 9 juni in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen aan de Mariaplaats was georganiseerd en waar onder anderen prof.dr. C.J.F. Böttcher een lezing hield. Op de voorste rij v.l.n.r.: voorzitter prof.dr. H.L. Langevoort, prinses Beatrix, prins Claus, en secretaris prof.dr. D.W. van Bekkum. Staand geheel rechts penningmeester R. van Strik.

aan de lezing van prof. Böttcher. In het bijzonder had de redacteur wetenschappen van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* breed uitgepakt met zowel op 9 als 11 juni een fiks driekolomsartikel. In het artikel van 11 juni gaf hij een bespreking van een sectievergadering die hij had bijgewoond, onder een kop die er niet om loog: 'Biologen achten vaccin tegen kanker mogelijk'. Het artikel van 9 juni, 'Bioloog moet met leek over toekomst praten', ging uitvoerig in op de lezing van prof. Böttcher en diens visie op de wetenschappelijk onderzoeker: 'De wetenschapsman zal contact moeten zoeken met het grote publiek, door open te staan voor de

communicatiemiddelen. Hij zal evenwel ook zelf niet moeten worden een "vakidioot". Hij zal een deel van zijn tijd moeten besteden aan het kijken over de grenzen van zijn eigen nauwe vakgebied, om zijn eigen werk in samenhang te zien met dat van anderen.'

De wetenschapsredacteur zal toen hij deze woorden opschreef geen vermoeden hebben gehad dat twintig dagen later prinses Beatrix, prins Claus, prof. Böttcher, prof. Van Bekkum en enkele anderen bij de notaris zouden bijeenkomen om de 'Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij' op te richten.

Stichting Federatie van Verenigingen ter Bevordering van Klinisch Wetenschappelijk Onderzoek in Nederland (1969-1976)

Ongetwijfeld mede geïnspireerd door de succesvol verlopende Federatieve Vergaderingen van de Federa, besloot eind jaren zestig van de vorige eeuw een veertiental klinische verenigingen – waarvan er enkele al waren aangesloten bij de Federa – een vergelijkbaar federatief verband aan te gaan. Daartoe werd op 12 mei 1969 de Stichting Federatie van Verenigingen ter Bevordering van Klinisch Wetenschappelijk Onderzoek in Nederland (FKWO) opgericht met als doel ‘het klinisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland te stimuleren door het houden van federatieve vergaderingen van de aangesloten organisaties’ en met een stichtingsakte die ook verder vrijwel identiek was aan die van de Federa. Het eerste Dagelijks Bestuur werd gevormd door patholoog-anatoom prof.dr. A. Schaberg (voorzitter), reumatoloog dr. J.K. van der Korst (secretaris), hematoloog dr. J. Bok (penningmeester) en kinderarts prof.dr. H.K.A. Visser (lid).

Van aanvang af was het de bedoeling samen te werken met de Federa en te participeren bij de organisatie van de Federatieve Vergadering die in het kader zou staan van het tienjarige jubileum van de Federa in 1969.

Dit laatste bleek wat te ambitieus, want de eerste door beide federaties gezamenlijk georganiseerde vergadering had plaats in februari 1970 te Leiden.

Voor wat betreft de inbreng bij de Federatieve Vergaderingen wilde de FKWO zich beperken tot enkele ‘klinische secties’ en ‘een meer klinische dag, waarbij gestreefd zal worden naar niet véél maar goede voordrachten’.

Alle goede bedoelingen ten spijt en ondanks de gestadige aanmelding van nieuwe verenigingen, enige zorg kon de nieuwe voorzitter prof.dr. J. van der Sluys Veer, die in september 1973 Schaberg had opgevolgd, niet verhelen tijdens zijn kennismaking met het bestuur van de zusterfederatie. Hij was kort daarvoor geconfronteerd met problemen rond de Nederlandse Algemene Ziektekundige Vereniging, die zich niet langer herkende in de Federatieve Vergaderingen en een zelfstandiger koers wilde kiezen. Van der Sluys Veer was bang dat dit mogelijk voor meer verenigingen gold. Zijn bange vermoedens bleken al snel meer dan terecht, getuige de ‘brandbrief’ die secretaris Van der Korst op 2 december

Een gedenkwaardige bijeenkomst was eerder de slotvergadering na afloop van de achttiende FV in 1977 geweest. Tijdens die vergadering had voorzitter Langevoort meegedeeld na negen jaar ‘thans het moment’ rijp te achten het voorzitterschap aan zijn opvolger over te dragen. Evenals zijn voorganger De Wied eerder, blikte hij terug op zijn periode Federa. Daarop volgde ‘een hartelijk afscheid van de voorzitter met de aanbieding van een zesdelige *Dictionary of Music* bij monde van penningmeester Pondman’. Het geschenk zelf liet nog even op zich wachten, want was nog onderweg vanuit Engeland. ‘Met algemene instemming’ werd nu als nieuwe voorzitter benoemd Albertus Maria Kroon (1934), biochemicus, in 1966 aan de Universiteit van Amsterdam gepromoveerd over *Protein synthesis in mitochondria*, daarna‘ van 1966 tot 1975 lector ‘Fysiologische chemie’ in Groningen, waar hij in 1975 was benoemd tot hoogleraar met dezelfde leeropdracht.

1974 naar de aangesloten verenigingen moest sturen, waarin hij zijn 'grote zorgen [...] over het voortbestaan van de Federatie' kenbaar maakte. Vanaf de oprichting was de belangstelling voor de Federatieve Vergaderingen vanuit de klinische verenigingen teleurstellend geweest. Illustratief voor de als 'tanend' gekwalificeerde belangstelling voor het federatiegebeuren was ook dat bij de pas gehouden algemene vergadering slechts twee van de toen vijftientwintig aangesloten verenigingen vertegenwoordigd waren. Namens het bestuur verzocht de secretaris de verenigingen dan ook kenbaar te maken 'welke taak de FKWO in de toekomst moest hebben'. Het resultaat van de enquête werd de verenigingen per brief (28 juli 1975) meegedeeld. De helft van de verenigingen had op zijn verzoek gereageerd. En slechts vier daarvan hadden zich 'vóór het voortbestaan van de FKWO in zijn huidige vorm' verklaard. Daarop had het Bestuur na ruggespraak met het bestuur van de zusterfederatie geconcludeerd dat voortbestaan van de federatie weinig zinvol zou zijn en dat een fusie met de Federa meer perspectief zou bieden. Om dit mogelijk te maken werd de verenigingen die al niet eerder ook

aangesloten waren bij de Federa aangeraden dat alsnog te doen.

Nadat eerst op 4 februari 1976 om 19.30 uur in het Jaarbeurs Congrescentrum te Utrecht tijdens een algemene bestuursvergadering de FKWO officieel was ontbonden, ging deze een kwartier later tijdens de aansluitende vergadering van haar zusterfederatie 'met al haar rechten en verplichtingen' op in de Stichting Federatie van Medisch Biologische Verenigingen in Nederland. Van de zittende bestuursleden van de FKWO werden voorzitter Van der Sluys Veer en secretaris dr. L.M. Lequin, die in 1975 Van der Korst had opgevolgd, benoemd in het Dagelijks Bestuur van de Federa tot respectievelijk vicevoorzitter en tweede secretaris. Penningmeester Bok had een functie van tweede penningmeester niet opportuun geacht en werd 'zeer hartelijk [bedankt] voor het vele werk dat hij als penningmeester van de FKWO vanaf de oprichting heeft gedaan'. De samenvoeging van beide federaties kreeg formele bekrachtiging bij de statutenwijziging op 7 juni 1977, waarbij de naam werd gewijzigd in Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen.

Kroons inaugurele rede op 24 juni 1975 had als titel gehad 'De kost en de baat: molecuulair-biologische verkenningen in medisch perspectief'. Of hij juist daarom als geschikte man werd beschouwd om Langevoort op te volgen, laat zich moeilijk bepalen. Wel ademde de titel de tijdgeest, want waardevrije wetenschap begon steeds meer tot het verleden te behoren: maatschappelijke relevantie en kosten en baten werden mede gezien de verslechterde economische omstandigheden de bepalende factoren. Voor de Federa leidden de veranderende externe factoren tot een zekere heroriëntatie op de toekomst en kwamen geleidelijk aan naast de organisatie van de FV'en ook andere activiteiten in beeld.

Wissels. In 1980 legde Kroon het voorzitterschap neer. Hij werd opgevolgd door prof.dr. Jacques Bruinvels (1932), in 1975 in Rotterdam benoemd tot bijzonder lector in de moleculaire farma-

Zes voorzitters die de Federa vanaf het jubileum in 1969 tot 1988 leiding gaven. In deze periode kende de Federa eerst haar grootste bloei met vijftig aangesloten verenigingen in 1973 en FV'en die ruim meer dan duizend bezoekers telden. Maar met name vanaf midden jaren tachtig zou de Federa ook te maken krijgen met een dalend aantal verenigingen en een tanende belangstelling voor de FV'en. Bovenste rij v.l.n.r.: prof.dr. H.L. Langevoort (1968-1977); prof.dr. A.M. Kroon (1977-1980); prof. dr. J. Bruinvels (1980-1983). Onderste rij v.l.n.r.: prof.dr. B.N. Bouma (1983-1986); prof.dr. H.G. van Eijk (1986-1987); prof.dr. H.P.J. Bloemers (1987-1988).

cologie, en sinds 1980 (het jaar waarin de rang van lector verviel en alle lectoren die daartegen geen bezwaar hadden tot hoogleraar werden bevorderd) hoogleraar aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Deze zou op zijn beurt in 1983 worden opgevolgd door Bonno Nammen Bouma (1945), die kort daarna in 1983 tot hoogleraar biochemie en hemostase in Utrecht zou worden benoemd, waardoor de bestuursvergadering in oktober 'een feestelijk karakter' had gekregen. Een erg persoonlijk stempel zouden dezen niet op de Federa drukken. Daarvoor duurden hun respectievelijke voorzitterschappen te kort en bovendien werden de ontwikke-

lingen binnen de Federa vooral door externe factoren bepaald en ingekleurd. Datzelfde geldt ook voor de twee volgende voorzitters in de reeks. Allereerst was dat in 1986 prof.dr. Hendrik Gerrit van Eijk (1932), in 1968 tot lector in de chemische pathologie aan de Erasmus Universiteit en eveneens sinds 1980 hoogleraar aan dezelfde universiteit. Deze had zich, nauwgezet als hij was (en is) eerst eens ‘verdiept [...] in de Statuten der Federatie’ en geconstateerd dat de samenstelling van het Dagelijks Bestuur geheel afweek van wat daarover in die statuten vermeld stond. Het directe gevolg was de benoeming van tal van nieuwe functionarissen, maar erg veel impact had dit alles niet. In 1987 werd Van Eijk opgevolgd door prof.dr. Henri Petrus Johan Bloemers (1936), in 1972 tot lector benoemd en sinds 1980 hoogleraar biochemie en moleculaire biologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Bloemers zelf zou later de status van de Federa eind jaren tachtig als nogal kommvool kwalificeren (zie het onderdeelje periodisering), en erg gechargeerd was die opinie niet, want financieel ging het de Federa in deze jaren geheel niet voor de wind, sterker, er werd ingeteerd op de toch al bescheiden reserves.

De vrijage met NWO (1990-2006). Maar zoals vaker, als de nood hoog is, komt de redding vanzelf. En deze kwam zoals eerder gemeld in de vorm van een nauwe samenwerking met het in 1989 ingestelde Gebiedsbestuur Medische Wetenschappen van NWO (MW-NWO), dat de taken van coördinerend netwerk van het (fundamenteel) medisch-wetenschappelijk onderzoek van de eerdere Stichting Medigon zou overnemen. In zeer korte tijd werd men het eens en al begin 1990 kon het contract tot samenwerking, met name het voor gezamenlijke rekening uitgeven van de periodiek *Mediator*, worden getekend.

Gerard Hille Adriaan Visser (1946), in 1988 tot bijzonder hoogleraar ‘obstetrie als onderdeel van de toegepaste perinatale geneeskunde’ in Groningen benoemd (en die van 1991 tot 2011 hoogleraar in Utrecht zou zijn) werd kort na genoemd bezoek tot voorzitter benoemd. Onder zijn leiding zou de samenwerking met MW-NWO vooralsnog verder gestalte krijgen. Besloten werd dat een ‘kern-DB’, bestaande uit de voorzitter, secretaris, penningmeester en ambtelijk secretaris, voortaan maandelijks bijeen zou komen om dit proces in goede banen te leiden. In de praktijk bleken er naast de voordelen, waarbij vooral moet worden gedacht aan de uitbreiding van de actieradius tot het gehele terrein van klinisch onderzoek, toch ook nadelen te kleven aan de alliantie met MW-NWO. Allereerst viel de exploitatie van de periodiek *Mediator* zwaar tegen, maar ook de zelfstandigheid en eigen signatuur van de Federa kwamen al snel in het gedrang. Juist in deze periode vond er een bestuurswissel plaats. Omdat voor voorzitter Visser geen opvolger van buiten kon worden gevonden, was penningmeester prof.dr. Dirk Jacob Ruiter (1947), in 1986 benoemd tot hoogleraar in de pathologische anatomie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, bereid in 1993, en in de hoop dat dit tijdelijk zou zijn, het voorzitterschap op zich te nemen. Al tijdens zijn voorzitterschap, maar vooral na de toetreding in 1998 tot het samenwerkingsverband van ZorgOnderzoek Nederland (ZON) zou geleidelijk blijken dat de Federa wel erg op de muziek van de partner(s) marcheerde, wat na de fusie (2001) van ZON en MW-NWO tot ZonMw des te duidelijker zou worden.

Zelfstandig, maar niet obligaat. Bij aanvang van het samenwerkingsverband sloot men niet uit dat wellicht op een later tijdstip ook Medigon met een vertegenwoordiger deel zou uit-

FUNGO/Medigon

Direct na de oorlog was de uitrusting van de laboratoria verouderd en werd slechts langzaam verbeterd. Er bestond meer belangstelling voor de vele nieuwe mogelijkheden op toegepast gebied. Bovendien belemmerde de rivaliteit tussen de verschillende medische centra de samenwerking en uitwisseling van gedachten. En in deze periode werd aan het fundamentele medisch-klinisch onderzoek dan ook relatief weinig aandacht geschonken. Om daarin verandering te brengen werd in 1961 de Stichting voor Fundamenteel Geneeskundig Onderzoek (FUNGO) opgericht, als dochterorganisatie van de in 1947 *de facto* en in 1950 formeel opgerichte Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO), en als zodanig gefaciliteerd door de tweede geldstroom. Haar eerste voorzitter werd de Groningse hoogleraar kindergeneeskunde J.H.P. Jonxis (1907-1995); beginjaren zeventig zou De Wied enige jaren voorzitter van FUNGO zijn.

Doel van FUNGO was de bevordering van het fundamenteel medisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland, en dat betrof het functioneren van zowel de gezonde als de zieke mens, om daardoor uiteindelijk meer inzicht te verkrijgen in de oorzaken van ziekten.

Voor dit onderzoek werd een netwerk van jonge onderzoekers gecreëerd die in werkgroepen zouden samenwerken, en dat vaak in nauwe samenwerking met de Gezondheidsorganisatie-TNO.

Ter gelegenheid van haar vijfentwintigjarig jubileum in 1986 werd FUNGO omgedoopt tot Medigon als signaal dat een verbreding van het onderzoeksterrein actueel was en dat ook werkgemeenschappen met sociaal-medisch gerichte projecten bij FUNGO werden ondergebracht. Maar al snel daarna werd in 1989 binnen het kader van de reorganisatie van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO, dat in 1988 de taken van ZWO had overgenomen) een Gebiedsbestuur voor Medische Wetenschappen (GB-MW) ingesteld, waarna de Stichting Medigon werd opgeheven. Daarmee kwam na ruim 28 jaar een einde aan een periode waarin eerst FUNGO en later Medigon het coördinerend netwerk van het (fundamenteel) medisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland was.

Bron: Kersten, *Een organisatie van en voor onderzoekers*.

maken van het Federabestuur. Maar met de kanttekening dat de Federa 'onafhankelijk' zou blijven, hoewel 'niet obligaat', want een versteviging van de samenwerking met 'uitgroei tot "Medical Research Council" [behoorde] tot de mogelijkheden'. In de eerder aangehaalde notitie 'Taakstelling' (eind 1992) werd door de formulering van de brede missie – 'aanspreken en informatiepunt voor derden over algemene zaken die het biomedische, klinische en gezondheids(zorg)onderzoek betreffen' – hierop al enigszins geanticipeerd.

Als cruciale voorwaarden voor de realisering van alle plannen beschouwde men een 'krachtig bureau' (zie verder) en een op nieuwe leest geschoeide 'organisatiestructuur'. Nadat in 1994 het instituut 'Secretarissenvergadering', dat zich eigenlijk nooit had mogen verheugen in een grote belangstelling, was opgeheven, werd medio 1995 besloten dat de bestuursleden zelf voor-

De twee voorzitters die de Federa door de relatief moeilijke jaren negentig begeleidden. Links: prof.dr. G.H.A. Visser (1989-1993); rechts: prof.dr. D.J. Ruiter (1993-1997). Foto: Flip Franssen Fotografie (Ruiter).

taan rechtstreeks de contacten met de verenigingen zouden onderhouden en binnen het Bestuur hun bevindingen zouden rapporteren.

Verder vooralsnog een stroom van notities en plannen, en ook een wapenfeit! Een belangrijke gebeurtenis was de goedkeuring door de Registratiekamer medio juli 1995 van de Gedragscode Gezondheidsonderzoek, *Goed Gedrag*. Aan de totstandkoming daarvan had de Federa met name in de eindfase een bijdrage geleverd. Maar ook het feit dat de door de Federa samen met de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij ontwikkelde Gedragscode 'Biomedisch onderzoek en de Media' als onderdeel bij *Goed Gedrag* was opgenomen, was een signaal ook naar de achterban dat de Federa haar missie had verbreed tot het complexe terrein van de wet- en regelgeving. Secretaris Verhofstad preludeerde tijdens de feestelijke bijeenkomst op 28 september 1995 al enigszins op een vervolg: zelfregulatie bij het gebruik van lichaamsmaterialen. Elders meer over deze vooral na de eeuwwisseling steeds belangrijker activiteit van de Federa.

Maar een zo'n zwaluw brengt nog geen lente. Daarvoor zou een nieuwe voorzitter moeten zorgen. En nadat Ruiter had aangegeven zijn functie te willen neerleggen, was op 9 september 1996 de 'profielchets voorzitter' onderwerp van bespreking. Deze nieuwe voorzitter zou 'de beleidsnotitie van de FMWV en de daarin vervatte verbreding van de activiteiten [moeten] onderschrijven en in staat zijn leiding te geven aan het proces dat leidt tot effectuering daarvan'. En ook moest hij beschikken over 'ervaring [...] op bestuurlijk gebied en bereid [...] zijn intensieve contacten op te bouwen/te onderhouden met beleidsbepalende organisaties op het gebied van het biomedisch, klinisch en gezondheidszorgonderzoek'.

De bezem erdoor. Op 9 juni 1997, tijdens een bestuursvergadering in hotel Hoog-Brabant, volgde de formele overdracht van het voorzitterschap door Ruiter aan patholoog prof.dr. Jan Wolter Oosterhuis (1946). Oosterhuis, Groninger van geboorte en vanaf 1985 in Groningen bijzonder hoogleraar 'pathologische anatomie, in het bijzonder met betrekking tot tumoren bij kinderen', was sinds 1990 wetenschappelijk directeur van de Dr. Daniël den Hoed kliniek

te Rotterdam, sinds 1992 bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam namens de Stichting Dr. Daniël den Hoed kliniek, en zou daar in 1999 benoemd worden tot hoogleraar Pathologie. De mix van Groningse onverzettelijkheid en Rotterdamse daadkracht zou hem van pas komen.

Allereerst waren daar de problemen op het Bureau en bij *Mediator* die tot een bevredigende oplossing moesten worden gebracht en die elders uitvoeriger in beeld worden gebracht. Verdere stappen bestonden uit een consultatie van de diverse verenigingen, het blussen van de ergste branden – de opgebouwde irritatie bij een aantal verenigingen was niet gering – en vooral de formulering van een actieplan waarmee de eerdere beleidsvoornemens zouden worden geïmplementeerd. Dit door voorzitter Oosterhuis opgestelde ‘Concept Werkplan FMWV’ (9 maart 1998) kwam op basis van zijn analyses tot een voorstel voor ‘een meer complete representatie van de medisch wetenschappelijke en gezondheids(zorg)onderzoekverenigingen in de FMWV’. En vanwege ‘het grote aantal en de diversiteit van de relevante verenigingen’ zou serieus moeten worden onderzocht of de Federa ‘als koepel van minifedera’s’ zou moeten gaan functioneren. Via ‘een getrapte vertegenwoordiging’ zou het bestuur van de Federa dan bestaan uit vertegenwoordigers van de minifedera’s. Nadat op 18 mei 1998 het Dagelijks Bestuur in grote lijnen akkoord was gegaan, en zelfs met een naamswijziging van de Federa tot ‘Federatie van Medisch Wetenschappelijke en Zorgonderzoekverenigingen (FMWZV)’, volgde op 15 juli belangrijk overleg met bestuursleden van ZON en NWO, welke organisaties zich geheel konden vinden in het ‘voorstel van het bestuur van de FMWV om het medisch biologisch, klinisch wetenschappelijk en zorgonderzoek onder één paraplu (FMWZO) te organiseren’. Afsgesproken werd daarbij, dat het Federabestuur ‘op korte termijn een plan’ zou voorleggen [...] waarin de netwerkfunctie verder uitgewerkt’ zou zijn. Dit leidde tot het vaker genoemde beleidsplan ‘Meerwaarde en Actieplan’ (21 mei 1998) dat de bevordering beoogde ‘van een goed wetenschappelijk klimaat in Nederland door de behartiging van belangen die het niveau van individuele aangesloten verenigingen overstijgen’ en dat in essentie vier hoofdelementen bevatte: ‘plaatsbepaling, netwerkfunctie, bevordering interdisciplinariteit en ondersteuning’. Uitleis van de plannen was dat nu ook de bij de Federa aangesloten 33 verenigingen (en later de volgens afspraak met de partners nieuw te werven verenigingen) in koepels werden ondergebracht. Deze koepels kregen elk een vertegenwoordiger die tezamen het (algemeen) Bestuur van de Federa zouden vormen en dat zesmaal per jaar zou vergaderen. Daarbij werd vastgesteld dat elke vereniging bij meerdere koepels aansluiting kon zoeken. In aanvang zouden de bestuursleden zelf als vertegenwoordigers van die koepels optreden, maar op enig moment zouden deze zelf een vertegenwoordiger aanwijzen. De eerste elf in 1999 voorgestelde koepels waren: 1. Infectieziekten en Immunologie (prof.dr. P. Nieuwenhuis); 2. Oncologie en Pathologie (mw.dr. E. Boven); 3. Cardiopulmonaal en Fysiologie (prof.dr. C.H. van Os); 4. Metabolisme en Voeding (dr. J.A. Maassen); 5. Genetica en Celbiologie (prof.dr. A. Westerveld); 6. Neurowetenschappen (prof.dr. A.R. Cools); 7. Gezondheidswetenschappen (prof.dr. D. Post); 8. Interne Disciplines (vacature); 9. Snijdende Disciplines (vacature); 10. Kindergeneeskunde (dr. A.B.J. Prakken); en 11. Interdisciplinair (prof.dr. W. den Otter).

Het brengt enigszins de indeling in secties bij de eerste FV’er terug in gedachte. En de problemen waren dan ook vergelijkbaar: koepels waren weinig homogeen samengesteld en

Een ingrijpende reorganisatie en verhuizing naar Rotterdam en een accentverlegging binnen de activiteiten brachten de Federa na 1997 terug op de rails en daarmee ook het elan waarmee zij in 1959 was gestart. Links: voorzitter prof.dr. J.W. Oosterhuis (1997-2003); rechts voorzitter prof.dr. J.W.W. Coebergh (2003-heden). Foto's: Frank van der Panne (Oosterhuis), Wieneke Hofland (Coebergh).

bovendien verenigingen gingen en kwamen, zodat bij herhaling nieuwe indelingen moesten worden gemaakt.

Gaande dit proces werd ook volop gesleuteld aan een nieuw Huishoudelijk Reglement en werd een statutenwijziging voorbereid. Beide zouden beter moeten aansluiten bij de meer proactieve opstelling van de Federa en haar bredere missie tot uitdrukking moeten brengen. Eind 2001 lagen de conceptstatuten ter tafel en daarin was in zoverre niets nieuws, dat elke vereniging weer het recht zou hebben een lid in het (algemeen) bestuur (vergelijkbaar met de oude secretarissenvergadering) te benoemen. En het Algemeen Bestuur zou uit zijn midden weer een Dagelijks Bestuur kiezen. Nieuw was de 'clusterstructuur' (dus niet langer de eerder beoogde koepelstructuur). Daarbij zouden 'door het algemeen bestuur bij Huishoudelijk Reglement [...] de aangesloten organisaties die naar het oordeel van het algemeen bestuur inhoudelijk aan elkaar verwant zijn, in hetzelfde cluster worden ondergebracht'. De verandering betrof met name de samenstelling van het Dagelijks Bestuur, dat voortaan uit 'ten minste zeven en ten hoogste elf personen' zou bestaan, en 'zodanig van samenstelling [zou zijn] dat ieder cluster door ten minste één dagelijks bestuurslid wordt vertegenwoordigd'. Voorts werd bepaald dat de voorzitter van het Dagelijks Bestuur onafhankelijk moest zijn: 'hij wordt niet geacht een cluster te vertegenwoordigen'. En '[m]et het oog op regelmatige actualisering' leek het beter 'de samenstelling van de clusters' niet in de statuten, maar in het Huishoudelijk Reglement op te nemen. Deze statuten werden notarieel bekrachtigd op 14 maart 2003. Tot een echt nieuwe organisatiestructuur zouden de clusters echter niet leiden, en ook niet tot '[h]et beoogde in-

tensievere contact en onderlinge samenhang', zoals later in 2010 tijdens een Brainstorm werd erkend. Maar wel zorgde een en ander voor een evenwichtige samenstelling van het bestuur.

Een nieuwe voorzitter. Met het inmiddels in Rotterdam gevestigde Bureau op orde, de MWD'en in rustiger vaarwater en een nieuwe bestuursstructuur, maar ook in de periode dat de samenwerking met ZonMw geleidelijk aan steeds hechter werd en zelfs sprake was het Bureau bij ZonMw onder te brengen, gaf voorzitter Oosterhuis eind 2001 aan zijn functie te willen neerleggen. Als zijn opvolger wilde het Bestuur een 'voorzitter [met] een coördinerende taak', waarbij '[v]oor operationele taken [...] de verantwoordelijkheid bij de bestuursleden [zou] moeten liggen'. Voor deze 'voorzitter nieuwe stijl' zou eerst een profielschets worden opgesteld. Deze profielschets vormde onderdeel van het Huishoudelijk Reglement dat later in 2002 werd opgesteld. Belangrijke punten daaruit waren: 1. 'Hij/zij heeft aantoonbare belangstelling voor verenigingsoverstijgende zaken, die het belang dienen van het veld'; 2. 'Hij/zij stimuleert de ontwikkeling van beleid en de hieruit volgende activiteiten/projecten'; 3. 'Hij/zij is zelf minder betrokken bij uitvoering van taken, die gedelegeerd zijn naar andere bestuursleden'.

Onderwijl werd er hevig aangepast in opnieuw een 'Beleidsplan', dat nu werd gekenschetst als 'living document'. Een modern fenomeen waar de historicus maar matig enthousiasme voor kan opbrengen, maar dat betreft ook de dankzij de zegeningen van de tekstverwerker explosief toenemend aantal versies van allerlei documenten (faxen, e-mails, power point presentaties et cetera) omdat in die wanorde de krenten zich moeilijk laten vinden. Wat in elke geval duidelijk is, is dat de Federa op tal van terreinen 'proactief' bezig was en/of wilde zijn. Aandachtsvelden waren 'carrièreperspectief voor jonge wetenschappers', de nieuwe 'wet op het CBS' (Centraal Bureau voor de Statistiek), rondes langs de clusters, acquisitie van nieuwe verenigingen, *Mediator*, de website, de huisvesting (zie boven) en niet in de laatste plaats de gedragscodes en de spannende ontwikkelingen binnen en samen met de aangesloten Vereniging voor Epidemiologie die inmiddels hadden geleid tot de instelling van een 'Commissie Regelgeving Onderzoek' (Coreon). Voorzitter van die Commissie was het latere Federa-bestuurslid dr. J.W.W. Coebergh, en hij zou Oosterhuis als voorzitter opvolgen.

Oosterhuis legde het voorzitterschap neer tijdens de vergadering van het Algemeen Bestuur op 16 juni 2003. Oosterhuis, die de Federa door een moeilijke periode had geloodst en 'veel energie' en tijd aan de Federa had besteed, werd daarvoor uitvoerig bedankt en ook werd hem een 'cadeau' overhandigd, door de nieuwe voorzitter (per 1 september 2003), Johannes Wilhelmus Willebrordus Coebergh (1946), sociaal geneeskundige en artsepidemioloog. Coebergh was vanaf 1988 sectorhoofd onderzoek bij de kankerregistratie van het Integraal Kankercentrum Zuid in Eindhoven en sinds 2000 tevens verbonden aan de instituten Epidemiologie en Biostatistiek, en Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Erasmus Medisch Centrum te Rotterdam, waar hij in 2005 zou worden benoemd als bijzonder hoogleraar in de kanker-surveillance. Hij kreeg al direct te maken met meer wisselingen in het bestuur. Zo werd al tijdens de genoemde vergadering ook penningmeester prof.dr. P. Nieuwenhuis, die na alle ook financiële perikelen rond de overgang van het Bureau naar Rotterdam 'de financiën weer op orde' had weten te krijgen, opgevolgd door dr. A.B.J. Prakken, en volgden er kort daarop meer mutaties in zowel het Dagelijks als Algemeen Bestuur.

Zelfregulering. Evenals bij zijn voorganger laten zich bij Coebergh twee eigenschappen onderscheiden die zijn voorzitterschap in grote lijnen zouden bepalen. Een voorzitterschap dat qua duur vergelijkbaar zou zijn met dat van eerder De Wied en Langevoort die hun functie beiden circa negen jaar hadden uitgeoefend. Bij Coebergh vallen dan vooral op zijn streven naar een harmoniemodel waar het interne aangelegenheden betrof (zie bijvoorbeeld hoe hij het Bureau weer in het gareel kreeg) en anderzijds zijn prikkelende en soms rebelse aanpak op terreinen waar zijn passie lag: de wet- en regelgeving en het later door hem gemunte begrip ‘regelneming’. Zijn visitekaartje gaf hij direct al af, opnieuw tijdens genoemde vergadering, toen hij aangaf waarom de Federa ‘op zelfregulering [was] gaan inzetten. Een en ander is in verband met de ontwikkeling van de gedragscodes waarvoor de epidemiologen het initiatief hebben genomen’. Daarbij was ‘[g]eleidelijk aan [...] een tactiek ontstaan om je te kunnen teweerstellen, een overdaad aan regels te voorkomen en interpretatie van bestaande regels te beïnvloeden’. Hij wees daarbij onder meer op tal van actuele zaken als de ‘wet op het CBS’, waarvoor de Federa ‘voorstellen voor amendementen’ had ingediend ‘die het gebruik van doodsoorzaken in wetenschappelijk onderzoek moeten vereenvoudigen’. Hij werd tijdens de vergadering geflankeerd door mr. E.B. van Veen, gezondheidsjurist en expert op het terrein van wet- en regelgeving en directeur van MedLawconsult, met wie de Vereniging van Epidemiologie al eerder samenwerkte en die een belangrijke rol had gespeeld bij de totstandkoming van Coreon en een centrale rol bij dit onderdeel van de Federa-activiteiten zou blijven spelen.

Eind 2003 had opnieuw een belangrijk overleg plaats met ZonMw, vertegenwoordigd door voorzitter drs. D.J.D. Dees en directeur dr. E.P. Beem. Coebergh wees daarbij op de vele verenigingen die zich nieuw of opnieuw bij de Federa hadden aangesloten of plannen hadden dit op korte termijn te doen. Ook gaf hij een kort exposé van de lopende activiteiten op het gebied van wet- en regelgeving en men bleek het eens over de noodzaak van intensivering van de ‘lobby richting parlement’, waarbij hij de later nog te noemen ‘media watcher’ F. Lafort (‘Public Affairs’), aanbeval ‘als een goede facilitator met groot doordringingsvermogen in de Haagse kaasstolp’. Over *Mediator* was men het ook eens: de bedrijfsvoering moest efficiënter. Huisvesting van het Bureau bij ZonMw had volgens zowel Oosterhuis als Coebergh ‘voor- en nadelen’.

Regelgeving en -neming bleef stevast hoog op de agenda staan en ook de positionering van de Federa in het landelijke krachtenveld van NFU, KNAW, ZonMw, OMS (Orde van Medisch Specialisten), KNMG et cetera en andere koepels zoals bijvoorbeeld de inmiddels opgerichte NeuroFederatie, met welke partijen ook regelmatig contacten werden onderhouden.

Het begin van het einde. Eind 2005 stond de evaluatie van de relatie met ZonMw weer op de agenda. Eerst tijdens de Brainstorm, een fenomeen in 2004 door Coebergh geïnitieerd, op 13 september 2005. Als punt 1 werd daar behandeld de ‘onafhankelijkheid (ook van ZonMw en *Mediator*)’. De consensus was dat de ‘relatie met ZonMw op de huidige manier niet langer gewenst’ was. Dit vooral door de ‘toenemende afhankelijkheid’ van ZonMw van het ministerie VWS. Gesignaleerd werden de ‘implementatiedwang, lichtzinnige politisering m.b.t. stelselwijziging, dierproefwet en wetenschaps- en medisch-vijandige wetevaluaties’. Men zou het

‘diplomatiek’ bespreken met de Adviesraad en binnen het Algemeen Bestuur. Vast stond al dat ‘het communiceren via onze eigen website met regelmatige nieuwsbrieven [...] des te belangrijker’ zou worden. Binnen de Adviesraad is men van mening dat de Federa ‘haar aandeel in *Mediator* duidelijk herkenbaar moet profileren of eruit moet stappen’. Vanaf nu kwam de samenwerking steeds meer onder druk te staan. Naast voorzitter Coebergh manifesteerden met name de bestuursleden prof.dr. R. Benner (Nederlandse Vereniging voor Immunologie) en dr. J.M. Karemaker (Vereniging van Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers) zich als kritische onderhandelaars. Tijdens een ‘pittig gesprek’, dat overigens open en constructief verliep, met ZonMw op 10 april 2006 werd opnieuw vastgesteld dat *Mediator* steeds meer een blad was geworden van ZonMw dan van de Federa, en dat ZonMw als ‘doorgeefluik’ van het ministerie steeds meer van de Federa ‘en de onderzoekswereld’ vervreemd dreigde te raken. Op 14 september werd tijdens bestuurlijk overleg tussen de Federa en ZonMw de knoop doorgehakt: de belangen waren te ver uiteen komen te liggen en de samenwerking in de bestaande vorm zou per 1 januari 2007 in goede harmonie worden beëindigd.

Hiermee kwam een eind aan de vrijage die bijna was uitgemond in een huwelijk met samenwoning en het aannemen van dezelfde achternaam, én verlies van eigen identiteit! Met opmerkelijk weinig pijn of rancunes ging men uit elkaar en over tot de orde van de dag.

Nog meer regelneming. Na zijn herbenoeming tijdens de vergadering van het Algemeen Bestuur op 20 november 2006, gaf voorzitter Coebergh de richting aan voor de volgende jaren: ‘De FMWV moet meer gaan betekenen op het gebied van regelneming bij experimenteel onderzoek en het belang van jonge onderzoekers dienen’. Op het programma stonden ‘de te korte bewaartermijn en de matige toestand van de medische archieven [...] de op handen zijnde wet Zeggenschap Lichaamsmateriaal [en] de voorwaarden voor onafhankelijk klinisch onderzoek dat steeds meer in de knel komt van industrie- en overheidsgedreven belangen’.

Bestuurswisselingen. Binnen het perspectief van de gekozen richting valt ook gemakkelijk de benoeming van een aantal nieuwe bestuursleden te begrijpen. In 2007 waren dat allereerst dr. A. Burdorf (1958), universitair hoofddocent ‘epidemiologie van arbeid en gezondheid’ aan de afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Erasmus MC (die daar in 2009 zou worden benoemd tot hoogleraar ‘determinanten van de volksgezondheid’), en als bestuurslid van de Vereniging voor Epidemiologie nauw betrokken was bij Coreon. En vervolgens prof.dr. E. van Leeuwen (1954), eerder sinds 1994 hoogleraar medische ethiek aan het VU Medisch Centrum en vanaf 2006 aan het Universitair Medisch Centrum St. Radboud te Nijmegen. In 2009 gevolgd door mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen (1956), sinds 2001 directeur van het Erasmus Dierexperimenteel Centrum van het Erasmus MC, die bovendien in 2010 het penningmeesterschap zou overnemen van haar voorgangster de kinderarts mw.prof.dr. H. Delemarre van der Waal, die zelf in 2006 kinderarts prof.dr. A.B.J. Prakken had opgevolgd. En dr. J.J.L. Jacobs (1968), immunoloog, sinds 2008 verbonden aan de afdeling Urologie van het VU Medisch Centrum, en vertegenwoordiger van de Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers. De andere in deze laatste jaren benoemde en nog zittende bestuursleden zijn twee leden afkomstig uit de gelederen van de Nederlandse Vereniging voor Pathologie, gezien ook het

Federa Adviesraad (2004-2009)

Om slagvaardiger te kunnen optreden ontstond eind 2002 binnen het Dagelijks Bestuur de behoefte zich door enkele prominente seniorwetenschappers met raad en daad te laten bijstaan. Wetenschappers die door hun gezag wellicht deuren konden openen en de Federa zouden helpen 'gremia te bereiken die anders moeilijk toegankelijk zijn'. Voor deze in te stellen 'Adviesraad' dacht men aan oud-bestuursleden of eerdere Federaprijswinnaars, beschikkend over een 'maatschappelijke impact' en een 'helikopterview' op wat er binnen alle geledingen van het medisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland speelde. Nadat ook het Algemeen Bestuur zich achter dit plan had geschaard, kon de raad daadwerkelijk worden ingesteld. Als voorzitter werd benoemd oud-voorzitter Oosterhuis en als leden de voormalige Federaprijswinnaars Van Bakkum, prof.dr. D. Bootsma en prof.dr. M.A.D.H. Schalekamp, en prof.dr. R.S. Reneman, oud-president van de KNAW. In algemene termen werd als taak van de raad beschouwd 'het bestuur van advies te dienen inzake het beleid in

hoofdpijnen'. De raad kwam voor het eerst bijeen in augustus 2004.

In de praktijk functioneerde de raad vooral als klankbord voor het Dagelijks Bestuur en bleef de adviserende inbreng beperkt. Na 2007 leidde de raad dan ook een sluimerend bestaan en in 2010 werd tijdens een brainstorm van het Dagelijks Bestuur voorgesteld het instituut 'Adviesraad om te bouwen' en een minder vrijblijvend karakter te geven. In zijn eerder genoemde notitie 'Strategie FEDERA 2010-2012-2019' pleitte voorzitter Coebergh voor een algehele verjonging van de raad door benoeming van wat kort daarop nader werd gepreciseerd als 'zeer ervaren onderzoekers bijvoorbeeld in de leeftijd van 55-69 jaar met leidinggevend vermogen'. Bedoeling is dat deze nieuwe 'raad van toezicht' zich enerzijds met 'lobby en stille diplomatie' naar buiten richt en anderzijds het Dagelijks Bestuur zal prikkelen en voeden met strategische adviezen onder meer om de fondsenwerving te faciliteren.

sterke engagement van deze beroepsgroep met wet- en regelgeving: in 2007 prof.dr. L.H.J. Looijenga (1964), kort daarvoor benoemd tot hoogleraar 'translationele patho-oncologie' aan het Erasmus MC; en in 2009 prof.dr. H. Hollema (1955), verbonden aan de afdeling Pathologie en Laboratoriumgeneeskunde van het UMC Groningen, die in 2009 patholoog prof.dr. P.J. van Diest had opgevolgd. Het andere nog zittende bestuurslid is dr.ir. H.J.T. Ruven (1965), verbonden aan de afdeling Klinische Chemie van het St. Antonius Ziekenhuis te Nieuwegein. In deze periode werd ook duidelijk dat de eisen gesteld aan een DB-lid moeilijk te combineren waren met de functie van afdelingshoofd.

Slagkracht en draagvlak. Het centrale thema tijdens de bestuursvergaderingen in deze jaren was de 'vergroting van de slagkracht en het draagvlak'. Allianties aangaan, maar daarbij wel met behoud van eigen identiteit en zich niet teveel verlatend op potentiële partners. Maar vooral:

Vier leden van het huidige Dagelijks Bestuur. V.l.n.r. penningmeester mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen, dierenarts; prof.dr. E. van Leeuwen, ethicus; voorzitter prof.dr. J.W.W. Coebergh, arts-epidemioloog en secretaris dr. J.J.L. Jacobs, immunoloog.
Foto: Anja Edwards van Muijen, 2012.

de Federa moest nog meer ‘naar buiten treden om bekendheid te verwerven’. En volgens Van Bakkum tijdens een bijeenkomst van de Adviesraad in 2007 moest dat ‘niet op een negatieve manier in de trant van hoe zielig zijn de wetenschappers, maar op een andere basis: zoals het nu gaat is het slecht voor de patiënten, voor Nederland, de innovatie en de kostenbesparing’. Dat was feitelijk ook staand beleid gezien de inniger contacten met vakbond de Unie (zie verder) en de steeds concretere plannen ‘om [ook] speciale bijeenkomsten over controversiële en multidisciplinaire onderwerpen te beleggen, die omstreden aspecten van wetenschapsbeoefening betreffen’. Als volledig ‘onafhankelijk’ was de Federa bij uitstek geschikt dergelijke bijeenkomsten te entameren, ‘met als primair doel discussie uit te lokken’.

Portefeuilles. Eind 2009 werd het voorzitterschap van Coebergh opnieuw verlengd, nu met een periode van maximaal twee jaar. Daarbij werd opgemerkt dat hij ‘te veel te goed doet, zodat niemand zich geroepen voelt in actie te komen. Met het oog op de toekomst moeten de taken echt beter verdeeld worden. Het D[agelijks] B[estuur] zal zich hierop beraden’. Bedoeld werd dat het moeilijk zou zijn een nieuwe voorzitter te vinden die hetzelfde omvangrijke takenpakket op zich zou willen nemen. Er werd nu ernst gemaakt om tot een evenwichtiger takenverdeling over de verschillende leden van het Dagelijks Bestuur te komen. Allereerst zouden opnieuw de persoonlijke contacten met de verenigingen weer op de agenda komen, waarbij elk der leden de contacten zou aanhalen met vier of vijf van de aangesloten verenigingen. Maar meer zoden aan de dijk zette de taakverdeling zelf. En na ampele overwegingen werden medio 2010 de operationele taken en verantwoordelijkheden verdeeld over een aantal portefeuilles c.q. kleine commissies: MWD/Themabijeenkomsten (Hollema, Looijenga en dr. M.F. Schreuder); Carrièreperspectief (Jacobs, Burdorf, Looijenga); Media (Fentener van Vlissingen, Hollema, Looijenga); *FederaBulletin* (Jacobs, mw.drs. A.J. Edwards van Muijen (extern wetenschapsjournalist)); Regelgeving/Regelneming (Ruven, Van Leeuwen); Proefdieren (Fentener van Vlissingen, Jacobs); en Farmacologie/Immunologie (prof.dr. P.L.C.M. van Riel, Jacobs).

In de nadagen van het voorzitterschap-Coebergh staat de Federa opnieuw voor een strategische koersbepaling. Zelf maakte hij na de zomer in 2010 nog een notitie ‘Strategie FEDERA 2010-2012-2019: Doorgaan met multidisciplinair etaleren & regelnemen’. Hij deed dat met de bedoeling nog eens ‘helder te krijgen waar “de Federa” vandaan komt, maar vooral welke richting de Federa op moet. Het bestaansrecht van de Federa moet gedefinieerd worden’. Tot het eerste beoogt voorliggende tekst een bescheiden bijdrage te leveren en voor de richting in de (nabije) toekomst worden de contouren in het flankerende deel van deze publicatie geschetst, want daar past de historicus het zwijgen.

Het Bureau van de Federa

Zoals de Federa bij de voorbereidingen voor de eerste FV geen formeel bestuur kende, was er evenmin sprake van een permanent secretariaat, laat staan van een echt bureau. Wisselend per jaar nam een der leden van het Voorbereidend Comité het ‘algemeen secretariaat’ op zich en liet zich daarbij administratief ondersteunen door zijn eigen secretariaat. Bij de voorbereidingen van de eerste FV trad De Wied op als ‘algemeen secretaris’. De jaren erna zou steeds een lid verbonden aan de universiteit waar dat jaar de FV zou worden gehouden het algemeen secretariaat voeren.

Aan deze nomadische periode, waarin de bureauwerkzaamheden vanuit jaarlijks wisselende instituten en door jaarlijks wisselende secretarissen, daarbij al dan niet ondersteund door een secretaresse, werden verricht kwam een eind in 1964. In dat jaar werd besloten dat Van Bakkum voortaan als ‘permanent secretaris’ zou optreden. Daarmee kreeg het secretariaat zijn eerste vaste domicilie binnen het instituut waar Van Bakkum werkzaam was: het Radiobiologisch Instituut TNO in Rijswijk. Een aparte administratieve kracht was er nog niet, wel kwam er nu officieel gedrukt briefpapier met daarop vermeld de adressen van zowel de secretaris als de ‘permanente’ penningmeester Van Strik, en een lijst van de zestien op dat moment aangesloten verenigingen.

Omdat de FV’en zich jaarlijks uitbreidden in termen van aantallen lezingen en deelnemers, namen de administratieve werkzaamheden zodanig toe, dat tijdens de nabespreking van de achtste FV (1968) moest worden vastgesteld, dat zo ‘ongeveer de grens [was] bereikt van wat door amateurs nog kan worden georganiseerd’. Het onderhoud van het centraal adressenbestand van de inmiddels ruim drieduizend aangesloten leden had men daarom al extern ondergebracht. Maar naast de groeiende hoeveelheid was het vooral ook het routinematige karakter van de meeste werkzaamheden dat bezwaarde. Datzelfde gold ook de wisselende Lokale Comités, die elk jaar opnieuw moesten worden ingewerkt in taken die feitelijk jaarlijks hetzelfde waren. Dit bracht de vaker genoemde Nijmeegse fysioloog Bernards begin april 1968 tot een ‘Voorstel tot wijziging van de organisatie’. Daarin constateerde hij dat ‘te veel kostbare manuren van hooggekwalificeerde medewerkers’ verloren gingen met het verrichten van routinewerk. Als oplossing suggereerde hij de ‘benoeming van een 2de secretaris met enig organisatietalent [...] met aan hem toegewezen een eventueel door ZWO betaalde secre-

taresse of administratieve kracht'. Bernards zelf was bereid deze functie van tweede secretaris op zich te nemen. Secretaris Van Bakkum juichte dit voorstel zeer toe, maar in zijn brief van 23 april temperde hij enigszins Bernards verwachtingen omtrent de aanstelling van genoemde administratieve kracht. Hij dacht wel dat een parttime kracht zou volstaan, gezien de 'minder [...] dan een halve dagtaak, hoewel er natuurlijk pieken zijn dat het zeer druk is, aan de andere kant zijn er ook periodes van wel naar ik dacht een half jaar, dat er helemaal niets hoeft te gebeuren'. De plannen werden door Van Bakkum en Bernards nader uitgewerkt en door het Bestuur van de inmiddels opgerichte Stichting 'met groot enthousiasme ontvangen'. Half mei 1968 werd Bernards 'met algemene stemmen' tot tweede secretaris benoemd, bij welke gelegenheid de kersverse voorzitter Langevoort hem dankte 'voor zijn bereidheid deze zware taak op zich te nemen'. Een enkele maand later kon Bernards melden dat dankzij de welwillende medewerking van de Medische Faculteit van de Katholieke Universiteit Nijmegen een werkplek binnen haar muren kon worden ingericht voor een administratieve kracht, mits de werkzaamheden verricht voor de Federa ook door de Federa zouden worden betaald.

Een echt Bureau. Daarmee leek niets meer de inrichting van een fysiek Bureau in de weg te staan. Op het nieuwe briefpapier prijkte naast de namen van negentien verenigingen al het nieuwe adres van het 'Algemeen Secretariaat': Geert Grooteplein Noord 21, Nijmegen. En op 13 september 1968 startte administratief medewerkster mw. S.E. Engels haar werkzaamheden op het Bureau. Haar eerste prioriteit was het wegwerken van de achterstanden van de penningmeester, maar ze zou ook direct werkzaamheden van secretaris Van Bakkum overnemen. De 'zorg voor het advertentieblad en de ledenadministratie' zou echter nog enige tijd bij Van Bakkum in Rijswijk berusten.

Nadat Van Bakkum in 1969 zijn functie van (eerste) secretaris had neergelegd werd Bernards in deze functie benoemd. Omdat de in dat jaar opgerichte zusterfederatie van klinische verenigingen ook al snel over een parttime administratieve kracht beschikte konden de administratieve werkzaamheden onderling worden verdeeld. Het Bureau zou zich nu vooral richten op de werkzaamheden rond de FV'en en het secretariaat van de Federatie van Verenigingen ter Bevordering van Klinisch Wetenschappelijk Onderzoek in Nederland (FVKWO) zou het onderhoud van het centrale adressenbestand van beide federaties op zich nemen. De relatief 'slappe tijd voor het bureau' tussen de jaarlijkse FV'en werd opgevuld door het Bureau te belasten met de centrale inning van de ledencontributies van de aangesloten verenigingen. Daarnaast waren er de gebruikelijke administratieve werkzaamheden voor het Bestuur en bracht de periodiek *Medelingen & Vakatureblad* (zie verder) het nodige werk met zich mee.

Geleidelijk aan was het Bureau met zijn bescheiden staf van inmiddels twee parttime medewerkers midden jaren zeventig uitgegroeid tot een dienstverlenende en vooral ook constante factor naast de wisselende bestuursstructuren van verenigingsvertegenwoordigers, lokale comités en programmacommissies. Waarmee overigens niet gezegd dat alles even geolied verliep. Zo bleef men bij herhaling kampen met 'technische problemen rond de mailservice'. In 1975 besloot men dan ook het adressenbestand dat nog werkte met ponsplaatjes over te zetten op een computer. Dat nieuwe adressenbestand zou echter ook nog langdurig met tal van kinderziektes te kampen hebben.

Rond 1980 telde de Federa ruim veertig aangesloten verenigingen en waren de werkzaamheden te omvangrijk geworden voor de nog steeds bescheiden personele bezetting. Mw. M.M.C. Bruens-Dirks, die in 1974 mw. Engels had opgevolgd en per 1 september 1979 als ‘ambtelijk secretaris’ een vast dienstverband had gekregen, maakte zich ernstige zorgen over haar ‘work load’, wat aanleiding zou worden voor discussies binnen het Bestuur. Directe aanleiding daartoe was het door haar op verzoek van het Bestuur gemaakte overzicht van werkzaamheden. En vooral ‘haar begeleidende brief’ had voor de nodige ‘ongerustheid en wrevel’ bij de bestuursleden gezorgd. Kern van haar betoog was echter geweest ‘haar grote zorg en ongerustheid [...] niet meer op de juiste wijze perfect [te] kunnen blijven uitoefenen van wat van haar functie verwacht mag worden door een te zware overbelasting, met eventuele nadelige gevolgen voor de Federatie en haarzelf in de toekomst’. De uitkomst van de discussie zal haar nauwelijks plezier hebben gedaan, want besloten werd om de parttime kracht, die telkens op tijdelijke basis als ‘uitzendkracht’ werd ingehuurd, niet langer in te schakelen. Het Dagelijks Bestuur was en bleef van mening dat het Bureau voldoende bemand zou zijn met één functionaris. Oplossingen moesten vooral gezocht worden in een efficiëntere uitvoering of afstoting van taken. Door nog in 1980 het nog steeds arbeidsintensieve onderhoud van het inmiddels geautomatiseerde adressenbestand en de contributie-inning voor de verenigingen onder te brengen bij uitgeverij De Tijdstroom te Lochem was de druk voorlopig van de ketel. Het Bestuur bleef echter alert op de kosten van het Bureau die relatief zwaar op de begroting drukten. En toen in 1988 de ambtelijk secretaris haar functie neerlegde werd haar opvolgster mw. A.J. Krabman slechts een halftime dienstverband aangeboden.

Deze nieuwe ambtelijk secretaris kreeg al na een jaar een zware extra taak erbij. De beroerde ‘kwaliteit van het adressenbestand en de kosten verbonden met het op peil houden hiervan’ hadden het Bestuur namelijk doen besluiten deze werkzaamheden niet langer extern te laten uitvoeren en weer aan het Bureau op te dragen. En vanaf hier herhaalt de geschiedenis zich enigszins. Voor het bijhouden van het adressenbestand was al in 1991 de aanstelling van een extra parttime kracht (acht uur per week) noodzakelijk. Maar toen deze formatieplaats later weer gedeeltelijk werd opgeofferd om de aanstelling van een boekhoudkundige kracht mogelijk te maken, kwamen de werkzaamheden aan het adressenbestand geheel op de schouders van de toch al druk bezette ambtelijk secretaris te rusten. En dit adressenbestand was van vitaal belang voor de Federa. Allereerst voor de berekening van de jaarlijkse verenigingsbijdrage, maar ook voor de contributie-inning die het Bureau in het kader van haar dienstverlening voor sommige verenigingen verzorgde. En niet in de laatste plaats ook voor de verzending van *Mediator*, de periodiek waarop de Federa inmiddels stevig had ingezet en waarbij de nieuwe secretaris dr. A.A.J. Verhofstad een sleutelrol zou vervullen.

Na wat eerdere omzwervingen langs andere locaties van de Nijmeegse medische faculteit kreeg het Bureau nu ook zijn definitieve Nijmeegse domicilie binnen het Instituut voor Pathologische Anatomie van het Academisch Ziekenhuis Nijmegen (hoofd: voorzitter Ruiter), het instituut waar Verhofstad werkzaam was.

Begin jaren negentig gingen de werkzaamheden voor *Mediator* steeds meer tijd vergen van zowel de secretaris als de ambtelijk secretaris, welke laatste bovendien haar andere bureau-

taken had te vervullen. Rond 1995 ontstonden er spanningen in en rond het Bureau. De voortdurende exploitatietekorten die *Mediator* genereerde ontlokten steeds meer kritische geluiden vanuit de rest van het Bestuur. Vooral de aanzienlijke 'niet-gekapitaliseerde bijdrage' van de Federa in de vorm van secretariële ondersteuning vanuit het Bureau vervulde het Bestuur met zorg. Bovendien hing al enige tijd een lastenverzwaring voor het Bureau in de lucht, die in 1996 wrange realiteit werd. Vanaf dat jaar was het Academisch Ziekenhuis Nijmegen verplicht de Federa btw op materiële en personele kosten door te berekenen. Er dreigde de Federa zelfs een naheffing van btw over de periode 1991 tot 1995. Om het Bureau in deze barre periode iets rendabeler te laten opereren en geheel passend binnen het vigerende beleidsplan om de dienstverlening aan aangesloten verenigingen te intensiveren, werden per 1 mei 1996 op contractbasis alle administratieve en secretariële werkzaamheden van de Nederlandse Vereniging voor Pathologie (NVVP) overgenomen. Hierdoor kon een belangrijk deel van de salariskosten voor de ambtelijk secretaris die de Federa aan de afdeling Pathologie, waar ze formeel in dienst was, moest betalen, worden terugverdiend. Maar de ambtelijk secretaris raakte door deze extra dienstverlening functioneel in een spagaat. Voor haar

Het Bureau van de Federa was van 1969 tot 1998 in Nijmegen gevestigd. Op de foto links de eerste en de laatste van de secretarissen die het Bureau daar aanstuurden: prof.dr. J.A. Bernards (1969-1979, rechts) en dr. A.A.J. Verhofstad (1990-1998). Samen voerden zij dus bijna twintig van de vijftig jaren Federa het secretariaat. Foto: Bianca Spits, 1999. Rechts de beide secretaresses die jarenlang het gezicht naar buiten van het Bureau in Nijmegen bepaalden. Boven: mw. M.M.C. Bruens-Dirks, in 1974 in dienst gekomen en ambtelijk secretaris van 1979 tot 1988; en onder mw. A.J. Manekofsky-Krabman, ambtelijk secretaris van 1988 tot 1998.

‘inhoudelijke aansturing’ was secretaris Verhofstad verantwoordelijk, maar aard en omvang van de voor de NVVP te verrichten werkzaamheden zouden worden bepaald door het bestuur van de NVVP. Met name discussie over haar directieven in combinatie met de taakverzwarende zou al snel tot een oplopend conflict leiden tussen de ambtelijk secretaris en de secretaris over de prioriteitstelling van de verschillende uit te voeren werkzaamheden. Een conflict met verregaande implicaties niet alleen voor het Bureau maar voor de Federa als geheel.

De opmaat was de ‘Notitie [...] inzake de “werkbelasting” van de ambtelijk secretaris’, die ze de Bestuursvergadering van 9 september 1996 voorlegde. In een uitvoerig exposé wees ze op de sterk toegenomen belasting van het Bureau door de boven al genoemde werkzaamheden maar wees er tevens op dat steeds meer verenigingen hun contributie-inning via het Bureau lieten lopen. Zij rekende voor dat het secretariaat ‘voor 26 uur onderbezet’ was en zonder extra formatie-uren feitelijk niet langer in staat was naar behoren te functioneren.

Een ‘vertrouwelijk onderhoud’ tussen Bestuur, secretaris en ambtelijk secretaris over de ‘ontstane irritaties’ en een aansluitende analyse van de werkdruk door penningmeester dr. W.J.A. Boersma (december 1996) boden weliswaar zicht op enige tijdbesparing, maar een fikse contributieverhoging leek onontkoombaar om de als noodzakelijk erkende uitbreiding van de personele bezetting te kunnen bekostigen. Een verzoek hiertoe werd echter met weinig geestdrift door de verenigingen ontvangen, zodat vooralsnog ook naar andere oplossingen werd gezocht.

De maanden erna stapelden de problemen zich echter verder op. Allereerst doordat de NVVP aangaf zelfs meer uren van het Bureau te willen afnemen en daarbij exclusief van de diensten van mw. Krabman gebruik wilde maken. Een verzoek dat vergezeld ging van ronduit kritische opmerkingen over ‘de interne affaires van het functioneren van het bureau’.

Een tweede impuls tot actie kwam in september 1997 tijdens het al eerder genoemde overleg tussen delegaties van de Federa en MW-NWO over de voor de Federa beoogde netwerkfunctie. Daartoe achtte NWO een ‘goed bemand FMWV-secretariaat’ noodzakelijk en toonde zich tevens bereid dat financieel te ondersteunen. Een lonkend perspectief dat een snelle oplossing van de perikelen op het Bureau des te noodzakelijker maakte.

Daarmee zou de nieuwe voorzitter Oosterhuis, wetenschappelijk directeur van de Dr. Daniël den Hoed Kliniek, zich persoonlijk bemoeien. Oosterhuis, die kort daarvoor de voorzittershamer van Ruiter, hoofd van de Nijmeegse afdeling Pathologie – waar het Bureau was gevestigd! – had overgenomen zou dat met Rotterdamse voortvarendheid doen. Met voorbijgaan aan alle details was de uitkomst dat gefaseerd alle betrekkingen tussen de Federa en de Nijmeegse afdeling Pathologie werden afgebouwd en daarmee ook het indirecte ‘dienstverband’ van de ambtelijk secretaris. Wel zou zij in 1998 op declaratiebasis nog enkele administratieve werkzaamheden blijven verrichten en met het inmiddels door haar opgerichte congresbureautje ‘Mandare’ de organisatie van de Medisch Wetenschappelijke Dag 1998 verzorgen. Direct al met ingang van 1 januari 1998 werden ook zowel de facturatie van *Mediator* als de ledenadministratie toevertrouwd aan de firma Fotozet te Nijmegen. De reorganisatie van het Bureau kwam medio 1998 in een stroomversnelling nadat secretaris Verhofstad was opgevolgd door de ook in Rotterdam werkzame kinderarts prof.dr. R. de Groot. Nu was de tijd rijp het Bureau naar Rotterdam te verplaatsen. Het werd na indiensttreding (fulltime) van mw. C. Schotman per 20 juli eerst

tijdelijk ondergebracht in de Dr. Daniel den Hoed Kliniek om daarna vanaf 1 oktober 1998 zijn huidige locatie te betrekken binnen het wetenschappelijk secretariaat van het twee maanden later officieel te openen Josephine Nefkens Instituut. Dit Instituut was gevestigd aan de medische faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Daarmee brak na een turbulente episode een nieuwe fase aan in de geschiedenis van het Bureau en de Federa als geheel.

In Rotterdam. Nu was het zaak om in Rotterdam het Bureau zodanig op te tuigen dat het Bestuur in staat zou zijn om concrete invulling te kunnen geven aan zijn plannen geformuleerd in het eerder genoemde beleidsplan ‘Meerwaarde en Actieplan’ (21 mei 1998). Een centrale rol daarbij was toebedacht aan de voorwaardelijk door MW-NWO gefinancierde aan te stellen ‘gekwalificeerde stafmedewerker’. In die functie werd per 1 juli 1999 vooralsnog voor een jaar, dr. W. Allaerts in dienst genomen. Allaerts zou als redactiesecretaris orde op zaken moeten stellen bij *Mediator* en als secretaris de bureauwerkzaamheden gaan coördineren. Zijn eerste daad was het opstellen van een ‘Plan van Aanpak Functie Secretaris FMWV’, waarin hij aangaf hoe hij in nauw overleg met het Federabestuur het beleidsplan wilde vertalen in een strategisch (meerjaren)plan en een operationele planning per kwartaal en/of maand. Daarnaast zou hij gaan werken aan een voorstel voor nieuwe statuten en een website.

Om niet geheel duidelijke redenen werd in juni 2002 het dienstverband met Allaerts niet verlengd. Zijn taken werden toen grotendeels overgenomen door mw. J.H. de Vries, die in 2000 mw. Schotman als secretaresse had opgevolgd, en nu als ‘office manager’ het Bureau zou coördineren. Inmiddels verrichtte het goed functionerende Bureau tevens het secretariaat voor de Vereniging voor Epidemiologie, de Privacycommissie van deze Vereniging, welke Commissie vanaf 2002 in sterk uitgebreide vorm zou worden voortgezet als de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon), de Nederlandse Vereniging van Artsen in de Zorg voor mensen met een Verstandelijke Handicap en de NeuroFederatie, een koepelorganisatie van neurowetenschappelijke verenigingen en universitaire neuro-onderzoekscholen. Om al deze taken naar behoren te kunnen uitvoeren was de staf inmiddels uitgebreid tot drie personen. In 2004 – we herkennen het patroon – werden aan het takenpakket van het Bureau weer toegevoegd de ledenadministratie en de contributie-inning voor een aantal verenigingen, die tot dan door de Haagse firma Adrepak werden verzorgd. Begin 2005 was de toegenomen werkdruk op het Bureau voor de office manager aanleiding een notitie voor het Bestuur op te stellen. Hierop volgde een evaluatie en herschikking van werkzaamheden en beschikbare menskracht waarbij ook dr. G.J. van Steenbrugge, hoofd van het Wetenschappelijk Secretariaat van de afdeling Pathologie, betrokken werd voor het mogelijk inhuren van medewerkers voor enkele uren per week. In februari 2006 werd nadat ook het secretariaat van de Vereniging voor Informatieverwerking in de zorg (VMBI) was overgenomen de staf van het Bureau uitgebreid met mw. J.M.F. Boet-Snoek. Zij zou onder meer de office manager, die hoofdzakelijk vanuit huis zou gaan werken, en het hoofd van het Wetenschappelijk Secretariaat gaan ondersteunen. Later dat jaar ontstond enige lucht in de organisatie doordat de werkzaamheden voor *Mediator* door ZonMw werden overgenomen.

In 2007 kwam nadat mw. Van der Sande-de Vries onder meer wegens haar verhuizing naar Overijssel had aangegeven niet langer met de leiding belast te willen zijn de organisatie van

De huidige drie parttime secretaresses die de activiteiten van de Federa vanuit het Bureau in Rotterdam ondersteunen. V.l.n.r.: mw. S.V. Lommerse-de Goeij, mw. J.H. van der Sande-de Vries en mw. J.M.F. Boet-Snoek.

het Bureau uitdrukkelijker op de agenda. Voorzitter Coebergh stond, gezien ook de inbedding binnen het Wetenschappelijk Secretariaat, en de bij tijden oplopende onderlinge spanningen een ‘zelfsturende variant’ voor ogen. Een Bureau ‘geschraagd [...] op goede persoonlijke verhoudingen [...] en een leidinggevende verantwoordelijkheid voor G.J. van Steenbrugge’. En zoals altijd bij de Federa, bij alle veranderingen moest toch vooral ook kostenbewust worden opgetreden. Er volgde nu een periode van geschuif met uren en taken, waarbij zelfs gebruik werd gemaakt van ‘mediation vanuit het Erasmus MC’, afstoten van secretariële werkzaamheden voor een aantal verenigingen en het nog meer mogelijk maken om vanuit huis te werken, en de aanstelling van een extra secretaresse.

Medio 2010 waren de kruitdampen opgetrokken en doemde de ‘zelfsturende’ organisatie op zoals die tot heden is gebleven. Daarbij zijn de taken verdeeld over vier medewerkers die op de loonlijst staan van het Erasmus MC en voor wie de detacheringskosten worden doorberekend aan de Federa en Coreon. Formele leiding is er niet, zij het dat dr. F.L. van Vliet, managing director van de Erasmus Postgraduate School Molecular Medicine, die inmiddels Van Steenbrugge heeft vervangen, als intermediair tussen Erasmus MC, het Wetenschappelijk Secretariaat van

de afdeling Pathologie en de Federa optreedt. De huidige taakverdeling is dat mw. J.M.F. (Jorine) Boet-Snoek het secretariaat voert voor de Medisch Wetenschappelijke Dag en verantwoordelijk is voor de organisatie van andere door de Federa te entameren cursussen en congressen. Mw. S.V. (Saskia) Lommerse-de Goeij is verantwoordelijk voor het secretariaat van het Dagelijks Bestuur van de Federa en van Coreon. Het secretariaat Algemene Zaken, waartoe behoren de boekhouding, de inning van contributies, het opstellen van financiële overzichten en begrotingen en de voorbereiding van de jaarlijkse vergadering van het Algemeen Bestuur, ligt in handen van mw. J.H. (Janny) van der Sande-de Vries, die bovendien werkzaamheden ten behoeve van het *FederaBulletin* en de in 2011 opnieuw vernieuwde website verricht.

De werkzaamheden van de Federa

De werkzaamheden die de Federa vanaf haar ontstaan in 1959 tot de dag van vandaag ontplooid kunnen alle gemakkelijk worden begrepen vanuit haar brede missie biomedisch wetenschappelijk onderzoek en de betrokken onderzoekers immaterieel te ondersteunen. Zij deed dit in aanvang vooral door multidisciplinaire samenwerking te bevorderen in een tijd dat middelen en mensen voor dergelijk onderzoek schaars waren en ook nog lang niet iedereen van het belang en nut van multidisciplinair onderzoek overtuigd was. Was dat in aanvang vooral door de organisatie van de jaarlijkse Federatieve Vergaderingen, halverwege de jaren zeventig van de vorige eeuw verschoof de aandacht en directe betrokkenheid van de Federa ook richting opleidingen die er feitelijk voor jonge medisch-biologische wetenschappelijke onderzoekers niet waren, en later zelfs de directe belangenbehartiging met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden van deze beroepsgroepen. Vooral in het laatste decennium werden onderzoekers in hun werk in toenemende mate gehinderd door de verstikkende wet- en regelgeving, veelal uitvloeisel van Europese richtlijnen. Dit was voor de Federa directe aanleiding regelgeving en -neming tot speerpunt van haar activiteiten te verklaren, waarbij inmiddels enkele opmerkelijke successen zijn geboekt.

Bevordering van multidisciplinaire samenwerking

De bevordering van multidisciplinaire samenwerking, de uitwisseling van onderzoeksgegevens en het onderlinge contact. Dat was in 1959 de doelstelling om de handen ineen te slaan en als platform daarvoor ook in Nederland het fenomeen Federatieve Vergadering te introduceren. Jarenlang vervulden deze Federatieve Vergaderingen die functie, maar geleidelijk aan werden de FV'en geflankeerd door tal van andere georganiseerde bijeenkomsten en werd de FV-oude stijl op nieuwe leest geschoeid om vanaf 1993 te worden voortgezet als Medisch Wetenschappelijke Dag. Nog steeds een bijeenkomst waar wetenschappers en sinds 1999 door de introductie van publieksdagen ook een wat breder publiek elkaar ontmoeten.

Als essentieel voor samenwerking en kennisdeling werd ook beschouwd een goede communicatie met de achterban: de leden van de aangesloten verenigingen, waarvoor al in 1965 een bescheiden periodiek werd ontwikkeld, dat zich geleidelijk tot een volwaardig informatie-

Programma van de eerste Federatieve Vergadering (1960)

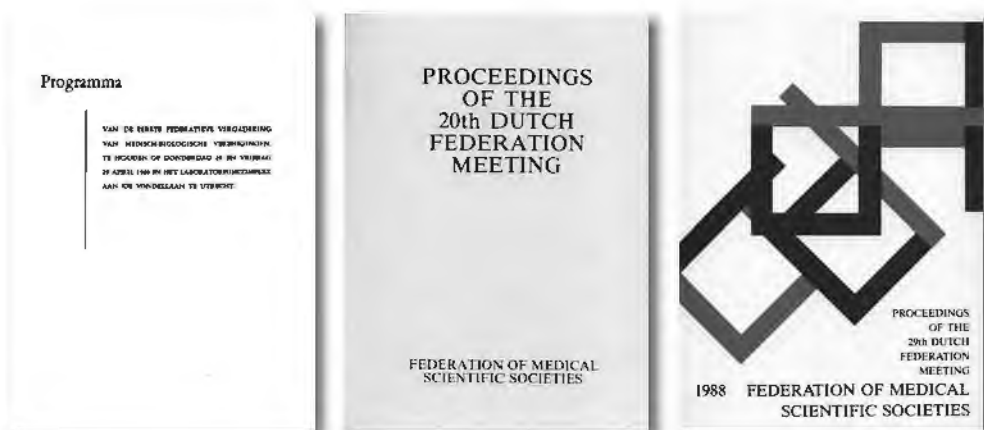
Uitnodigingen om deel te nemen aan de eerste Federatieve Vereniging werden verstuurd naar de leden van de zes organiserende verenigingen en van acht 'associate', sympathiserende verenigingen. Voordrachten moesten worden aangemeld vóór 1 januari 1960, om voldoende tijd te hebben de samenvattingen van de lezingen in het programmaboekje te kunnen opnemen. Een commissie bestaande uit een drietal leden van de voorbereidende commissie beoordeelde de ingekomen voordrachten en verzorgde tevens de sectie-indelingen. Zij werden gesteund door de adviezen van de secretarissen van de deelnemende en de associate verenigingen. Voor de logistieke organisatie in Utrecht werd een 'lokaal comité' samengesteld, dat bestond uit dr. C.A. Salemink en mw.dr. E.P. Steyn Parvé, en twee leden van de voorbereidende commissie (prof. Jansen en dr. De Haan).

In het programmaboekje, gedrukt door offsetdrukkerij Krips te Den Haag, staan de samenvattingen van tweeënzestig lezingen, gelijkelijk verdeeld over vijftien secties (zie ander kader). Voorts was er een tentoonstelling 'van materiaal voor behuizing en verzorging van proefdieren'. Deze tentoonstelling was er uiteindelijk toch gekomen, ondanks enige eerdere bedenkingen van de 'diervoederproducenten'. Deze waren enigszins bevreesd geweest dat 'het verschil in prijs' openbaar zou worden, waardoor de markt mogelijk 'bedorven' zou raken. Deze tentoonstelling was te bezichtigen in de proefdierenruimte van het kort daarvoor geopende 'laboratorium voor Medische Fysica [dat] zeer de moeite van het bezoeken waard was.' Bezwaar was alleen dat 'het gebouw nogal groot [...] en op de groei gebouwd [...] dus nogal leeg' was. Daarom werd daar ook een drietal demonstraties gegeven: telemetrie van het E.E.G., turbulentie in de trachea en frequentieanalyse van het astmageluid. Drie

deelnemende verenigingen maakten bovendien gebruik van de mogelijkheid tijdens de Federatieve Vergadering een huishoudelijke vergadering te houden. Kortom, er werd de deelnemers een gevarieerd programma geboden.

De sectievergaderingen werden elk geleid door twee voorzitters die vooral de strikte tijdsindeling moesten aanhouden. De toegestane spreektijd bedroeg twintig minuten en bij overschrijding werd de spreker gewaarschuwd met een rood lampje. Voor de discussie stond vijf minuten en de tijd om van de ene lokaliteit naar de andere te komen bedroeg ook vijf minuten.

Uit bijeengesprokkelde losse opmerkingen valt iets van de opgedane ervaringen te proeven. Allereerst was de gekozen locatie tegengevallen, en wel om 'het enorme tijdverlies bij het verwisselen van sectie'. Ook waren niet alle lezingen van de vooraf gehoopte kwaliteit gebleken. Gedeeltelijk was dit een gevolg van de late aanmeldingen die enigszins geforceerd tot stand waren gebracht nadat men begin januari nog niet over voldoende aanmeldingen beschikte. Bij volgende Federatieve Vergaderingen zou men moeten zorgen voor een betere indeling van de verschillende secties. En vrije voordrachten die niet aan de kwaliteitseisen voldeden of 'niet gemakkelijk in een sectie kunnen worden ondergebracht, zouden [...] moeten worden afgewezen'. Bovendien zouden meer goede sprekers worden uitgenodigd. Vooral was er behoefte aan een 'openingslezing, om op deze wijze de vergadering min of meer officieel te openen', maar ook zouden de secties in wat algemenere bewoordingen kunnen worden ingeleid, en zou men zoeken naar sprekers voor de avonden met 'onderwerpen van algemeen belang'. Voldoende aanknopingspunten voor de volgende Federatieve Vergadering, want was de eerste dan 'eenvoudig opgezet', voor de volgende wist men wat er te doen stond.

Vanaf de eerste Federatieve Vergadering (Utrecht 1960) tot de laatste (Rotterdam 1992) bracht de Federa programmaboekjes uit met daarin onder meer de samenvattingen van alle gehouden voordrachten. In de loop der tijd werd meerdere keren het uiterlijk van de boekjes veranderd. Een ware metamorfose onderging het boekje in 1988 toen het een kleurig omslag kreeg, ontworpen door Birgitt Janssen van ontwerp bureau BROTT. V.l.n.r. de boekjes uit 1960, 1979 en 1988.

magazine – *Mediator* – zou ontwikkelen. Deze periodiek speelde tevens een belangrijke rol in de jarenlange samenwerking die de Federa met NWO, ZON en ZonMw zou kennen.

De Federatieve Vergaderingen en Medisch Wetenschappelijke Dagen

De initiële samenwerking van een aantal wetenschappelijke verenigingen beoogde louter eens op proef gezamenlijk een bijeenkomst te organiseren om daarmee onderzoekers in staat te stellen kennis te nemen van de ontwikkelingen binnen de eigen en elkaars discipline. Deze proef verliep voldoende succesvol om een dergelijke Federatieve Vergadering voortaan jaarlijks te organiseren, waarna het samenwerkingsverband in 1967 formeel zou worden bekrachtigd door de oprichting van de Stichting Federatie van Medisch Biologische Verenigingen in Nederland. En hoewel het activiteitspectrum van de Federa in de loop der jaren sterk werd uitgebreid, vormen deze Federatieve Vergaderingen, en vanaf 1993 Medisch Wetenschappelijke Dagen, tot heden de meest zichtbare markeringspunten in de geschiedenis van de Federa.

De geschiedenis van deze dagen laat zich zeker voor de eerste decennia gemakkelijk volgen in de jaarlijks uitgebrachte programmaboekjes en de verslagen van de vergaderingen van de besturen en van de respectievelijke Lokale Comités, voor zover deze bewaard zijn gebleven. Waren de eerste vijf programmaboekjes nog brochures van bescheiden omvang, vanaf 1965 volgde een reeks van ruimere omvang en in diverse maten en uitvoeringen om in 1972 over te gaan op een formaat dat verder als standaard zou worden gehanteerd, zij het dat enkele keren het omslagontwerp werd gewijzigd. In de periode 1972 tot 1978 werd het programmaboekje

geflankeerd door een apart deel (van inmiddels zo'n vierhonderd pagina's!) met de samenvattingen van de voordrachten. Vanaf 1980 werden het programmaoverzicht en de abstracts gecombineerd uitgegeven als *Proceedings of the *th Dutch Federation Meeting*. Na de laatste FV van 1992, waarna de jaarlijkse bijeenkomsten werden voortgezet als MWD'en, werden er geen programmaboekjes meer uitgebracht en volstond men met een programmapolder en incidenteel een brochure van bescheiden omvang.

De Federatieve Vergaderingen 1960-1992

Voor de verenigingen waren er verschillende argumenten om zich aan te sluiten bij de FV'en en later formeel bij de Federa. Zo boden de meerdaagse vergaderingen gelegenheid om op enig moment ook de eigen Huishoudelijke Vergadering te houden. Van deze gelegenheid maakten al direct bij de eerste FV in 1960 de verenigingen voor Biochemie, Klinische Chemie en Radiobiologie gebruik. Later werd de verenigingen tevens de gelegenheid geboden als onderdeel van het programma eigen (micro-)symposia te organiseren, en vanaf de jaren tachtig zelfs om daarvoor 'op kosten van de Federatie' buitenlandse sprekers uit te nodigen.

Maar de grootste aantrekkingskracht van de FV'en was het platform dat zij aan leden van de aangesloten verenigingen boden om met vrije voordrachten resultaten van (lopend) onderzoek te kunnen presenteren voor een publiek van directe vakgenoten maar ook van wetenschappers uit andere disciplines. Dat gold uitdrukkelijk ook voor jonge onderzoekers die een kans werd geboden ervaring op te doen in de wetenschappelijke arena. Aantrekkelijk was ook dat samenvattingen van de voordrachten in het programmaboekje werden gepubliceerd. Hoewel het directe nut daarvan niet door elk gremium werd onderschreven. Zo lieten de fysiologen eind 1967 weten voortaan 'van het houden van voordrachten [...] te moeten afzien [...] aangezien in andere publicaties moeilijk naar een programmaboekje kan worden verwezen'. Vijf jaar later moest de betreffende vereniging hierop terugkomen, want het was inmiddels nog nauwelijks mogelijk elders in Nederland korte mededelingen op fysiologisch en farmacologisch gebied te publiceren. Het bestuur van deze vereniging vroeg zich nu zelfs af of 'de tijd misschien rijp was voor een eigen periodiek 'Federation Proceedings'. Hiervan is het niet gekomen, want juist in deze tijd werd de voorkeur gegeven aan de uitgave van een mededelingenblad (zie verder). Wel werden ter bevordering van een internationale verspreiding de abstracts vanaf 1975 in het Engels gepubliceerd.

Organisatie. De totale organisatie van de eerste Federatieve Vergaderingen was nog in handen van de Commissie van voorbereiding, maar al vanaf de tweede was een belangrijke rol weggelegd voor een Lokaal Comité en werd het algemeen secretariaat aan een der leden van dit Comité toevertrouwd. Bij de vijfde FV was de taakverdeling zodanig dat een kleine Programma Commissie zich primair richtte op de inhoudelijke invulling van het programma, maar een Plaatselijk comité van voorbereiding feitelijk de gehele logistieke organisatie in handen had.

Al na de achtste Federatieve Vergadering moest het bestuur vaststellen dat 'het aantal deelnemers [...] ongeveer de grens [had] bereikt van wat door amateurs nog kan worden georganiseerd', zodat een 'vaste administratieve kracht bij het secretariaat' dringend noodzakelijk

werd. Daarmee zou vooral het Lokaal Comité kunnen worden ontlast van de jaarlijks terugkerende administratieve en andere routinewerkzaamheden. Na benoeming van deze functionaris zou het Bureau van de Federa vanaf begin jaren zeventig een spilfunctie bij de organisatie van de FV'en vervullen.

De programmering. Tot 1968 bestonden de FV'en, die jaarlijks in een andere universiteitsstad werden georganiseerd, uit een programma dat twee dagen vulde. In 1967 was het aantal dagen binnen het Bestuur nog onderwerp van discussie geweest. Sommigen achtten twee dagen voldoende, maar de meerderheid, onder wie De Wied, die de FV voor medisch-wetenschappelijk Nederland als 'de belangrijkste bijeenkomst van het jaar' kwalificeerde, opteerde voor een driedaagse vergadering. Vanaf het jubileumjaar 1969 tot 1981 zou het overvolle programma dan ook over drie dagen verspreid worden aangeboden, met als uitschieter 1974 toen de FV de vele honderden bezoekers zelfs een programma van vier dagen bood. Na 1981 werden de FV'en weer teruggebracht tot twee dagen, met uitzondering van de in 1984 te Rotterdam gehouden FV, die drie dagen duurde.

Om enige structuur in het programma aan te brengen werd de per jaar toenemende hoeveelheid vrije voordrachten zoveel mogelijk ondergebracht in secties, die aanvankelijk vooral georiënteerd waren rond de wetenschappelijke disciplines. Dat lukte slechts gedeeltelijk, omdat toen nog nauwelijks bijdragen werden geweigerd, zodat men bij de eerste vergaderingen tot 1974 de toevlucht moest nemen tot een sectie 'diverse'. Het streven was en bleef echter gericht op het 'synthetisch samenbrengen van onderzoekers uit verschillende wetenschapsgebieden op het terrein van bepaalde onderwerpen', zoals de Amsterdamse histoloog prof.dr. G.C. Heringa (1890-1972) in zijn brief aan De Wied (23 maart 1960) het herformuleerde.

Op basis van de opgedane ervaringen en tegen de achtergrond van een zich veranderend wetenschappelijk onderzoeksveld werd voortdurend aan de formule en invulling van de vergaderingen geboetseerd en geschaafd om elk jaar een zo aantrekkelijk mogelijk en soepel verlopend programma te kunnen bieden. Dat laatste was vooral van belang om op de vooraf geplande momenten van sectie te kunnen wisselen, wat des te meer klemde doordat verschillende secties veelal op verspreid liggende locaties plaatshadden. Zo werd in het programmaboekje van 1963 nog eens uitdrukkelijk gewezen op het belang zich aan de spreektijd te houden. Men zou daar strikt de hand aan houden door lichtaanduidingen: 'De spreektijd (groen licht) is 12 minuten, de discussie (groen knipperlicht) 5 minuten. In de laatste 3 minuten kan van sectie gewisseld worden, terwijl de discussie eventueel kan doorgaan'. Waarschijnlijk meer een probleem van principiële aard was de tot in de jaren zeventig met enige regelmaat terugkerende discussie over het al dan niet toestaan van applaus na een wetenschappelijke voordracht.

Zoals eerder vermeld bestonden de FV'en in aanvang uitsluitend uit vrije voordrachten die waren samengebracht in secties (elk met twee voorzitters) die op een bepaald onderwerp of discipline betrekking hadden. Vanaf 1965 zouden er naast de sectievergaderingen tevens (micro)symposia worden georganiseerd over onderwerpen die door de verenigingen of werkgroepen zelf werden voorgesteld en georganiseerd, dus buiten de directe verantwoordelijkheid vielen van de Programma Commissie, hoewel deze Commissie wel de keuze uit de door de

Lijst van voordrachten tijdens de eerste Federatieve Vergadering (Utrecht 1960)

Programmacommissie: dr. D.W. van Bakkum (Rijswijk), dr. A. Groen (Groningen), dr. P.G. de Haan (Utrecht), prof.dr. M.T. Jansen (Utrecht), dr. E.L. Noach (Leiden), dr. W. Smeets (Eindhoven), dr. D. de Wied (Groningen)

Sectie I: Biochemie (voorzitters: A. Groen, G. Smits)
R.E. Ballieux [Utrecht], *Agarelectroforese en Agardiffusie-technieken bij medisch en biologisch onderzoek*; J.R. Brunsting, R. Brinkman, H.B. Lamberts en W.G. Zijlstra [Groningen], *Een snelle en nauwkeurige bepaling van het totaal CO₂ gehalte in 0.5 ml bloed*; E.J. van Kampen en W.G. Zijlstra [Groningen], *Standaardisatie van de Haemoglobiometrie*; G. A. van Klinkenberg [Rotterdam], *Immuno-electroforese op papier*

Sectie II: Farmacologie (voorzitters: D.K. de Jongh, L.A. van der Woerd)
E.J. Ariëns [Nijmegen], *Farmaca, hun structuur, receptoren en werking*; E.G. Proosdij-Hartzema [Amsterdam], *Wederzijdse beïnvloeding van deprimerende en stimulerende effecten op het centrale zenuwstelsel*; Chr.L. Rümke [Amsterdam], *Enkele doeltreffende proefschema's voor het vergelijken van de effecten van twee behandelingsmethoden*; I.E. Uijldert en J. van Noordwijk [Amsterdam], *De invloed van enkele antireumatica op de activiteit van pseudocholinesterase en aliesterase bij de rat*

Sectie III. Longfysiologie (voorzitters: J.W. van den Berg, F.H. Bonjer)

A. Bouhuys, J. Georg, S.E. Lindell en G. Lundin [Leiden, Lund, Kopenhagen], *Effect van histamine op longventilatie en koolmonoxydetransport in de longen*; J.G. Defares en H.E. Derksen [Leiden], *Cybernetische analyse van de ademhalingsregulatie*; H. Heemstra en H.J. Troelstra [Groningen], *Tijdelijke en blijvende verandering van het ademniveau bij konijnen na vaguskoeling*

Sectie IV. Centr. Zenuwstelsel (voorzitters: Joh. Booij, H.K.G. Bartstra)
J.P. Schadé [Amsterdam], *Over de beweging van electrolyten en water in de cortex cerebri*; J.B. van der Schoot [Nijmegen], *Wekaminen en hun werkingsmechanismen*; J. Bethlem en W.A. den Hartog Jager [Amsterdam], *De*

betekenis en aard van de Lewy-lichaampjes bij de ziekte van Parkinson; W.A. den Hartog Jager [Amsterdam], *Experimentele spinale spieratrofie bij de cavia door voedingsdeficiëntie*

Sectie V: Hypofyse (voorzitters: M. Tausk, A. Schaberg)
J. Moll [Groningen], *De hypofyse achterkwab als hormoonreservoir*; G.P. van Rees [Leiden], *Invloed van steroïde geslachtshormonen op de FSH-afgifte door rattenhypofyses in vitro*; S.J. Geerts en Th. Hustinx [Nijmegen], *Onderzoek bij muizen met erfelijke hypofysaire dwerggroei*; P.J. Thung en O. Mühlbock [Amsterdam], *Experimenteel ouderdoms-onderzoek bij muizen*

Sectie VI: Luchtwegen (voorzitters: J.Th.F. Boeles, J.G. Defares)

D. Burger en mw. Van den Berg [Groningen], *Experimentele heesheid*; W. Vennard en mw. Van den Berg [Groningen], *The significance of Broncho-Tracheal Resonance in Register Transition*; W.G. Zijlstra, J.R. Brunsting en L.B. v.d. Slikke [Groningen], *Circulatie-onderzoek met Thermistorcatheters*; A. Noordergraaf en H.B.K. Boom [Utrecht], *Onderzoekingen betreffende het verschil in vorm tussen de centrale en de perifere pols m.b.v. een analogen rekenmachine*

Sectie VII: Histologie (voorzitters: M.T. Jansen, A. de Minjer)

F. de Rom, M. Thiery, en A. Lagasse [Gent], *Electronen-microscopische waarnemingen bij Carcinoma Vulvae*; F.J.A. Prop [Amsterdam], *Hormonale beïnvloeding van gekweekt mammaweefsel*; D.B. Kroon, J.H. Wissen en J.F. Jongkind [Amsterdam], *Resectie van de nierpapil bij ratten*; P. van Duyn [Leiden], *Een nieuwe kleurmethode voor eiwitten*; H.M.G. Doeglas en C. Poort [Rotterdam], *Isolatie van de L.E.-factor*

Sectie VIII: Microbiologie (voorzitters: R. Gispen, H. van Genderen)

J.N. Walop en J. Jacobs [Weesp], *Een nieuwe bepalingsmethode van de concentratie van enige virussen uit de mixogroep en van de antilichamen hiertegen*; L.E. den Dooren de Jong [Rotterdam], *Over de microbiologie van beënte tweefasige cultuurvloeistoffen*; H.L. Wolff en H.M.

v.d. Waay-Visser [Leiden], *Genetische en Epidemiologische beschouwingen naar aanleiding van simultane infecties met twee verschillende types salmonella's*; F. Wensinck [Rijswijk], *De oorsprong van bacteriëmieën bij bestraalde muizen*

Sectie IX: Koolhydraatstofwisseling (voorzitters:

S.E. de Jongh, J.W.R. Everse)

J.C. Birkenhäger [Amsterdam], *Invloed van ferricyanide op het koolhydraatmetabolisme van tumorcellen*;

G.A. Charbon [Utrecht], *Over de invloed van de nervi vagi op het bloedsuikergehalte*; P.R. Bouman en

J.H. Gaarenstroom [Groningen], *Stimulerende invloed van het orale anti-diabeticum BZ 55 op de insuline-afgifte van het geïsoleerde rattenpancreas in vitro*; A.J. Houtsmuller

[Rotterdam], *Enige aspecten van de kalium-, natrium- en koolhydraatsstofwisseling van erythrocyten*

Sectie X: Fysiologie en Endocrinologie (voorzitters:

G.A. Overbeek, E.M. Cohen)

J.A. van Melle en mw. Van den Berg [Groningen], *Huidpotentialen*; R.M. Berne [Cleveland, Amsterdam],

The possible role of adenosine in the regulation of coronary blood flow; F.F. Jöbsis [Philadelphia, Amsterdam],

Enige proeven over het gebruik van energierijke fosfaatverbindingen tijdens de spiercontractie; I.L. Bonta [Oss],

De invloed van enige glucocorticoïden en ACTH op experimenteel opgewekte maagzweren bij de rat; D. de Wied en

R.F.M. Bakker [Groningen], *De invloed van ACTH op de in vitro productie van bijnierschorsormonen van de rat*

Sectie XI: Radiobiologie (voorzitters: J.A. Cohen,

F.H. Sobels)

G.W. Barendsen en A.J. Vergroessen [Rijswijk], *Bestraling van menselijke cellen in weefselweek met alpha-, beta -, en röntgenstraling*; R. Braams [Utrecht], *De fysische eigenschappen van water die een rol spelen bij de beschadiging van eiwitten door ioniserende straling*; H.B. Lamberts

[Groningen], *Vroege stralingsreacties*; H.A.L. Trampusch en A.E. Harrebomee [Amsterdam], *Pogingen ter 'revalidatie' van door Röntgenstraling gehavende cellen*; T.S. Veninga

[Groningen], *Melanine-dispersie in gehypofysectomeerde kikkers na röntgenbestraling*

De invloed van het centrale zenuwstelsel op de door protaminesulfaat veroorzaakte eosinophilie; S. Dijkgraaf [Utrecht], *'Booggang'-nystagmus en verwante verschijnselen bij een inktvis*; C. Shervanian en J.W. van den Berg [Groningen], *An analysis of some functional reaction times*; A. A. Verveen [Amsterdam],

De fluctuatie in de drempelwaarde van de zenuwvezel

Sectie XIII: Hart (voorzitters: A.J.H. Vendrik, W.G. Walter) P.A. Biersteker, J.Th.F. Boeles en L.N. Bouman [Amsterdam], *Effect van prikkeling van de N. Vagus op de actie potentiaal van het rattenatrium*; A.W.M. Brooijmans [Amsterdam], *Membraanpotentialen van de knoop van Tawara*; A.A. Knoop [Amsterdam], *Het ultra-laag-frequente verplaatsingsballistocardiogram van de hond bij artificiële occlusie van de aorta*; G.A. Mook, S.J.A. Koopal, C.M. Sparling en W.G. Zijlstra [Groningen], *Kleurstofverduunningscurves opgenomen met behulp van gereflecteerd rood en infrarood licht*

Sectie XIV: Biochemie (voorzitters: E.C. Slater, E.P. Steyn Parvé)

R. Beukers [Delft], *Een verklaring op moleculair niveau van de U.V.-gevoeligheid van DNA*; J.P. Colpa-Boonstra en F.A. Holton [Londen, Amsterdam], *De redoxpotentiaal van cytochroom b in hartspreparaten*; B. Leijnse en H.J. Ybema [Rotterdam], *De scheiding van cel bestanddelen uit hersenweefsel van de rat door middel van ultracentrifugatie met een gradiënt*

Sectie XV: Histologie en microbiologie (voorzitters, G.C. Heringa, P.G. de Haan)

F.J. Keuning en E.B. Binkhorst [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. I. De Rol van macrophagen bij de inductie van de antilichaamvorming*; H.L. Langevoort en T. de Vries [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. II. Het ontstaan van antilichaamvormende cellen*; W.P. Oudendijk, P. Nieuwenhuis en J.B. v.d. Meer [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. III. Het effect van Röntgenstraling op de histofysiologie van de antilichaamvorming*; J. van der Veen en A. Prins [Nijmegen], *De betekenis van de anamnestiche reactie voor de antistofvorming na immunisatie met adeno-virusvaccine en na infectie met adeno-virus*; H. van Genderen, C.E. de Moor en H.H.M. Durville [Utrecht], *De pyrogeniteit van streptococci*

Sectie XVI: Histologie en microbiologie (voorzitters, G.C. Heringa, P.G. de Haan)

F.J. Keuning en E.B. Binkhorst [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. I. De Rol van macrophagen bij de inductie van de antilichaamvorming*; H.L. Langevoort en T. de Vries [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. II. Het ontstaan van antilichaamvormende cellen*; W.P. Oudendijk, P. Nieuwenhuis en J.B. v.d. Meer [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. III. Het effect van Röntgenstraling op de histofysiologie van de antilichaamvorming*; J. van der Veen en A. Prins [Nijmegen], *De betekenis van de anamnestiche reactie voor de antistofvorming na immunisatie met adeno-virusvaccine en na infectie met adeno-virus*; H. van Genderen, C.E. de Moor en H.H.M. Durville [Utrecht], *De pyrogeniteit van streptococci*

Sectie XVII: Histologie en microbiologie (voorzitters, G.C. Heringa, P.G. de Haan)

F.J. Keuning en E.B. Binkhorst [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. I. De Rol van macrophagen bij de inductie van de antilichaamvorming*; H.L. Langevoort en T. de Vries [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. II. Het ontstaan van antilichaamvormende cellen*; W.P. Oudendijk, P. Nieuwenhuis en J.B. v.d. Meer [Groningen], *De histofysiologie van de antilichaamvorming. III. Het effect van Röntgenstraling op de histofysiologie van de antilichaamvorming*; J. van der Veen en A. Prins [Nijmegen], *De betekenis van de anamnestiche reactie voor de antistofvorming na immunisatie met adeno-virusvaccine en na infectie met adeno-virus*; H. van Genderen, C.E. de Moor en H.H.M. Durville [Utrecht], *De pyrogeniteit van streptococci*

verenigingen gedane voorstellen maakte. Voor de microsymposia werd uitdrukkelijk gestreefd naar een duidelijke samenhang tussen ‘werk uit de basiswetenschappen en dat uit de kliniek’. De eerste twee in 1965, elk met zes sprekers, waren ‘Regulatiemechanismen’ (voorzitter: prof.dr. A. Querido) en ‘Hartspierfunctie’ (voorzitter: prof.dr. D. Durrer). Vanaf 1965 zouden ook de sectievergaderingen in breder perspectief worden gebracht door ze door een der beide sectievoorzitters te laten inleiden.

Met enige nadruk werden in 1974 zogenaamde ‘Didactische symposia’ geïntroduceerd. Dit waren bijeenkomsten die handelden ‘over actuele onderwerpen die zowel van medisch-biologisch als klinisch belang’ waren. In betreffend jubileumjaar betrof dat onderwerpen als ‘Receptoren en celmembraanantigenen in de immunologie’, ‘Het effect van training op het cardio-respiratorische systeem’, ‘Vorming van mannelijke geslachtscellen’ en ‘Nieuwe ontwikkelingen in de tumorvirologie’.

Afzonderlijke vermelding verdienen ook de ‘affichages’ of posterpresentaties, waarmee begin jaren zeventig voorzichtig werd gestart. Deze waren volgens het Beleidsprogramma van 1973 vooral bedoeld voor ‘voordrachten waarvoor geen plaats in het programma kan worden gevonden’, dan wel voor die gevallen waarbij de auteur ‘tijdens de Federatieve Vergadering niet aanwezig kan zijn’. Deze posterpresentaties zouden al snel een prominente plaats innemen naast de vele mondelinge presentaties. Na 1977 overigens in een geheel andere opzet, waarbij allerlei instanties werd gevraagd posters te presenteren: ‘niet traditioneel [...] maar een afspiegeling van de modernisering, die ook in de opzet van de wetenschappelijke vergadering tot stand is gekomen’. Bezoeken aan de in secties geclusterde posters zouden voortaan ook worden gevolgd door discussie en de samenvattingen van de posters werden vanaf 1978 ook in het Abstractboek opgenomen; de vrije voordrachten waren toen van het programma verdwenen. Het Abstractboek van genoemd jaar – 455 pagina’s dik – geeft niet minder dan 465 samenvattingen van 27 voordrachten gehouden tijdens vijf didactische symposia en 153 voordrachten tijdens 24 microsymposia, en 285 posterpresentaties tijdens 25 postersecties.

Tijdens de eerste FV in 1960 konden de bezoekers ook een tentoonstelling bezichtigen ‘van materiaal voor behuizing en verzorging van proefdieren’. Deze tentoonstelling was te bezichtigen in de proefdierenruimte van het kort daarvoor geopende ‘laboratorium voor Medische Fysica’, waar ook een drietal demonstraties werd gehouden: telemetrie van het E.E.G., turbulentie in de trachea en frequentieanalyse van het astmageluid. Ook de jaren daarna werden nog tentoonstellingen ingericht en demonstraties gegeven, zoals in 1962 ‘Instrument van eigen ontwerp’, met technische vondsten en aanpassingen aan bestaande instrumenten, die op ‘dringend’ verzoek niet mochten worden aangeraakt. In 1963 werden er nog verscheidene onder meer biochemische en histologische technieken gedemonstreerd, maar dergelijke demonstraties zouden in de latere jaren zestig uit het toch al overvolle programma verdwijnen.

Nieuw in 1962 en voortaan vast onderdeel van het programma was de zogenaamde ‘Boeken-tentoonstelling’, deze eerste keer ingericht door de firma Noording, Noord-Nederlandse Boekhandel en de firma Scholtens en Zn, Academische Boekhandel. Daarmee werd het

Toen nog een happening met zelfs een speciaal voor de FV samengestelde catalogus: de boektentoonstelling. Hier in Nijmegen (1968) georganiseerd door Universitaire Boekhandel Nederland.

fenomeen 'stand' geïntroduceerd, dat vooral vanaf de jaren tachtig een prominente rol zou vervullen. Enerzijds kreeg de FV hierdoor veel meer het karakter van een 'wetenschappelijke jaarmarkt', waaraan overigens ook de genoemde posterpresentaties in niet-onbelangrijke mate bijdroegen, maar ook vormde de aan de industrie en organisaties verhuurde standruimte een aanzienlijk bron van inkomsten.

Serieuze en 'lol'avonden. De eerste twee FV'en boden als avondprogramma nog lezingen van de eerder genoemde P.J. Bouman over 'Interfacultaire research', respectievelijk de Leidse bioloog dr. W. Vervoort (1917-2010) over de spraakmakende expeditie het jaar daarvoor naar het Sterrengebergte in Nederlands Nieuw-Guinea. Daarna werden de avonden tot 1969 gevuld met een wat luchtiger intermezzo om tussen de beide wetenschappelijke dagprogramma's de zinnen wat te verzetten en te 'netwerken'. Genoemd kunnen worden de cabaretprogramma's van Seth Gaaikema (1962), Paul van Vliet (1967) en Sieto Hoving (1968), het bezoek aan de 'one man show' van Toon Hermans (1966) en in 1963 het gevarieerde filmprogramma in het Luxor Theater te Nijmegen, waarbij onder meer 'Donald Duck in Mathematics land', werd vertoond.

Met ingang van het jubileumjaar 1969 werden de FV'en uitgebreid tot drie dagen en bijgevolg moest de bezoekers voor twee avonden een programma worden geboden. Een daarvan zou vanaf nu een meer inhoudelijke invulling krijgen. De verstrooiende avonden bleven gevuld met een zoals in 1979 werd aangeduid 'sociaal-cultureel avondprogramma van zeer gevarieerd karakter [...] en [...] amusement van verantwoord niveau'. Daarbij nog steeds met

regelmaat cabaretvoorstellingen, maar ook werd nogal eens gemusiceerd. Zo waren er in meerdere jaren uitvoeringen – al dan niet in samenspel met professionele ensembles – van een orkest(je) geformeerd uit congresgangers, in 1979 zelfs aangeduid als ‘Federa-orkest’. Nieuw in het lustrumjaar 1974 was ‘zonder een precedent te willen scheppen’ een ‘damesprogramma [...] met o.m. een bezoek aan het Anatomisch Museum [te Nijmegen] en de Forellenhof te Beek’. Een enkele keer liet de organisatie het aan de bezoekers zelf. Zoals in 1970, toen het Lokaal Comité meldde van het organiseren van ‘een “lol”-avond’ af te zien, omdat er ‘in de randstad voldoende gelegenheden van cultuur of vermaak’ te vinden waren.

In genoemd jaar 1970 was er wel in navolging van het voorgaande jubileumjaar een ‘serieuze avond’ en deze zou voortaan een traditie worden bij de FV’en. Een extra prikkel ging natuurlijk ook uit van de samenwerking die in 1970 tot stand was gekomen met de zusterfederatie van klinische verenigingen waarmee het aantal betrokken verenigingen in een klap van 21 tot 37 was uitgebreid en die samen min of meer het gehele veld van biomedisch en klinisch wetenschappelijk onderzoek vertegenwoordigden.

Eerder al vormden met enige regelmaat voordrachten over actuele onderwerpen van algemeen wetenschappelijk belang onderdeel van het dagprogramma, zoals bijvoorbeeld de lezing die directeur-generaal voor de Wetenschap Piekaar in 1962 gaf ‘Over de financiële positie van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland’. Vooral in de jaren zeventig zouden vergelijkbare grote onderwerpen over (bio)medisch-wetenschappelijk onderwijs en onderzoek prominent op het programma staan (zie stukje periodisering).

De Federaprijs. Rond 1977, het jaar van het formele samengaan van beide Federaties in de Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen, zouden deze avondsymposia geleidelijk aan op andere leest worden geschoeid. Zo werd om het federatieve aspect en de interdisciplinaire benadering te benadrukken steeds meer aandacht besteed aan de plenaire bijeenkomst, waarbij een ‘voordracht op uitnodiging’ centraal zou staan. De eerste spreker daarvoor in 1976 uitgenodigd was de winnaar van de ‘Dr. H.P. Heinekenprijs’ van dat jaar, prof.dr. L.L.M. Deenen (1928-1994), die sprak over de ‘Structuur van lipiden en proteïnen in biologische membranen’. In 1977 was de tweede genodigde de Rotterdamse hoogleraar H.G.M.J. Kuypers (1925-1989), die in zijn lezing ‘Het neuronale netwerk en de besturing van bewegingen’, een overzicht gaf van de werkzaamheden op zijn afdeling. Het jaar daarop zou de lezing van De Wied, ‘Eigenschappen en functies van neuropeptiden’ deze rol vervullen.

In het jubileumjaar 1979 werd de plenaire vergadering opgeluisterd met de eerste naar de in 1974 overleden medegroundlegger van Organon genoemde ‘Dr Saal van Zwanenberg Lecture’. Een al in december 1977 door De Wied, die rond deze jaren nauw met Organon samenwerkte, gedaan voorstel hiertoe, werd daarmee gerealiseerd. Sponsoring door de Saal van Zwanenberg Stichting zou het voortaan mogelijk maken de ‘plenaire lezing op de donderdagmiddag’ om de twee jaar ‘extra reliëf’ te geven door de hiervoor uit te nodigen eminente Nederlandse onderzoekers om de twee jaar af te wisselen met buitenlandse wetenschappers. In 1979 werd als eerste daartoe uitgenodigd prof.dr. John R. Vane (1927-2004), die zou spreken over zijn onderzoek over ‘Prostaglandins’, onderzoek waarvoor hem in 1982 de Nobelprijs zou worden verleend. De genodigde sprekers zouden vanaf nu met een gekalligrafeerde

Federaprijswinnaar (2001) prof.dr. J.E. Sulston (links) in gesprek met prof.dr. R.H.A. Plasterk. In 2002 zou Sulston voor zijn onderzoek aan het genoom worden geëerd met de Nobelprijs. Foto: Bianca Spits.

oorkonde en een bescheiden geldbedrag worden geëerd. Bij gelegenheid van het vijftienvintigjarig jubileum in 1984 werd de prijs met terugwerkende kracht ook aan de eerdere drie genoemde Nederlandse sprekers Deenen, Kuypers en De Wied toegekend. Op de lijst winnaars van deze in medisch-wetenschappelijke kringen zeer gezaghebbende Federa Award zoals deze sinds 1986 bekend staat, prijken inmiddels niet minder dan vier latere Nobelprijslaureaten. Behalve genoemde Vane zijn dat G.J.F. Köhler (FA 1983/NP 1984), R.G. Edwards (1985/2010) en J.E. Sulston (2001/2002).

Crescendo. ‘Na enige jaren van voorzichtig doorzetten, bleken de Federatieve Vergaderingen [...] tot een erkend en steeds meer gewaardeerd evenement uit te groeien en konden de discussies erover beperkt blijven tot de vorm en de samenstelling van de wetenschappelijke programma’s’. Met deze woorden in het lustrum programmaboekje van 1969 blikte Van Bakkum terug op de eerste tien jaren FV. En in hetzelfde boekje stelde initiator De Wied vast, dat ‘na een aarzelend begin [...] de Federatieve Vergadering zich gaandeweg een steeds voor-aanstaander plaats als forum voor medisch-wetenschappelijke onderzoekers [had] verworven’.

1998: De Federaprijs

‘quite a big honour and unfortunately a rather small amount of money’

* Uit: brief prof.dr. F.H. Schröder aan een potentiële laureaat (27 mei 1998)

1981: Uit de notulen: cachet

'Het Bestuur van de Dr Saal van Zwanenberg Stichting heeft schriftelijk haar ongenoegen uitgesproken over de wijze, waarop de vorige "Dr Saal van Zwanenberg Lecture" werd gehouden. Met begrip voor het gevoel van teleurstelling kan slechts geconstateerd worden, dat ook de "Federa" afhankelijk is van de jaarlijks wisselende beschikbare accommodatie'. [Vergadering Sekretarissen, 28-10-1981]

'Besloten wordt enig cachet aan deze plenaire zitting te geven o.m. door het overhandigen van een bouquet, het in cortège binnenkomen en plaatsnemen op gereserveerde plaatsen: rechts voor de eregast met familieleden en genodigden / links leden van het bestuur der Federatie. De prijsuitreiking zal gevolgd worden door een receptie. Bovendien zullen foto's worden gemaakt.' [Vergadering Dagelijks Bestuur, 19-01-1982]

Een aardig beeld van een FV tijdens wat beschouwd kan worden als haar bloeiperiode in de jaren zeventig, toen rond de vijftig verenigingen bij de Federa waren aangesloten, levert de nabeschuiving in 1975 van de zestiende FV, of 'Federa', zoals deze inmiddels gemeenzaam bekend stond. Men had in Utrecht bij de bijna 450 geplaatste voordrachten, 'toegelicht met diaprojectie, film en geluidsband' ongeveer 1.150 bezoekers geteld. Bijdragen waren afkomstig geweest vanuit alle medische faculteiten, waarbij Rotterdam de kroon had gespannen met achtenzestig voordrachten en de Gemeente Universiteit Amsterdam de laatste plaats innam met nog steeds het respectabele aantal van zevenentwintig lezingen. Van de buitenuniversitaire instituten die bijdragen hadden geleverd kunnen hier genoemd worden TNO Rijswijk met tweeëntwintig, het Nederlands Kanker Instituut met zeventien en de Bloedtransfusiedienst te Amsterdam met negen bijdragen. Ook waren er in totaal zeven bijdragen van wetenschappers werkzaam bij de industrie.

En in een wervende leaflet voor de 20ste FV in Groningen in 1980 werd gewezen op de inmiddels ruim 18.000 leden en werd de verwachting uitgesproken dat meer dan duizend leden zouden deelnemen aan deze FV die dit jaar meer dan vijfhonderd presentaties op het programma had. De tekst was ondertekend door de secretaresse mw. Bruens-Dirks, die – pas benoemd tot 'ambtelijk secretaris' – in haar kennelijke enthousiasme had gemeend zich van de functieomschrijving 'directeur' te mogen bedienen.

Diminuendo. Na vele jaren in de behoefte aan een 'medisch wetenschappelijke jaarmarkt' te hebben voorzien, nam in de tweede helft van de jaren tachtig de belangstelling voor de FV'en geleidelijk af. Men verklaarde dit gedeeltelijk een gevolg te zijn van de veranderingen die in de loop der tijd waren opgetreden in de wijze van onderzoeksbeoefening, de toegenomen internationale contacten en in Nederland vooral ook de andere gelegenheden tot interdisciplinaire contacten. Iets minder expliciet dan de opgang van de FV'en laat zich tussen de regels door toch ook de neergang via de woorden van de voorzitters en andere terugblikkers bij de lustrumvieringen proeven. Zo vroeg voorzitter Kroon zich bij gelegenheid van het vierde lustrum in 1979 af:

Met opvallende affiches (afgebeeld die voor de FV 1988) probeerde de Federa eind jaren tachtig het dalend tij van de bezoekersaantallen te keren. Rechts: Twee kernleden van de Programmacommissie (PC) in de jaren tachtig, hier bezig met de versierselen voor de Posterprijs 1991. Links: mw.dr. J.H.J. Copius Peereboom-Stegeman, lid PC van 1981-1991 (voorzitter 1983-1989); rechts: prof.dr. H.R. Scholte, lid PC 1980-1984 en 1987-1991 (voorzitter 1990-1991).

of de aanpak van de organisatie van de Federatieve Vergadering geen nadere bezinning behoeft. Ik meen zelf dat dit inderdaad nodig is. [...] Het is m.i. onmogelijk om een congres van de omvang en de diversiteit van een Federatieve Vergadering jaar in jaar uit op hoog wetenschappelijk niveau te organiseren, als de samenstelling van het programma afhangt van wat de aangesloten verenigingen op het laatste moment aan ideeën ophoesten. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat dit bij een aantal verenigingen met de Franse slag gebeurt.

Voor de viering in 1984 van het vijfde lustrum in de Erasmus Universiteit Rotterdam werd nog eens breed ingezet om het belang van de FV'en extra te onderstrepen. Met onder meer twee internationale symposia, vijfendertig buitenlandse onderzoekers, onder wie de bekende Franse aids-onderzoeker en latere Nobelprijswinnaar (2008) L. Montaignier, verbonden aan het Institut Pasteur te Parijs. Heel bijzonder was ook dat de Federaprijs zoals eerder uiteengezet drie

Deelnemers aan de dertigste Federatieve Vergadering (1989) in de grote congreszaal van het nieuwe Maastrichtse Expositie en Congres Centrum (MECC). Het MECC ondersteunde deze lustrumviering door zalen en audiovisuele apparatuur gratis ter beschikking te stellen. Foto: AV Dienst, Academisch Ziekenhuis Maastricht.

keer zou worden uitgereikt. En om zelfs de laatste drempel te slechten: voor leden van de verenigingen was de toegang gratis. Dit alles zo te lezen in de notulen van de vergaderingen in aanloop naar de viering. Het archief biedt helaas geen aanknopingspunten om iets van de ervaringen tijdens deze lustrumviering te kunnen proeven.

In het programmaboekje van het zesde lustrum in 1989 ontbreekt elk spoor van enige reflectie. Voorzitter Visser had daarvoor de nieuwe periodiek *Federa-Nieuws* als boodschapper verkozen. ‘Een succesvol lustrum is achter de rug’, zo startte hij zijn stukje. Maar ook hij wees er op dat ‘Medisch Wetenschappelijk Nederland’ in de voorgaande dertig jaren ‘aanmerkelijk veranderd’ was. En ondanks dat was de ‘Federa er in geslaagd een jaarlijks wetenschappelijk forum te blijven organiseren [...] De Federa gaat dan ook optimistisch de jaren 90 in’.

Echter voor de FV 1988 had men al niet meer zoals tot dan gebruikelijk was geweest aan alle (toen circa 17.000) leden tweemaal een aankondiging gestuurd. Voortaan zou men zich gezien de hoge kosten van de massale mailings beperken tot de pakweg duizend onderzoekers die de jaren ervoor min of meer trouwe deelnemers aan de FV waren geweest en daarnaast hoopte men potentiële deelnemers te kunnen bereiken via ‘hoogleraren in (bio-)medische vakken, organisatoren en sprekers van de vorige twee Federa’s en sommige werkgroepeliders van Medigon-deelwerkgemeenschappen’. Ook verwachtte men extra daadkracht van het Lokale Comité en zou er ruimer gebruik worden gemaakt van wervende posters.

De Lange weg van muis naar mens (1986)

Een citaat uit de korte introductie in het programma-boekje van 1986 die medegrondlegger van de Federa en oud-bestuurslid prof.dr. D.W. van Bakkum gaf op de Federa-lezing die hij dat jaar zou geven. Vanaf de oprichting tot heden is hij bewaker van waar de Federa al vijftig jaar voor staat: het verbeteren van het klimaat waarbinnen wetenschappelijk onderzoek kan gedijen.

'Veel medisch wetenschappelijke onderzoekers van vandaag zijn in het laboratorium begonnen en komen er daarna moeilijk of nooit uit. De achtergebleven positie van het klinisch wetenschappelijk onderzoek, waarover in Nederland voortdurend wordt geklaagd, is veroorzaakt

door een te drastische verplaatsing van het onderzoek van artsen naar biologen, chemici of fysici, en doordat de medische staven van de academische ziekenhuizen onvoldoende tijd wordt geboden om aan dit onderzoek deel te nemen. In tegenstelling tot de Verenigde Staten en Engeland is voor klinici in ons land een combinatie van experimenteel onderzoek met klinisch werk eigenlijk nooit goed mogelijk geweest.

De verschillende manieren om te komen tot integratie van laboratoriumwerk en kliniek die ik tijdens mijn loopbaan heb meegemaakt, vormen het onderwerp van deze eervolle lezing'.

Bron: Bakkum, 'De lange weg van muis naar mens'.

Maar de tweedaagse FV'en hadden hun oude glans verloren. In 1992 werd in Rotterdam zelfs een waar 'dieptepunt' bereikt, met twee plenaire sessies die 'respectievelijk slechts 90 en 50 belangstellenden [hadden getrokken], terwijl de microsymposia door zeer weinigen bezocht werden'. Volgens voorzitter Visser moest nu werkelijk snel iets gebeuren. Tijdens de bestuursvergadering van 2 juni 1992 werden de mogelijkheden onder de loep genomen. En feitelijk werden toen al de contouren geschetst voor een 'didactisch symposium van hoog niveau' gedurende één 'monoplenaire sessie'. Noodzakelijke randvoorwaarden daarbij zouden zijn een zware inbreng van de verenigingen, en de Federa zou veel meer aandacht moeten besteden aan 'goede publiciteit: veel, op tijd en herhalen'. Bestuurslid Struijker Boudier had zelfs al een suggestie voor een nieuwe naam: 'Medisch Wetenschappelijke Dagen'. Een week na de vergadering schreef voorzitter Visser een brief aan de secretarissen van de op dat moment vierendertig aangesloten verenigingen, waarin hij drie mogelijkheden voorlegde: 1. stoppen; 2. vier multidisciplinaire symposia over twee dagen gespreid en waarbij van de verenigingen actieve participatie zou worden verwacht; 3. één multidisciplinair symposium op één dag. 'Gezien de tijdsplanning voor een eventuele volgende Federatieve Vergadering in 1993' verzocht hij dringend hem nog dezelfde maand te antwoorden. Het bewaard gebleven overzicht van 18 september laat zien dat dertig verenigingen hadden gereageerd. Daarvan wilden er achttien stoppen, drie doorgaan met de tweedaagse en negen met de eendaagse variant. Maar de uitkomst lag eigenlijk wel vast.

Zeker nadat in ander verband ook zowel De Wied als Van Bakkum had aangegeven tegen stoppen te zijn. Sterker, in 1994 zou het vijfendertigjarig jubileum van hun geesteskind 'groots gevierd moeten worden'. Het septembernummer 1992 van *Mediator* meldde de pragmatische uitkomst van de enquête: 'Op grond van de ontvangen reacties heeft het Bestuur van de FMWV het niet opportuun geacht het organiseren van wetenschappelijke bijeenkomsten te beëindigen'.

De Medisch Wetenschappelijke Dagen

En daarmee was feitelijk sprake van een 'doorstart', want de traditie van de jaarlijkse bijeenkomsten werd gewoon voortgezet, zij het in afgeslankte vorm en onder een nieuwe naam: Medisch Wetenschappelijke Dag. Schijnbaar een nieuw concept, maar in essentie een reductie van de uitgebreide programma's van de eerdere FV tot één 'didactisch symposium': een een-daags, multidisciplinair symposium met een aansprekend actueel, 'disciplineoverstijgend' thema. Het accent daarbij zou liggen 'op de integratie van fundamenteel en klinisch onderzoek', waarbij ook aandacht zou worden besteed aan de 'praktische en eventuele maatschappelijke implicaties van het onderzoek'. Deze dagen zouden voortaan georganiseerd en financieel mede gedragen moeten worden door jaarlijks anders samengestelde clusters vanuit de aangesloten verenigingen. En liefst ook met inbreng van andere landelijke organisaties als onder meer NWO, de KNAW en de gezondheidsfondsen.

De ideeën waren uitgekristalliseerd in de eerste MWD in september 1993 in Nijmegen. Thema daarvan was 'The impact of molecular biology on cardiovascular research'. Het ochtendprogramma was gevuld met voordrachten die een overzicht gaven van de mogelijke toepassingen van moleculair biologische technieken en een lezing van de Nederlandse Hartstichting ('NHS-Lecture') door professor R.S. Reneman. Tijdens het middagprogramma kwamen meer specifieke onderwerpen, toegespitst op de genregulatie, aan bod. De dag werd in stijl en binnen het thema afgesloten met de Federa-lezing, uitgesproken door prof.dr. S.M. Schwartz, bekend door zijn baanbrekend werk verricht op het gebied van de moleculaire pathologie van atherosclerose. Na afloop was het Bestuur meer dan tevreden: 'De MWD 1993 is een succes geweest. De belangstelling was groot: ongeveer 250 bezoekers. Het programma was goed en de Federa-lecture sloot goed aan bij het programma. De voorbereiding en de organisatie waren prima. Men heeft bij de bezoekers enthousiasme bemerkt'.

Omdat in deel II van deze publicatie ruime aandacht wordt besteed aan de inhoudelijke aspecten van de MWD's vooral over de periode na 1999, kan hier verder worden volstaan met enkele globale historische kanttekeningen.

Organisatie. Hiervoor werd al aangegeven dat de MWD'en voor een belangrijk deel gedragen moesten worden door verenigingen en zo mogelijk gezondheidsfondsen. Deze per jaar en per gekozen thema wisselende samenwerkingsverbanden kwamen inderdaad tot stand. Zo werd al genoemd de Nederlandse Hartstichting, en werd in 1994 met de Nier Stichting Nederland en in 1995 met het Nederlands Astma Fonds samengewerkt.

Groepsfoto van de sprekers tijdens de eerste Medisch Wetenschappelijke Dag te Nijmegen in 1993. Links op de foto secretaris dr. A.A.J. Verhofstad; vierde van links Federaprijswinnaar prof.dr. S.M. Schwartz en geheel rechts ambtelijk secretaris mw. A.J. Krabman.

De min of meer gebruikelijke gang van zaken rond de themakeuze was dat binnen het Dageelijks Bestuur, en nogal eens tijdens de 'brainstormsessie', ideeën voor een of meerdere thema's werden geopperd, soms ingebracht al door een vereniging, en geproefd. Idealiter moest een thema 'wetenschappelijk opwindend, praktisch relevant, actueel, en interessant voor een grote doelgroep' zijn. Altijd werd daarbij direct bedacht welke verenigingen of gezondheidsfondsen mogelijk een bijdrage zouden kunnen leveren, en niet onbelangrijk: welke sponsors eventueel geïnteresseerd zouden kunnen worden. Kansrijke thema's werden vervolgens aan het Algemeen Bestuur voorgelegd. Op basis van voorkeuren samen met concrete toezeggingen tot actieve participatie werd vervolgens een definitieve keuze uit de voorgestelde thema's gemaakt.

Locaties. De MWD'en werden de eerste jaren zoals eerder de FV'en om praktische redenen veelal georganiseerd binnen de muren van wisselende universiteiten. Deze beschikten over geschikte ruimten en bovendien was de 'catering [...] vaak goedkoper'. Men beschouwde deze locaties echter door 'de hoge drempel' ongeschikt toen in 1999 ook een publieksdag (zie onder) zou worden georganiseerd en koos toen voor de Jaarbeurs in Utrecht en het jaar daarop voor de RAI in Amsterdam. Maar uiteindelijk lag het hart toch meer in de universitaire centra en dat hart klopte zelfs sneller toen in 2003 en 2004 het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) gratis ruimte ter beschikking zou stellen. Voorzitter Coebergh wilde in 2004

Inschrijving en koffie voor aanvang van de MWD 'Vaccins en vaccinatie' in 2006 te Leiden. Foto: dr. J.M. Karemaker.

niet verbloemen, dat 'het mooi zou zijn als hier een traditie uit ontstond'. Dat ook al omdat bij de organisatie ter plekke inmiddels werd samengewerkt met het Leidse Boerhaave Congresbureau. Welnu de traditie ontstond, zij het dat vanaf 2007 eerst wordt onderzocht of een ander Universitair Medisch Centrum in aanmerking kan komen. Dit omdat de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) die voor een periode van acht jaar een jaarlijks subsidie van € 20.000 (per UMC € 2.500) had toegezegd met als voorwaarde 'jaarlijks in een ander instituut'. Vanaf 2003 tot 2011 werden de MWD'en en de Publieksdagen, c.q. 'Programma's Medisch en Zorg', zoals deze sinds 2009 worden genoemd, ononderbroken in het LUMC georganiseerd. In 2012 vond de bijeenkomst plaats in het UMC Utrecht.

Public relations en ondersteunend materiaal. Was dan aan de reeks *Proceedings* in 1992 een eind gekomen, de Federa onderkende de noodzaak om de MWD'en met allerlei promotionele activiteiten krachtig te ondersteunen. Allereerst met de jaarlijkse programmaprochure, tot 1999 een sobere drieslagfolder in A4-formaat, uitgevoerd in de kleur blauw die de Federa in deze jaren als huiskleur voerde. Daarin overzichtelijk gepresenteerd het programmaoverzicht, korte samenvattingen van de voordrachten en verder naast wat algemene informatie de lijst van sponsors. In later jaren volgde een qua uitvoering nogal heterogene reeks folders en brochures, waarna vanaf 2007 de reeks programmaprochures in een moderne vormgeving werd voortgezet.

Een belangrijk medium om de MWD onder de aandacht te brengen was de door de Federa voor haar aangesloten verenigingen uitgebrachte periodiek *Mediator*. En dat gold temeer nadat deze periodiek vanaf 1990 verscheen onder medeverantwoordelijkheid van MW-NWO

en na 1997 tevens van ZorgOnderzoek Nederland. Deze samenwerking betekende enerzijds dat *Mediator* een veel ruimere verspreiding kreeg ook onder wetenschappers die niet tot de directe Federa-achterban behoorden en binnen de gremia van de gezondheids(zorg)onderzoekverenigingen. Anderzijds waren genoemde allianties medebepalend voor de keuze van de thema's van de MWD'en en de invulling van de programma's. In *Mediator* werd geadverteerd, bij gelegenheid een flyer ingestoken en werd ook journalistieke aandacht aan de MWD'en geschonken. Jaarlijks werd zelfs een 'Special' rond het thema van de MWD uitgebracht, welke traditie werd voortgezet ook nadat in 2007 de samenwerking met ZonMw was beëindigd. Daarna werden vooral de website en in het bijzonder het *FederaBulletin* aangewend om belangstellenden te informeren. Daartoe wordt het *FederaBulletin* sinds een aantal jaren via de UMC's ook verspreid onder alle hoogleraren en universitaire hoofddocenten en docenten.

Ondanks dit alles bleven de resultaten van alle promotionele activiteiten – een van de pijlers onder het welslagen van vooral de publieksdagen – onder de verwachtingen. De bestuursverslagen volgend werd gedaan wat in het vermogen lag, maar om een grote, weinig homogene doelgroep, die per jaar (gekozen thema!) ook nog wisselde, te kunnen bereiken, ontbraken de financiële middelen en vooral een strak communicatieplan. In mindere mate speelde dit ook bij het opwekken van belangstelling voor de wetenschappelijke programma's. Daar tegenover stond dat de waardering van de bezoekers voor de geboden programma's in het algemeen hoog was en ook aan publiciteit achteraf ontbrak het veelal niet. Zo had bijvoorbeeld de publieksdag 2005 (Zwangerschap), mede via inspanningen van PR-adviseur Lafort, geresulteerd in grote artikelen in een aantal landelijke dagbladen.

In de loop van datzelfde jaar werden echter toch zoals vijf jaar eerder voor *Mediator*, derdejaarsstudenten van de School voor Communicatie te Utrecht (en opererend onder de naam 'Adviesbureau Scompany') in de arm genomen. Als opdracht kregen zij ten eerste een doelgroep voor de publieksdagen te definiëren en aansluitend een communicatieplan op te stellen hoe deze doelgroep(en) optimaal te kunnen bereiken. Feitelijk lag in de opdracht een deel van de oplossing al besloten, want gezocht werd eigenlijk naar een constante en homogenere

Nadat de jaarlijkse Federatieve Vergadering op nieuwe leest geschoeid vanaf 1993 werd voortgezet als Medisch Wetenschappelijke Dag werden deze dagen promotioneel ondersteund door programmafolders en incidenteel met een flankerend, eenvoudig uitgevoerd boekje. Links: de folder van de eerste MWD in 1993; rechts: in de nieuwe huisstijl de folder voor de MWD en het programma Medisch en Zorg in 2010.

Een viertal omslagen van zogenaamde Specials van de periodiek *Mediator* uit de periode 2003 tot 2007. V.l.n.r. gewijd aan 'Klinisch onderzoekers' (2003), het thema van de MWD 'Zwangerschap' (2003), 'Klinisch wetenschappelijk onderzoek' (2006) en 'Translatieel onderzoek' (2007). Deze laatste special verscheen toen de samenwerking van de Federa en ZonMw was beëindigd.

– en daarmee een beter bereikbare – doelgroep. In februari 2006 was het door de studenten inmiddels uitgebrachte rapport onderwerp van ampele bespreking binnen het Algemeen Bestuur, dat algemeen van mening was dat 'de studenten goed werk [hadden] geleverd'. De aanbevelingen zelf betroffen de verbetering van de naamsbekendheid van de Federa, de niet- optimale benaming 'publieksdag', men zag meer in iets als 'medische dag' en dat vooral om de door hen als primaire doelgroep aangewezen huisartsen te kunnen aanspreken. Extra stimulans daarbij zou zijn als voor deze dag ook accreditatie voor huisartsen zou worden verkregen.

De aanbevelingen werden min of meer alle opgevolgd. Met *Mediator* maar vooral ook door de banden met de KNMG en daarmee met *Medisch Contact* nauwer aan te halen beschikte men eindelijk over passende media om het gehele medische en zorgberoepenveld te bereiken. Gericht folderen en de communicatie vanuit de verenigingen naar hun eigen leden zouden belangstellenden voor het wetenschappelijke deel moeten trekken. In de loop van 2009 was

inmiddels accreditatie aangevraagd voor de Nederlandse Vereniging voor Klinische Geriatrie, Beroepsvereniging voor Verpleeghuisartsen en Sociaal Geriaters, College voor Accreditering Huisartsen en de Nederlandse Internisten Vereniging. Overigens was accreditatie niet nieuw, want bijvoorbeeld al in 1998 was sprake geweest van accreditaties voor pathologen en klinisch genetici.

Voor het voor het verkrijgen van accreditatie noodzakelijke schriftelijke materiaal werden de banden met de vaker genoemde Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij, die al vanouds bestonden, met ingang van 2003 opnieuw verstevigd. Deze Stichting zou jaarlijks rond het thema van de MWD een cahier gaan uitbrengen met een gezien het doel en de doelgroep(en) wat wetenschappelijker karakter dan haar meer op een algemeen publiek gerichte cahiers.

Publieksdagen. Ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van de Federa in 1999 werd de MWD uitgebreid met een nouveauté: een extra dag bedoeld voor het grote publiek. Op deze dag zou het publiek in vier lezingen een antwoord krijgen op de vraag 'Hoe gezond en veilig is ons voedsel?' Een thema dat de voorgaande jaren ook in de populaire media al breed was uitgemeten. Verwezen mag worden naar bijvoorbeeld de BSE ('gekke koeien ziekte') en de besmetting van diervoeders met dioxine. Daarnaast was per traditie ook 'voeding en overgewicht' een dankbaar onderwerp in de publieksmedia. Kortom: een thema dat een breed publiek zou

Prof. dr. D.W. van Bakkum (rechts) overhandigde Federavoorzitter J.W.W. Coebergh het themacahier *Gezond voor een prijsje*, dat door de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij rond het thema ('Vaccins en vaccinatie') van de MWD 2006 werd uitgebracht. Foto: dr. J.M. Karemaker.

Thema's MWD'en (1993-2011)

Lijst van thema's van de Medisch Wetenschappelijke Dagen (1993-2011) en Publieksdagen (1999-2008) c.q. Programma's Medisch en Zorg (2009-2011)

1993	Nijmegen	The impact of molecular biology on cardiovascular research
1994	Nijmegen	Renal disease: from molecular mechanisms to prevention
1995	Amersfoort	Changing views on airway inflammation: the message from recent asthma research
1996	Amersfoort	New developments in infectious diseases
1997	Utrecht	Multifactorial and comparative genetics: the next challenge
1998	Utrecht	Molecular diagnosis and disease
1999	Utrecht	Voeding en Gezondheid
2000	Amsterdam	Dementie: nieuwe inzichten
2001	Amsterdam	Genome analysis: Browsing the book of life
2002	Amsterdam	Bot- en gewrichtsaandoeningen
2003	Leiden	Huidkanker / huidziekten
2005	Leiden	Zwangerschap
2006	Leiden	Vaccins en vaccinatie
2007	Leiden	Kanker
2008	Leiden	Obesitas
2009	Leiden	Veroudering
2010	Leiden	Virale hepatitis
2011	Leiden	Chronic Inflammation

aanspreken. Aan voorpubliciteit had het niet ontbroken. Vooraf had een aantal kranten nogal wat aandacht aan de Federa en in het bijzonder deze publieksdag besteed. Zo gaf wetenschapsjournalist Wim Köhler in *NRC Handelsblad* een kort historisch exposé van de Federa en de veranderingen die de FV'en en de MWD'en gedurende vier decennia hadden ondergaan. En wetenschapsjournalist Jan Willem Veenhoff benadrukte in het *Nederlands Dagblad* de 'nieuwe taak [van de Federa]: voorlichting aan het publiek over actuele, maatschappelijk belangrijke vorderingen in de wetenschap'. Deze krant plaatste zelfs korte samenvattingen van de vier lezingen.

Het bestuur verwachtte dan ook veel van dit 'hot issue' en had voor beide dagen de Juliana-hal van het Jaarbeurscomplex in Utrecht afgehuurd. Volgens begrotingen in het archief hield men tot in mei nog rekening met een opkomst voor elk der dagen van driehonderd personen waarvoor de stoelen in 'cabaretopstelling' zouden worden geplaatst, maar uiteindelijk had

Links: poster en bewegwijzering bij de MWD en Publieksdag in 2007 in het LUMC. Op de poster in de door Jasper Wolters recent ontwikkelde huisstijl, het nieuwe motto: 'Nieuwe kennis, nieuwe kansen'. Rechts: Actieve participatie van deelnemers aan de Publieksdag over kanker in 2007. Beide foto's: dr. J.M. Karemaker.

men dit aantal teruggebracht naar 225. Ondanks dat het dus 'niet echt storm' liep, waren de organisatiecommissie en het Federabestuur 'zeer tevreden over deze Federadagen, met name vanwege de excellente voordrachten en geanimeerde debatten, waarbij ook het publiek een grote belangstelling en betrokkenheid toonde'. En in de nabeschouwing in *Mediator* werd er nog een schepje bovenop gedaan: 'Het is niet eerder in de geschiedenis van FMWV voorgekomen dat een activiteit in zo'n belangrijke mate voor het "grote publiek" werd georganiseerd. Hiermee breekt de FMWV een lans, zoals eerder opgemerkt, voor nieuwe invullingen van de brugfunctie tussen wetenschappers, publiek en overheid'. Het leek naar meer te smaken, want het jaar erop werd hetzelfde concept opnieuw beproefd. Deze keer vormde 'Dementie' het thema voor zowel een wetenschappelijke als publieksdag, beide georganiseerd in nauwe samenwerking met de Neurofederatie. En ook deze keer trokken de dagen 'honderden belangstellenden'. Vermeldenswaard is overigens dat door de Programmacommissie uitgenodigde sprekers dit in het algemeen als zeer 'eervol' beschouwden.

Ondanks deze initiële successen zouden latere publieksdagen wisselende aantallen bezoekers trekken. In 2002 moest de afzonderlijke publieksdag over het 'steun- en bewegingsapparaat' bij gebrek aan belangstelling, te wijten aan een niet-optimale publiciteitscampagne vooraf, zelfs worden afgelast en werden beide programma's via 'een noodscenario' geïntegreerd aangeboden. Daarentegen trok een jaar later de dag over 'Huid en huidaandoeningen' uitzonderlijk veel belangstellenden, toen maar liefst 1.500 bezoekers konden worden geteld. Globaal trokken de Publieksdagen (de eerste vijf keer op een afzonderlijke dag en vanaf 2006 als parallel programma op dezelfde dag) zo'n ruim honderd bezoekers.

Vanaf 2007 werd de reeks bijeenkomsten voortgezet onder het voor zowel de wetenschappelijke als publieksdag gevoerde motto: 'Nieuwe kennis, nieuwe kansen'. Deze reeks werd ook visueel gemarkeerd met een nieuw ontworpen congresfolder in donkergroene kleur, waarop

tevens het nieuwe logo van de Federa prijkt. Met ingang van 2009 spreekt men niet meer van Publieksdag, maar van 'Programma Medisch en Zorg'. Dankzij het constante hoge niveau van beide programma's, die stevast worden besloten en bekroond met de Federalezing en toekenning van de Federaprijs, hebben de MWD'en zich een vooraanstaande plek verworven te midden van de vele jaarlijks in Nederland georganiseerde medisch-wetenschappelijke bijeenkomsten. Voor de Federa zelf zijn de MWD'en als het ware de verjaardagen en vormen ze de jaarlijkse herinnering aan hoe het allemaal in 1959 begonnen is.

Periodieken en website

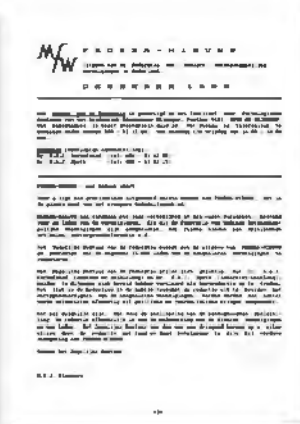
De organisatiestructuur van de Federa bracht met zich mee dat informatie naar en van de diverse achterbannen als het ware getrapt verliep via de (vertegenwoordigers van de) aangesloten verenigingen. Al na enkele jaren ontstond dan ook de wens om direct met de leden van de aangesloten verenigingen te kunnen communiceren. In aanvang nog via een bescheiden 'Vakatureblad', maar al snel werden daarin ook sporadisch mededelingen opgenomen. Eind jaren zeventig ontwikkelde dit blad zich tot een echt Mededelingen- en vakatureblad, zij het nog steeds van zeer bescheiden omvang. Vanaf eind jaren tachtig beschikt de Federa over een echte periodiek die vanaf omstreeks 2000 werd geflankeerd door een website die in toenemende mate als intermediair tussen de Federa en haar achterban zou gaan fungeren.

Mededelingen- & Vakatureblad (1965-1988). De geschiedenis van de door de Federa uitgegeven periodieken gaat volgens het financieel overzicht dat penningmeester Van Strik in maart 1969 maakte terug tot 1965. In dit overzicht wordt gerept van een bedrag van fl. 3.500 dat was besteed aan een 'Vakatureblad'. In zijn historische terugblik in het jubileumjaar 1969 meldde Van Bakkum dat dit blad inmiddels negentien maal was verstuurd. Uit de nog beschikbare archiefstukken valt op te maken dat de besturen van de verenigingen deze jaren werden aangespoord advertenties te werven voor het 'advertentieblaadje', om dit onregelmatig verschijnende 'vakatureblad', een dubbelzijdig A4 leaflet, om te kunnen vormen tot een maandelijks te verschijnen 'mededelingenblad voor de verenigingen van beide Federaties'. Dit zou voor de verenigingen bij de communicatie naar hun leden 'een belangrijke besparing betekenen van tijd, druk- en verzendkosten'. Bovendien zouden de 'verenigingen van elkaars activiteiten op de hoogte' blijven. Men dacht onder meer aan het publiceren van 'een doorlopende kalender van congressen en symposia [...] Naast ruimte voor de gebruikelijke advertenties voor vacatures zouden handel en industrie ook gelegenheid kunnen krijgen voor reclame'. Het plan werd 'met veel enthousiasme begroet'. Ondanks deze bijval werd het *Vakatureblad* pas vanaf januari 1972 tevens aan de klinici toegestuurd. De uitbreiding tot een echt mededelingenblad bleef onderwerp van ampele bespreking binnen het bestuur. Pas in november 1972 werd definitief besloten tot een door beide federaties gezamenlijk uit te brengen mededelingenblad. De inhoud zou zich vooralsnog beperken tot 'de agenda's van de wetenschappelijke vergaderingen van de aangesloten verenigingen, naast vacature-advertenties'. Al snel echter bleek dat er weinig belangstelling bestond om vacatures voor klinici in het blad te plaatsen en dat de

extra kosten van verzending (6.000 gulden op jaarbasis) daardoor niet werden gedekt, zodat met ingang van januari 1975 'rondzending aan FKWO leden' weer werd gestaakt.

Erg voorspoedig verliep de exploitatie daarna overigens nog steeds niet en zeker niet toen de advertentieopbrengsten in 1977 door een 'vacaturestopzetting van overheidswege' verder terugliepen. In de verslagen werd bij herhaling aan het zieltogende bestaan van het blad gerefereerd en zelfs werd eraan gedacht de uitgave maar 'te staken'. Echter de behoefte aan een eigen periodiek was ondanks de financiële belasting onverminderd aanwezig, zodat men vanaf 1980 verschillende oplossingen onderzocht om de tot dan zorgwekkende exploitatie gunstig te beïnvloeden. Werd aanvankelijk al overwogen ook commerciële advertenties in het blad toe te laten, medio dat jaar werden serieus de mogelijkheden onderzocht om het blad bij een professionele uitgeverij onder te brengen. Men besloot het voortvarend aan te pakken. Onderhandelingen werden geopend met de Universitaire Boekhandel Nederland (die eerder al regelmatig boekenstands had ingericht voor de FV'en) en de aan haar gelieerde uitgeverij De Tijdstroom in Lochem. Inzet van de besprekingen was dat zowel het onderhoud van het adressenbestand, de contributie-inning en de uitgave van het *Mededelingen- & Vakatureblad* bij de Tijdstroom zouden worden ondergebracht. Het bestuur hoopte zelfs dat De Tijdstroom dit blad zou uitbouwen tot een nieuwe 'periodiek, waarin o.a. vereniging "newsletter" en topics van symposia kunnen worden opgenomen'. De onderhandelingen verliepen moeizaam, gezien de voorlopige uitkomst, te lezen in het verslag van de vergadering medio 1981. Men had toen inmiddels ook contact gehad met 'diverse uitgeverijen' en met De Tijdstroom was men niet verder kunnen komen dan dat wellicht mogelijk was 'een zeer simpel blaadje, bestaand uit twee pagina's tekst met verenigingsnieuws en twee pagina's advertenties, 8 à 10x per jaar uit te geven'. Later dat jaar besloot men gezien de ongewisse advertentieopbrengsten toch maar een periodiek van vier pagina's 'in eigen beheer' uit te geven. De verenigingen zouden daarin 'zonder onkosten aankondigingen en mededelingen kunnen publiceren'. De kosten hoopte men te kunnen dekken 'door de opbrengst aan vacatures en mogelijke advertenties'. Een eerste nummer was gepland voor eind 1982.

De eerste door de Federa uitgebrachte periodieken. Links: een nummer (september 1969) van het *Mededelingen & Vakatureblad* (1965-1988); rechts: het eerste nummer (december 1988) van *Federa-Nieuws* (1988-1990).

Maar dit nummer verscheen niet. Gezien de hoge kosten (vooral de verzendkosten waren aanzienlijk) en het geringe succes bij de werving van vacatures leek het nog steeds geen haalbare kaart. Opnieuw werd samenwerking met mogelijke partners geëxploreerd, waarbij uiteraard het hoogwaardige adressenbestand van de Federa een cruciaal lokaas was. Zo voelde de KLM er wel voor om samen met de Federa en uitgeverij Combu (in die jaren bekend door zeer commercieel getinte uitgaven als *Arts en Wereld* en *Recept*) zesmaal per jaar en 'wisselend per vakgebied' een 'uitgebreid congresoverzicht' te laten uitkomen. En ook De Tijdstroom meldde zich weer. Nu met een plan om samen met de Federa een 'klinisch patiënt-georiënteerd educatief review-blad [...] in Nederland uit te brengen'. Zelfs op een mogelijke naam werd al wat gepreludeerd: 'Medical Sciences Update/Mededelingenblad F.M.W.V.'. En enkele maanden later stelde dezelfde uitgeverij voor om in samenwerking met een Engelse uitgeverij 'een Nederlandse editie van *Hospital Update* [te] verzorgen'. Dit tijdschrift zou dan 'tienmaal per jaar gratis worden toegezonden aan de in het bestand opgenomen adressen'. Het zou een eigen titel krijgen en 'een middendeel met nieuws van verenigingen en Federa'. Het adressenbeheer zou dan bij de uitgever komen, wat 'een besparing [zou] opleveren van ongeveer f 30.000,-'. Maar de geschiedenis herhaalde zich. In mei 1985 moest men met teleurstelling vernemen dat de uitgeverij, die kennelijk de exploitatie nog eens nader had bekeken, 'op basis van gratis toezenden' niet langer brood zag in het project en zich had teruggetrokken. Opnieuw werd de rug gerecht en ingezet op een 'bescheiden blad', voor eigen rekening en 'minstens tweemaal per jaar' te verzenden.

De sporadische vermeldingen in de archiefstukken bleven echter wat in mineur. Voorzitter Bouma vatte de problemen in maart 1986 kernachtig samen na opnieuw besprekingen te hebben gevoerd met mogelijke 'derden': 'Of men blijft teveel aan eigen identiteit vasthouden, of men is te duur ofwel de Federa kan onvoldoende uit de verf komen'. Helaas ontbreken de meeste verslagen van de vergaderingen eind jaren tachtig, zodat de besluitvorming zich niet laat reconstrueren. Maar uit wat resteert kan worden opgemaakt dat medio 1988 een redactie werd samengesteld voor een 'Federa-blad' dat in december 1988 voor het eerst als *Federa-Nieuws* zou verschijnen.

Federa-Nieuws (1988-1990). December 1988 verschijnt het eerste nummer van *Federa-Nieuws*. Een 'nieuwe start' noemde voorzitter Bloemers dit 'provisorisch uitgevoerde' periodiek, bedoeld om het contact met de dan ongeveer 15.000 leden van de aangesloten verenigingen 'te verbeteren'. De bedoeling was viermaal per jaar een nummer uit te brengen, dat 'ook ruimte [zou] bieden aan opiniërende artikelen, achtergrondinformatie e.d.'. De kernredactie was vooralsnog in handen van Verhofstad en dr. P.A.J. Speth (1950-1988, internist-oncoloog), die nog hetzelfde jaar zou overlijden, waarna Verhofstad vooralsnog alleen de redactie zou voeren. De eerste twee nummers waren bijna geheel gevuld met informatie over het programma van de zesde lustrumviering in 1989 te Maastricht. Maar in een uitgebreide notitie (14 mei 1989) voor het bestuur ontvouwde Verhofstad zijn plannen om de nieuwe periodiek 'uit te bouwen tot een medium, dat het individuele Federa-lid voorziet van belangrijke informatie'. Hij dacht daarbij niet alleen aan informatie afkomstig van de Federa en de aangesloten verenigingen, maar ook van 'andere officiële instanties en individuele personen (Ministerie van Onderwijs & Weten-

schappen, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Medigon e.d.)'. Ook ging hij in op de voor de continuïteit van het blad noodzakelijke 'financiële basis en infrastructuur (nieuwsgaring en redactionele verwerking)'. Vooral de financiën baarden enige zorg. Bij vier uitgaven per jaar zouden de kosten op jaarbasis uitkomen op ongeveer 55.000 tot 60.000 gulden, zodat bij gratis verzending naar de leden een dergelijk bedrag zou moeten worden verworven uit advertenties en sponsoring. Uit gesprekken met 'deskundigen op het gebied van vakperiodieken en marketing' was Verhofstad duidelijk dat 'zulks vrijwel niet mogelijk' was, tenzij 'de huidige, bescheiden vorm' werd verlaten en gekozen zou worden voor een rianter tijdschrift met een 'magazine-achtige opmaak'. Gedacht werd aan een verschijning van zes maal per jaar en een omvang per nummer van 48 pagina's. De extra kosten daaraan verbonden zouden uit extra advertentie-inkomsten kunnen worden goedgemaakt als voor de werving daarvan een professioneel bureau zou worden ingeschakeld. Een dergelijk tijdschrift zou echter tevens een uitbreiding van de redactie noodzakelijk maken.

Aanvankelijk werd voorzichtigheidshalve besloten tot een verschijningsfrequentie van vier maal per jaar, maar in 1989 verschenen slechts drie nummers van elk 16 pagina's. Wel met gevarieerder berichtgeving. Zo stond in het derde nummer naast een verkorte versie van de lezing van Federaprijswinnaar prof.dr. H. van Genderen onder meer het eerste artikel in de nieuwe rubriek 'Berichten uit Den Haag' van mr. E.H. Broekhuizen (ministerie Onderwijs en Wetenschappen), die vanaf nu de lezers 'over beleidsvoornemens, plannen e.d. van de Overheid' zou informeren. In het laatste nummer van jaargang 1989 deelde voorzitter Visser echter mee dat de Federa en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) inmiddels 'in principe [hadden] besloten tot het aangaan van een samenwerkingsverband, waarbij de uitgave van een gemeenschappelijk periodiek' centraal zou staan. 'Daarmee zou het tijdschrift naast Federatie- en verenigingsnieuws tevens informatie gaan bieden over 'stimuleringsgebieden, 1e, 2e, 3e geldstroom-subsidiemogelijkheden en vacatures.' Hiermee werd feitelijk de nieuwe periodiek *Mediator* aangekondigd. Er verschenen nu nog twee nummers van *Federa-Nieuws*. Nummer vier met veel stukken van en over de aangesloten verenigingen en het laatste nummer dat in maart 1990 verscheen weer bijna geheel gewijd aan de FV die de maand daarop in Leiden zou plaatshebben.

Mediator (1990-2006). Nadat in april 1990 in het kader van de FV een flyer met de nog open titel >*Nieuwsblad* was uitgebracht die als 'nul-nummer' kan worden aangemerkt, en waarin de nieuwe periodiek werd aangekondigd, verscheen dan in juni dat jaar nummer 1 van *Mediator, gemeenschappelijke uitgave van FMWV en MW-NWO*. Twaalf pagina's A4, netjes opgemaakt in twee kolom en met een steunkleur. De redactie bestond uit inmiddels secretaris Verhofstad namens de Federa en dr. E.P. Beem namens NWO, Gebied Medische Wetenschappen. De redactieraad was samengesteld uit vertegenwoordigers van de Federa (Verhofstad, mw. A.J. Krabman, moleculair bioloog dr. W. de Priester en penningmeester Ruiter) en van MW-NWO (Beem, prof.dr. A.J. Dunning, die al vrijwel direct zou worden opgevolgd door prof.dr. J.W.M. van der Meer, en dr. E.C. Klasen, directeur MW). Het tijdschrift werd gratis verstuurd naar op dat moment circa vijftienduizend adressen, en al snel ook aan meer dan tweehonderd 'AIO/OIO's'.

1994: Uit het Beleidsplan

‘De FMWV was tot enkele jaren geleden een in-zich-zelfgekeerde organisatie waarbinnen vrijwel uitsluitend aandacht bestond voor de resultaten van wetenschapsbeoefening door de leden van de aangesloten verenigingen. Zoals aangegeven [...] is het scheppen van een platform voor de presentatie van deze onderzoeken (Federatieve Vergadering) een achterhaalde taak.

De FMWV zou zich in plaats daarvan meer en meer moeten richten op het verbeteren van de maatschappelijke appreciatie van wetenschapsbeoefening (waardering door politici, etc) en een adequate advisering inzake wettelijke maatregelen die door de nationale of Europese overheid worden voorbereid en die direct van belang zijn voor de uitvoering van het onderzoek’.

Ook inhoudelijk was *Mediator* een tijdschrift met een geheel andere signatuur. Vele korte informatieve berichten, wat vacatures, een uitgebreide agenda en vanaf nummer 3 de vaste column ‘Medeblik’ waarin dermatoloog dr. J.J.E. van Everdingen en sociaal-geneeskundige prof.dr. N.S. Klazinga zin en onzin in de medische wetenschapsbeoefening op de korrel namen. Dit duo werd in 2006 opgevolgd door prof.dr. A.F. Cohen van het Centre for Human Drug Research in Leiden en tevens vicevoorzitter van de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO).

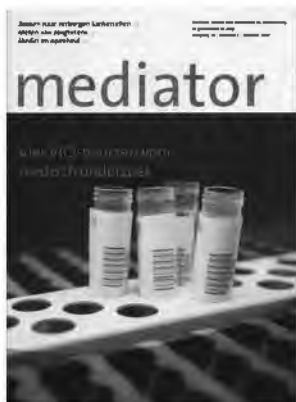
In oktober 1990 stelde het bestuur tevreden vast dat *Mediator* ‘goed [was] ontvangen’. Nadat het jaar daarop zoals beoogd vijf nummers waren uitgebracht, manifesteerde zich echter, ondanks meevallende inkomsten uit ‘betaalde berichten’, een tekort op de begroting, veroorzaakt door overschrijding van het geplande aantal pagina’s. Budgetoverschrijdingen zouden vanaf nu een van de terugkerende thema’s zijn in de verdere geschiedenis van *Mediator*. Aanvankelijk trachtte men de kosten te drukken door de verschijningsfrequentie beperkt te houden, voor bijdragen van derden een ‘bescheiden financiële tegemoetkoming’ te vragen en enige betaalde advertenties in het tijdschrift op te nemen.

Een ander thema, begin 1992 door MW-NWO geïntroduceerd, was de wens de ‘gratis verspreiding uit te breiden naar alle belangstellende onderzoekers’, dus ook die onderzoekers die niet tot de Federa-achterban behoorden. Als eerste mogelijke groep werd daartoe het vizier gericht op ‘onderzoekers werkzaam bij medische faculteiten en academische ziekenhuizen’, maar heel veel leverde dat niet op. En september 1993 moest Verhofstad zijn medebestuurssleden meedelen dat hem tijdens een evaluatiegesprek met NWO min of meer was verweten, ‘dat slechts een beperkt aantal klinische verenigingen lid zijn van de FMWV’. En ook dat ‘uiterst dringend’ actie moest worden ‘ondernomen om hierin verandering aan te brengen’. De Federa nam hierop de ledenwerving met extra voortvarendheid ter hand en bovendien werden de contacten met de medische faculteiten geïntensiveerd. Om de actualiteit van het blad te verhogen, en daarmee de aantrekkelijkheid voor plaatsing van vacatures, werd vanaf 1994 tevens de verschijningsfrequentie verhoogd van zes naar acht nummers per jaar.

Maar daarmee was nog slechts gedeeltelijk tegemoet gekomen aan de in het Concept Beleidsplan (1994) verwoorde doelstelling van de Redactieraad om *Mediator* te doen uitgroeien tot ‘landelijk platform voor alle organisaties en instellingen die beleidsbepalend of richtinggevend

zijn door het verstrekken van subsidies'. En het MW-NWO smaldeel van de redactieraad wilde daartoe de bemoeienis van secretaris Verhofstad en het Bureau met de uiteindelijke vormgeving verminderen en deze laten verzorgen door een uitgeverij. Daarover was al overleg geweest met de firma Bugamor. Tot een snelle besluitvorming kwam men door allerlei bedenkingen vooral van de kant van de Federa echter niet. Wel bracht men medio 1995 voor een proefperiode van twee jaar de advertentiewerving onder bij een professioneel advertentie-bureau. Maar al binnen een half jaar moest het bestuur teleurgesteld constateren dat deze samenwerking 'nog niet [had] geleid tot een grote toestroom van advertenties'. En die volgde ook niet, zodat de overeenkomst met deze firma niet werd verlengd.

Wel had het eerste nummer van 1997 opnieuw een gedaantewisseling ondergaan en ter toelichting opende de uitgave met een belangrijk redactioneel: 'De voorzijde van dit nummer oogt anders dan bij de afgelopen zeven jaargangen het geval was. Deze "face-lift" hangt samen met het toetreden van ZorgOnderzoek Nederland (ZON) tot de organisaties die voor de uitgave van *Mediator* zorgdragen'. Het was de inleiding tot een totale aanpassing van de formule van de periodiek, want vanaf nu werd het aandachtsveld van *Mediator* uitgebreid tot het

Enkele omslagen van de periodiek *Mediator* (1990-2006) die de Federa aanvankelijk gezamenlijk met MW-NWO, na 1998 tevens met ZON, en vanaf 2001 samen met ZonMw uitgaf. Alle veranderingen laten zich gemakkelijk volgen aan de metamorfose die *Mediator* onderging van eenvoudig zakelijk periodiek tot bijna wel een glossy magazine. V.l.n.r. omslagen van nummers uit 1990, 1998, 2000 en 2003.

totale spectrum van fundamenteel, strategisch en toegepast onderzoek alsmede de praktijk van de gezondheidszorg. Daartoe werd de redactieraad uitgebreid met drs. H.J. Smid (ZON), parasitoloog prof.dr. A.W.C.A. Cornelissen (Federa) en W. Joling (ZON), welke laatste tevens een plaats in de redactie kreeg. Het laatste nummer van 1998 verscheen dan in de uiteindelijk gekozen nieuwe layout en veel rijker geïllustreerd dan voorheen het geval was geweest. Bovendien telden de nummers vanaf nu ook meer pagina's.

Maar alle veranderingen eisten hun tol. Redactie en vooral ook het Bureau van de Federa, waar de ambtelijk secretaris inmiddels ook het secretariaat voor de Nederlandse Vereniging voor Pathologie voerde en waar Verhofstad nog steeds zelf de nummers gereed maakte voor de drukker, raakten overbelast. Dit samen met de zorgwekkende financiële positie waarin het tijdschrift inmiddels terecht was gekomen leidde in de loop van 1997 tot een regelrechte crisissituatie ook in de persoonlijke sfeer. In een in scherpe bewoordingen gestelde brief van 28 april 1997 had penningmeester dr. W.J.A. Boersma aan Verhofstad meegedeeld dat hij vond dat de 'redactieraad in gebreke' was gebleven en dat als de 'bedroevende cijfers' voor *Mediator* niet zouden verbeteren, hij zou moeten besluiten de uitgave te stoppen. De verhoudingen werden er niet beter op, valt op te maken uit de brief die Verhofstad in september dat jaar aan zijn redactie(raad)partner schreef en waarin hij liet weten 'onaangenaam getroffen [te zijn] door de toonzetting van de gesprekken' die inmiddels waren gevolgd. 'Vele jaren heeft *Mediator* mijn ambtelijk en privé-leven gedomineerd. Ik heb dat graag gedaan voor de goede zaak, maar ik ben nu op een punt gekomen dat de grens van het betamelijke bereikt is.' Geraakt en teleurgesteld, maar vooral ook om gezondheidsredenen legde Verhofstad begin 1998 zijn functies neer. Zijn plaats in de redactie en redactieraad werd overgenomen door Federa-bestuurslid dr. J.A. Maassen, celbioloog.

Over deze troebelen lazen de lezers van het oktobernummer 1998 van *Mediator* niets in het interview waarvoor Maarten Evenblij hem op zijn kamer op de afdeling Pathologie in het Academisch Ziekenhuis Nijmegen had bezocht. 'Verhofstad: de man van *Mediator*' stond er veelzeggend boven het interview. Later dat jaar, tijdens de MWD, werd Verhofstad wegens zijn grote verdiensten voor de Federa en *Mediator* benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau.

Het vertrek van Verhofstad markeerde een nieuwe wending in de geschiedenis van *Mediator* die verder strekte dan de metamorfose die de periodiek onderging zowel qua uiterlijk als inhoudelijk door de inschakeling van meer wetenschapsjournalisten en gastschrijvers. De beoogde frisse wind had alles te maken met de eerder gemelde strategiewijziging binnen MW-NWO en in het kielzog daarvan binnen de Federa en niet in de laatste plaats de toetreding van ZON als mede-uitgever. Hier gememoreerd de centrale rol die de nieuw aan het Bureau te benoemen 'beleidsfunctionaris' was toebedacht als secretaris van de redactieraad van *Mediator*.

Met de komst van vaker genoemde Allaerts in juli 1999 werden de gewenste veranderingen in gang gezet. Tot zijn eerste taken behoorde de verdere concretisering van de 'restyling' van *Mediator* en 'het begeleiden van *Mediator* naar een on-line medium op het internet'.

Na eerder in 1996 al eens een lezerskringonderzoek te hebben uitgevoerd, was begin 1999, nu op initiatief van ZON, door studenten van de School voor Communicatiemanagement

te Utrecht opnieuw het mediumgebruik en -waardering van het tijdschrift gepeild. Ondanks de als redelijk gekwalificeerde tevredenheid over de inhoud, bleek nu dat er wat betreft vormgeving en indeling nogal wat te verbeteren viel. Vooral leek de lay-out 'minder optimaal voor lezers met als achtergrond de praktijk van zorg en preventie, dan voor lezers die de wetenschap als werkgebied hebben.' Het tijdschrift zou dan ook een 'veel moderner en levendiger uitstraling' moeten krijgen, en vooral ook 'een duidelijker indeling van de rubrieken in het blad'.

Het eerste nummer van de elfde jaargang (2000) verscheen dan, zoals de redactie het verwoordde, in 'een nieuw jasje'. Niet zozeer vanwege het nieuwe millennium, maar om te benadrukken dat het eerdere 'mededelingenblaadje van wetenschappers onder elkaar' inmiddels was uitgroeid tot een 'magazine voor een breder publiek'. Maar ook als 'markeringsmoment' in het inmiddels lopende integratieproces tussen ZON en MW-NWO, dat in de loop van 2001 zou worden voltooid. En natuurlijk werd in dit eerste nummer, vormgegeven door Studio Bau Winkel in Den Haag, rijk geïllustreerd en geheel uitgevoerd in groen en blauw, ruime aandacht besteed aan het vijftigjarige jubileum van NWO: 'NWO 50 jaar – of niet soms?'. De toon was ook veranderd.

Nadat in september 2001 met het eerste themanummer 'Tussen Culturen – Over gezondheid in de multiculturele samenleving' ook het fenomeen 'Special' was geïntroduceerd, werd opnieuw, nu door ZonMw en de Federa, aan de formule van de periodiek gesleuteld. Vooralsnog was het meest zichtbare resultaat daarvan de veel rustiger voorkant en layout van *Mediator* vanaf het eerste nummer van 2003. Niet direct zichtbaar was dat achter de schermen inmiddels de samenwerking tussen beide partners onderwerp van ampele bespreking was geworden. Dit vooral nadat ZonMw in augustus 2003 kenbaar had gemaakt haar 'Mediatorbudget' met 100.000 euro te zullen verlagen. In november 2003 vond overleg plaats, waarbij een efficiëntere bedrijfsvoering als belangrijkste punt op de agenda stond. Maar volgens de Federa was door alle inmiddels doorgevoerde veranderingen *Mediator* voor 'vooral de basis- en de klinische wetenschappers' minder aantrekkelijk geworden (zie hiervoor). Er volgden nog enkele besprekingen, maar de inzichten en belangen waren te verschillend en de samenwerking werd per 1 januari 2007 beëindigd. *Mediator* zou vanaf nu 'het huisblad' zijn van ZonMw. De periodiek zou wel open blijven staan voor redactionele inbreng vanuit de Federa en ook jaarlijks een special blijven uitbrengen rond het thema van de MWD.

FMWV-Kwartaalbulletin (2004-2006). Omdat *Mediator* geleidelijk aan evolueerde tot een voor de Federa en aangesloten verenigingen op een te brede doelgroep gericht communicatiemiddel, werd vanaf februari 2004 een sober uitgevoerd *FMWV-Kwartaalbulletin* uitgebracht. Deze periodiek was 'bestemd voor de besturen van de aangesloten verenigingen, ter verspreiding onder hun achterban'. De redactie en eindredactie waren in handen van respectievelijk voorzitter Coebergh en eerder genoemde wetenschapsjournalist Edwards van Muijen. Het tijdschriftje zou echter slechts in totaal zeven keer verschijnen. Het laatste nummer verscheen in september 2006.

Coreontische Berichten (2004-2006). Een vergelijkbare korte historie kent de periodiek *Coreontische Berichten*. Deze periodiek verscheen vanuit de Werkgroep Coreon, de Commissie

Regelgeving Onderzoek (zie elders) en was met name bedoeld voor de contactpersonen binnen de deelnemende (vooral epidemiologische) instituten. Voor de inhoud tekende het Dagelijks Bestuur van Coreon dat daarbij nauw samenwerkte met de vaker genoemde Van Veen van MedLawconsult. Van deze periodiek verscheen het vierde en tevens laatste nummer in juni 2006.

FederaBulletin (2007-heden). In 2007 werd *Coreontische Berichten* geïntegreerd in het *FMWV-Kwartaalbulletin*, dat daarna zou verschijnen als *FederaBulletin*. Dit volgens voorzitter Coebergh om 'nog beter te laten zien wat de Federa doet om de voorwaarden voor biomedisch onderzoek te verbeteren'. Het bulletin geeft naast nieuwsberichten ook achtergrondinformatie over de kernactiviteiten van de Federa. Verantwoordelijk voor de inhoud van deze nieuwe periodiek bleven aanvankelijk Coebergh, Edwards van Muijen en Van Veen. Inmiddels is er een formele redactie die bestaat uit beide eerstgenoemden en bestuurslid (vanaf 2010 secretaris) Jacobs. De uitgave verschijnt niet in druk maar is feitelijk een webpublicatie, die aanvankelijk ook als pdf per e-mail werd verspreid. Alle vanaf 2006 verschenen nummers zijn (veelal integraal) op de website te raadplegen.

De website (1998-heden). Om sneller en vooral ook voordeliger met de achterban te kunnen communiceren werd vanaf begin 1998 voorzichtig geëxperimenteerd via een 'gast-site' op de internet website van het Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten (NIWI) om *Mediator* ook via internet raadpleegbaar te maken. De kosten daarvan en ook de geringe mogelijkheden zelf de content te beheren deden besluiten in 1999 een eigen website op te zetten. Deze zou tevens door vermelding van de links naar de deelnemende verenigingen een extra verbindende functie krijgen en zou te gelegener tijd na vertaling in het Engels kunnen bijdragen aan de internationale profilering van de Federa.

In aanvang hoopte men de aangesloten verenigingen van dienst te kunnen zijn bij de ontwikkeling van eigen websites. Volgens de betreffende 'Notitie verenigingswebsites' (31 oktober 2002) waren weliswaar enkele verenigingen op dit gebied zelf al 'vergevorderd', maar 'andere worstelen ermee al of niet geholpen door hobbyistische aanpak, waarbij met name het onderhoud vastloopt'. In deze notitie gericht tot de aangesloten verenigingen werden de voordelen en mogelijkheden van een centrale rol van de Federa breed uitgemeten. Dit vooral ook door de goede ervaringen opgedaan met de eigen website na plaatsing daarop van de inmiddels ontwikkelde gedragscodes met bijbehorende instructies. Allereerst werd het belang van een website benadrukt voor de 'intensivering van de onderlinge communicatie' en als 'alternatief voor kostbaarder exploitatie van verenigingsnieuws'. Daarbij werd ook gewezen op de mogelijkheden die inmiddels bestonden om 'zelf het onderhoud (lees de redactiefunctie) on line te vervullen (Content Management Systems)'. In overleg met de eigen websiteontwikkelaar en op voorwaarde dat er een aantal verenigingen mee zou doen, kwam het Bestuur met het voorstel om 'standaard websites voor wetenschappelijke verenigingen te realiseren tegen gereduceerde prijs', en '(op gezamenlijke kosten) eenmalig een Content Management Systeem' aan te schaffen. De plannen om gezamenlijk op te trekken bleken echter te hoog gegrepen en veel meer dan enige naar elkaar verwijzende links op de individuele websites leverde de actie

vooral nog niet op. En daarmee bleef men zelf ook verstoken van de mogelijkheid de eigen website online te beheren. Dit en andere technische beperkingen leidde er in 2005 toe dat een geheel nieuwe website werd opgezet, waarvan een digitale nieuwsbrief een integraal onderdeel zou vormen. Hierbij werd nauw samengewerkt met Edwards van Muijen en de firma Kramer IT. Na enkele jaren naar tevredenheid te hebben gefunctioneerd ontstond in 2010 de wens tot grotere gebruikersvriendelijkheid. Dit vooral om onderzoekers interactief te kunnen ondersteunen op het gebied van regelgeving bij observationeel onderzoek. Sinds april 2011 is deze nieuwe, door 'open source software ondersteunde' website (www.federa.org) in de lucht en lijken de laatste kinderziektes daarvan opgelost. Deze website kent vele exclusief voor Bestuur en de diverse commissies besloten gedeelten en zal binnenkort ook over bestel- en betaalfuncties (codes!) beschikken.

Bevordering carrièreperspectief van jonge onderzoekers

Hiervoor werd al enige aandacht besteed aan de ontwikkelingen die vanaf eind jaren vijftig op het gebied van het (bio)medisch onderwijs en onderzoek plaats hadden. Ontwikkelingen die eigenlijk vanaf het prille begin door de Federa werden gevolgd en bij meerdere gelegenheden ook werden aangegrepen om er tijdens een FV aandacht aan te besteden. Gezien tegen dit eerder geschetste decor is het niet verwonderlijk dat de Federa als samenwerkingsverband van medisch-biologische verenigingen een actieve rol in de discussie wilde spelen. Gememoreerd wordt de uitnodiging van de nauw bij het proces betrokken dr. A.J. Piekaar, directeur-generaal voor de Wetenschap, om tijdens de FV in 1962 te komen spreken 'Over de financiële positie van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland'. En ook mogen in dit verband niet onvermeld blijven de banden met de in 1963 opgerichte Vereniging van Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers (VMWO), waar Van Bakkum als voorzitter en Jansen en Noach als leden van het eerste bestuur werden benoemd.

Deze vereniging manifesteerde zich al snel als vurig pleitbezorger van de hervormingen die de commissie-Querido had aanbevolen, zoals valt op te maken uit haar memorandum *Een wissel op de toekomst van onze gezondheidszorg. Het medisch wetenschapsbeleid in Nederland* (1967). Daarin kwam de VMWO na een grondige analyse tot een zestal noodzakelijk geachte maatregelen op het gebied van de financiering en inrichting van het medisch-wetenschappelijk onderzoek en medisch onderwijs om het functioneren van de academische ziekenhuizen als centra voor 'advanced medical care' te verbeteren en daarmee de gezondheidszorg als geheel.

Vanaf eind jaren zestig van de vorige eeuw kreeg de problematiek rond het (bio)medisch wetenschappelijk onderzoek en onderwijs ook een prominenter plaats op de agenda van het Federabestuur. Waren tijdens de tiende FV in 1969 nog vooral de al genoemde maatschappelijke aspecten van de biowetenschappen en de eigen verantwoordelijkheid van de onderzoeker daarbij de spraakmakende (Böttcher!) onderwerpen, in 1970 werd ingezoomd op de opleiding van de 'medisch-wetenschappelijke onderzoeker'. Dit naar aanleiding van de initiatieven die inmiddels door 'enkele verenigingen en door de VMWO' waren ontplooid om 'gespecialiseerde opleidingen en de erkenning hiervan door de Specialisten Registratie Commissie (SRC)' in het

leven te roepen. En men vroeg zich af of hierbij wellicht voor de Federa en eventueel haar klinische zusterfederatie een rol was weggelegd.

Penningmeester Pondman wierp zich op dit nader uit te werken en kwam eind januari met zijn eerder genoemde 'Memorandum over de toekomst van het medisch wetenschappelijk onderzoek in Nederland'. Hij onderschreef daarin het belang van speciale opleidingen en ook 'om in federatief verband' aan de totstandkoming daarvan een bijdrage te leveren. Binnen het bestuur ontmoette het discussiestuk nogal wat weerstand. Zo wilde men in elk geval de passage over de mede beoogde 'salarisverbeteringen' geschrapt zien en zich uitsluitend inzetten voor 'een betere opleiding'. Er zou een nieuw discussiestuk moeten komen met daarin tevens verwerkt wat later dat jaar tijdens de FV nog naar voren zou komen. Gedoeld werd op het symposium 'De toekomst van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland', waar hoofdrolspelers in het debat als Querido, Piekaar en Thung hun licht op de zaak zouden doen schijnen. Hierna volgde een periode van overleg met het ministerie Onderwijs en Wetenschappen en tal van andere gremia. Ook stonden de opleidingen nadrukkelijk op het programma van de FV'en. In 1975 tijdens een symposium over 'Universitaire wetenschapsbeoefening' en dat werd voorgezeten door prof.dr. J.Th.G. Overbeek, voorzitter van de Academische Raad en auteur van de voortgangsnota 'Wetenschapsbeoefening binnen Universiteiten en Hogescholen' (1974) en 'De toekomst van het medisch-biologisch en klinisch-wetenschappelijk onderzoek in Nederland' (1975). En in 1976 probeerde de Federa het haperende overleg met het ministerie vlot te trekken tijdens een avondsymposium waar de mogelijkheid werd geboden met onder anderen staatssecretaris Onderwijs en Wetenschappen, dr. G. Klein, te discussiëren, waarmee overigens de forumfunctie die de Federa inmiddels innam overtuigend werd gemarkeerd.

Kort daarvoor, op 12 februari 1976, was een belangrijke stap gezet met de oprichting van de Werkgroep 'die de presentatie van de opleidingen tot medisch-wetenschappelijk onderzoeker moet voorbereiden'. Leden daarvan waren dr. K.W. Pondman (namens de Federa), dr. D. van der Mei (namens de Biologische Raad van de KNAW), dr. W. den Otter (namens de VMWO) en namens de KNMG dr. H. Roelink en dr. W.G. de Jager als adviseurs. Het was een vermetele stap gezien de al in 1958 door prof. Noach in Leiden ondernomen pogingen tot een 'gereglementeerde opleiding tot farmacoloog en fysioloog' te komen. Men was het toen snel eens geworden over de opleidingseisen, 'maar daarna begon een lange lijdensweg', vooral door 'heftige tegenstand' van de kant van de biologen binnen de Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie', memoreerde prof.dr. J.Th.F. Boeles, voorzitter van de kort daarvoor opgerichte Stichting Concilium Physiologicum, in een brief (27 september 1976) aan Den Otter. Maar ondanks deze eerdere ervaringen deelde hij mee dat ook het Concilium 'zeer wel bereid [was] mee te werken aan een opleiding tot medisch-wetenschappelijk onderzoeker, mits met name de biologen openlijk verklaren van iedere verdere obstructie af te zien'.

De eerder genoemde Werkgroep (inmiddels uitgebreid tot een grotere 'Commissie') kwam op 20 januari 1977 met een notitie 'Organisatiestructuur voor een stelsel van opleidingen etc.'. Dit was min of meer een blauwdruk waarin taken en verantwoordelijkheden van een in te stellen 'College voor de post-doctorale opleidingen tot Medisch-Wetenschappelijk Onderzoeker' (CMWO) en de samenstelling van dit College. Genoemd werden 'gewone leden' (vanuit de

Links: een memorandum over het medisch wetenschapsbeleid in Nederland (1967), uitgebracht door de Vereniging van Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers. Rechts: een folder voor een themabijeenkomst over carrièreontwikkeling (2008).

universiteiten, de bij de Federa aangesloten verenigingen en de KNAW), 'adviserende leden' (vanuit de KNMG en de ministeries van Volksgezondheid en Milieu en van Onderwijs en Wetenschappen) en een 'dagelijks bestuur'). Op 16 augustus 1977 kwam de Commissie voor het laatst bijeen om de 'leden/waarnemer/adviseurs in het voorlopig CMBWO' te benoemen en zichzelf 'aangezien zij haar taak heeft volbracht' op te heffen. Gesproken werd van een 'voorlopig' College, want binnen de KNMG bestonden nog vragen over 'doel, eigen karakter, structuur en inhoud van de gespecialiseerde opleidingen' en de KNAW wilde wachten totdat 'een meer algemeen standpunt ten aanzien van de taak en de bevoegdheden van het CMBWO' was bepaald.

Hoe het zij, op 31 augustus was de eerste vergadering van dit voorlopig CMBWO. Pondman werd daarbij benoemd tot voorzitter ad interim en Den Otter tot secretaris, waarbij de notulist aantekende, 'dat zoals alles in het voorlopige CMBWO voorlopig is, ook het voeren van het secretariaat door Den Otter voorlopig is'. Wat daarna volgde leek sterk op de eerder gesignaleerde 'lijdensweg', zij het dat deze nu niet werd veroorzaakt door de 'biologen', maar door de stroperige onderhandelingen met Den Haag en de KNAW. Voor de hier gewenste compactheid maar voorbijgaand aan de soms sappige details kijken we wat nader naar een 'Intern Verslag' van een gezamenlijke bijeenkomst op 12 mei 1980 van het Dagelijks Bestuur van de Federa en het Bestuur van het voorlopig CMBWO. Het Federabestuur heeft 'zorgen [...] over de voortgang' en vroeg zich af of na de slepende voorgeschiedenis niet verstandiger zou zijn als de verenigingen zelfstandig hun eigen weg [zouden] gaan met instelling van eigen concilia enz.' Binnen het voorlopig CMBWO leefde vooral de vraag of het ministerie wel bereid zou zijn 'zich ook met verdergaande zaken dan de tweede fase bezig [te] houden'. Met name hier zou het ministerie als 'gesprekspartner' van het voorlopig CMBWO nuttig zijn. Immers het 'tweede deel van de opleiding als medisch biologisch wetenschappelijk onderzoeker' zou moeten aansluiten op deze tweede fase. Voorslagnog besloot men unaniem om voort te gaan op de ingeslagen weg en nauwere contacten met de universiteiten op te bouwen.

Aldus gedaan. Op 21 september 1981 schoven Pondman, immunoloog, en Den Otter, hoogleraar experimentele pathologie, in Utrecht aan tafel ten kantore van notaris H. Riemers om ‘na beperkte voorlezing’ de oprichtingsakte te ondertekenen van de ‘Stichting ter bevordering van instelling en instandhouding van een stelsel van opleidingen tot Medisch-Biologisch Wetenschappelijk Onderzoeker’. Het bestuur zou worden gevormd vanuit de ‘instellingen van W[etenschappelijk] O[nderwijs] met een medische faculteit’ (elk één lid), de ‘Technische Hogescholen of de Landbouwhogeschool’ (gezamenlijk één lid), de Federa (acht leden), en de KNAW (drie leden ‘uit of namens resp. de Sektie Biologie, Sektie Biochemie en Biofysica en Sektie Geneeskunde’). De SMBWO was een feit, een mijlpaal was bereikt.

Toch verliep vanaf nu nog niet alles even soepel, zoals op te maken valt uit een brief van Pondman aan het Dagelijks Bestuur van de Federa (15 mei 1984). De SMBWO kreeg inmiddels ‘langzaam maar zeker specifieke opleidingsprogramma’s van de grond [...] geënt op een uniform algemeen reglement’ maar volgens hem dreigde nu al een ‘logaritmisch toenemende wildgroei’. Maar begin jaren negentig hadden dan toch acht beroepsverenigingen hun opleidingen tot medisch-biologisch wetenschappelijk onderzoeker volgens ‘SMBWO-normen, leidend tot erkenning (certificering)’, op orde. Dat betrof de opleidingen tot antropogeneticus, epidemioloog, experimenteel pathobioloog, farmacoloog, immunoloog, medisch fysioloog, morfooloog en toxicoloog. Dit en het eerder al afhaken van de KNAW leidde tot een wijziging van de statuten (16 december 1993). Het bestuur zou vanaf dan bestaan uit leden vanuit de universiteiten (zoals boven gemeld) en uit leden vanuit die verenigingen aangesloten bij de Federa ‘waarvan de vaktechnische erkenning loopt via de SMBWO’ plus een lid vanuit het Dagelijks Bestuur van de Federa.

Rond 2000 waren er in totaal bijna 1.900 medisch biologisch wetenschappelijk onderzoekers gecertificeerd in de negen disciplines antropogenetica (38), epidemiologie (35), experimentele pathobiologie (84) farmacologie (135) immunologie (252) medische fysiologie (146), medische microbiologie, morfologie (4), parasitologie (914) en toxicologie (274) (zie p. 242 van de bijdrage in deel II van deze publicatie voor een actueel overzicht). Wat bleef schuren was het feit dat de erkenning als SMBWO-onderzoeker nog steeds niet officieel beschermd was. Als belangrijkste taak beschouwde men dan ook om bij de overheid en ook in Europees verband te blijven aandringen op een dergelijke ‘officiële status’. Tot op dit moment (2011), want nog steeds is er geen ‘ministeriële erkenning’. Wel is recent de opleiding tot ‘voedingswetenschapper’ aan de lijst toegevoegd, zodat er nu in totaal tien opleidingen zijn.

Hoewel de betrokkenheid van de Federa bij de totstandkoming van de opleidingen groot was en bleef, verschoof rond 1990 binnen het Federabestuur het focus van de SMBWO en de opleidingen in toenemende mate – en opnieuw in nauwe samenwerking met de VMWO – naar de directe belangenbehartiging van (jonge) onderzoekers. Stond het bestuur in mei 1990 nog niet direct te trappelen om hiertoe als ‘platform’ te fungeren, zoals de VMWO voorstelde, nog geen jaar later verscheen toch een ‘Concept-notitie mogelijke samenwerking VMWO-FMWV’ van de hand van voorzitter Visser. Daarin gaf hij aan dat de door de VMWO beoogde belangenbehartiging primair ‘niet-clinici (onderzoekers)’ zou gelden, en voornamelijk op het terrein zou liggen van arbeidsvoorwaardenbeleid en zaken als regelgeving en wetenschapsbeleid. Als

vereniging aangesloten bij de Federa kon de VMWO daartoe de communicatiekanalen van de Federa aanwenden, maar de vraag die Visser voorlegde was of de Federa zelf ook een actieve rol op het gebied van belangenbehartiging wilde spelen. Met een dergelijke taakuitbreiding zouden overigens alle verenigingen eerst akkoord moeten zijn. En ook benadrukte hij dat 'individuele belangenbehartiging' een exclusieve activiteit zou blijven voor de VMWO.

Een enquête in 1992 door de VMWO uitgevoerd onder de gehele Federa-achterban via de periodiek *Mediator* leverde door de geringe respons (circa vijf procent) niet veel meer dan een voorzichtig als positief te interpreteren antwoord op de vraag of belangenbehartiging voor wetenschappelijk onderzoekers een taak zou zijn voor de VMWO. De VMWO ventileerde de uitkomsten in februari 1993 als zou er 'duidelijk naar voren [zijn gekomen] dat er behoefte was aan met name collectieve belangenbehartiging', waarmee werd bedoeld de onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden met de overheid. Daartoe had de VMWO zich inmiddels voor haar leden die werkzaam waren bij de overheid aangesloten bij het Ambtenarencentrum (AC). Voor haar andere leden zou de VMWO later een vergelijkbare oplossing zoeken. Eind maart 1993 zocht de VMWO opnieuw de steun van de Federa, waarbij in overweging werd gegeven 'leden van de wetenschappelijke verenigingen aangesloten bij de Federa door een automatisch lidmaatschap lid te laten zijn van de VMWO'. In de bestuursvergadering eind april werd vooralsnog besloten 'hierin een passieve rol te blijven spelen. Men acht dit geen taak voor de FMWV. De vereniging kan *Mediator* gebruiken om informatie door te geven, enquêtes te houden en dergelijke.' Nu de Federa de boot had afgehouden, richtte de VMWO haar pijlen rechtstreeks op de besturen van de verenigingen. In juni 1994 ontvingen deze een wervende brief 'om uw vereniging of gedeelten van uw vereniging aan te laten sluiten bij de VMWO'. Vermoedelijk een actie die ook nauwelijks het gewenste resultaat opleverde, terwijl men deze jaren ook niet op de Federa hoefde te rekenen, gezien haar 'Concept beleidsplan' van augustus 1995, waarin tal van lijnen voor de toekomst werden getrokken, maar waarin de VMWO niet werd genoemd.

Hoe het zij, begin 1998, na een herbezinning op haar kerntaken door een speciaal daarvoor in het leven geroepen Klankbordgroep, verzette de VMWO de bakens. Als belangrijkste probleem van haar leden werd nu aangemerkt 'het ontbreken van voldoende werkgelegenheid'. Men dacht daarvoor een oplossing te kunnen bieden door arbeidsbemiddeling of door een soort uitzendbureau te beginnen. Met name de idee 'werkbemiddeling voor academici op het medisch-biologisch gebied' ontmoette sympathie bij het bestuur van de Federa, zij het dat men alvorens men tot inschakeling van het zojuist gereorganiseerde staffbureau in Rotterdam en *Mediator* zou kunnen besluiten eerst MW-NWO zou moeten polsen en ook over degelijk uitgewerkte plannen zou moeten beschikken. In de loop van 1999 verschenen er verschillende conceptplannen, opgesteld door de pas op het Bureau benoemde – en mede door MW-NWO gefinancierde – stafmedewerker Allaerts en Karemaker (VMWO). De derde versie van dit conceptplan voor een mogelijke 'Samenwerking VMWO en FMWV rond Arbeidsbemiddeling voor medisch-wetenschappelijke onderzoekers', was op 1 november dat jaar onderwerp van ampele bespreking binnen het Federabestuur. Inmiddels was bekend dat MW-NWO 'geen principieel bezwaar [had] tegen het initiatief', maar bij een 'concrete invulling van de plannen' zag MW-NWO 'in het eerste jaar geen taak voor Allaerts'. De discussie binnen het

bestuur concentreerde zich met name rond de keuze 'loopbaanbegeleiding' of 'selectie van geschikte kandidaten voor academische topfuncties'. Omdat loopbaanbegeleiding toch vooral als een taak werd beschouwd van arbeidsbureaus, die bijvoorbeeld via scholing mensen zouden kunnen plaatsen, werd besloten om het initiatief rond arbeidsbemiddeling 'voorlopig in twee stukken te knippen: een website met positions wanted – positions available' en daarnaast zou er een 'veel fundamenteelere discussie [moeten] komen over carrièreperspectief voor wetenschappers in Nederland'. Bij beide sporen zou MW-NWO betrokken moeten zijn. Deze fundamentele discussie die mede beleidsbepalend zou worden voor de Federa kwam eerder in het stukje periodisering uitvoeriger in beeld, hier slechts gememoreerd het in augustus 2002 uitgebrachte 'Manifest' dat de opstoot zou zijn voor veel beroering die mede door enkele andere publicaties enkele jaren zou aanhouden.

Was door dat alles 'bruisend van daadkracht' inmiddels weer het epitheton dat de Federa paste, bij partner VMWO was de situatie een stuk minder rooskleurig. De vereniging telde in 2004 nog slechts zo'n tweehonderd leden en dat ledental zou in 2005 verder dalen tot rond de honderd leden en was ook wat 'vergrijsd'. Reden voor de Federa om haar partner te prikkelen een 'actie- en werkplan' te formuleren om haar draagvlak weer te verbreden.

Juist in deze tijd ontstonden er 'via de adviseur Lafort, Public Affairs' serieuzere contacten tussen de Federa en de grote vakbond voor hoger personeel, De Unie Zorg en Welzijn, die graag haar positie bij het hoger personeel in de gezondheidszorg en onderzoek wilde versterken en de Federa wellicht in haar brede streven naar 'verbetering van het onderzoeks- en onderzoekerklimaat voor de langere termijn' zou kunnen flankeren. Voorzitter van De Unie was J. Teuwen, 'een indrukwekkende man' met 'nauw contact met de Kamerfracties op het terrein van sociale en economische zaken'. En deze stelde voor 'een geassocieerd lidmaatschap [...] ten behoeve van de AIO's en de postdocs', zodat 'de Unie daadwerkelijk hun belang' zou kunnen behartigen. Ook zou de Federa dan 'gratis (of tegen bescheiden vergoeding)' gebruik kunnen maken van de vergaderfaciliteiten van De Unie in Culemborg. Een 'genereus voorstel', dat beide voorzitters Coebergh en Teuwen vervolgens uitwerkten. Op 3 november 2005 konden voorzitter Coebergh en secretaris Karemaker de aangesloten verenigingen en het Algemeen Bestuur melden dat er sprake was van 'een heuglijke ontwikkeling [...] in verband met onze inzet voor het carrièreperspectief van Aio's en postdocs'. Dit dankzij 'een associatie met de Unie voor Zorg en Welzijn', die meer perspectieven bood dan de eerdere acties in samenwerking met de VMWO. Onder de kop 'Voorkom dat biomedisch talent gaat verdwijnen' besteedde de *Staatscourant* een week later aandacht aan deze bundeling van krachten. 'Als we nu niets ondernemen, dreigt de kenniseconomie Nederland BV voor de biomedische wetenschap ten onder te gaan', citeerde deze krant voorzitter Coebergh.

Een vliegende start, althans zo leek het. Want een jaar later moest het Bestuur tijdens de jaarlijkse Brainstormsessie teleurgesteld vaststellen dat 'behalve het gebruik van de vergaderruimte vandaag [...] de samenwerking met De Unie tot nu toe niet veel [heeft] opgeleverd'. Slechts een handjevol leden van de Federa-achterban had zich aangemeld bij de 'internetvakbond van De Unie' en duidelijk was dat er 'andere stappen' nodig waren 'om de postdocs en AIO's te bereiken'. Maar welke stappen en in samenwerking met wie? Na overleg met tal van partijen werd in juli 2007 – opnieuw tijdens een Brainstormsessie – geconcludeerd dat eigenlijk 'niet

helder is waar jonge wetenschappers op het moment barrières ervaren. Contacten van de NVMO [Nederlandse Vereniging voor Medisch Onderwijs] met de Unie worden op zich toegejuicht, maar om arbeidsvoorwaarden [...] te kunnen invullen is meer kennis van werkelijke behoeftes nodig'. Een direct contact met de doelgroep en inventarisatie van de problematiek leek een nuttige eerste stap. En hoe zou dat beter kunnen dan tijdens een speciaal daarvoor georganiseerde 'Bijeenkomst Carrièreplanning' met sprekers 'van beide seksen [...] die een rolmodel en die een schokmodel zijn. Integere enthousiaste mensen die een goed verhaal kunnen houden'. In mei 2008 hadden bestuursleden Burdorf en Looijenga het definitieve programma klaar voor de bijeenkomst die op woensdagmiddag 8 oktober in Stadskaats Oudaen te Utrecht zou plaatshebben. Deze bijeenkomst trok circa vijftig bezoekers onder wie zo'n veertig AIO's en gedacht werd een dergelijke bijeenkomst voortaan jaarlijks te organiseren. En met de benoeming in 2009 als lid van het Dagelijks Bestuur van Jacobs, die al vertegenwoordiger van de VMWO in het Algemeen Bestuur was, hoopte men de belangenbehartigende rol van de VMWO, die inmiddels samenwerkte met SB Zorg (Samenwerkende Beroepen in de Zorg) weer te versterken. De slagkracht van deze nog steeds kleine vereniging bleef vooralsnog echter gering. De laatste ontwikkelingen gaan in de richting van ofwel een bestuurlijke revitalisering van de VMWO dan wel een voortzetting ervan als subcommissie Carrièreperspectief van de Federa, waaruit input zal volgen voor de vormgeving van de specifieke beroepsbelangen van het onderzoekersdeel van de Federa-achterban dat is aangesloten bij De Unie.

Regelgeving en -neming

Uit verschillende passages in het voorgaande zal duidelijk zijn dat we met dit laatste onderdeel van het hoofdstukje 'werkzaamheden' de recentste periode van de Federa onder beschouwing nemen. En past het zelfs bij een schetsmatige beschrijving van de zeer recente geschiedenis toch al de nodige distantie in acht te nemen, dan geldt dat nog des te meer als de historicus een terrein betreedt waar hij zich al snel als de spreekwoordelijke vreemdeling in Jeruzalem voelt: het al maar dichter wordende woud van wet- en regelgeving rond medisch-wetenschappelijk onderzoek. Maar ook werd hiervoor opgemerkt dat al die regelgeving een 'gat in de markt' voor de Federa zou betekenen. Want juist in deze tijd hadden de Federatieve Vergaderingen veel van hun eerdere glans verloren en was de behoefte om de aangesloten verenigingen op andere wijze van dienst te zijn groot.

Aanvankelijk betrad men het terrein van de regelgeving nog wat schoorvoetend. Gemeenoreerd mag worden de samen met de Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij ontwikkelde, en later niet erg succesvol gebleken, 'Gedragscode Biomedisch onderzoek en de media' (Mediacode, 1992). Deze code kreeg echter extra glans toen zij in 1995 samen met de door de Raad voor Gezondheidsonderzoek (RGO) opgestelde Gedragscode Gezondheidsonderzoek werd uitgebracht in één boekje *Goed Gedrag*. Hierdoor aangemoedigd kwam regelgeving rond medisch-wetenschappelijk onderzoek vanaf nu prominenter op de agenda te staan en zou deze na circa 2000 zelfs geheel domineren. Iets uitvoeriger in beeld kwam ook al de aandacht die de Federa vanaf 2004 besteedde aan het gebruik van proefdieren bij biomedisch

onderzoek en de informatieverstrekking daarover. Zo was zij onder meer medeoprichter van de Stichting Informatie Dierproeven in genoemd jaar.

Natuurlijk kwam gezien de impact op de recente geschiedenis van de Federa in het onderdeel periodisering ook de oprichting van de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon, 2002) met enige nadruk aan de orde. En als afsluiting van dat hoofdstukje en voorlopig hoogtepunt in de geschiedenis van de Federa werd daar ook genoemd de nog onlangs onder auspiciën van de Federa opgestelde nieuwe code 'Goed Gebruik IP': *Verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* (2011).

Dit korte resumé geeft al een eerste indicatie van de breedte aan onderwerpen dat het onderdeel 'regelgeving en -neming' behelst. En hoe breder het werd, hoe inspirerender wellicht voor politici, gezondheidszorgjuristen en andere specialisten op dat gebied. Maar ook steeds frustrerender, zoals de praktijk uitwees, voor de onderzoekers op de werkvloer die er dagelijks door werden gehinderd. Frustrerend was ook dat zij lange tijd geen enkele stem in het kapittel hadden gehad, en juist daarin zou de Federa, en vanaf 2002 met name de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon), voorzien.

Dus blijmoedig hier die stad verkend, zij het dat men zich daarbij door tal van stroperige dossiers over onderwerpen die soms jarenlang geagendeerd bleven een weg moet ploegen. Hierna dan ook grotendeels voorbijgegaan aan allerlei varianten en versies van conceptteksten, amenderingen, samenstellingen van tal van (meelees)commissies et cetera. Met als insteek om via wat omtrekkende bewegingen, en soms gegidst door voorzitter Coebergh, toch enige helderheid en structuur te krijgen in de plattegrond van dit veelzijdige aandachtsveld. Kortom hier niet veel meer dan enkele hoofdmomenten, de belangrijkste tot nu geboekte resultaten en toch ook iets van de sfeer in deze 'rebellencub' bijeengebracht. De geïnteresseerde lezer kan bovendien uiterst eenvoudig uitgebreide achtergrondinformatie en zelfs de belangrijkste smaakmakende documenten vinden op de nieuwe website van de Federa (www.federa.org). En ook komen in het flankerende deel van deze publicatie enkele belangrijke actoren zelf aan het woord.

De kiemen. Heel veel verder terug in de tijd dan de opstelling van de Mediacode gaan de activiteiten van de Federa op dit terrein overigens niet. De archieven navlooiend is een eerste sprokkel een wat losse opmerking tijdens de vergadering van het Dagelijks bestuur (4 maart 1991), dat het 'een goede ontwikkeling' is, dat de Federa 'van verschillende kanten benaderd wordt' en daarbij werd genoemd 'proefdieronderzoek' en de betrokkenheid bij een 'adviescommissie van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid betreffende een wetsvoorstel ter regeling wat een patiënt mag verwachten van een arts en wat er mag gebeuren met materiaal dat van een patiënt is afgenomen'. Gedoeld werd op de nakende Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO, 1994). En tijdens de Algemene Vergadering op 24 oktober 1991 benadrukte men de hang naar 'bindende, overkoepelende activiteiten'. Gedacht werd daarbij aan activiteiten met betrekking tot 'maatschappelijke ontwikkelingen waar op ingespeeld kan worden'. Verwacht werd dat participatie van de Federa in de commissie Gedragscode en in de commissie voor de Wet Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) voor meer-

waarde van de Federa zou kunnen zorgen. Van enige betrokkenheid was overigens al sprake. Zo was secretaris Verhofstad op persoonlijke titel lid van de 'Raad van Advies ten aanzien van de WGBO' en voorzitter Visser was 'reeds door NWO benaderd' om enkele artikelen over deze wet in *Medisch Contact* van commentaar te voorzien. De bedoeling was de formulering van een standpunt, 'dat voorgelegd kan worden aan een parlementaire commissie' en dat standpunt zou 'meer waarde' hebben 'wanneer dit gedragen wordt door [...] de bij de Federatie aangesloten verenigingen'. En belangrijk: 'De verenigingen zeggen steun toe'.

In deze jaren heerste op de achtergrond nogal wat politieke en maatschappelijke beroering rond de genoemde in voorbereiding zijnde WGBO, feitelijk toch zoals bij veel wetgeving een codificering van staande praktijk. Ook de aandacht trokken de werkzaamheden aan de genoemde Gedragscode Gezondheidsonderzoek van de door de RGO begeleide commissie. Deze commissie stond onder voorzitterschap van prof.dr. P.J. van der Maas, en rekende ook de hier vaker genoemde en nog te noemen mr. E.B. van Veen, onder haar belangrijke adviseurs. En om de trits hier maar te voltooien en voor het verdere verhaal hier van extra belang, was het in januari 1994 door de Gezondheidsraad aan de minister en staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur uitgebrachte adviesrapport *Naar goed gebruik. Lichaamsmateriaal in de gezondheidszorg*. Met daarin geformuleerd de te hanteren normen voor het bewaren en nader gebruiken van lichaamsmateriaal. En dat vooral ook als belangrijke conclusie had, 'dat regulering aangewezen is en dat wetgeving – voorafgegaan door en aangevuld met zelfregulering – de voorkeur heeft'.

Een nieuw geluid. Openingen voldoende, maar wilde de Federa tegen dit decor een rol van betekenis spelen, dan moest zij zich op dit terrein veel krachtadiger manifesteren dan zij tot dan had gedaan. Feitelijk zou een cultuuromslag nodig zijn en de ingrediënten daarvoor kwamen vanuit de eerder al genoemde commissie Privacy van de Vereniging voor Epidemiologie (VvE), en wel van Jan Willem Coebergh. In zijn brief van 29 mei 1994 (zie afbeelding) aan Verhofstad had hij het over 'gezondheidsjuristenmaffia' en 'zere tenen'. En tegelijk introduceerde hij 'mr. E.B. van Veen, die ook onze adviesjurist (VvE) is [...] Deze man ontwierp in wezen het nieuwe art 1653m en staat aan onze kant en voorts kent hij "de vijand"'

Vooralsnog leverde het nog niet meer op dan een extra prikkel om het draagvlak bij de verenigingen te vergroten voor 'dit type activiteiten [...] om al te restrictieve voorschriften te voorkomen', waarbij 'actieve participatie van de aangesloten verenigingen onontbeerlijk' werd geacht (brief Verhofstad aan verenigingen, 6 juni 1994). En ongeveer een jaar later koesterde men toch vooral de lof voor wat nauwelijks meer was dan een zeer bescheiden bijdrage aan de totstandkoming van de Gedragscode Gezondheidsonderzoek, *Goed Gedrag*. Belangrijker tijdens de presentatiebijeenkomst in september 1995 was echter dat secretaris Verhofstad had gezinspeeld op een vervolg: 'een vorm van zelfregulatie' ook voor 'het gebruik van lichaamsmaterialen', ongetwijfeld mede geïnspireerd door de genoemde conclusie van de commissie van de Gezondheidsraad. En daarmee kan met enig recht 1995 als een eerste markeringspunt worden beschouwd in deze summiere schets van de activiteiten van de Federa op het gebied van regelgeving.

Instituut Epidemiologie & Biostatistiek
Erasmus Universiteit Rotterdam

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Dr. Molewaterplein 50
Telefoon 010 - 408 73 65
Telefax 010 - 408 74 94

Ingek. d.d.	31-5-94
Nr.:	86
Beh. d.d.	2-6-94
door:	A. Krabman

Dr A. Verhofstadt, patholoog
FEDERA, redactie Mediator
Nureau FMWV
Postbus 9101
6500 HB Nijmegen

Datum 27-5-94

Uw referentie

Doorkiesnummer 7396

Onderwerp privacy

Onze referentie

Contactpersoon

Beste Albert,

Dank voor je brief van 6 mei. IK vind de enquête er mooi uit zien.

Via via hoorde ik al dat de gezondheidsjuristenmaffia het maar zo zo vindt; men vindt dat men al zoveel concessies heeft gedaan.

Bijgaand de tekst van het aangepaste artikel 1653m, dat dan bij Alette Krabman ter inzage zou kunnen liggen. Copieën kunnen worden gemaakt, maar de originelen kunnen ook bij de Staatsdrukkerij worden besteld.

Bij de Gezondheidsraad kan een exemplaar van het rapport over Lichaamsmateriaal worden besteld, waarbij voor ons vooral hs 7 van belang is. Samen met Jan Vandenbroucke schreef ik hier al een commentaar op, dat op nuf al wat zere tenen gaat staan. Een volgende versie, is wellicht geschikt voor publicatie, maar er is nog niet zoveel haast.

M.b.t. de procedure van afhandeling van de meldingen van bemoeilijkt onderzoek moeten we nog iets afspreken. Uiteraard wil ik er wel naar kijken. Daarnaast kan enige objectivering zinvol zijn door een jurist. Hiervoor zou ik willen aanraden Mr. E.B. van Veen, die ook onze adviesjurist (VVE) is. Bijgaand stuur ik je de beschrijving van zijn dienstenpakket. Een abonnement van f 1.000, per jaar lijkt me uiterst goed besteed. Deze man ontwierp in wezen het nieuwe art 1653 m en staat aan onze kant en voorts kent hij "de vijand".

Hartelijke groet,

Jan Willem Coebergh

P.S. wellicht wordt het tijd voor een vaste privacy-rubriek.

Een nieuwe lente, een nieuw geluid! De brief van dr. Coebergh van 27 mei 1994 die binnen de Federa zou resoneren.

Vanaf nu kwam er toch wat meer beweging. Zo stond op de agenda van de Bestuursvergadering van 24 juni 1996 onder punt 10: 'Initiatieven FMWV inzake "gebruik van lichaamsmaterialen"?' En bij de agenda was gevoegd een twee weken daarvoor in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* gepubliceerd artikel van de bij de Gezondheidsraad werkzame jurist mw.mr. E.T.M. Olsthoorn-Heim, 'Nader gebruik van lichaamsmateriaal: op weg naar een evenwichtige regeling'. Daarin – begrijpelijk – nog eens omkleed het geluid van het eerder genoemde Gezondheidsraadadvies. Maar ook was haar conclusie: 'Wetenschappelijk onderzoekers hebben hier een taak (en een goed verhaal) ten opzichte van artsen en instellingsdirecties. Een in samenspraak te ontwikkelen evenwichtige regeling [...] en een brede werkingssfeer kan leiden tot een ruim gebruik van lichaamsmateriaal ten behoeve van de gezondheidszorg, in alle openheid en volgens de regelen der kunst.' Helaas ontbreken de notulen van betreffende vergadering en is over de aard en inhoud van de deliberaties niets bekend.

Actie. Kennelijk de wat afwachtende houding beu, richtte Coebergh in oktober 1997 opnieuw zijn pijlen op de Federa, en nu op de kort daarvoor tot voorzitter benoemde professor Oosterhuis, want '[a]an deze gedragscode zou de FMWV dienen mee te werken'. En twee weken later, nu per brief aan het Bestuur, met als subjectregel: 'Actie inzake Imminente wetgeving Nader Gebruik Lichaamsmateriaal'. En met een uitvoerige waarschuwing omdat daardoor 'nader gebruik, zowel van klinische gegevens als van in wetenschappelijk onderzoek vergaard materiaal, aan banden' gelegd dreigde te worden:

via expliciete toestemming van de betrokkenen dan wel schriftelijke vastlegging van 'Geen bezwaar' tegen nader geanonimiseerd gebruik. [...] In het laatste regeringsvoorstel [...] wordt evenwel ook het belang van zelfregulering (lees: gedogen) onderschreven en het belang van een Gedragscode. Mijn voorstel zou zijn om onder auspiciën van de Federa in RGO-verband (of desnoods KNAW of NWO) de Gedragscode voor nader gebruik van Gegevens te laten aanpassen, c.q. toe te spitsen op het Nader gebruik van Lichaamsmateriaal. In een hiertoe in te stellen commissie zouden de processen van bewaren, 'handling' en het toestemmingsvereiste beschreven moeten worden voor zover dat afwijkt van het gebruik van gegevens. [...] De functie van zo'n commissie is natuurlijk bovenal om vertrouwen te wekken bij de 'boze buitenwereld' in het zelfregulerend vermogen van medische wetenschappers en daarbij aan de hand van casuïstiek regelgeving te toetsen op haar uitvoerbaarheid. [...] Ik begrijp van RGO dat men sterk hecht aan een behoorlijk draagvlak en voorts aan medefinanciering door belanghebbenden zoals FEDERA, NWO en KNAW. Daarnaast zou ik willen voorstellen om alvast een PR-strategie te ontwikkelen richting parlement, ambtenarij o.a. met steun van en via het wetenschappelijk journaal. Hierbij dient ad hoc inschakeling van een 'consultant' te worden overwogen, om amateurisme te vermijden. Niets werkt zo verkeerd als emotionele opportunistische wetenschappers. De belangen zijn volgens mij erg groot.

In de vergadering van 8 december 1997 werd deze brief uitvoerig besproken en werd besloten dat voorzitter Oosterhuis, Coebergh en de eerder genoemde jurist Van Veen gezamenlijk een brief zouden opstellen om de verenigingen nader te informeren.

Op 20 oktober 1998 kwam de commissie Verantwoord Gebruik in een voorlopige samenvatting voor de eerste maal bijeen in het Frits Tingen-huis te Utrecht. De bijeenkomst werd

Links de presentatie van de eerste code Goed Gebruik in 2002 door mr. E.B. van Veen (zittend) en dr. J.W.W. Coebergh. Foto: W. Allaerts. Rechts een toelichting door Van Veen bij de presentatie van de geheel herziene *Gedragscode verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* op 25 mei 2011 in Utrecht. In het midden van de foto met donkere blouse mw.dr. M.A. Rookus, secretaris van de Coreon van 2002 tot 2011. Foto: Wieneke Hofland.

voorgezeten door Coebergh, die de door ziekte verhinderde voorzitter Oosterhuis verving. Commissieleden waren vertegenwoordigers van bij de Federa aangesloten verenigingen, mw. M. de Groot (ministerie VWS), mr. B.J.M. de Kanter (KNMG) en mr. E.B. van Veen, toen nog werkzaam op het Juridisch Stafbureau van het Academisch Ziekenhuis Dijkzigt te Rotterdam, die als secretaris van de commissie zou optreden. De samenstelling van de commissie illustreert het 'bottom up' karakter en de voorgestane transparantie ook naar andere organisaties. Coebergh hoopte, 'dat, mede gezien het verrichte voorwerk, de code in het tijdsbestek van een jaar kan worden gerealiseerd'. Deze code zou gebaseerd worden op de tekst van de nakende Wet zeggenschap lichaamsmateriaal (WZL) en deze 'regeling van het nader gebruik van lichaamsmateriaal voor onderzoek zal simpel zijn, omdat de wetgever er in de WZL vooralsnog vanuit gaat dat er vanuit het werkveld zelf veel geregeld kan worden. Het is dus belangrijk om te tonen dat dit inderdaad goed geregeld kan worden.'

De ontwikkeling van de code kreeg een krachtige impuls doordat voorzitter Oosterhuis de Stichting Fondsenwervingsacties Volksgezondheid (SFV) tot een genereuze subsidie wist te bewegen, waardoor secretaris maar ook belangrijkste auteur Van Veen veel tijd aan het project kon besteden. Van Veen werkte daarbij nauw samen met een brede begeleidingscommissie die vanaf eind 1999 onder voorzitterschap kwam van prof.dr. D.E. Grobbee, klinisch epidemioloog en eerder betrokken bij de totstandkoming van de code Goed Gedrag. Na bespreking van ontwerpen in de Commissie Juridische en Ethische zaken van de KNAW, toetsing van de conceptteksten door experts en achterban KNAW, NWO), 'het groene licht' in 2000 van de KNAW sectie Medische Wetenschappen, en bespreking binnen de verschillende wetenschappelijke verenigingen, verscheen de code Goed Gebruik in 2002 in druk.

De code werd in algemene zin goed door het veld ontvangen. Minister mw. M.J.A. van der Hoeven (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) liet in december dat jaar zelfs van haar enthousiasme blijken:

Inhoudelijk heb ik aan de code niets toe te voegen. Beleidsmatig wil ik u berichten ingenomen te zijn met dit voortvarend initiatief. Daarin heeft de FMWV een goede balans gevonden tussen enerzijds de wettelijke vereisten van maatschappelijke zorgvuldigheid en anderzijds de belangen van wetenschappelijk onderzoek. Ik zou de 'Code Goed Gebruik' dan ook als 'best practice' ten voorbeeld willen stellen aan andere wetenschappelijke beroepsgroepen. Ik wens u succes met de praktijk van de Code'. (citaat in *Mediator*, juni 2003)

Daarmee is de eeuwende al gepasseerd. En zoals 1995 (Goed Gedrag) een eerste markering was, zo kan 2002 als beginmarkering worden aangemerkt van de periode dat de Federa zich voluit op de problematiek rond wet- en regelgeving zou gaan richten.

Coreon. Hiervoor werd al de vlotte totstandkoming in 2002 van de Commissie Regelgeving Onderzoek (Coreon) in enig detail beschreven. Beide betrokken partijen hadden elkaar dan ook wel een en ander te bieden. Voor de VvE commissie Privacy telde vooral de grote Federa-achterban van medisch wetenschappelijk verenigingen, de beschikking over ruime communicatiemogelijkheden via onder meer de periodiek *Mediator* en een functioneel secretariaat (dat gedeeltelijk al werkzaamheden voor de VvE verzorgde). Voor de Federa zou in één klap een groot draagvlak beschikbaar zijn voor haar activiteiten op het gebied van regelgeving, waar voorheen slechts moeizaam en met wisselend succes aangesloten verenigingen op een lijn moesten worden gebracht. En niet van gering belang: de VvE had een aantal instituten al bereid gevonden om het avontuur, vooralsnog voor een periode van drie jaar, aan te gaan en daarvoor ook fondsen ter beschikking te stellen. En ook belangrijk de commissie Privacy werkte al lange tijd samen met een ervaren jurist, de eerder genoemde mr. E.B. van Veen van MedLawconsult. Kortom: een duidelijke win-winsituatie.

De Coreon ving als commissie van de Federa in 2003 haar werkzaamheden aan met twaalf aangesloten voornamelijk epidemiologische instituten. De meeste daarvan zouden later ook voor de volgende perioden van drie jaar bijtekenen en door verdere aanwas bestaat de achterban van de Coreon inmiddels uit zo'n vijftientig instituten, wetenschappelijke verenigingen en zelfs twee complete UMC's (VUmc en UMC St Radboud). De Coreon kent een eigen Dagelijks Bestuur dat al van aanvang af onder voorzitterschap staat van artsepidemioloog Coebergh die eerder als de aanjager van de commissie Privacy was opgetreden en die hiervoor al verschillende keren de revue passeerde. De volledige Commissie Regelgeving Onderzoek komt nog steeds enkele malen per jaar onder wisselend voorzitterschap bijeen om resultaten te evalueren en aanvullend beleid vast te stellen. De daarbij gevoerde discussies tussen onderzoekers en juristen zijn richtinggevend voor de uiteindelijke 'output', zoals de codes, notities, te ondernemen acties et cetera.

Vanaf 2004 werd getracht naast de Coreon (toch vooral gericht op observationeel onderzoek) een flankerende commissie regelgeving experimenteel onderzoek (Corexon) in het

leven te roepen. Die zou dan vooral gedragen (en gefinancierd) moeten worden door de al dan niet bij de Federa aangesloten verenigingen die zich op dergelijk onderzoek concentreerden. Maar het oude euvel deed zich hierbij voor: verenigingen waren hooguit te mobiliseren voor die zaken waarvoor ze specifieke belangstelling hadden. Bovendien zou de beoogde commissie zich over een ratjetoe aan onderwerpen moeten buigen. In 2007 besloot men dan ook het plan te laten varen en te kiezen voor een realistischer insteek en bepaalde onderwerpen door een afzonderlijke subcommissie te laten behandelen. Daarvan zijn er inmiddels twee: de ‘Subcommissie Onderwijs’ en de ‘Subcommissie Tom implementatie’.

Interne communicatie. Nadat in 2003 Coebergh tevens voorzitter van de Federa was geworden, vervaagden de grenzen tussen de Federa en haar commissie Coreon, ook al omdat de Federa als geheel en enkele van de bij haar aangesloten verenigingen nu zwaar inzetten op regelgeving. Bovendien werden de noodzakelijk financiën voor de ontplooiende activiteiten op 50/50 basis door de Federa en de Coreon bijeengebracht.

In 2004 werden voor beide nog onderscheiden achterbannen twee bescheiden periodieken in het leven geroepen: *Coreontische Berichten* en het *FMWV-Kwartaalbulletin*. Voor nieuws, binding en vooral ook om de spirit erin te brengen en te houden. En voor beide periodieken gold dat geen rekening hoefde te worden gehouden met partner ZonMw, zoals bij *Mediator* wel het geval was.

Kijken we eerst naar de periodiek *Coreontische Berichten*. Het eerste nummer dat in 2004 (dus halverwege de eerste termijn van drie jaar) verscheen opende met een soort ‘mission statement’:

- (1) De Coreon beoogt een bijdrage te leveren aan vermindering van de regeldruk in het biomedisch observationeel, met name epidemiologisch, wetenschappelijk onderzoek door met hulp van professionele juridische en PR-adviseurs te lobbyen bij parlement en overheid voor werkzame regels; en vertrouwen in onderzoekers te wekken via zelfregulering en deskundigheidsbevordering op instituuts- en verenigingsniveau; (2) onderlinge samenwerking, afstemming en draagvlak te bewerkstelligen binnen de VvE, de FMWV en daarbuiten; (3) ontwikkelingen in wet- en regelgeving te signaleren in Nederland en Europa; (4) het op verzoek ondersteunen van instituten bij het opstellen van reglementen, protocollen, contracten, verzoekschriften e.d.

Dit eerste nummer werd ‘met enige trots’ door Coebergh ingeleid:

Dat er veel in verband van de Coreon gebeurde wist menig lezer al, maar de samenhang werd niet altijd even duidelijk en niet-ingewijden kunnen het niet altijd volgen. Daarom dit bulletin, ook ter verspreiding binnen de instituten die de Coreon dragen. [...] Ga er vanuit dat onderwerpen vaak meerdere jaren op de rol staan. [...] nagenoeg alle epidemiologische instituten [zijn] vertegenwoordigd [...] dit is erg belangrijk voor breed draagvlak. In 2004 komt een onderwerp als verlenging bewaartermijn op een hoogtepunt en zal er veel strijd geleverd moeten worden voor instandhouding van de Code Goed Gebruik. [...] Laten wij ons haaks houden op de regels.

‘Haaks houden op de regels.’ Met dergelijke opwekkingen hadden de veelal korte berichtjes toch vooral iets van *pep talk*, want het blad zou een vrij zieltogend bestaan leiden en slechts enkele keren en met grote intervallen verschijnen zodat de doelgroep feitelijk al op de hoogte was via de drie vergaderingen die toen nog per jaar werden belegd. Het tweede nummer (2004) illustreert dit treffend: ‘We hebben het zo druk met de Coreon, dat we nauwelijks tijd hebben voor dit bulletin’. Er gebeurt van alles op vele terreinen. [...] Misschien moeten we ons in de nabije toekomst gezamenlijk steeds meer zorgen maken over de infrastructuur van gegevens voor public health en klinisch en epidemiologisch onderzoek in een land, dat blut gaat omdat het honderden miljoenen euro’s verspilt aan Diagnose Behandel Combinaties. Doe met ons mee en geef U op voor een subcommissie die dit gaat tackelen’. In het enige nummer dat in 2005 werd uitgebracht enkele typerende kritische opmerkingen: ‘Wordt Nederland nu een kennis economie of niet? [...] Tot slot zitten we op het vinkentouw vanwege de nakende wet Zeggenschap Lichaamsmateriaal. Hij komt eraan, al 7 jaar en wordt de wet in overeenstemming met onze Code Goed Gebruik gemaakt? Kortom, we blijven bezig met regelnemen. Doe met ons mee’.

Regelnemen, een begrip door Coebergh gemunt dat zeker een plaats in Van Dale zal krijgen. In 2006 verscheen nog een laatste nummer: ‘Geleidelijk tonen meer wetenschappelijke verenigingen (pathologie, immunologie, celbiologie, genetica) hun wezenlijke interesse voor deze zaken middels actieve participatie. De FMWV paraplu is hierbij onontbeerlijk. Nieuwe verbindingen zullen ook ontstaan met informatiekundigen, diverse klinische vakken, huisartsen. Dat we van geen enkele instantie (financieel) afhankelijk zijn, maakt ons geluid redelijk authentiek. Het bevoegde gezag in Nederland kan niet meer om ons heen in de discussies over biobanken, burgerservicenummers, regelgeving van als experimenteel onderzoek te duiden observationeel onderzoek. We zijn verenigd en deskundig, dat laatste natuurlijk vanwege de onvolprezen mr. Evert-Ben van Veen (MedLawconsult), die vanwege de Coreon inmiddels menig instituut bezocht’.

In de flankerende periodiek *FMWV-Kwartaalbulletin* werden min of meer dezelfde berichten over regelgeving en -neming opgenomen, zij het dat zij iets meer waren toegesneden op de onderzoekerachterban en gelardeerd waren met ander nieuws.

Maar in april 2007 verscheen het eerste nummer van *FederaBulletin*, waarin beide periodieken waren opgegaan. Deze periodiek bood veel meer informatie en werd dan ook gedragen door een bredere redactie vanuit de Coreon en de Federa. De inbreng en hand van wetenschapsjournalist mw.drs. A.J. Edwards van Muijen had een duidelijk positieve invloed op de leesbaarheid van deze nieuwe periodiek. Natuurlijk werd zoals altijd bij dit soort gelegenheden ‘de nieuwe jas’ met trots gepresenteerd. Maar weliswaar waren het aanzien en de leesbaarheid van deze periodiek sterk verbeterd, de toon van de voorzitter bleef dezelfde:

We houden ons met taaie materie bezig in het belang van de doelmatigheid van het biomedisch onderzoek. Het werkt allemaal wanneer u zich aangesproken voelt en ook steentjes gaat bijdragen of die samen met die van mensen uit andere verenigingen in dezelfde regelvijver (of is het een moeras) laten plonzen. We moeten samen meer golven maken.

Vanaf nu zou deze periodiek (aanvankelijk als pdf en later als web based tijdschrift) de achterbannen van de Federa als geheel en Coreon als commissie informeren, zij het dat door sterke verbeteringen van de website met allerlei diepe links naar achtergrondinformatie, belangrijke publicaties et cetera deze tegenwoordig als het centrale informatie- en documentatiepunt wordt ingezet.

Rebellenclub. Een rebellenclub is eigenlijk nog de meest kernachtige omschrijving van de Federa in dit decennium. Alert en altijd gretig om ergens op in te springen. Aanvankelijk met een eerste oprisping, zoekend naar draagvlak en zich verdiepend in de materie. Vervolgens met een doordachte actie of die nu rechtstreeks of indirect was gericht. En altijd proeft men de hand en geest van Coebergh die als voorzitter van zowel de Federa als van de Coreon de juiste snaren wist aan te strijken om het uiterste uit de organisatie te halen. De inbreng van bestuursleden was groot, hij mobiliseerde een Adviesraad, introduceerde brainstormsessies, en welke kennis en kunde dan nog ontbrak werd op ad hoc basis ingehuurd. De vitale juridische inbreng van mr. E.B. van Veen werd al genoemd en komt hierna nader in beeld. Ook werd al genoemd wetenschapsjournalist mw. Edwards van Muijen die vanaf 2005 een belangrijk aandeel zou krijgen in de inhoud van de uitgegeven periodieken en website, en daarnaast alle belangrijke stukken, waaronder de ontwikkelde codes, tekstueel zou screenen. En in dezelfde trits moeten genoemd worden de communicatieadviseur F.L.M. Lafort, die in 2002 een rol vervulde in het kader van activiteiten voor de al genoemde Stuurgroep Carrièreperspectief, maar nu ook binnen het domein van regelgeving als ervaren lobbyist de weg naar de media en Den Haag zou vinden. En consultant drs. S. Terpstra, bedrijfseconoom, gespecialiseerd in strategie en planontwikkeling, zou vanaf 2006 adviseren waar het de financiële en fiscale aangelegenheden betrof, de fondsenwerving begeleiden maar zich in toenemende mate ook als sparring partner bij de strategieontwikkeling manifesteren.

Maar niet alleen in Den Haag zou de vinger aan de pols worden gehouden. Omdat steeds meer Nederlandse wet- en regelgeving direct of indirect vanuit Europees verband werd ingekleurd, heeft de Coreon samen met de European Epidemiology Federation (EEF) van de International Epidemiological Association (IEA) de ‘non-governmental organisation’ Corese opgericht. Via dit kanaal worden alle belangrijke internationale ontwikkelingen op de voet gevolgd en kan zo nodig snel worden bijgestuurd.

Momenteel is actueel de herziening van de richtlijn privacybescherming 95/46/EC, die in de Wet bescherming persoonsgegevens geïmplementeerd is. Vooralsnog wordt getracht de schade via het Europese Eurocourse project (waarin zowel Coebergh als Van Veen participeren) beperkt te houden, maar wellicht zal een rechtstreekse actie van Coreon noodzakelijk blijken.

Hoewel niet strikt te vatten onder lobby-activiteiten kunnen bepaalde opiniërende – voorkokende – artikelen toch ook wel binnen dat licht worden beschouwd. Ze prikkelden en brachten het Nederlandse (lees: Federa- cq Coreon-) standpunt indringend onder de aandacht. Slechts twee voorbeelden daarvan hier aangehaald en beide artikelen van de hand van Van Veen. Het eerste over ‘TuBaFrost 3: regulatory and ethical issues on the exchange of residual tissue for research across Europe’ (2006), en ook ‘Obstacles to European research projects

Links: de oude code *Goed Gedrag*, voornamelijk een product van de RGO, zij het dat in het boekje de Mediacode (1992) van de Federa was opgenomen. Daarnaast de voor- en achterkant van de vernieuwde *Gedragscode Gezondheidsonderzoek* uit 2005.

with data and tissue: solutions and further challenges' (2008). In de opgenomen bijlage staan tal van voorbeelden van dergelijke publicaties die de aandacht op een probleem of op een mogelijke oplossing vestigen.

Na deze wat algemenere lijnen nu eerst teruggekeken naar enkele ontwikkelingen rond de belangrijkste gedragscodes die inmiddels zijn uitgebracht.

Goed Gedrag. Nog voor de publicatie van de code *Goed Gedrag* was al ingevoerd de WGBO en enige jaren daarna zou ook de Wet bescherming persoonsgegevens (WBP, 2000) in werking treden. Deze nieuwe wetgeving maakte een herziening van de code noodzakelijk. Deze zou nu door een juridisch hoogstandje van de eerder genoemde mr. E.B. van Veen ook ruimte creëren voor statusonderzoek en het instituten mogelijk maken gegevens aan elkaar te koppelen. De nieuwe code werd in 2004 na ampele besprekingen officieel door het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) goedgekeurd en in april dat jaar in de *Staatscourant* gepubliceerd.

In 2007 werd op verzoek van het CBP het klachtenreglement aangepast, maar ook na die herziening heeft dit tot in 2011 eigenlijk nooit tot ook maar een enkele klacht geleid. Wellicht mede hierom kreeg de Federa eind 2009 het verzoek van de CBP om de Code geheel te herzien, de implementatie ervan te garanderen en de rol van onder meer de 'Trusted Third Parties (TTP) [...] bij "anonieme" koppelingen te verkennen'.

Aan deze herziening wordt momenteel (2011) gewerkt. Natuurlijk zal daarin worden gepleit voor het gebruik van het Burger Service Nummer (BSN, sofinummer, dat ook in het beoogde

maar vooralsnog gestrande elektronische patiënten dossier – EPD – zou worden vermeld) bij onderzoek op een zodanige wijze, dat de privacy gewaarborgd blijft. Daardoor zou het gebruik van andere privacy gevoelige data overbodig worden. En daarmee behalve fout-positieve matches ook de kosten verbonden aan de koppeling van gegevens sterk verminderd kunnen worden. Omdat in ander verband de minister VWS eind 2010 nog heeft laten weten dat het BSN niet rechtstreeks voor wetenschappelijk onderzoek en koppelingen zou mogen worden gebruikt, wordt vooral ook de mogelijke inschakeling van de genoemde Trusted Third Party (TTP) bekeken. Zo'n TTP zou dan moeten waarborgen dat de versleuteling, het bewaren van sleutels of het uitvoeren van andere gevoelige handelingen, op een vertrouwelijke en betrouwbare wijze plaatshebben. Ter voorbereiding is een en ander inmiddels grondig bestudeerd en door mr. E.B. van Veen van MedLawconsult in een notitie/discussiestuk *Patient data for health research* (2011) uitgewerkt. Met name zijn onderdeel 'Zorggegevens voor zorgonderzoek. De TTP als panacee?' zal ampele aandacht krijgen. Ook al omdat Van Veen daarin de betekenis van TTP's relateert en als alternatief voorwaarden formuleerde die gegevenskoppeling in eigen beheer mogelijk zou kunnen maken.

Goed Gebruik

De implementatie van de code Goed Gebruik werd jarenlang gehinderd door desinteresse van de kant van het ministerie van VWS. Daarom verliep de implementatie eigenlijk alleen voorspoedig bij de meeste UMC's en opleidingsziekenhuizen, maar hielden de wat meer afwachtende en minder geavanceerde instellingen zich afzijdig. Maar al vrij snel werd de code ook ingehaald door externe ontwikkelingen, zoals de komst van meer speciale biobanken en het eerder genoemde Parelsnoer initiatief, waar de code geen adequate antwoorden op had. In 2007 werd tijdens de jaarlijkse sessie van de WEON (zie verder) een eerste inventarisatie gemaakt van die onderwerpen die bij een herziening aan bod zouden moeten komen. Na grondige evaluatie werd in 2009 een aanvang gemaakt met de herziening, waarbij aanvankelijk met name biobanking en genetisch onderzoek aan lichaamsmateriaal op de agenda stonden. Echter al snel werd duidelijk dat de gehele code op de schop zou moeten om haar consistent te kunnen houden.

Maar de Federa had meer ballen in de lucht te houden – in deze jaren bijvoorbeeld speelden de voorbereidingen voor het spraakmakende onderzoeksrapport Toetsing op Maat (zie verder) – zodat de herziening pas in de loop van 2009 voluit ter hand kon worden genomen. De notulen van de vergadering van 7 oktober 2009 vatten de situatie toen kernachtig samen: 'De opdrachtbrief m.b.t. de herziening van de code Goed Gebruik is verzonden aan E.B. van Veen van MedLaw. Alles staat op de rails, de werkzaamheden zijn gedefinieerd, een tijdpad is vastgesteld en de meelescommissie en de programmacommissie zijn samengesteld'. Bijna een jaar later was men druk doende 'versie 7.1' van de code om te bouwen naar 'versie 8.0'. Maar de einder gloorde: 'Het [Dagelijks Bestuur] zal de code vaststellen namens het [Algemeen Bestuur] en vervolgens aanbieden aan 'het veld' en de patiëntenverenigingen en diverse toezichthouders en natuurlijk hogere machten zoals toezichthouders (CBP, CCMO) en de KNAW en Gezondheidsraad. ZonMw zal ook benaderd worden vanwege implementatie evenals het bestuur van de NFU en de Gezondheidsfondsen. Het gaat hierbij om beperkte

Links: omslag van de *Code Goed Gebruik* uit 2002.
 Rechts: de nieuwe Gedragscode *Verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* (2011) uitgevoerd in de huidige huisstijl.

inspraak, bovenal ter vergroting [van] draagvlak en een bijdrage in de financiën (tot nu toe 50% Coreon en 50% Federa).’ Ook een koopmansgeest kan het Bestuur niet worden ontzegd!

Deze nieuwe code Goed Gebruik maakt onderscheid tussen ‘nader gebruik’ en ‘de novo’ gebruik van lichaamsmateriaal dat zich in biobanken bevindt. Nieuw is ook ‘de keten van verantwoordelijkheden’ waarmee de relatie tussen onderzoeker en donor wordt omschreven en waarmee de transparantie voor en zeggenschap van de donor wordt vergroot.

Op 25 mei 2011 kon voorzitter Coebergh de geheel herziene code officieel presenteren. Hij deed dat tijdens een bijeenkomst in de Jaarbeurs in Utrecht van leden van de Nederlandse Vereniging van Medisch-Ethische toetsingscommissies (NVMETC), waar hij het eerste exemplaar van de *Gedragscode verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* aanbood aan mw.prof.dr. M.C.H. Donker, directeur Publieke Gezondheid van het ministerie VWS. Deze gaf aan dat er grote waardering bestond voor het werk van de Federa, maar dat het ministerie verfijndere regelgeving voorstond...

En vrijwel direct na de publicatie van de nieuwe code ontving een aantal belanghebbenden ter consultatie een voorontwerp van de Wet zeggenschap lichaamsmateriaal (WZL). De wet die al vanaf de voorbereidingen van de eerste code Goed Gebruik eind jaren negentig van de twintigste eeuw ‘nakend’ was geweest en als een wolk deze code steeds heeft overschaduwd. Het voorontwerp week zoals al gevreesd op een aantal essentiële punten van de nieuwe code Goed Gebruik af. Zo zou slechts op basis van uitdrukkelijke toestemming mogen worden bewaard, de kans op ‘bevindingen’ met de donor zou moeten zijn besproken en ook zou de donor uitdrukkelijk moeten aangeven of deze al dan niet over eventuele bevindingen geïnformeerd wenst te worden.

Pittige mosterd na de maaltijd en de verontwaardiging was dan ook groot. In zijn brief van 21 december 2011 verweet voorzitter Coebergh het ministerie VWS van begin af aan de code Goed Gebruik te hebben doodgezwegen. Zo was de code in 2002 zelfs tweemaal aan de minister aangeboden, maar een bericht van ontvangst was uitgebleven tot in 2006:

Presentatie van de geheel herziene code Goed Gebruik op 25 mei 2011 in de Jaarbeurs te Utrecht. Op de foto overhandigt voorzitter prof. Coebergh het eerste exemplaar van deze Gedragscode *Verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek* aan mw.prof.dr. M.C.H. Donker, directeur Publieke Gezondheid van het ministerie VWS. Foto: Wieneke Hofland. 'In Juni 2012 liet de minister weten het wetsontwerp niet in te zullen dienen en zich nu afvroeg of de wet wel nodig was. Een groter succes voor de Federa-Coreon laat zich nauwelijks denken, maar schept ook verplichtingen m.b.t. een adequate toepassing in de praktijk. Op 29 juni was er een goed bezochte studiebijeenkomst over de Code; er waren inmiddels al bijna 1000 codes verkocht.' (Opmerking J.W.W. Coebergh, september 2012).

Behalve de UMC's, waar op één uitzondering na de Code wel werd geïmplementeerd, en het NKI bleef het veld met de armen over elkaar zitten, wachtend op wetgeving als ware dit een doel in zichzelf. [...] Ik vraag mij toenemend af of Nederland zich de huidige inzet voor een volstrekt nieuwe wet, terwijl het veld diens verantwoordelijkheid al ten volle heeft genomen, nog kan veroorloven. Volledigheidshalve merk ik op dat de veldnormen zoals in de code Goed Gebruik 2011 zijn neergelegd, ook voldoen aan de fundamentele rechten van donoren. Tenzij uw staf van mening is dat die rechten zouden worden miskend in enkele andere Europese landen, zoals België, waar een vergelijkbaar systeem geldt als door ons voorgesteld.

Op 10 februari 2012 liet het ministerie weten dat 'van opzettelijk "doodzwijgen" [...] geen sprake' was geweest. 'Wij hebben veel waardering voor de pioniersrol die de Federa heeft vervuld.'

Maar meer partijen (waaronder de KNAW) hebben zich inmiddels achter de code geschaard en zich kritisch over het voorontwerp uitgelaten en het ziet ernaar uit dat nog wel wat wapengekletter aan dit front te horen zal zijn.

Toetsing op Maat (TOM). Een adviesrapport waarmee de Federa en Coreon zich breed in de kijker speelde, was het genoemde *Toetsing op Maat* (2008). Dit rapport bood een elegante oplossing voor de lacune in de eerder genoemde in 1999 in werking getreden Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen (WMO). Deze wet voorzag niet in een toetsing op het grensgebied van haar werkingssfeer, de overgang tussen wel- en niet-WMO-plichtig on-

derzoek, feitelijk het ruime terrein van het observationeel onderzoek. Daarmee viel dit type onderzoek buiten de boot, terwijl ook hierbij een ethische toetsing vaak voorwaarde voor publicatie is. Bovendien is voor de kwaliteit van het onderzoek een dergelijke toetsing eveneens gewenst. Trouwens ook de medisch-ethische toetsingscommissies zaten met het dilemma dat zij regelmatig onderzoek ter toetsing kregen aangeboden dat feitelijk niet onder de WMO-plicht viel.

Problemen alom en na een litanie van klachten geventileerd tijdens de vergadering eind 2006 van het Algemeen Bestuur, waarbij zelfs een suggestie voor een ‘WMO-Light’ klonk, werd in 2007 MedLawconsult opdracht verstrekt voor een inventariserend onderzoek. In oktober 2008 volgde de rapportage *Toetsing op Maat*, waarvoor onder andere een groot aantal onderzoekers en twaalf METC’s waren geïnterviewd, en dat naast de inventarisatie van de problematiek ook een lijst bevatte met aanbevelingen voor onderzoekers, onderzoeksinstellingen, METC’s en de centrale toezichthouder, de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO).

Tijdens de vergadering van het Algemeen Bestuur (8 oktober 2008) werd het rapport toegelicht en werd ook nog gerefereerd aan de voorlichtingsbijeenkomst die een half jaar daarvoor was georganiseerd voor ‘vertegenwoordigers van het KNAW, ZonMw en de decanen van de UMC’s’. Gaande het traject was ook de naam veranderd van ‘WMO-light’ in *Toetsing op Maat* (TOM). Het was een ‘enorme klus’ geweest, ‘maar uiteindelijk de moeite waard; het rapport is van grote waarde voor de onderzoekswereld. [...] De eerste 25 exemplaren zijn vers van de pers en worden aan tafel uitgedeeld’.

TOM werd in het veld overwegend gunstig ontvangen. De pathologen en de industrieartsen zagen direct de voordelen, maar vele klinici moesten wennen aan de idee dat niet langer voor alle onderzoek de METC noodzakelijk was. En reserves ook bij de betreffende instituties. Zo was in november 2008 bij ZonMw en KNAW al van ‘karakteristiek gedrag in deze zaak’ gebleken. De KNAW had een brief met ‘vage’ bezwaren gestuurd en beide genoemde organisaties zouden ‘het rapport niet nu al verspreiden onder hun achterban omdat men overal water ziet branden. Zij willen wel een discussiebijeenkomst beleggen. De CCMO gaat over het rapport vergaderen’. In een persoonlijke mededeling lichtte Coebergh dit nader toe door te wijzen op de speculaties van de KNAW over ‘(nooit opgehelderde) oplossingsrichtingen’ en de beduchtheid van de CCMO om haar volledige overzicht te verliezen.

Maar behept met de veerkracht van bamboe en een flinke dosis enthousiasme was Coeberghs nieuwjaarswens in het *FederaBulletin* zoals altijd positief: ‘Namens het bestuur goede wensen voor 2009. TomTom! Nu ook voor onderzoekers? Toets kordaat, maar toets bovenal op maat!’

De succesvolle actie met TOM bewoog enkele instituten zich ook bij de Coreon aan te sluiten. Het Bestuur kon tijdens de vergadering in juni 2009 dan ook met enige strijdlust vaststellen:

Met het rapport ‘Toetsing op Maat’ kan iedereen zijn voordeel doen. Binnen de wet kan iedereen het op zijn ‘eigen’ manier toepassen. TOM verspreidt zich als een veenbrand door het systeem, hogere machten zijn eigenlijk niet nodig. Het feit dat anderen lamlendig zijn en niets doen komt ons strategisch goed uit. Het probleem groeit, er moet nu iets gebeuren.

Links het omslag van het rapport *Toetsing op Maat* (2008), dat in opdracht van de Federa door MedLawconsult werd opgesteld. Rechts de *Instruction Manual Clinical Research with medicinal products in the Netherlands* (2005).

Hier voorbijgaand aan verdere details kan worden geconstateerd dat TOM brede toepassing kreeg binnen vele gremia. Bemoedigend en vermeldenswaard was nog de uiterst positieve brief die de Federa in maart 2009 ontving van de directeur-generaal Volksgezondheid drs. P.H.A.M. Huijts, namens staatssecretaris mw.dr. M. Bussemaker. Het ministerie zou TOM zeker laten betrekken bij de evaluatie (door ZonMw!) van de WMO.

Naast deze grote successen, waaraan veel initiatief, denkwerk, doorzettingsvermogen, overleg et cetera vooraf was gegaan, waren er ook wel activiteiten al dan niet in samenwerking met derden waarbij de Federa/Coreon niet alles uit de kast hoefde te halen. Hier slechts een korte signalering van enkele van die onderwerpen.

Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO). In 2003 werd Coebergh gevraagd zitting te nemen in een door het ministerie VWS ingestelde werkgroep Implementatie EU-richtlijn 2001/20/EG m.b.t. geneesmiddelenonderzoek. Het doel van de werkgroep was om eventuele praktische problemen bij de uitvoering van de nieuwe wetgeving vroeg te signaleren en daarvoor werkbare oplossingen voor te stellen. Die oplossing zou uiteindelijk zijn het *Instruction Manual Clinical Research with Medicinal Products in the Netherlands* (2005).

De positie van de CCMO, als 'zelfstandig bestuursorgaan' (ZBO) onafhankelijk van de overheid opererend, was binnen dat kader meerdere malen onderwerp van discussie. Met de EU directieven op zak trachtte de overheid haar grip op deze wat ongrijpbare partij te versterken, en ook andere partijen roken de kans tot mogelijke uitbreiding van hun domein. Bij het verzet hiertegen trokken de CCMO en de Federa samen op. Zo was met de CCMO ook de Federa van mening dat additionele centrale toetsing door bijvoorbeeld het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) slechts zou leiden tot nog meer regels en nog meer kosten. Ook vond de CCMO de Federa aan haar zijde in haar protesten tegen de ideeën die

binnen het ministerie VWS leefden om de CCMO dan maar te laten opgaan in bijvoorbeeld het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG).

De relatie met de ‘natuurlijke bondgenoot’ CCMO is tot nu constructief gebleven, zij het dat de Federa op haar hoede blijft, want ook de CCMO is een toezichthouder. En een met niet-geringe invloed. Dus werd gesproken van een ‘dubbele verhouding [...] hen steunend als vooruitgeschoven professioneel netwerk [in Den Haag, pv], anderzijds waakzaam zijn zoals bij elke toezichthouder nodig is. [...] Moeten permanent onder schot worden gehouden’. (brainstorm, 3 juli 2009)

CBS-doodsoorzaken. Een relatief snel succes werd in 2003 geboekt met betrekking tot het voor onderzoek beschikbaar stellen van de doodsoorzakengegevens waarover het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) beschikt en die tot 2004 vrijwel hermetisch voor onderzoekers waren afgesloten. Via intensief lobbyen via pers en rechtstreeks bij Kamerleden, daarbij gesteund door de patiëntenverenigingen, en uiteindelijk met instemming van de KNMG en het CBP lukte het de Coreon een amendement op de Wet op het CBS door de Tweede Kamer aangenomen te krijgen. Daarmee werd klinisch en epidemiologisch onderzoek mogelijk van en met gegevens over doodsoorzaken van patiënten die daar in beginsel al toestemming voor hadden gegeven. Feitelijk werd hierdoor het beleid dat al tientallen jaren in Scandinavische landen werd gevolgd overgenomen.

Bewaartermijn. Vanaf circa 2005 is ook een punt van terugkerende aandacht geworden de bewaartermijn van medische archieven (onder meer statussen) en door pathologen vervaardigde coupes. De bewaartermijn van medische dossiers was in 1995 in de WGBO vastgesteld op maximaal tien jaar, tenzij er zwaarwegende medische redenen waren daarvan af te wijken. Anders dan andere Europese landen kende de Nederlandse wet dus een maximumtermijn. Deze bewaartermijn werd vlak voor de afloop van de beschikking in 2005 verlengd tot vijftien jaar. Maar gezien de verdere commercialisering van de gezondheidszorg, de fusies van ziekenhuizen en de introductie van de Diagnose Behandeling Combinatie (DBC), met als uitvloeisel concurrentie op prijs, werden ook in toenemende mate archieven vernietigd omdat onderhoud en ruimte belangrijke kostenposten vormden. Maar hierdoor dreigde wel een schat aan onderzoeksmateriaal verloren te gaan. Te denken daarbij valt aan de bepaling van mogelijk schadelijke langetermijneffecten van vroegere zorg.

In 2007 werd tijdens het jaarlijkse Nederlandse epidemiologencongres, de WEON, een symposium aan de medische archieven gewijd. De conclusies daar waren op zich niet verrassend: ze zijn van groot belang, maar de kosten verbonden aan verantwoord bewaren en voor onderzoek toegankelijk maken zijn hoog. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn het digitaliseren en uitdunnen van archieven. Daarom was behoefte aan wettelijke duidelijkheid, een financiële afweging en duidelijke instructies voor het adequaat en gericht scannen van oude statussen. Een interdepartementale commissie stelde in 2008 voor de bewaartermijn (van dan uitsluitend digitale gegevens) te verlengen van vijftien jaar naar 115 jaar na de geboorte.

De laatste jaren is het wat stil aan dat front. Er was even sprake van de instelling van een Coreon subcommissie ‘protocol scannen kerndossier’ die daarbij dan ook de bewaartermijn

van digitale gegevens zou betrekken. Maar tot concrete zaken heeft dit vooralsnog niet geleid. Wel zijn inmiddels zoals gevreesd veel statusarchieven vernietigd, hoewel er ook veel zijn gedigitaliseerd. Of dat laatste overall goed is gebeurd, valt overigens te bezien.

Eigendomsrecht van gegevens. Ook werd dringend meer duidelijkheid noodzakelijk over het eigendomsrecht van onderzoeksgegevens, nu door onderzoekers steeds meer in nationale en internationale verbanden wordt samengewerkt. Die duidelijkheid willen de onderzoekers zelf, maar ook subsidiegevers zien graag dat met gemeenschapsgeld voor een publicatie verzamelde data later ook beschikbaar komen voor andere onderzoekers, bijvoorbeeld om een meta-analyse uit te kunnen voeren of om voldoende power te verkrijgen voor vervolganalyses. In de VS en ook in Nederland gaan steeds meer stemmen op om deze ‘data-sharing’ af te dwingen via de subsidiegevers. Maar zijn onderzoekers in het algemeen positief over ‘data-sharing’, ook onderkennen zij de gevaren van het op grote schaal ‘open source’ samenbrengen van gegevens, waar ze ook toegankelijk zijn voor bijvoorbeeld de industrie en malafide groeperingen die louter uitzijn op het zaaien van angst en twijfel.

Een misschien beslissende stap vooruit was het door een commissie van de RGO in 2008 uitgebrachte advies *Van gegevens verzekerd. Kennis over de volksgezondheid in Nederland nu en in de toekomst*. De aanbevelingen van de commissie werden in brede kring met instemming ontvangen. Die waren er dan ook op gericht om het onderzoekers mogelijk te maken efficiënter gebruik van gegevensverzamelingen te maken. Kernwoorden daarbij waren (1) ‘register’; (2) ‘toegankelijkheid’; (3) ‘gegevenskoppeling’; en (4) ‘delen van gegevens’. Dat alles zou moeten worden vastgelegd in een gedragscode ‘voor het delen van gegevens’. En de RGO zag daarbij ‘een belangrijke taak weggelegd voor de Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV) en/of de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW)’. En ook om het door beide organisaties eerder bepleite gebruik van het Burger Service Nummer (BSN) voor wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken. Dit laatste vooral ook wegens de uitstekende ervaringen daarmee in de Scandinavische landen. Voor de koppeling van gegevens uit verschillende bestanden zou een trusted third party nodig zijn, een instantie die onafhankelijk is van de bestandsbeheerders en van de gebruikers van de gekoppelde gegevens.

De overeenkomsten met de overwegingen die speelden bij de herziening van de code Goed Gebruik zijn evident, wat te begrijpen valt uit de samenstelling van de commissie waar onder anderen de vaker genoemde prof. Grobbee en voorzitter Coebergh deel van uitmaakten. Op basis van een notitie van MedLawconsult en het RGO-rapport tracht de Coreon vanaf 2008 om samen met de Nederlandse subsidiegevers (zoals ZonMw, KWF en Hartstichting) een code ‘Vermenigvuldigen door delen?’ te ontwikkelen die in de loop van 2012/2013 gereed zou moeten zijn. Maar ook tijdens de opstelling van deze code interfereert de gang van alledag. Zo worden nu ook fraudebestrijding (n.a.v. de kwestie-Stapel) en de wetenschap dat het RGO-rapport door ZonMw zal worden geïmplementeerd meegewogen.

Samenscholen. Onder het motto: ‘samenscholen voor regelnemen’ tracht de Coreon binnen haar mogelijkheden invulling te geven aan haar educatieve functie en tevens meer draagvlak te creëren voor de door haar uitgebrachte codes en adviezen. Zo organiseert ze

samen met MedLawconsult jaarlijks een minisymposium over actuele onderwerpen tijdens het jaarlijks door de Werkgroep Epidemiologisch Onderzoek Nederland (WEON) gehouden landelijk congres. De besproken onderwerpen reflecteren begrijpelijkerwijs wat in betreffende periode de agenda bepaalde: 'Code Goed Gedrag, CBS, GBA, Doodsoorzaken, Bewaartermijn' (2004); 'Burgerservicenummer > Mijlpalen > Burgerservicenummer' (2005); 'Europees: uitwisseling onderzoeksgegevens' (2006); 'Bewaren heeft de toekomst (2007); Lichaamsmateriaal nader bezien (2008); Vermenigvuldigen door delen: Kunnen of moeten ook observationele onderzoeksgegevens voor andere onderzoekers toegankelijk zijn?' (2009); 'Moet goed epidemiologisch onderzoek altijd duur en tijdrovend zijn?' (2010); 'Nader gebruik data: Code for adequately secondary use of data' (2011).

Twee kleine getuigen van de sfeer tijdens deze in het algemeen druk – en voornamelijk door jonge onderzoekers – bezochte bijeenkomsten. Allereerst een enkel woord over de bijeenkomst van 2004: *'Weet van regels bij de vleet'*, waar voorzitter Coebergh in een power point presentatie de werkwijze van de Coreon samenvatte als: '(1) Spotten, snuiven, percipiëren, duiden; (2) Kennis uitwisselen; (3) Maximale legale ruimte opzoeken; (4) Standpunten en opvattingen ventileren met overleg (in nationale commissies); (5) zo nodig publieksacties'. En dat alles onder het motto: 'schroom niet meer'. En een jaar later trachtte hij het gemêleerde publiek te overtuigen van het belang van onderlinge informatie-uitwisseling, maar wees hij evenzeer op de 'valkuilen en bananenschillen' daarbij.

Behalve op de jaarlijkse WEON congressen gaven Federa en Coreon ook acte de présence op het jaarlijkse Clingendael European Health Forum. Tijdens deze bijeenkomsten, die worden georganiseerd door de Farmaceutische Kamer van de Amerikaanse Kamer van Koophandel AMCHAM), staan onderzoek en toepassing van nieuwe geneesmiddelen centraal. Hier slechts enigszins ingezoomd op het symposium van 2004 dat als titel had: 'Medisch Wetenschappelijk Onderzoek in Europa: is er toekomst tussen de regels?' Tijdens het symposium werden de resultaten bekendgemaakt van een mede in opdracht van de Federa door het Nipo uitgevoerd onderzoek onder wetenschappers en niet-wetenschappelijk publiek. Het uitgebrachte rapport (Foekema, 'Donkere wolken voor medisch wetenschappelijk onderzoek' 2004) schetste zoals de titel al aangeeft een nogal somber beeld. En opvallend, hoewel voor de Federa niet verrassend, als de grootste bedreiging werd aangegeven de 'hoge en toenemende druk van de regelgeving'. De helft van de respondenten voelde zich daardoor belemmerd. Ook schatte men in ongeveer zestien procent van de beschikbare tijd te vermorsen door allerlei regelgeving als bijvoorbeeld de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek, de Wet bescherming persoonsgegevens, of vanwege het gebruik van lichaamsmateriaal. Men was niet tegen regels, maar vond wel dat de regelgeving te ver was doorgeschoten.

Coebergh die ook een presentatie gaf, 'Toekomst tussen de regels? Van regelgeving naar regelneming', schetste ook iets van de voorgeschiedenis en merkte op dat al sinds de jaren tachtig 'biomedische onderzoekers steeds meer gemarginaliseerd' waren geraakt. En als epidemioloog zag hij als 'belangrijkste determinanten' hiervan: 'wantrouwen & jaloezie & onbegrip over [het] proces van kennisverwerving', met als kenmerken 'wassende regelgeving' gepaard aan een 'vervormd risicobesef'. Zijn devies bleef: 'doormodderen [...] maar dan wel uit het moeras'. En niet meer onderzoekers 'achteraan'.

Van recenter datum zijn de pogingen om invloed uit te oefenen op de zogenaamde ‘Brok’ cursus die alle aan UMC’s verbonden onderzoekers moeten doorlopen. Deze cursus is bedoeld om onderzoekers vertrouwd te maken met de actuele wet- en regelgeving, de internationale richtlijnen, en ook te leren hoe om te gaan met stake holders. Omdat deze cursus nogal sterk op het experimentele WMO-plichtige onderzoek gericht was, stelde de Federa – vooralsnog met niet veel succes – voor toch ook aan de regelgeving rond epidemiologisch onderzoek aandacht te besteden.

Deze oriënterende rondgang door regelnemingsland kan hier worden beëindigd. Binnenkort gaan weer de brieven uit aan de ruim vijftientig deelnemers van de Coreon om weer voor een periode van drie jaar mee te doen. Daarin ook de constatering dat ‘de COREON [is] uitgegroeid tot een solide commissie, waarvan de activiteiten en eindproducten niet alleen neerslaan bij de deelnemers, maar doorlopen in hun wetenschappelijke verenigingen en organisaties waar zij werkzaam zijn.’ En daaraan valt niets toe te voegen.

Epiloog

Gedurende haar vijftigjarige bestaan heeft de Federa een zekere traditie opgebouwd om jubileumjaren met enige luister bij te zetten. Binnen deze traditie past ook de viering van het tiende lustrum, een jubileum dat als thema kreeg 'De veranderende agenda van de medisch-wetenschappelijke onderzoeker in Nederland', waarbij zou worden teruggeblikt en gepreludeerd op de mogelijke ontwikkelingen in de (nabije) toekomst. Een lustrumviering in het teken van balans en perspectief, dit mede ter markering van de nakende overdracht van het inmiddels tien jaren durende voorzitterschap van J.W.W. Coebergh aan zijn opvolger L.H.J. Looijenga.

Maken we hier de balans op van de geschiedenis van de Federa die schetsmatig in beeld werd gebracht. Vergelijkt men dan de Federa ten tijde van haar ontstaan in 1959 met de Federa anno 2009 dan ziet men enkele opmerkelijke verschillen. De oprichting van de Federa kan geheel worden begrepen binnen de context van de internationale heroriëntatie na de Tweede Wereldoorlog, toen ook Nederlandse onderzoekstradities aansluiting moesten vinden bij de veel grootschaliger Angelsaksische (met als belangrijkste model de Rockefeller Foundation!) dan de eerdere Duits-continentale organisaties en instituties. Dit leidde enerzijds tot instelling van TNO en ZWO en daarmee een geheel nieuwe wijze van onderzoeksfinanciering en anderzijds tot een radicale hervorming van het universitaire onderzoek door de Wet op het wetenschappelijke onderwijs (WWO 1960). Dit alles in een tijd waarin de biomedische wetenschappen zelf hun stormachtige ontwikkeling hadden ingezet. De door de Federa bepleitte multidisciplinaire samenscholing was het geëigende antwoord vanuit het onderzoeksveld zelf op al deze ontwikkelingen. Voor een als noodzakelijk gevoelde synthese en synergie en niet in de laatste plaats voor een concurrerende positie in de strijd om de subsidiegelden.

Nu, vijftig jaar later, is de situatie een geheel andere. Allereerst natuurlijk door de ontwikkelingen binnen de biomedische wetenschappen in termen van kennis en technische mogelijkheden, met name op het gebied van de biochemie en genetica, de opkomst van de moleculaire biologie en andere nieuwe takken van wetenschap. Dit ging gepaard met steeds verder gaande specialisatie en tegelijkertijd een verschuiving naar multi- en interdisciplinair onderzoek. Belangrijk waren ook de enorme toename van het geneesmiddelenonderzoek, psychosociaal onderzoek, de ontwikkelingen binnen het klinisch onderzoek en een uitbreiding van de traditionele klachtgebonden geneeskunde met risico's-georiënteerde geneeskunde (preventie!) en de daaraan gekoppelde opkomst en snelle volwassenwording van de epidemiologie.

De overheidsfinanciering van onderzoek liep met deze veranderingen in de pas. Was dit instrumentarium in de jaren vijftig in handen van de ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Defensie (Rijksverdedigingsorganisatie TNO) en individueel gericht, geleidelijk aan verschoof dit naar de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Economische Zaken, en richtte het zich in toenemende mate op universitair-institutioneel en inmiddels vooral ook op extra-universitair onderzoek. Bovendien wordt onderzoek in toenemende mate ook gesponsord en aangestuurd door tal van nationale charitatieve fondsen en internationaal ingebed in grote onderzoeksprogramma's van de EU en zelfs mondiaal.

Dit alles bracht een toenemende bemoeienis door allerlei instanties met de onderzoeksprogramma's en de instelling van tal van commissies die de kwaliteit van het uitgevoerde

onderzoek beoordelen, medisch-ethische commissies die de belangen van patiënten, proefpersonen en -dieren bewaken en een steeds grotere invloed ook van externe financiers. Juridisering, medicalisering, moralisering, kostenontwikkeling et cetera lijken nu ten tijde van het tiende lustrum van de Federa zo ongeveer de belangrijkste determinanten van de biomedische onderzoeksagenda.

Bij een nadere beschouwing van deze geschiedenis van vijftig jaren Federa valt allereerst op hoe de Federa met een combinatie van pragmatisme en opportunisme, of vanuit ander perspectief door adaptatie en transformatie, zich bij alle externe veranderingen niet slechts wist te handhaven, maar steeds een rol van betekenis heeft kunnen spelen. Gedurende de eerste decennia van haar bestaan vervulde zij in essentie een platformfunctie met haar jaarlijkse, zeker voor die tijd imposante Federatieve Vergaderingen. Nadat in de jaren zeventig deze functie geleidelijk aan werd overgenomen door andere gremia werden de bakens verzet en werd de aandacht verlegd enerzijds naar de verbetering van het carrièreperspectief van en opleidingen voor een als gevolg van de Wet tweefasestructuur wetenschappelijk onderwijs (1981) geheel nieuwe categorie onderzoekers: de aio's en oio's, om in de jaren negentig een rol te vervullen als centrale netwerkorganisatie voor onderzoekers op het complete veld van medisch-biologisch, klinisch wetenschappelijk en gezondheidszorgonderzoek, onder meer als mede-uitgever van de periodiek *Mediator*. In deze rol dreigde de Federa door steeds intensievere samenwerking met andere instituties echter haar eigen profiel en identiteit te verliezen. Reden toen om begin deze eeuw opnieuw de bakens te verzetten en nadrukkelijk te kiezen voor een geheel eigen en onafhankelijke koers, waarbij de nieuw gedefinieerde speerpuntactiviteiten – de teveel inperkende wet- en regelgeving – binnen een aparte Federa-commissie Coreon werden geconcentreerd: een afzonderlijk, sterk gemotiveerd flankerend netwerk van verenigingen en andere instituties en waarbij zeer nauw wordt samengewerkt met de Vereniging voor Epidemiologie en MedLawconsult.

Wat dan verder opvalt is de sturende rol van 'trekkers en/of duwers' binnen de Federa, mensen met visie, die bereid waren veel tijd en energie in de Federa te steken. In aanvang waren dat natuurlijk vooral de 'geestelijk vader' De Wied en Van Bekkum die de Federa op de kaart hebben gezet en tot grote bloei hebben gebracht. En na 2000 speelde Coebergh een vergelijkbare rol bij de ingrijpende heroriëntatie die de Federa in haar recente decennium doormaakte en waarbij zij de scope geheel richtte op de wet- en regelgeving rond medisch-wetenschappelijk onderzoek.

Bij dit tiende lustrum is de Federa nog steeds – zoals scheidend voorzitter Coebergh dat relativerend aanmerkte – de 'rebellencub' die zij altijd al was: een 'houtje-touwjesorganisatie' van goedbedoelende en geïnspireerde amateurs, zij het dat het spel mede dankzij inschakeling van externe adviseurs nu beduidend professioneler wordt gespeeld. Een organisatie die al vijftig jaar wordt bestuurd vanuit een onmiskenbaar idealisme. Ook een organisatie met nieuw elan en zelfvertrouwen dankzij een nog steeds actuele omvattende missie: de verbetering van het onderzoeksklimaat van de medisch-wetenschappelijk onderzoeker – al is het perspectief dan wat verschoven. Toen onder het motto samenscholen in de vorm van 'multidisciplinaire samenwerking', en nu onder de strijdbare leuze: 'samenscholen voor onderzoeksruimte!'

Bijlagen

1. Bestuur Federa (1959-2011)

De weergegeven titulatuur betreft de hoogste graad in de betreffende periode of die kort daarna werd verworven. *Bronnen:* Archief Federa: Verslagen 1969-2011; enkele lijsten 1978-1989; beknopte lijst mw. J.H. van der Sande-de Vries; Federa-programmaboekjes 1970-1992 (1979-1984 en 1987-1992 geen opgaven van secretarissen); periodieken Federa.

Dagelijks bestuur

Voorzitter

1964-1968	Prof.dr. D. de Wied
1968-1977	Prof.dr. H.L. Langevoort
1977-1980	Prof.dr. A.M. Kroon
1980-1983	Prof.dr. J. Bruinvels
1983-1986	Prof.dr. B.N. Bouma
1986-1987	Prof.dr. H.G. van Eijk
1987-1988	Prof.dr. H.P.J. Bloemers
1989-1993	Prof.dr. G.H.A. Visser
1993-1997	Prof.dr. D.J. Ruiter
	(tot c. 1994 waarnemend)
1997-2003	Prof.dr. J.W. Oosterhuis
2003-heden	Prof.dr. J.W.W. Coebergh

Secretaris (1e / algemeen)

1959-1960	Prof.dr. D. de Wied
1960-1961	Prof.dr. E.L. Noach
1961-1962	Prof.dr. D. de Wied
1962-1963	Dr. J.M. van Rossum
1964-1969	Prof.dr. D.W. van Bakkum
1969-1979	Prof.dr. J.A. Bernards
1979-1982	Prof.dr. F.W.J. Gribnau
1982-1987	Prof.dr. J.M.G. Kauer
1987-1989	Prof.dr. G.H.A. Visser

1989-1990	Prof.dr. H.P.J. Bloemers
1990-1998	Dr. A.A.J. Verhofstad
1998-2000	Prof.dr. R. de Groot
2001-2004	Mw.dr. E. Boven
2004-2008	Dr. J.M. Karemaker
2010-heden	Dr. J.J.L. Jacobs

Penningmeester

1964-1969	R. van Strik
1969-1978	Dr. K.W. Pondman
1978-1979	Dr. J.A. Bernards
1979-1983	Prof.dr. B.N. Bouma
1983-1988	Prof.dr. D.H.G. Versteeg
1988-1994	Prof.dr. D.J. Ruiter
1995-1998	Dr. W.J.A. Boersma
1998-2002	Prof.dr. P. Nieuwenhuis
2003-2006	Prof.dr. A.B.J. Prakken
2006-2009	Mw.prof.dr. H. Deleamarre-van der Waal
2010-heden	Mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen

Leden Dagelijks Bestuur

1967-1969	Prof.dr. D.W. van Bakkum (Nederlandse Vereniging voor Radiobiologie)
1967-1969	R. van Strik (Nederlandse

	Vereniging voor Statistiek – Medisch Biologische Sectie)		Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie)
1967-1968	Prof.dr. D. de Wied (Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie)	1986-1991	Prof.dr. H.R. Scholte (Nederlandse Vereniging voor Biochemie)
1968-1977	Prof.dr. H.L. Langevoort (Nederlandse Vereniging voor Celbiologie)	1986-1990	Prof.dr. H.P.J. Bloemers (Nederlandse Vereniging voor Biochemie)
1969-1979	Prof.dr. J.A. Bernards (Nederlandse Vereniging voor Fysiologie en Farmacologie)	1987-1995	Dr. B. Roelofsen (Nederlandse Vereniging voor Biochemie)
1969-1980	Dr. K.W. Pondman (Nederlandse Vereniging voor Immunologie)	1988-1997	Prof.dr. D.J. Ruiters (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)
1976-1982	Dr. J.W. ten Cate (Nederlandse Vereniging voor Haematologie)	1988-1991	Prof.dr. G.A. Schuiling (Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie)
1976-1979	Prof.dr. F.J. Cleton (Nederlandse Vereniging voor Oncologie)	1988-1991	Prof.dr. J.W. Arends (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)
1976-1980	Prof.dr. A.M. Kroon (Nederlandse Vereniging voor Biochemie)	1989-1993	Prof.dr. Ph.J. Hoedemaeker (Nederlandse Vereniging voor Immunologie)
1976	Dr. R.M. Lequin (Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie)	1990-1998	Dr. A.A.J. Verhofstad (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)
1976-1978	Prof.dr. J. J. van der Sluys Veer (Nederlandse Internisten Vereniging)	1991-1998	Dr. W.J.A. Boersma (Nederlandse Vereniging voor Immunologie)
1977-1983	Prof.dr. J. Bruinvels (Nederlandse Vereniging voor Farmacologie)	1991-1993	Prof.dr. H.P. van Geijn (Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie)
1978-1982	Prof.dr. H.M. Pinedo (Nederlandse Vereniging voor Oncologie)	1991-1999	Prof.dr. H.J. Jongsma (Nederlandse Vereniging voor Fysiologie)
1979-1982	Prof.dr. F.W.J. Gribnau (Nederlandse Vereniging voor Klinische Farmacologie)	1991-1997	Prof.dr. H.A.J. Struijker Boudier (Nederlandse Vereniging voor Farmacologie)
1980-1986	Prof.dr. B.N. Bouma (Nederlandse Vereniging voor Hematologie)	1994-2001	Prof.dr. R. de Groot (Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde)
1980-1982	Prof.dr. Tj.B. van Wimersma Greidanus (Nederlandse Vereniging voor Farmacologie)	1994-1998	Dr. J.A. Maassen (Nederlandse Vereniging voor Celbiologie)
1983-1989	Mw.dr. J.H.J. Copius Peereboom-Stegeman (Nederlandse Vereniging voor Toxicologie)	1994-2001	Prof.dr. A. Westerveld (Nederlandse Vereniging voor Humane Genetica)
1983-1989	Prof.dr. H.G. van Eijk (Nederlandse Vereniging voor Biochemie)	1995-1997	Dr. P.A.T.M. Eling (Nederlandse Vereniging voor Neuropsychologie)
1982-1987	Prof.dr. J.M.G. Kauer (Nederlandse Anatomen Vereniging)	1997-2003	Prof.dr. J.W. Oosterhuis (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)
1983-1990	Prof.dr. D.H.G. Versteeg (Nederlandse Vereniging voor Farmacologie)	1998-2002	Prof.dr. P. Nieuwenhuis (Nederlandse Vereniging voor Celbiologie / Nederlandse Vereniging voor Immunologie)
1986-1993	Prof.dr. G.H.A. Visser (Nederlandse	1999-2004	Mw.dr. E. Boven (Nederlandse Vereniging voor Oncologie)

1999-2002 Prof.dr. W. den Otter (Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers)

1999-2003 Prof.dr. C.H. van Os (Nederlandse Vereniging voor Fysiologie)

1999-2001 Prof.dr. D. Post (Zorg Onderzoek Nederland)

2001-heden Prof.dr. J.W.W. Coebergh (Vereniging voor Epidemiologie)

2001-2006 Prof.dr. A.B.J. Prakken (Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde)

2002-2008 Dr. J.M. Karemaker (Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers)

2002-2007 Prof.dr. F.Ch.S. Ramaekers (Nederlandse Vereniging voor Celbiologie)

2003-2009 Prof.dr. R. Benner (Nederlandse Vereniging voor Immunologie)

2003-2005 Prof.dr. B. Hillen (Nederlandse Anatomen Vereniging)

2003-2008 Prof.dr. P. van der Valk (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)

2004-2006 Prof.dr. A.W. Hoes (Vereniging voor Epidemiologie)

2006-2009 Mw.prof.dr. H.A. Delemarre-van der Waal (Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde)

2007-heden Prof.dr.ir. A. Burdorf (Vereniging voor Epidemiologie)

2007-2009 Prof.dr. P.J. van Diest (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)

2007-heden Prof.dr. E. van Leeuwen (ethicus)

2007-heden Prof.dr. L.H.J. Looijenga (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)

2007-2011 Prof.dr. P.L.C.M. van Riel (Nederlandse Vereniging voor Reumatologie)

2009-heden Mw.dr. J.M. Fentener van Vlissingen (Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde)

2009-heden Prof.dr. H. Hollema (Nederlandse Vereniging voor Pathologie)

2009-heden Dr. J.J.L. Jacobs (Vereniging voor Medisch Wetenschappelijke Onderzoekers)

2009-heden Dr.ir. H.J.T. Ruven (Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie en Laboratoriumgeneeskunde)

2009-2011 Dr. M.F. Schreuder (Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde)

Adviesraad (2004-2009)

2004-2009 Prof.dr. J.W. Oosterhuis (voorzitter)

2004-2009 Prof.dr. D.W. van Bekkum

2004-2007 Prof.dr. D. Bootsma

2004-2007 Prof.dr. M.A.D.H. Schalekamp

2004-2006 Prof.dr. R.S. Reneman

2006-2009 Prof.dr. H.P.J. Bloemers

Stichting Federatie van Verenigingen ter bevordering van Klinisch Wetenschappelijk Onderzoek in Nederland (1969-1976)

Dagelijks Bestuur

Voorzitter

1969-1973 Prof.dr. A. Schaberg

1973-1976 Prof.dr. J. van der Sluys Veer

Secretaris

1969-1975 Dr. J.K. van der Korst

1975-1976 Dr. L.M. Lequin

Penningmeester

1969-1976 Dr. J. Bok

Leden

1969-1973 Prof.dr. H.K.A. Visser

Leden van Commissies van voorbereiding (1960-1964) en Programmacommissies (1965-1991)

De opgegeven jaren betreffen de jaren van de Federatieve Vergaderingen welke door genoemde leden als commissielid werd(en) voorbereid. Dat betekent dat het formele lidmaatschap iets kan afwijken. De namen van leden die meer dan twee keer in de voorbereidende of programmacommissie

zaten zijn vet aangegeven. *Bronnen:* Archief Federa: Verslagen 1969-1991; enkele lijsten 1978-1989; beknopte lijst mw. J.H. van der Sande-de Vries; Federa-programmaboekjes 1970-1992; periodieken Federa

Prof.dr. J.W. Arends (1989-1990); prof.dr. **D.W. van Bekkum** (1960-1966); prof.dr. S.G. van den Bergh (1969-1970); prof.dr. **J.A. Bernards** (1969-1974); prof.dr. H. Bloemendaal (1968); prof.dr. J.Th.F. Boeles (1966); dr. **P.A. Bolhuis** (1984-1986); prof.dr. **I.L. Bonta** (1971-1973); prof.dr. S.L. Bonting (1978-1979); dr. P.R. Bouman (1967); dr. C. Breederveld (1981-1986); prof.dr. **J. Bruinvels** (1975-1978); dr. **J.W. ten Cate** (1979-1982; vanaf 1980: voorzitter); dr. V. Claassen (1965, 1967-1970); prof.dr. **F.J. Cleton** (1976-1979); dr. H.J.T. Coelingh Bennink (1985); prof.dr. H. Collewijn (1975-1978); mw.dr. **J.H.J. Copius Peereboom-Stegeman** (1981-1991; 1983-1989: voorzitter); prof.dr. **L.J. Dooren** (1972-1975); prof.dr.ir. E.G.J. Eijkman (1980-1981); dr. **D.W. Erkelens** (1980-1982); prof.dr. **T.K.A.B. Eskes** (1972-1974); prof.dr. H.P. van Geijn (1991); dr. E. Gleichmann (1981-1983); dr. A. Groen (1960, 1962); dr. P.G. de Haan (1960); dr. H.H. Harms (1982); prof.dr. **Ph.J. Hoedemaeker** (1974-1977, 1990); prof.dr. **W.Chr. Hülsmann** (1971-1975); prof.dr. **M.T. Jansen** (1960-1962); dr. **J.M.B.V. de Jong** (1983-1985); prof.dr. A.A.H. Kassenaar (1965); dr. **D. Kernell** (1980-1982); dr. E. van der Kleijn (1980); prof.dr. **J.K. van der Korst** (1970-1974); prof.dr. **P. Krediet** (1969-1973); prof.dr. A.M. Kroon (1976-1977); prof.dr. **H.L. Langevoort** (1966-1968, 1975); prof.dr. A.M. van Leeuwen (1970-1971); prof.dr. **A.H.M. Lohman** (1974-1977); dr. L. Meinsma (1962); prof.dr. F.L. Meyler (1970); dr. E.L. Noach (1960-1964); prof.dr. **H.M. Pinedo** (1979-1982); dr. K.W. Pondman (1966); dr. G.P. van Rees (1970); dr. H. van Rees (1983); dr. J.H. Reuter (1984); dr. B. Roelofsen (1988); dr. **D. Roos** (1978-1980); prof.dr. **P.A. Roukema** (1981-1983); dr. Chr.L. Rümke (1966); dr. Ph. Rümke (1970-1973); prof.dr. P.R. Saxena (1983); prof.dr. **H.R. Scholte** (1980-1984, 1987-1991; v.a. 1990: voorzitter); dr. P. Schotman (1980-1981); prof.dr. **G.A. Schuiling** (1986, 1988-1990); prof.dr. **J. van der Sluys Veer** (1976-1978); dr. W. Smeets

(1960); R. van Strik (1962); prof.dr. G.J.V. Swaen (1966, 1972); dr. **J.A. Szirmai** (1961-1964); prof.dr. J.M. Tager (1972); P.D. Tulp (1984); dr. N.P.E. Vermeulen (1983); prof.dr. **D.H.G. Versteeg** (1988-1991); dr. W.J.F. van der Vijgh (1982-1983); prof.dr. **G.H.A. Visser** (1986-1991); prof.dr. H.K.A. Visser (1971); dr. **J. Voogd** (1978-1980); prof.dr. **D.J.Th. Wagener** (1983-1987); prof.dr. H.C.S. Wallenburg (1983-1984); prof.dr. **D.L. Westbroek** (1974-1977); prof.dr. **D de Wied** (1960-1962); prof.dr. **J.H.P. Wilson** (1980-1982); dr. J.G. Wit (1969); prof.dr. **J.W. Wladimiroff** (1976-1978, 1984); dr. J. Zweens (1980)

Leden Organiserend Comité MWD (1993-2011)

De opgegeven jaren betreffen de Federatieve Vergaderingen welke door genoemde leden als commissielid werd(en) voorbereid. Dat betekent dat het formele lidmaatschap iets kan afwijken. De namen van leden die meer dan twee keer in de voorbereidende of programmacommissie zaten zijn vet aangegeven. *Bronnen:* Archief Federa: Verslagen 1993-2010; programmafolders 1999-2010; beknopte lijst mw. J.H. van der Sande-de Vries; periodieken Federa

Prof.dr. R.A.H. Adan.(2008); dr. E.L.T. van den Akker (2011); prof.dr. J.W. Arends (1998); dr. G. van Ark (1993); prof.dr. **D.W. van Bekkum** (2005-2007); prof.dr. R.Benner (2006); dr. M.H. Beuning (1994); drs. E.J. Birfelder (2001); prof.dr. E. Bloemen (2010); mw.dr.ir. A.S. de Boer (2006); dr. W.J.A. Boersma (1996, 1998); dr. G.J. Boland (2010: voorzitter); mw.dr. M. Bontenbal (2007); prof.dr. A. Burdorf (2010); dr. F.H.J. Claas (1994); prof.dr. **J.W.W. Coebergh** (2003, 2005-2010); prof.dr. J.W. Cohen Tervaert (2011); dr. E.F.I. Comans (2007); prof.dr. M.R. Daha (1994); prof.dr. J. Dankert (1996, 1998); mw.prof.dr. D.J.H. Deeg.(2009); prof.dr. H.A. Delemarre-van der Waal (2008-2009); H.M. Dirksen (1995); prof.dr. J.T. van Dissel (2006); prof.dr. J. Drenth (2010); prof.dr. H.A. Drexhage (2011: voorzitter);dr. K.W. van Erpecum (2010); prof.dr. **R. de Groot** (1995-1996, 1998: voorzitter, 2006: voorzitter); dr. F.R. de Gruijl (2003); drs. S. Hanné (2010); drs. W. van Haren (2003); prof.dr.

J.M.W. Hazes (2002); dr. R.C.M. Hennekam.(1998); dr. P.W.M. Hermans (2006); dr. M.H.J. Hillegers (2011); prof.dr. A.I.M. Hoepelman (1996, 2010); dr. F.C.P. Holstege (2001); prof.dr. H.L.A. Janssen (2010); prof.dr. J. Jolles (2000: voorzitter); dr. J.C. de Jongste (1995); dr. J.M. Karemaker (2005); dr. S. Karsten (2008); dr. J. ten Kate (1998); prof.dr. P.C.M. van de Kerkhof (2003); prof.dr. D.L. Knook (2000); prof.dr. F.J. Kok (1999); prof.dr. H.A. Koomans (1994); prof.dr. A.C.M. Kroes (2010); dr. P. Leenen (2011); prof.dr. P.W. de Leeuw (1994); prof.dr.ir. F.E. van Leeuwen (2007); prof.dr. N. Leschot.(1997); prof.dr. L.H.J. Looijenga (2009, 2011); prof.dr. F. Lopez da Silva (2000); prof.dr. F.K. Lotgering (2005: voorzitter); prof.dr. P.J. van der Maas (2009); dr. J.A. Maassen (1997: voorzitter); dr. M. Mostert (2010); prof.dr. H.A.M. Neumann (2009); prof.dr. A.C. Nieuwenhuijzen Kruseman (2009: voorzitter); prof.dr. P. Nieuwenhuis (1999, 2001-2003); prof.dr. F.P. Nijkamp (1995); prof.dr. W.A. Nolen (2011); prof.dr. J.W.R. Nortier (2007); prof.dr. M. Olde Rikkert (2009); prof.dr. G.J.B. van Ommen (1997, 2001); prof.dr. J.W. Oosterhuis (1999); dr. B. Oostra (1997); prof.dr. C.H. van Os (1994, 2003); mw.dr. M.G. van Pampus (2005); prof.dr. H. Pijl (2008); prof.dr. R.H.A. Plasterk (2001); prof.dr. J.A.M. van der Post (2005); mw.drs. F.C.E. Postma-Schuit (2007); dr. A.B.J. Prakken (2002-2003, 2005); prof.dr. F.Ch.S. Ramaekers (2007); dr. C. Richter (2010); dr. H. te Riele (1997); dr. E.F.C. van Rossum (2011); prof.dr. J.M. Rozemuller-Kwakkel (2009); mw.dr. V.J. de Ru (2007: voorzitter); prof.dr. D.J. Ruiters (1993-1994); dr. H.C. Rümke (2006); mw.prof.dr. L.A.M. Sanders (2006); prof.dr.ir. W.H.M. Saris (1999); prof.dr. R.W. Sauerwein (2006); prof.dr. Ph. Scheltens (2000); dr. S.A. Scherjon (2005); dr. M.F. Schreuder (2011); prof. J.C. Seidell (2008: voorzitter); drs. P.M.H. Simons (2003); dr. G.P.A. Smit (1998); dr. W.W. van Solinge (1998); dr. L.J.A. Stalpers (2007); prof.dr. P. Stam (1997); prof.dr. E.A.P. Steegers (2005); dr. P.J. Sterk (1995); prof.dr. W.J. Stiekema (2001); prof.dr. R.P. Stolk (2008); prof.dr. H.A.J. Struijker Boudier (1993); dr. C.P. Tensen (2003); dr. H.B. Thio (2003); dr. H. Tiemeijer (2011); mw.prof.dr. C.M.J.E. Vandenbroucke-Grauls (1996); dr. I. Veldhuijzen (2010); prof.dr. J.A.N. Verhaar (2002: voorzitter); dr. F.R.J. Verhey (2000); dr. A.A.J. Verhofstad (1993, 1995); T. Vermetten (2003); prof.dr. H.K.A. Visser (1999: voorzitter); prof.dr. J. Vossen (2006); dr. L.P. de Waal (2001); prof.dr. J.M.M. Walboomers (1998); prof.dr. J.J. Weening (1994); prof.dr. T. van der Werf (1993); prof.dr. A. Westerveld (1996-1997, 2001); dr. C. Wijmenga (2001: voorzitter); prof.dr. R. Willemze (2003: voorzitter); prof.dr. H. Zaaijer (2010); prof.dr. A.J. van Zonneveld (2011)

2. Aangesloten verenigingen (1959-2011)

ZIE APARTE PDF:
AANGESLOTEN
VERENIGINGEN
(1959-2011)

3. De Federa-prijs (1976-2012)

Een gezaghebbend jaarlijks te verlenen laureaat aan een zich in hun vakgebied onderscheidend medisch-wetenschappelijk senior onderzoeker. Oorspronkelijk ingesteld door de firma Organon ter gelegenheid van het vierde Federa lustrum in 1979. Deze firma zou vanaf dat jaar alle oneven jaren een *grant* beschikbaar stellen om een gezaghebbende buitenlandse spreker uit te nodigen voor het houden van een zogenaamde ‘Saal van Zwanenberg Lecture’ tijdens een plenaire sessie van de Federatieve Vergadering. De Federatie stelde toen voor de even jaren een ‘FMWV-prijs’, een gekalligrafeerde oorkonde en geldprijs, in voor een bij voorkeur Nederlandse senioronderzoeker van internationale betekenis. Deze werd de eerste keer toegekend in 1980. Bij de vijfde lustrumviering in 1984 werd deze prijs alsnog ook uitgereikt aan de eerste drie sprekers tijdens de plenaire vergaderingen. Inmiddels staat de prijs bekend als ‘Federa-prijs’ en wordt deze exclusief door de Federa toegekend en uit eigen fondsen bekostigd. Het vrij besteedbare bedrag was aanvankelijk 2.500 gulden, werd in 2002 verhoogd tot € 2.500 en vervolgens in 2006 tot € 5.000.

1976	Prof.dr. L.L.M. van Deenen (1928-1994) <i>Structure of lipids and proteins in biological membranes</i>	1989	Prof.dr. H. van Genderen (1915-2009) <i>Toxicology & Pharmacology: experiences of a borderer</i>
1977	Prof.dr. H.G.J.M. Kuypers (1925-1989) <i>Neuronal network and control of movements</i>	1990	Prof.dr. W.J. Kolff (1911-2009) <i>Artificial organs</i>
1978	Prof.dr. D. de Wied (1925-2004) <i>Characteristics and functions of neuropeptides</i>	1991	Prof.dr. A.J. Dunning <i>The future of the heart</i>
1979	Prof.dr. J.R. Vane (1927-2004; Nobelprijs 1982) <i>Prostaglandins</i>	1992	Prof.dr. H.F.R. Prechtl <i>Emergence of neural functions during pre- and postnatal life</i>
1980	Prof.dr. J.J. van Rood <i>HLA systems – genetics & function</i>	1993	Prof.dr. S.M. Schwartz <i>Smooth muscle diversity</i>
1981	Prof.dr. P.D.J. Black <i>A pharmacological toolmaker</i>	1994	Prof.dr. M.A.D.H. Schalekamp <i>The renin-angiotensin system: back to the future</i>
1982	Prof.dr. D. Durrer (1918-1984) <i>Clinical physiology of the heart</i>	1995	Prof.dr. P.J. Barnes <i>Molecular mechanisms of steroid action in asthma</i>
1983	Prof.dr. G.J.F. Köhler (1946-1995; Nobelprijs 1984) <i>Monoclonal antibodies</i>	1996	Prof.dr. A.J. van der Eb <i>Probing the cell with viruses and viral proteins</i>
1984	Prof.dr. P. Borst <i>From cancer cell to trypanosomes and back</i>	1997	Prof.dr. D. Bootsma <i>Maintaining Nature's perfection</i>
1985	Prof.dr. R.G. Edwards (Nobelprijs 2010) <i>The current status of in Vitro Fertilization</i>	1998	Prof.dr. W.F. Bodmer <i>The somatic evolution of cancer: colorectal cancer as a model</i>
1986	Prof.dr. D.W. van Bekkum <i>Research: the long road of mouse to man</i>	1999	Prof.dr.ir. D. Kromhout <i>In search of dietary determinants of coronary heart disease (Zutphen & Seven countries Study)</i>
1987	Prof.dr. G.S. Dawes <i>Physiological & medical implications of sleep behavioural patterns before birth</i>	2000	Prof.dr. D.F. Swaab <i>Dementia: the little we know of forgetting</i>
1988	Prof.dr. R.E. Ballieux <i>Reflections of immunology</i>		

2001	Prof.dr. J.E. Sulston (Nobelprijs 2002) <i>Society and the Human Genome</i>		<i>Ontwikkelingen op het gebied van de diagnostiek en behandeling van borstkanker</i>
2002	Prof.dr. W.B. van den Berg <i>Mechanism of joint damage in arthritis and arthrosis</i>	2008	Prof.dr. R. Leibel <i>Genetics of obesity management</i>
2003	Mw.prof.dr. F.M. Watt <i>Epidermal stem cells and the genesis of skin tumors</i>	2009	Mw.prof.dr. D.J.H. Deeg <i>Nieuwe mythen over ouder worden</i>
2005	Prof.dr. G.J. Burton <i>Maternal-fetal interface in early human pregnancy</i>	2010	Prof.dr. S.W. Schalm <i>Hepatitis B: onvoltooide zaken</i>
2006	Prof.dr. A.D.M.E. Osterhaus <i>Emerging virus infections and intervention strategies</i>	2011	Prof.dr. Göran K. Hansson <i>Atherosclerosis – an autoinflammatory disease</i>
2007	Prof.dr. J.G.M. Klijn	2012	Prof dr. J. Jansen / Prof.dr. C. van Blitterswijk <i>Botvorming en regeneratieve geneeskunde</i>

4. Programma's van de Medisch Wetenschappelijke Dagen (1993-2011)

1993 Nijmegen: The impact of molecular biology on cardiovascular research

H.A.J. Struijker Boudier [Maastricht], *Introduction*; H.P. Vosberg [Bad Nauheim, Dld], *The causes of inherited cardiomyopathies*; J.J. Mullins [Edinburgh, VK], *In-vivo gene manipulation for cardiovascular research*; K.R. Lynch [Charlottesville, VS], *Molecular pharmacology of G-protein-coupled receptors: the alpha2-adrenergic receptors*; R.S. Reneman [Maastricht], *Molecular physiology: implications for cardiovascular diseases*; G.W.M. Swart [Nijmegen], *Regulation of gene expression in vascular smooth muscle cells*; H.S. Sharma [Rotterdam], *Gene expression in the normal and ischemic heart*; O.E. Brodde [Essen, Dld], *Molecular regulation of adrenoceptors in cardiovascular disease*; J.F.M. Smits [Maastricht], *Molecular adaptations as an ultra long-term cardiovascular control mechanism*

1994 Nijmegen: Renal diseases: from molecular mechanisms to prevention

C.H. van Os [Nijmegen], *Introduction*; P. Agre [Baltimore], *Aquaporin-1 (CHIP), the archetypal molecularwater channel*; P.M.T. Deen [Nijmegen], *Nephrogenic diabetes insipidus: mutations in the gene*

coding for the collecting duct water channel; B.C. Rossier [Lausanne], *The epithelial sodium channel*; M.H. Breuning [Leiden], *Identification of the gene for polycystic kidney disease on chromosome 16*; G. Remuzzi [Bergamo], *Mechanisms on progression of renal disease*; J.J. Weening [Amsterdam], *Molecular mechanisms in the induction and resolution of glomerulonephritis*; F.J. van der Woude [Leiden], *The role of unconventional allo-antigens in interstitial and vascular rejection after renal transplantation*; J.M. Thomas [Greenville], *Induction of tolerance*

1995 Amersfoort: Changing views on airway inflammation: the message from recent asthma research

D.S. Postma [Groningen], *Genetics of asthma and allergy – the missing link?*; C.J. Corrigan [Londen], *Cellular origins of cytokines in asthmatic inflammation*; T.R. Bai [Vancouver], *Structural changes of airways and vessels: functional impact and prognostic value*; Ph.H. Quanjer [Leiden], *Asthma: what turns the system on?*; G. Folkerts [Utrecht], *Viruses as inducers of airway hyperresponsiveness: messages from an animal model*; F.D. Martinez

[Tucson], *Environmental factors and development of asthma in early childhood*; J. Kips [Gent], *New possibilities for clinical monitoring of airway inflammation*

1996 Amersfoort: New developments in infectious diseases

A.D.M.E. Osterhaus [Rotterdam], *Novel trends in viral vaccination*; G.T. Rijkers [Utrecht], *Polysaccharide conjugate vaccines against encapsulated bacteria*; J. Mestecky [Birmingham, VS], *New developments in mucosal vaccine*; B.R. Murphy [Bethesda, VS], *Viral vaccines of the future*; W. van Eden [Utrecht], *Peripheral immunological tolerance, microorganisms and the control of chronic inflammation*; E.J. Kuipers [Nashville, VS], *Helicobacter pylori: a paradigm for chronic mucosal inflammation*; B.J. Luft [New York, VS], *Lyme disease, an evolving syndrome*

1997 Utrecht: Multifactorial and comparative genetics: the next challenge

A.P. Monaco [Oxford, VK], *The genetics of neurodevelopmental disorders*; R. Balling [Neurenberg, Dld], *The role of Pax 9 in organogenesis*; H.F. Tabak [Amsterdam], *Bakers yeast: a biologist's toy*; J. Snape [Norwich, VK], *Genetics and comparative genetics of polygenic traits in crop plants*; R. Plasterk [Amsterdam], *Gene interactions in the worm Caenorhabditis elegans*; A. Ballabio [Milano, It], *Opitz syndrome, a defect of midline development, is due to mutation in a novel ring finger gene on Xp22*; P. Demant [Amsterdam], *Multigenic control of disease susceptibility: the lesson from the mouse*; C.M. van Duijn [Rotterdam], *Introduction to the analysis of multifactorial diseases*

1998 Utrecht: Molecular diagnosis and disease

C.J. Cornelisse [Leiden], *Molecular pathology and molecular diagnostics: concepts and approaches*; D.T. Ross [Palo Alto], *Towards genomic scale analysis of gene expression in human cancer*; J.J.M. van Dongen [Rotterdam], *Molecular diagnostics of leukemia and lymphoma*; E.J.B.M. Mensink [Nijmegen], *Realtime quantitation of hematologic malignancies*; J.A. Maassen [Leiden], *Diabetes*

mellitus: rapid progress in the molecular diagnosis of its subtypes; G.J.B. van Ommen [Leiden], *Genetics in the third millennium*; E. Beuler [La Jolle], *Genotype/phenotype correlations: a dilemma of modern clinical genetics*; M. Altwegg [Zürich], *Molecular diagnosis of bacterial infections: promises and problems*; B.W.J. Mahy [Seattle], *Molecular diagnosis of viral infections*

1999 Utrecht: Voeding en gezondheid

W. Saris [Maastricht], *Obesitas. Een kwestie van gedrag of toch aanleg*; H.P. Sauerwein [Amsterdam], *Nieuwe ontwikkelingen in klinische voeding*; P. van 't Veer [Wageningen], *Onderzoek naar voeding en kanker: van observatie naar interventie*; L. M. Havekes [Leiden], *Gen-voedingsinteractie bij het ontstaan van hyperlipidemie en arteriosclerose*; D.D. Beimer [Leiden], *Food & pharma: waar liggen de grenzen?*; M.A. Smits [Lelystad], *Risicofactoren voor de overdracht van BSE*; A.J. van Tunen [Wageningen], *Moleculaire veredeling: technische en maatschappelijke aspecten*
 Publieksdag: W. Saris [Maastricht], *Obesitas. Een kwestie van aanleg, voiding en bewegen*; D. Kromhout [Bilthoven], *Voeding en het hartinfarct*; F.M. Rombouts [Wageningen], *Voedselinfecties en microbiële voedselveiligheid*; P. van 't Veer [Wageningen], *Voeding en kanker*

2000 Amsterdam: Dementie: nieuwe inzichten

C. Jonker [Amsterdam], *De vroege fase van dementie*; W.A. van Gool [Amsterdam], *Nieuwe wegen voor therapie*; H. Diesfeldt, *Gedragstoornissen bij dementie*; J. Jolles [Maastricht], *Vergeetachtigheid en 'Mild cognitive impairment'*; A.-J. Beekman [Amsterdam], *Depressie versus dementie*; F. Barkhof [Amsterdam], *Hersenen in beeld: nieuwe mogelijkheden van MRI onderzoek bij dementie*; J.C. van Zwieten [Rotterdam], *Genetische aspecten van frontotemporale dementie*; C.M. van Duijn [Rotterdam], *Genetische factoren van Alzheimer*; W. Riedel [Maastricht], *Serotonerge mechanismen, cognitieve veroudering en affect*; R.G.J. Westendorp [Leiden], *Atherosclerose, inflammatie en cognitieve achteruitgang bij de oudst-ouden*

* Publieksdag: R. Ponds [Maastricht], *Vergeet-achtigheid: normal of niet?*; F.R.J. Verhey [Maastricht], *Vroege fasen van dementie*; Ph. Scheltens [Amsterdam], *Veranderingen in de hersenen bij dementie*; H. Diesfeldt, *Zorg voor dementie*; J. Jolles [Maastricht], *Slotopmerking: van onderzoek naar toepassing*

2001 Amsterdam: Genome analysis: browsing the book of life

R.H.A. Plasterk [Utrecht], *Protecting the genome against invasion by terrorists*; M. Ashburner [Cambridge, VK], *On the representation of 'gene function and process' in genome databases: The Gene Ontology Consortium (GO)*; K. Stefansson [IJsland], *Genetics in isolated populations*; P. de Knijff [Leiden], *Reconstructing the unknown face: The forensic application of population specific polymorphisms*; F. Koning [Leiden], *The molecular basis of celiac disease. A proteomics approach*; H.J.M. Theunissen [Oss], *The application of genomics in drug discovery*; L. van 't Veer [Amsterdam], *Gene expression signatures predict disease progression in breast cancer*

* Publieksdag Bio-informatica en genoom: surfen op DNA: G.J.B. van Ommen [Leiden], *Genomics en geneeskunde*; W.J. Stiekema [Wageningen], *Van zandraket tot Zeeuw...*; A.D. Kloosterman [Rijswijk], *DNA-onderzoek en misdadbestrijding*; F.C.P. Holstege [Utrecht], *DNA-chips: blik op expressieve genen*; B.A. Oostra [Rotterdam], *De zoektocht naar genen betrokken bij veel voorkomende ziekten*

2002 Amsterdam: Bot- en gewrichtsaandoeningen

J.A.N. Verhaar [Rotterdam], *Het bewegingsapparaat en de toekomst*; F.P.J.G. Lafeber [Utrecht], *Fundamenteel arthrosisonderzoek*; C. Löwik [Leiden], *Bone signalling*; C. van Blitterswijk [Enschede], *Tissue engineering*; H. Weinans [Rotterdam], *Mechanotransductie*; F.C.T. van der Helm [Delft], *Schoudermodel*; J. de Waal Malefijt [Tilburg], *Computer assisted surgery*; T.W.J. Huizinga [Leiden], *Gentherapie bij bewegingsapparaat*; J. Harlaar [Amsterdam], *Klinische bewegingsanalyse*; H.S. Miedema [Rotterdam],

Bewegingsapparaat en arbeidsverzuim; M. Boers [Amsterdam], *Vroege en krachtige behandeling van reumatoïde artritis*; H.C.G. Kemper [Utrecht], *Osteoporese*

2003 Leiden: Skin cancer: more than meets the eye

J.W.W. Coebergh [Rotterdam], *The skin cancer epidemic: not yet declining?*; F.R. de Gruijl [Leiden], *UV radiation and skin carcinogenesis*; R.C. Strange [Stoke-on-Trent, VK], *Genetic factors determining clinical phenotype in basal cell carcinomas*; J. Hoeijmakers [Rotterdam], *DNA damage repair, the guardian against cancer and aging*; N.E. Sharpless [Chapel Hill, VS], *Oncogenic signaling pathways in skin cancer*; J. Trent [Bethesda, VS], *Gene expression profiling in malignant melanoma*; R. de Waal [Nijmegen], *Melanoma vascularity*; R. Willemze [Leiden], *Developments in pharmaca*; R. Offringa [Leiden], *Breaking tolerance in immunotherapy of melanoma*

*Publieksdag: F. de Gruijl [Leiden], *Zon: van kanker tot allergie*; H. van Weelden [Utrecht], *Licht als therapie*; W. Bergman [Leiden], *Zonlicht en moeder-vlekken*; Parallelsessie 1 'Chronische ontsteking': *Psoriasis; Eczeem (dauwworm); Lichen ruber planus*. Parallelsessie 2 'Haar en Nagels': *Haarziekten (o.a. alopecia areata en androgenetica, hirsutisme); Nagelaandoeningen; Ichthyosis*. Parallelsessie 3 'Talgklier': *Acne; Rosacea; Hidradenitis*. Parallelsessie 4 'Infecties': *Wratten; Schimmelinfectie; Herpesinfectie*. Parallelsessie 5 'Huid en omgeving': *Cosmetische Laserbehandelingen; Huidafwijkingen t.g.v. veroudering (o.a. actinische keratose, pigmentstoornissen); Arbeidsgerelateerde huidziekten (allergieën)*. Parallelsessie 6 'Vakantie': *Huidziekten ten gevolge van water; Tropische huidaandoeningen; Huidaandoeningen t.g.v. koude*

2005 Leiden: Early pregnancy: Up-to-date physiology

R.P.M. Steegers-Theunissen, *Nutrient-gene interactions in early pregnancy*; J.P.M. Geraedts, *On stem cells and the limitation of cloning*; C.E. van der Schoot, *Prenatal genotyping on cell-free fetal DNA in maternal plasma*; G.J. van Ommen, *Genomics and proteomics, the future in perinan-*

ology?; C. Simon, *Embryonic-endometrial interactions of implantation in humans*; P. Kaufman, *The role of trophoblast turnover in human pregnancy*; J.D. Aplin, *Anchoring the placenta and remodeling the arteries*

*Publieksdag: 1. Vóór de zwangerschap al kiezen?: E.A.P. Steegers, *Advies vooraf, voor iedereen?*; T. Tijmstra, *Of maar gewoon zwanger worden?* 2. Vroege opsporing van afwijkingen?: C.M. Bilardo, *Kan opsporing efficiënter?*; M.J. Trappenburg, *Of deert wat weet?* 3. Recht op IVF?: J.A.M. Kremer, *Lukt het wel met IVF?*; M. Croon, *Wat valt er dan te kiezen?* 4. Hoezo wensgeneeskunde?: M.J. Heine-man, *Kan het, mag het, moet het?*; J. van Roosmalen, *Keizersnede, omdat ik dat wil?* 5. Bevallen, uit of thuis?: H.W. Bruinse, *Ziekenhuis, net als thuis*; B.SB. Smulders, *Of: thuis en in het ziekenhuis?* 6. Te vroeg geboren, en dan?: F. Walther, *Niet behandelen, ook een optie?*; E.T.M. Hille, *En hoe worden die kleintjes groot?*

2006 Leiden: Vaccinontwikkeling en vaccinatie

G.E. Griffin [VK], *Vooruitzichten van vaccin onderzoek*; B. Prakken [Utrecht], *Nieuwe horizon van behandeling: vaccinatie tegen autoimmuun-ziekten*; R. Fouchier [Rotterdam], *Omgekeerde genetica en virale vaccinontwikkeling*; A. Waters [Leiden], *Genomische benadering van malaria vaccinontwikkeling*; J.E. Galán [VS], *Salmonella type III uitscheiding voor antigeen aflevering voor vaccin ontwikkeling op grote schaal*; M.E. Bottazzi [VS], *Het Menselijk Lintworm Vaccin Initiatief: voor-uitgang in ontwikkeling en uittesten van een Recombinant vaccin tegen Lintworm*; C. Melief [Leiden], *Ontwikkeling van anti-kanker vaccins*. *Publieksdag (op dezelfde dag): Roel Coutinho [Bilthoven/Amsterdam], *Rijksvaccinatieprogramma en kosten effectiviteit*; Stuart Blume [Amsterdam], *Controversen rond vaccinatie*; Martien Borgdorff [Amsterdam], *Wereldwijde aspecten van vaccinatie*; Thijs Veerman [Bilthoven], *Ontwikkeling en productie van vaccins*; Ben Berkhout [Amsterdam], *Ontwikkeling van vaccins tegen HIV*; Hans Rümke [Rotterdam], *Welke nieuwe vaccins komen eraan?*; Dick van Bekkum [Rotterdam], *Debat en uitreiking cahier*

2007 Leiden: Kanker. Nieuwe kennis, nieuwe kansen!

Marcel van Herk [Amsterdam], *Modern imaging: possibilities and limitations*; Jaap Verweij [Rotterdam], *Targeted therapy*; Riccardo Fodde [Rotterdam], *Cancer stem cells and tumor heterogeneity*; *Genomics: pros and cons: Laura van 't Veer [Amsterdam], *Possibilities and prospects* / David Cameron [VK], *Limitations and pitfalls*; Epie Boven [Amsterdam], *Staan de regels kanker-onderzoek bij mensen in de weg?*; Mieke Grypdonck [Gent], *Verpleegkundig specialist op de stoel van de dokter: verbetering of bezuiniging?*; Cock van de Velde [Leiden], *Naar chirurgisch maatwerk*. *Publieksdag (op dezelfde dag): Wolter Oosterhuis [Rotterdam], *Waar staan we in de strijd tegen kanker?*; Harry de Koning [Rotterdam], *Nieuwe vormen van kankerscreening: gehele bevolking of hoog risico?*; Gemma Kenter [Leiden], *Preventie van cervixcarcinoom: strijken of spuiten?*; Liesbeth de Vries [Groningen], *Behandeling van kanker: meer op maat?*; Hanne Meijers-Heijboer [Utrecht], *De betekenis van erfelijkheid bij kanker*

2008 Leiden: Obesitas. Nieuwe kennis, nieuwe kansen!

Philip James [VK], *Obesity as a public health problem (prevalence, trends, health, consequences and costs)*; Rachel Batterham [VK], *Control of food and body weight*; Michael Jensen [VS], *Adipose tissue regulation in obesity*; Philippe Froguel [VK/Frankrijk], *Genetic basis of obesity: new insight*; Frank van Lenthe [NL], *Environmental and/or lifestyle approaches?*; Nick Finan [VK], *Pharmacological contributions*; Jarl Torgerson [Zweden], *Surgical interventions for obesity*. *Publieksdag (op dezelfde dag): Tommy Visscher [Amsterdam], *Obesitas als volksgezondheids-probleem*; Pieter Sauer [Groningen], *Regulatie van lichaamsgewicht en eetgedrag*; Ellen Blaak [Maastricht], *Energiegebruik schiet tekort*; Tatjana van Strien [Nijmegen], *Psychologische oorzaken van obesitas*; Hanno Pijl [Leiden], *Behandeling van obesitas of comorbiditeit?*; Liesbeth Mathus-Vliegen [Amsterdam], *De rol van geneesmiddelen*; Jan-Willem Greve [Maastricht], *Chirurgische*

behandeling; Inez de Beaufort [Rotterdam], *Maagverkleinende chirurgie in de obesogene samenleving*

2009 Leiden: Veroudering en ouderdomskwalen.

Nieuwe kennis, nieuwe kansen!

Johan Mackenbach [Rotterdam], *Medical science and population aging, perspectives for the future*; Rudi Westendorp [Leiden], *Living healthier for longer*; Jan Hoeijmakers [Rotterdam], *DNA damage and aging*; Luigi Ferrucci [Baltimore, VS], *Pathophysiology and impact of frailty*; Christiaan Leeuwenburgh [Florida, VS], *Inactivity, sarcopenia, frailty and aging*; Annemieke Rozemuller [Amsterdam], *Aging, dementia and misfolded proteins in the brain*; Brenda Penninx [Amsterdam], *Depression in the elderly*

*Programma Medisch en zorg (op dezelfde dag):

Luc Bonneux [Den Haag], *De geriatrische reuzen van de toekomst*; Marcel Olde Rikkert [Nijmegen], *De kwetsbare oudere: zin en onzin van het begrip 'frailty'*; Marjolein Visser [Amsterdam], *Over onderen overgewicht op leeftijd*; Christiaan Leeuwenburgh [Florida, VS], *Lichaamsbeweging als panacee*; Ruud Kempen [Maastricht], *Het Nationaal Programma Ouderenzorg: Minimal data set als monitor*; Paul Lips [Amsterdam], *Valrisico en valpreventie: hoe, wat en waar zinvol*; Arie Nieuwenhuijzen Kruseman [Maastricht], *Doping op oudere leeftijd*; Paul Jansen [Utrecht], *'Optimaliseren van polyfarmacie, hoe doe je dat'*; Philip van Karrebroeck [Maastricht], *Neuromodulatie van de verouderende blaas*

2010 Leiden: Hepatitis. Nieuwe kennis, nieuwe kansen!

Susan Hahné [Bilthoven], *Prevalence of hepatitis B and C in the Netherlands: Results of Pienter-2*; Hans Zaaïjer [Amsterdam], *Medical personnel and hepatitis*; Irene Veldhuijzen [Rotterdam], *Added value of phylogenetic analysis in source and contact; tracing of hepatitis B*; Robin van Houdt [Amsterdam], *Optimization vaccination strategies with molecular epidemiology and modeling*; Debbie van Baarle [Utrecht], *Immunological control of hepatitis C*; Tarik Asselah [Clichy, Frankrijk], *New therapeutic options for hepatitis C treatment*; Joost

Drenth [Nijmegen], *The role of ribavirin in the treatment of hepatitis C*; Maurice van den Bosch [Utrecht], *Treatment of hepatocellular carcinoma*; Rob de Knecht [Rotterdam], *Liver transplantation and viral hepatitis*; Harry Jansen [Rotterdam], *New therapeutic options for hepatitis B*; Henk Reesink [Amsterdam], *HEV infection in animals: a risk for food borne transmission to humans?*

* Programma Medisch en Zorg (op dezelfde dag):

Jim van Steenbergen [Bilthoven], *Preventie van virale hepatitis*; Vincent Rijckborst [Rotterdam] en Joep de Bruijne [Amsterdam], *Behandelingsmogelijkheden HBV en HCV*; Ytje van der Veen [Rotterdam], *Opsporing HBV en HCV in de Turkse gemeenschap R'dam*; Reinoud Wolter [Rotterdam], *Opsporing van HBV in de Chinese gemeenschap R'dam*; Clemens Richter [Arnhem], *Opsporing HBV en HCV in de Turkse gemeenschap Arnhem*; Charles Helsper [Utrecht], *Actieve opsporing HCV- hepatitis C campagne*; Kees in 't Veld [Utrecht], *Automatische opsporing hepatitis in de huisartsenpraktijk*; Irene Veldhuijzen [Rotterdam], *Kosteneffectiviteit van opsporing van chronische hepatitis B in migranten*; David Overbosch [Rotterdam], *Reizigers en hepatitis*; Greet Boland [Utrecht], *Hepatitis B en zwangerschap*; Joop Arends [Utrecht], *Acute HCV bij HIV-patiënten*; Gerjanne ter Beest [Arnhem], *HCV behandeling gedetineerden*

2011 Leiden: Chronic Inflammation, psychiatry and metabolic syndrome

Hemmo Drexhage [Rotterdam], *The immune system viewed as a neuro-endocrine homeostasis system*; Pieter Leenen [Rotterdam], *The cells of the MPS, heterogeneity and function*; Alain Bessis [Parijs], *Microglia, synaptic plasticity and neuronal growth. Effects of fetal exposure to danger signals*; Hemmo Drexhage [Rotterdam], *Mood disorders and schizophrenia viewed as brain reflections of Systemic immune-endocrine deregulations*; Olivia Dean [Victoria], *Anti-oxidant (and other anti-inflammatory) therapy for mood disorders and schizophrenia*; Willem Nolen [Groningen], *The co-morbidities of psychiatric diseases: The metabolic syndrome and autoimmune diseases*; Anton Jan van

Zonneveld [Leiden], *The MPS and neo-vascularisation: Endothelial precursor cells and Diabetes*; Jan Willem Cohen Tervaert [Maastricht], *Atherosclerosis as an Inflammatory disease*; Marco de Ruiter [Leiden], *The fetal origin of adult atherosclerosis*; Guisappa Matarese [Napels], *Obesity, inflammation and insulin resistance*; Francesca Fallarino [Perugia], *Steady state dendritic cells and tolerance induction: The role of tryptophan metabolism enzyme*; David Leslie [Londen], *Inflammatory monocytes, type 1 diabetes and epigenetics*; Sakari Kaupinnen [Aalborg], *HDL-siRNA complexes to silence inflammatory macrophages*
 * Programma Medisch en Zorg; Hemmo Drexhage [Rotterdam], *The immune system viewed as a neuro-endocrine homeostasis system*; Roos Drexhage [Rotterdam], *De Inflammostaat en de grote Geestelijke Ziekten*; Elisabeth van Rossum [Rotterdam], *Neuro-endocriene aspecten van de*

grote Geestelijke Ziekten; Dan Cohen [GGZ-NHN], *Schizophrenie en Screening op Metabool Syndroom: Aanleg of Medicatie*; Ralph Kupka [Amsterdam], *Bipolaire Stoornis en Schildklierziekten*; Veerle Bergink [Rotterdam], *Postpartum Psychose en Hashimoto's Thyreoiditis Preventie en Behandeling*; Manon Hillegers [Utrecht], *Kinderen van bipolaire ouders: ontwikkeling van psychopathologie en inflammatie bij een high risk populatie*; Anton Scheurink [Groningen], *Persoonlijkheid en het metabole syndroom*; Marcel Twickler [Amsterdam], *Vet en inflammatie*; Frans Pouwer [Twente], *Diabetes en Depressie. Rol van stress?*; Sylvia Heeneman [Maastricht], *Gedrag en neiging tot vetzucht, een biologische link?*; Mariëlle Thewissen [Maastricht], *Vetzucht en ontstekingen*; Erica van den Akker [Rotterdam], *Vetzucht bij kinderen. Nieuwe inzichten en behandelingen*

5. Alfabetische lijst van sponsors (1960-2011)

Het overzicht is samengesteld op basis van de gegevens verzameld uit de programmaboekjes en -folders die verschenen ter gelegenheid van de Federatieve Vergaderingen (1960-1992), Medisch Wetenschappelijke Dagen (1993-2007) en de financiële administratie (2008-2010). Ontbrekende gegevens zijn waar mogelijk aangevuld uit verschillende oudere stukken die verspreid in het archief voorkomen. De verschillende sponsorvermeldingen van universiteiten (Faculteit der Geneeskunde, Academisch Ziekenhuis, Raad van Bestuur etc.) zijn hier alle verzameld onder de betreffende universiteit.

3M Pharma Nederland¹ (2003); Academische Boekhandel Nijmegen (1987); Amersham Nederland/Amersham Pharmacia Biotech Benelux (1986, 1987, 1998); Amgen (2002); Applied Biosystems (2001); Bayer² (1963, 1964, 1998); Beckman Instruments (1979); Becton Dickinson Immunocytometry Systems Benelux (1998); Biogen (2003); BIS Bedrijfs Informatie Systemen (1992); Boehringer Ingelheim (1980, 1981, 1983-1987); Boekhandel v.h. C. Kooyker (1970); Bohn Stafleu van Loghum (2000); Bone and Joint Decade (2002); BYK Ned. (1983-1985, 1987, 1988); Campina (2008); Campro Benelux (1989); Centocor (1990); Centraal Laboratorium Bloedtransfusiedienst v.h. Nederlandse Rode Kruis (1967-1971); Cryotech Benelux

(1990-1992); Decennium van het bewegings-apparaat (2002); Diabetes Fonds (2008); DuPont de Nemours (1988, 1989); Elan Pharma (2003); Elsevier Science Publishers (1988); Erasmus Universiteit Rotterdam (1999); European Space Agency (1987); Farmitalia (1986); Friesland Nutrition (1999); Fujisawa Holland³ (1960-1976, 1979-1980, 2003); Galderma (2003); GILEAD Sciences Netherlands (2010); GlaxoSmithKline⁴ (1969-1973, 1980, 1982-1989, 1995, 1996, 1998, 2001, 2003, 2005-2007, 2010); HAL Allergy (2006); Heineken (1976); Hendriks & Van Steenberghe (1980); Hersenstichting Ned. (2000); Hope Farms (1980, 1988); IBM (1965, 1966, 1970-1976); ICI Farma⁵ (1971-1976, 1978-1982, 1984-1987); INCStar (1989); Innogenetics (1993, 1994);

Instrumenthandel Zuid-Holland (1975, 1976); Intec huidverzorging (2003); Integraal Kankercentrum West (1990); ISAO - Int. Stichting Alzheimer Onderzoek (2000); ITK Diagnostics (1990, 1992, 1998); Jan Dekkerstichting & Dr. Ludgardine Bouwmanstichting (1977); Janssen-Cilag (2003); KLM (1982-1984, 1990); KNAW (1984, 1987, 1988); KNMG (1975, 1976, 1979-1988); Labsystems Benelux (1987); Lohman & Rauscher (2003); Louis Widmer Ned. (2003); Lundbeck Ned. (2000); Medical Books Europe (1987); Medtronic SNT (2002); Merck, Sharp & Dohme⁶ (1963-1964, 1970-1989, 1992, 2002, 2010); Meyvis en Co (1991); MFR - Stichting ter bevordering van Medisch-Farmaceutische Research (1987); Ministerie VWS (1999, 2000); N.V. v.h. A. Höfelt (1969-1974); Nationaal Reumafonds (2002); Natuur en Techniek (1971-1976, 1980, 1984, 1987-1989, 1991, 1993); Nederlands Astma Fonds (1979-1985, 1987, 1991, 1995); Nederlandse Genetische Vereniging (1997); Nederlandse Vereniging voor Humane Genetica (1997); Nederlandse Combinatie voor Chemische Industrie (1961); Nederlands Forensisch Instituut (2001); Nederlandse Gasunie (1979); Nederlandse Hartstichting (1979-1981, 1988, 1989, 1993, 2008); Nederlandse Kankerbestrijding - Koningin Wilhelmina Fonds (1979, 1980, 2001, 2003, 2007); Nederlandse Middenstandsbank Leiden (1990); Nederlandse Vereniging voor Biochemie en Moleculaire Biologie (2001); Nederlandse Vereniging voor Dermatologie en Venereologie (2003); Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (2005); Nederlandse Vereniging voor Medische Microbiologie (1996); Nenimij (1965-1970); NFU - Nederlandse Federatie van Universitaire Medische Centra (2007-2011); NHC - Nationaal Hepatitis Centrum (2010); Nierstichting Nederland (1990, 1991, 1993, 1994); Nobilon (2006); Nordic Pharmaceuticals and Diagnostics (1969-1974); Nordisk⁷ (1975-1976); Novartis Pharma⁸ (1961-1969, 1975, 1976, 1978, 1986-1988, 1990, 1993, 2000, 2007); Nutricia (1965, 1969-1976, 1979-1981, 1984-1987, 1990, 1999); NVI - Nederlands Vaccin Instituut (2006); PerkinElmer / Applied Biosystems Division (1998); Perstorp Analytical (1992); Pfizer⁹ (1961-1965, 1975, 1976, 1987, 1990, 1996, 2002, 2003,

2005, 2006); Philips (1986); Poviet Producten (1966-1973); Promega Benelux (1997); Rabobank (1980); Radboud Universiteit Nijmegen (1980, 1987, 1993, 1994); Rijksuniversiteit Groningen (1979); RIVM - Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2006); Roche Diagnostics¹⁰ (1969-1977, 1979-1981, 1987, 1996, 1998, 1999, 2003, 2007, 2010); Sanbio (1987-1989, 1991); Sanofi Aventis¹¹ (1961-1974, 1978, 1987, 1996, 2006, 2007); Sanver TECH (1998); Senter IOP Genomics (2001); Serono Benelux¹² (2003); Servier Nederland Farma (1993); Shell Nederland (1971-1976, 1979, 1980, 1982-1984); Sigma-Tau Ethifarma (2000); Simons Stichting (1997); Skalar Instrumenten (1978); Solvay¹³ (1960-1976, 1979, 1986, 1987, 1990, 1992, 1994, 1996, 2006); SRON - Stichting Ruimte Onderzoek Nederland (1987); Stichting Anna Fonds (2002); Stichting Biowetenschappen en Maatschappij (1987, 1988); Stichting Thuiszorg-technologie Nederland (2003); Stichting Voedingscentrum Nederland (1999); Stichting Zuivel, Voeding en Gezondheid (1999); Stichting Alzheimer (2000); Stichting Fonds Schiedam Vlaardingen (2001); Stiefel Laboratories (2003); Suikerstichting Nederland (1999); Unilever Research Laboratory (1960-1971, 1984-1987, 1990-1992, 1994, 1999); Universitaire Boekhandel Nederland (1969-1975, 1979, 1980); Universiteit Leiden (1990); Universiteit Maastricht (1986, 1989); Universiteit Utrecht (1981); Ver. Instrumentenhandel v/h G.B. Salm & P.J. Kipp en Zonen (1966); Vereniging voor Infectieziekten (1996); Vichy (Cosmetique Active) (2003); Vrije Universiteit Amsterdam (1991); VSB-fonds (2000, 2001); Wagon Lits Cook (1974-1976); Westburg (1997); Yakult (1999); ZonMw¹⁴ (1987, 1993-2003, 2005-2009, 2011)

1. Nu: Meda Pharma. 2. Incl. Chiron Diagnostics, Nedigepha. 3. Incl. Brocades Stheeman, Gist-Brocades, Kon. Ned. Gist en Spiritus Fabrieken; nu: Astella. 4. Incl. Beecham, Glaxo, Wellcome. 5. Nu: Astra Zeneca. 6. Incl. Akzo-Pharma, Nourypharma, Organon (Ned. en Int.), Schering Plough. 7. Nu: Novo Nordisk. 8. Incl. Ciba, Ciba-Geigy, Sandoz. 9. Incl. American Home Products, Pharmacia, Roerig, Upjohn, Wyeth. 10. Incl. Boehringer Mannheim, Hoffmann-La Roche. 11. Incl. Fisons, Hoechst, Hoechst Marrión Roussel, Rhône Poulenc, Specia, (Sterling-) Winthrop. 12. Nu: Merck Serono. 13. Incl. Duphar, Philips-Duphar, Solvay Duphar; nu: Abbott. 14. Incl. Medigon/Bion-ZWO, MW-NWO.

6. Bestuur en deelnemers Coreon (2002-2011)

Bestuur

Voorzitter

2002-heden Prof.dr. J.W.W. Coebergh

Secretaris

2002-2011 Mw.dr. M.A. Rookus

2011-heden Mw.dr. M. Schmidt

Penningmeester

2002-2012 Dr. L.J. Schouten

2012-heden Drs. E. de Gaag

Deelnemers Coreon (2011)

(tussen haken het jaar van aansluiting)

Amsterdam

AMC – Afd. Epidemiologie en Biostatistiek (2003)

AMC – Afd. Sociale Geneeskunde (2003)

Nederlands Kanker Instituut – Afd. Psychosociaal
Onderzoek en Epidemiologie (2002)

VUmc (2005), voorheen EMGO Instituut (2002)

Den Haag

SKION – Stichting Kinderoncologie (2009)

Eindhoven

Integraal Kankercentrum Zuid (2009)

Groningen

UMCG – Afd. Epidemiologie (2005)

Leiden

BBMRI – Biobanking and Biomolecular Resources
Research Infrastructure (2010)

LUMC – Afd. Klinische Epidemiologie (2003)

LUMC – Afd. Medische Besliskunde (2003)

LUMC – Afd. Medische Statistiek (2003)

TNO Kwaliteit van Leven, voorheen Voeding (Zeist)
(2003)

Maastricht

UM – Capaciteitsgroep Epidemiologie (2002)

UM – Instituut Sociale Geneeskunde (2009-2011)

Nijmegen

UMC St Radboud (2009), voorheen vakgroep
Epidemiologie & Biostatistiek (2002)

Rijswijk

V&W – Vereniging voor Volksgezondheid (2009)

Rotterdam

Erasmus MC – Afd. Epidemiologie en Biostatistiek
(2002)

Erasmus MC – Afd. Maatschappelijke
Gezondheidszorg (2002)

Erasmus MC – IVO – Instituut voor
Verslavingsonderzoek (2005-2007)

Erasmus MC – Afd. Immunologie (2004)

Josephine Nefkens Instituut (2010)

VvE – Vereniging voor Epidemiologie (2002)

Utrecht

Nederlandse Vereniging voor Pathologie (2009)

Stichting NIVEL (2002)

Stichting Palga (2009)

Pharmo Instituut (2009)

UMC Utrecht – Afd. Julius Centrum (2002)

Universiteit Utrecht – Afd. Farmaco-epidemiologie
en farmacotherapie (2003)

Universiteit Utrecht – IRAS – Institute Risk
Assessment Sciences (2004)

VIKC – Vereniging van Integrale Kankercentra
(2009), sinds 2011: IKNL

Wageningen

Universiteit Wageningen – Afd. Humane Voeding
en Epidemiologie (2002)

7. Lijst van publicaties Federa (1959-2011)

Naar de door de Federa uitgebrachte programmaboeken en periodieken wordt verwezen in de tekst. Hier een (niet-complete) opgave van andere eigen publicaties van de Federa en van met de thema's (regelneming) samenhangende door COREON-deelnemers en door mr. E-B. van Veen (lijst opgesteld i.s.m. prof.dr. J.W.W. Coebergh).

1969

Böttcher, Frits, *De Maatschappelijke Aspecten van de Ontwikkeling der Biowetenschappen. Tiende Federatieve Vergadering van Medisch-Biologische Verenigingen in Nederland 1969*.

1995

Goed Gedrag. Gedragscode Gezondheidsonderzoek voorgelegd aan de Registratiekamer / Gedragscode Biomedisch onderzoek en de media (J. van Londen e.a. / H.J. Jongsma e.a.).

2001

Boven, E., W. Allaerts (eindred.), *Activiteitenverslag Stichting Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV), 1999-2000* (Rotterdam: DocVision, 2001).

2002

Federatie van Medische Wetenschappelijke Verenigingen (FMWV), *Code Goed Gebruik* (Commissie Goed Gebruik: Grobbee D.E. (voorzitter), E.B. van Veen (secretaris), J.W.W. Coebergh (red.) (Rotterdam: Stichting FMWV, 2002).

Federation of Medical Scientific Societies, *Code for Proper Secondary Use of Human Tissue in the Netherlands* (Rotterdam: Stichting FMWV, 2002).

2003

Oosterhuis, J.W., J.W. Coebergh, E.B. van Veen, Tumour banks: well-guarded treasures in the interest of patients, *Nature Reviews Cancer* 3 (2003) nr. 1, 73-77.

2004

Coebergh, J.W.W., J.M. Karmaker, J.W. Oosterhuis, *Bottleneck in de zorg. Noodsignaal over opleidingscapaciteit in UMC's*, *Medisch Contact* 59 (2004) nr.3, 60.

Coreon, *Vragen en antwoorden bij de Codes Goed Gebruik en Goed Gedrag* (Rotterdam: FMWV, 2004).

Federation of Medical Scientific Societies (FMWV), *Code of Conduct: Use of data in health research* (Rotterdam: Stichting FMWV, 2004).

Foekema, H., *Donkere wolken voor medisch wetenschappelijk onderzoek* (Amsterdam: TNS NIPO, 2004).

2005

Böttcher, Frits, *De Maatschappelijke Aspecten van de Ontwikkeling der Biowetenschappen. Tiende Federatieve Vergadering van Medisch-Biologische Verenigingen in Nederland 1969* (Z.pl.: Trytis, 2005).

Gedragscode Gezondheidsonderzoek. Gedragscode van de Nederlandse biomedische onderzoeksgemeenschap goedgekeurd door het College Bescherming Persoonsgegevens in 2004 (Rotterdam: Stichting FMWV, 2005)

2006

Coebergh, J.W. et al., One-time general consent for research on biological samples: opt out system for patients is optimal and endorsed in many countries, *British Medical Journal* 332 (2006) 665.

2007

KNAW, Federa, 'Notitie Burger Service Nummer (BSN) in wetenschappelijk onderzoek. Aanboden aan Minister van Justitie', 2007.

2008

MedLawconsult, 'Notitie eigendomsrecht' (interne notitie, latere bijlage in RGO-rapport (2008).

Veen, Evert-Ben van, Ivette Janssen, *Toetsing op maat. Een onderzoek naar de beoordeling van wetenschappelijk onderzoek op de grens van de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen. In opdracht van de Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (Federa) en Federa/Coreon* (Den Haag: MedLawconsult 2008).

2011

Federa, Coreon, *Verantwoord omgaan met lichaams-*

materiaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek. (Code Goed Gebruik II) (Rotterdam: Stichting FMWV, 2011).

Veen, E.B. van, *Patient data for health research.*

A discussion paper on anonymisation procedures for the use of patient data for health research.

Incorporating: zorggegevens voor zorgonderzoek.

De TTP als panacee? (Den Haag: MedLawconsult, 2011).

2012

Federa, Coreon, *Human Tissue and Medical*

Research: Code of Conduct for responsible use.

Rotterdam: Stichting FMWV, 2012).

Overzicht van voor FEDERA regelneming belangrijke publicaties door Mr E.B van Veen en door COREON-deelnemers

1994

Veen, E.B. van, J.M. Buiting, M.A. Goslings, Codering kan beroepsgeheim bij medisch onderzoek waarborgen, *NRC Handelsblad*, 8 januari 1994.

2001

Leeuwen, F.E. van, J.H. Schornagel, Bewaren of vernietigen? Het belang van het dossier voor de patiënt van gisteren en morgen. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 145 (2001) 455-460.

2003

Vet, H.C. de, J.M. Dekker, E.B. van Veen, J. Olsen, Access to data from European registries for epidemiological research: results from a survey by the International Epidemiological Association European Federation, *International Journal of Epidemiology* 32 (2003), nr. 6, 1114-1115.

2004

Veen, E.B. van, Belangenconflict en medisch-wetenschappelijk onderzoek, *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht* 28 (2004) nr. 2, 109-122.

Schmidt, M.K., F.E. van Leeuwen, H.M. Klaren, R.A.

Tollenaar, L.J. van 't Veer, Genetisch onderzoek met opgeslagen lichaamsmateriaal: een coderingsprocedure met optimaal gebruik van informatie bij behoud van privacy. [Genetic research with stored human tissue: a coding procedure with optimal use of information and protection of privacy]. *Nederlands Tijdschrift voor*

Geneeskunde 148 (2004) 564-568.

2006

Veen, E.B. van, et al. TuBaFrost 3: regulatory and ethical issues on the exchange of residual tissue for research across Europe, *European Journal of Cancer* 42 (2006) nr. 17, 2914-2923.

2007

Veen, E.B. van, Coordination, not harmonization, *European Journal of Cancer* 43 (2007) nr. 6, 973. (verslag van interview)

2008

Veen, E.B. van, 'Eigendom' en delen (in de zin van *sharing*) van onderzoeksgegevens' (bijlage E) in: Raad voor Gezondheidsonderzoek, *Van gegevens verzekerd. Kennis over de volksgezondheid in Nederland nu en in de toekomst* (Den Haag: Gezondheidsraad, 2008); RGO nr. 58.

2009

Vermeulen, E., M.K. Schmidt, N.K. Aaronson, F.E. van Leeuwen, 'Patiëntenstudie', hs 5, in: Geesink, I., C. Steegers, *Nader gebruik nader onderzocht. Zeggenschap over lichaamsmateriaal* (Den Haag: Rathenau Instituut, 2009) TA rapport 0901, 2009.

Schmidt, M.K., E. Vermeulen, R.A. Tollenaar, L.J. van 't Veer, F.E. van Leeuwen, Regulatory aspects of genetic research with residual human tissue: Effective and efficient data coding, *European Journal of Cancer* 45 (2009) 2376-2382.

Veen, E.B. van, 'The Implementation of Directive 2001/20/EC in Europe' (Eigen beheer, 2010). Vertaling van: De implementatie van Richtlijn 2001/20/EC in Europa, *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht* 33 (2009), nr. 6, 457-469.

2010

Riegman, P.H., E.B. van Veen, Biobanking residual tissues, *Human Genetics* 130 (2011) nr. 3, 357-368.

2012

Rebers, S., T. van der Valk, G.A. Meijer, F.E. van Leeuwen, M.K. Schmidt, De toekomst van zeggenschap bij nader gebruik van lichaamsmateriaal: in het belang van de patiënt? *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 2012 (in press).

Geraadpleegde literatuur

- Allaerts, Wilfried, Jubileum voor stichting FMWV. Federatie bestaat al 40 jaar, *Mediator* 10 (1999) nr. 8, 1-4.
- Ariëns Kappers, C.U., *Reiziger in breinen. Herinneringen van een hersenonderzoeker*; Frank van Kolfschoten (red.) (Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij L.J. Veen z.j. [2001]).
- Bekkum, D.W. van, De lange weg van muis naar mens. *Proceedings of the 27th Dutch Federation Meeting* (1986), 11.
- Benner, R., et al., *Medische Immunologie* (Utrecht: Bunge, 1996).
- Berg, J.H. van den, *Medische macht en medische ethiek* (Nijkerk: Uitg. Callenbach, 1969).
- Berkel, K. van, 'Het Genootschap als spiegel van twee eeuwen wetenschapsgeschiedenis in Nederland', in: Berkel et al., *Spiegelbeeld der wetenschap*, 11-58.
- Berkel, K. van, M.J. van Lieburg, H.A.M. Snelders, *Spiegelbeeld der wetenschap. Het Genootschap ter bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde 1790-1990* (Rotterdam: Erasmus Publishing 1991).
- Berkel, Klaas van, *De stem van de wetenschap: geschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen*. Deel 1: 1808-1914; Deel 2: 1914-2008 (Amsterdam: Bert Bakker, 2008, 2011).
- Beukers, H., M. Gruber, R. Matthijsen, *Nederlandse Vereniging voor Biochemie. De eerste 60 jaar* (Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Biochemie, 1987).
- Bosmans, Jac, Alexander van Kessel, *Parlementaire geschiedenis van Nederland* (Amsterdam: Boom, 2011).
- Böttcher, Frits, *De maatschappelijke aspecten van de ontwikkeling der biowetenschappen. Tiende Federatieve Vergadering van Medisch-Biologische Verenigingen in Nederland 1969* (Z.pl.: Trytis, 2005).
- Bouma, Joop, *Het rookgordijn. De macht van de Nederlandse tabaksindustrie* (Amsterdam/Antwerpen: Uitg. L.J. Veen, 2001).
- Bouma, Joop, *Slikken. Hoe ziek is de farmaceutische industrie?* (Amsterdam/Antwerpen: Uitg. L.J. Veen, 2006).
- Companje, Karel-Peter, *Convergerende belangen. Belangenbehartiging van de zorgverzekeraars in historisch perspectief 1900-2001* (Zeist: Zorgverzekeraars Nederland, 2001).
- Daams, J.H., 'Uit de geschiedenis van het NNGC', in: *Van vonk tot vlam*, 13-23; in bewerkt vorm op: www.nngc.nl/?page=4.
- Duyvendak, Jan Willem, *De planning van ontplooiing. Wetenschap, politiek en de maakbare samenleving* [Nederlandse cultuur in Europese context, 15] (Den Haag: SDU Uitg., 1999).
- Eerenbeemt, H.F.J.M. van den, *In het spoor van de vooruitgang. Het moderniseringsproces in de Nederlandse samenleving 1730-1980* (Tilburg: Tilburg University Press, 1989).
- Freriks, A.A., et al., *Noodzakelijk kwaad. Evaluatie Wet op de dierproeven*. Eindrapport 21 maart 2005 ([Den Haag: ZonMw], 2005).
- Geerling, J., et al. (red.), *Nederlandsche Internisten Vereeniging 1931-1981* (Utrecht: Bohn, Scheltema & Holkema, 1981).

- Goudsmit, Jaap, *Anderhalve eeuw dokteren aan de arts. Geschiedenis van de medische opleiding in Nederland* (Amsterdam: SUA, 1978).
- Goudsmit, Jaap, *Tegen de vlakte: Een zoektocht naar kennis van zaken in Nederland* (Amsterdam: Uitgeverij Augustus 2006).
- Hart, Maarten 't, *Het roer kan nog zesmaal om* (Amsterdam: Arbeiderspers, 1984, 3e).
- Heeren, J.J., et al., *Klinische chemie in Nederland. 50 jaar NVKC 1947-1997* (Z.pl.: Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie, z.j.).
- Helvoort, Ton van, *Biochemie tussen nut en cultuur. De 'triple helix' van de Nederlandse biowetenschappen* (Z.pl.: Nederlandse Vereniging voor Biochemie en Moleculaire Biologie, 2002).
- Helvoort, Ton van, *De KNAW tussen wetenschap en politiek. De positie van de scheikunde in de Akademie in naoorlogs Nederland* (Amsterdam: KNAW, 2005).
- Historisch Genootschap NVU, *Honderd jaar Nederlandse Vereniging voor Urologie NVU 1908-2008* (Utrecht: NVU, 2008).
- Illich, Ivan, *Grenzen aan de geneeskunde. Het medisch bedrijf – een bedreiging voor de gezondheid?* (Bussum: Het Wereldvenster, 1978; vertaling van de oorspr. uitgave van 1976).
- James, J., In memoriam prof.dr.H.L.Langevoort, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 150 (2006) 162.
- Jaspers, J.B., *Het medische circuit. Een sociologische studie van de ontwikkeling van het netwerk van afhankelijkheid tussen cliënten, artsen, centrale overheid, ziekenfondsen en ziekenhuizen in Nederland (1865-1980)* (Utrecht/Antwerpen: Bohn, Scheltema & Holkema, 1985).
- Kersten, A.E., *Een organisatie van en voor onderzoekers: de Nederlandse Organisatie voor zuiver-wetenschappelijk onderzoek (ZWO) 1947-1988* (Assen: Van Gorcum, 1996).
- Kloek, J.J., Mijnhardt, W.W. (eds.), *Balans & Perspectief van de Nederlandse cultuurgeschiedenis. De productie, distributie en consumptie van cultuur* (Amsterdam/Atlanta: Rodopi, 1991).
- Knecht-van Eekelen, A. de, *Hoofddlijnen van het endocrinologisch onderzoek in Nederland na 1947* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 1993).
- Knippenberg, H., W. van der Ham, *Een bron van aanhoudende zorg: 75 jaar ministerie van Onderwijs [Kunsten] en Wetenschappen 1918-1993* (Assen: Van Gorcum, 1993).
- Knol, K., et al., *Tabaksgebruik: gevolgen en bestrijding* (Utrecht: Uitg. Lemma, 2005).
- Koenen, L., Revolutionair onderzoeker en charmante brommer. David de Wied (1925-2004), *Akademie Nieuws* 21 (2008) nr. 8, 36-37.
- Koningsveld, Herman, *Het verschijnsel wetenschap* (Amsterdam: Uitgeverij Boom 2006).
- Langevoort, H.L., R. Benner, 'Geschiedenis van de immunologie', in: Benner, *Medische Immunologie*.
- Lans, Jos van der, Herman Vuijsje, *Lage Landen, hoge sprongen. Nederland in de twintigste eeuw* (Wormer: Inmerc, 2003).
- Lieburg, M.J. van, *In het belang van wetenschap en kunst. Een beknopte geschiedenis van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst 1849-1999* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 1999).
- Lieburg, M.J. van, *Vijf eeuwen medisch onderwijs, onderzoek en patiëntenzorg in Rotterdam. Het Erasmus MC in historisch perspectief* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2003).
- Lieburg, M.J. van, *De Tijd op Schrift. Een selectie van bronteksten uit het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2007).
- Lindeboom, G.A., 'Schets van de geschiedenis der Nederlandsche Internisten Vereeniging', in: Geerling, *Nederlandsche Internisten Vereeniging*, 95.
- Luykx, Paul, Pim Slot (red.), *Een stille revolutie? Cultuur en mentaliteit in de lange jaren vijftig* (Hilversum: Verloren, 1997).
- Maanen, Hans van, *Een gezonde geest. Meer rafelranden van de wetenschap* (Amsterdam / Antwerpen: Uitgeverij Contact, 2007).

- Mackenbach, J.P., De epidemiologische transitie in Nederland, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 137 (1993) 132-138.
- Mackenbach, J.P., The epidemiologic transition theory, *Journal of Epidemiology and Community Health* 48 (1994) 329-332.
- Mackenbach, Johan P., *Ziekte in Nederland. Volksgezondheid tussen politiek en biologie* (Amsterdam: Elsevier gezondheidszorg / Mouria, 2010).
- Mackenbach, Johan P. (eindred.), *Successen van preventie, 1970-2010* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2011).
- Meijler, F.L., 'Levensbericht D. de Wied', in: *Levensberichten en herdenkingen* (Amsterdam: [KNAW], 2005) 134-141.
- Meijman, E.J., *Geschiedenis van de medische publiekscommunicatie*. Themanummer *Gewina* 25 (2002) nr 4.
- Meulenberg, Frans, 'Amice, Ga je gang, maar maak het niet te moeilijk'. De wetenschapsrubriek van Pierre Vinken in Vrij Nederland: 1959-1963. In: Meijman, E.J., *Geschiedenis van de medische publiekscommunicatie*, 275-289.
- Noort, Jan van den, *Blokken op de bres. Geschiedenis van planning en bouw van het nieuwe Academisch Ziekenhuis Groningen (1967-1997)* (Groningen: AZG, 1999).
- Olsthoorn-Heim, E.T.M., Nader gebruik van lichaamsmateriaal: op weg naar een evenwichtige regeling, *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 140 (1996) 1193-1197.
- Oosterheert, Jolanda, Klaas Marck, *Experimenteren bij het leven. Gezchiedenis van de afdeling experimentele chirurgie van de heekkundige kliniek van het APSAZ/AZG (1954-1984)* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2010).
- Opijnen, Tim van, Alex Verkade (eds.), *In de toekomst is alles fantastisch. Prikkelende toekomstvisies van de nieuwste generatie Nederlandse life scientists* ('s-Graveland: Fontaine uitgevers, 2006).
- Praag, Carlo van, Wilfried Uitterhoeve, *Een kwart eeuw sociale verandering in Nederland. De kerngegevens uit het Sociaal en Cultureel Rapport 1998* (Nijmegen: Uitgeverij SUN, 1999).
- Querido, Andries, *De binnenkant van de geneeskunde. Een autobiografie* (Amsterdam: Meulenhoff, 1990).
- Righart, Hans, Piet de Rooy, In Holland staat een huis. Weerzin en vertederling over 'de jaren vijftig'; in: Luykx en Slot, *Een stille revolutie?*, 11-18.
- Rigter, R.B.M., *Met Raad en Daad. De geschiedenis van de Gezondheidsraad 1902-1985* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 1992).
- Rigter, R.B.M., *Overheid en gezondheidszorg in de twintigste eeuw. Verslag van het symposium ter gelegenheid van het vijftienvigti jarig bestaan van de Stichting Historia Medicinae op 7 mei 1993* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 1995).
- Rijnberk, G. van, 'De eerste Nederlandsche Physiologendag', in: Rijnberk, *Een greep*, 572-573.
- Rijnberk, G. van, *Een greep uit het werk van –* (Bussum: Van Dishoeck, 1934).
- Rupp, J.C.C., *Van oude en nieuwe universiteiten: de verdringing van Duitse door Amerikaanse invloeden op de wetenschapsbeoefening en het hoger onderwijs in Nederland, 1945-1995* [Nederlandse cultuur in Europese context, 8] (Den Haag: SDU Uitg., 1997).
- Ruwaard, D., P.G.N. Kramers (eindred.), *Volksgezondheid Toekomst Verkenning. De gezondheidstoestand van de Nederlandse bevolking in de periode 1950-2010* (Den Haag: RIVM/SDU, 1993).
- Schnabel, P., 'Overheid tussen overlaten en overhalen. Een eeuw van wisselende verhoudingen in de zorg voor ziekte en gezondheid', in: Rigter, *Overheid en gezondheidszorg in de twintigste eeuw*, 9-29.
- Schuyt, C.J.M., Ed Taverne, 1950. *Welvaart in zwart-wit* (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2000).
- Swart, Jac, Jan Willers, Hub Zwart (red.), *DEC's in discussie. De beoordeling van dierproeven in Nederland* (Budel: Uitgeverij Damon, 2004).
- Tausk, Marius, *Organon. De geschiedenis van een bijzondere Nederlandse onderneming* (Nijmegen: Dekker & Van de Vegt, 1978).

- The, Anne-Mei, *Verlossers naast God. Dokters en euthanasie in Nederland. Een cultuurhistorisch onderzoek naar de veranderingen in het denken van de dokter over leven en dood in Nederland in de tweede helft van de twintigste eeuw* (Amsterdam: Uitgeverij Thoyeris, 2009).
- Traa, Mark van, *De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog* (Amsterdam: Atheneum – Polak & Van Genneep, 2009).
- Van Vonk tot Vlam. *100 jaar natuurwetenschap in Nederland. Het Nederlands Natuur- en Geneeskundig Congres 1887-1987* (Amsterdam: Rodopi, 1989).
- Vandereycken, Walter, Ron van Deth, *Psychiaters te koop? De invloed van de farmaceutische industrie op het psychiatrisch denken en handelen* (Antwerpen/Apeldoorn: Cyclis, 2006).
- Verhoef, Peter (red.), *‘Streng wetenschappelijkheid en praktische zin’. Een eeuw Nederlands centraal veterinair instituut 1904-2004* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2005).
- Verhoef, Peter, Bevoegen en pragmatisch. Veertig jaar afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg, 1970-2010; in: *Mackenbach, Successen van preventie, 79-89*.
- Vermij, Rienk, *David de Wied. Toponderzoeker in polderland* (Utrecht: Matrijs, 2008).
- Visser, R.P.W., Het ‘Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres’ over de relatie natuurwetenschap en samenleving, 1887-1900, in: Klok en Mijnhardt, *Balans & Perspectief*, 37-48.
- Wied, D. de, P.R. Bär, ‘Over van alles en nog wat. Grijze wijzen aan het woord’; dl. 1 (Studium Generale Universiteit Utrecht, 2000). <http://igitur-archive.library.uu.nl/sg/2007-0313-202653>.
- Zeben, W. van, *Jubileum uitgave Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde [1892-1982]* (Alkmaar: Slijkerman ‘Da Costa’, 1982).
- Zon, Henk van, *Tachtig jaar RIVM* (Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1990).